John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
ADAMS
144.2
v.1

24th

Paris Nov.r 3.d 1784.

C. CORNELII TACITI
OPERA.

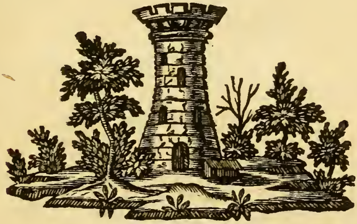
EDITIO ALTERA.

Acceſſere Politica, res Trajani, Principis optimi, Supplementum Dialogi de Oratoribus, Fragmentum libri XCI Titi Livii ſupplemento et notis illuſtratum.

C. CORNELII TACITI
OPERA

SUPPLEMENTIS,
NOTIS ET DISSERTATIONIBUS
ILLUSTRAVIT
GABRIEL BROTIER.

TOMUS PRIMUS.

PARISIIS,
Ex Typographia L. F. DELATOUR,
viâ San-Jacobeâ.

M. DCC. LXXVI.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

Adams
144.2
v.1

ERUDITO LECTORI.

Caii Cornelii Taciti opera iterum editurus, primùm de ejus vitâ & ſcriptis, deinde de præcipuis ejus editoribus & interpretibus, tertiò demum de alterâ hac editione præfabor; &, quæ eam mole minorem, rebus majorem efficiant, explicabo.

De vitâ & ſcriptis Cornelii Taciti.

Caius Cornelius Tacitus pauca de ſe, nihil de patriâ & origine ſuâ prodidit, ingenio & virtutibus potiùs, quàm loco ac majoribus inclareſcendi certus. Interamnates eum municipem ſuum fuiſſe glo-

riantur [1]. Patre, equite Romano, &, quæ equeſtris eſt nobilitas, Belgicæ Galliæ procuratore, genitus videtur [2] circa annum Urbis conditæ DCCCX [3], Jeſu Chriſti ſeptimum & quinquageſimum. Pueritiam egit, dum, ſub Nerone cupidinum immodico, non modò Urbs, ſed quæque, ut Urbi proxima, ad omne libidinum genus profluebant. At per ætatem, inſtitutionemque, & prima literarum rudimenta, iis vitiis intactus crevit: pari integritate, turbida Galbæ, Othonis, & Vitellii tempora elapſus eſt. Veſpaſianus, rerum potitus, pacem

[1] Hac de re plura vide apud Franciſcum Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 42 & *ſeqq.* Interamna, nunc *Terni*, *dans le duché de Spolete.*

[2] Plin. Hiſt. Nat. VII, 16. Perperam Lipſius aliique multi exiſtimavere Tacitum fuiſſe Belgicæ Galliæ procuratorem, a Plinio memoratum. Repugnat temporum ratio, quæ in Taciti patrem rectè cadit.

[3] De Taciti ætate ſatis conſtat ex ipsâ ætate Plinii, Epiſt. VI, 20. & VII, 20. Adde ipſum Tacitum in Dialogo de Oratoribus, cap. 1 & 17.

moreſque intulit ; & inter cetera imperii munia, literas arteſque amplexus, eas providentiâ & liberalitate reſovit. In hac renaſcentis Urbis tranquillitate, Tacitus operam dedit eloquentiæ, cujus ut inter temporum triſtia ad præſidium, ſic inter læta ad decus vis plurima. Gnarus autem oratorem meliùs exemplis, quàm præceptis, inſtitui, M. Aprum & Julium Secundum, celeberrima tum fori ingenia, domi & in publico adſectatus eſt [1].

Ad has ſtudiorum curas ſanè acceſſere caſtrenſia ſtipendia. Id enim apud Romanos optimè inſtitutum, ut juvenis, literis imbutus, ſuam in caſtris induſtriam adprobaret : ſic civis unus, vix juventutem ingreſſus, ad omnia reipublicæ munia accingebatur. Tacitus, iis paratus exercitiis, eâque ætate, quâ ad honores patebat aditus, Veſpaſianum inchoatæ ſuæ dignitatis auctorem

[1] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 2.

habuit [1]. Juveni, qui in egregiam ſpem adoleſcebat, filiam ſuam deſpondit Cneius Julius Agricola, conſul anno Urbis conditæ DCCCXXX, ac poſt conſulatum collocavit [2]. Soceri decus genero novum fuit claritudinis adjumentum; ejuſque dignitatem auxit Titus [3].

INTERIM nihil de ſtudiis a Tacito remiſſum: immo in ea tantò acriùs ferebatur, quòd ſe ad ſumma genitum perſentiſceret, & in foro magnum nomen audentiâ & impetu certiùs, quàm lentis operoſiſque moliminibus, præripi cogitaret. In Urbe pridem invaluerat quædam ingeniorum mollities: forum quoque, prævalidâ Principum auctoritate fractum, a veteris eloquentiæ gravitate ad diſerti ſermonis elegantias deflexerat. Tacitus, ut præcellentibus ingeniis ſolitum, novam iniit viam: nec aſpernatus temporis

[1] Tacit. Hiſt. I, 1.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 9.
[3] Tacit. Hiſt. I, 1.

ſui ornatum, ſed quod apud antiquos fuerat egregium æmulatus, ſplendore verborum, ſententiarum pondere, & totius orationis dignitate hanc ſibi paravit dicendi vim, ut eâ ætate, quâ diſertorum virorum laus vigebat, ipſe, ut eloquentiſſimus, celebraretur; tantamque moveret admirationem, ut juvenes laudis cupidos ad ſui imitationem traheret [1].

In hoc celebritatis curſu, cùm honorum incrementa a Domitiano accepiſſet [2], quindecimvirali ſacerdotio præditus, ſimul & prætor, adfuit ſæcularibus ludis anno Urbis conditæ DCCCXLI editis [3]. Tacitum autem ab optimis Principibus Veſpaſiano Titoque dignitatis initia accepiſſe, virtutis ſanè fuit. Quòd ad novos amplioreſque honores a Domitiano, peſſimo Principe, fuerit evectus, egregii illius, quod ſæpe

[1] Plin. Epiſt. VII, 20.
[2] Tacit. Hiſt. I, 1.
[3] Tacit. Annal. XI, 11.

ipſe commendavit [1], contumaciam inter & obſequium temperamenti fuiſſe crediderim. Neque Domitiano, vel inter flagrantia ſcelera, fuit umquam ita abſurdum ingenium, ut virtutem dignitatum penitus expertem voluerit. Ut ut eſt, poſt præturam Tacitus ex Urbe ſeceſſit, non exſul, neque otii cupidine, quod quibuſdam placuit, at, ut verior fert conjectura, prætorius legatus, provinciæve rector a Principe impoſitus. Abſens quadriennium egerat [2], cùm accepit ſummo doloris ſenſu ſocerum ſuum Agricolam decimo Kalendas Septembris, anno Urbis conditæ DCCCXLVI, mortem obiiſſe; &, ut fama erat, Domitiani veneno interceptum [3].

In Urbem tum reverſus, Principem reperit, non jam inſidiis, ſed publico bonorum odio ferocem.

[1] Tacit. Vit. Agric. cap. 42. Idem quoque Annal. IV, 20 & aliàs ſæpe.

[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 44 & 45.

[3] Tacit. Vit. Agric. cap. 43.

Vidit obſeſſam curiam, clauſum armis ſenatum, ſenatores in carcerem a ſenatoribus ductos, aut innocenti perfuſos ſanguine. Talia Principis ſenatûſque opprobria vidiſſe, iiſque ſenatoriæ dignitatis neceſſitate interfuiſſe ita inhorreſcit, ut, vel ea commemorando, ſe flagitii nec miniſtrum, nec ſuaſorem, umquam fuiſſe ſatis prodiderit [1].

Fœda criminibus, luctu mæſta tempora exhilaravit Princeps Nerva anno Urbis conditæ DCCCXLIX. Tum redire virtuti decus, vitiis infamia, ſceleri exitium. Auſpicata principatûs initia inſignivit ſingularis conſulatus. Dignitatem enim anno Urbis conditæ DCCCL iniere Nerva Auguſtus III & Verginius Rufus III conſules; ille imperio ægre capeſſito, hic adſerto olim & ſpreto illuſtris: utroque conſule dignus Tacitus, in ſpem, quam citò erat occupaturus, deſignatus. In hoc

1 Tacit. Vit. Agric. cap. 45.

enim privati hominis faſtigio Verginius morbo correptus eſt: dein paullo pòſt exſtinctus, cùm exceſſiſſet annum tertium & octogeſimum; cunctis fortunæ & virtutum experimentis ab Auguſti exceſſu ad hæc uſque Nervæ tempora probatus. Ut ejus vitæ, ita & morti ingens circumdata eſt gloria. Ductum publicum funus; & Verginius, a conſule Cornelio Tacito pro roſtris laudatus, ſupremum hunc felicitatis cumulum accepit, laudatorem eloquentiſſimum [1].

At maxima hujus conſulatûs laus fuit Trajani adoptio, quâ ſecuritas publica, ob ſenilem Nervæ ætatem nondum firma, robur adſumpſit [2]. Cùm ferverent exſultantis Urbis gaudia, Tacitus ſoceri ſui Julii Agricolæ, qui hanc temporum felicitatem augurio votiſque erat ominatus [3], vitam compoſuit; prio-

[1] Plin. Epiſt. II, 1.
[2] Tac. Vit. Ag. cap. 3.
[3] Tac. in eâdem Vit. Agric. cap. 44.

riſque ſervitutis memoriâ præſentium bonorum ſenſum auxit. Brevis quidem eſt libellus : at in quo æternum egregiæ virtutis monumentum, & abſolutiſſimum laudationis exemplar.

TRAJANO II conſule, anno Urbis conditæ DCCCLI, Germanorum mores, leges, uſuſque, pari brevitate deſcripſit [1], tum ut eorum laudibus attolleret Trajanum, defuncto Nervâ, rerum potitum, Germaniſque formidatum, quos inter adhuc agebat, tum ut Urbem, luxu & deliciis fractam, ad viriles ſenſus æmulatione provocaret. Plus ad nos utilitatis pervenit. Germanica enim libertas, cujus vim Tacitus præſenſerat [2], diu cum imperio Romano luctata, ac tandem victrix, regna imperiumque condidit ſuis legibus attemperata, & ultra veterum dominationum memoriam

[1] Tacit. de Moribus German. cap. 37.

[2] Tacit. eodem in libro, ibid.

longè perennanda. Quàm juvat tantarum rerum originem, a præſtantiſſimo ſcriptore traditam, evolvere; publici privatique, quo utimur, juris fontes aperire; noſtræ gloriæ, noſtræ felicitatis fundamentum ſimul & tutamentum meditari!

His acerrimæ mentis operibus haud impedita fori ſtudia. Cúmque Afri Marium Priſcum, Africæ proconſulem, pecuniis ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, acceptis infamem, accuſaſſent, ſenatus, criminis atrocitate motus, Tacitum Pliniumque iis adeſſe juſſit: &, ut plus celebritatis foret, Princepſque intereſſet, dilata cognitio. Acta tandem cauſa frequentiſſimo ſenatu, cùm Trajanus, in Urbem redux, & conſul tertiùm, anno Urbis conditæ DCCCLIII, præſideret. Triduum in hac cognitione inſumptum. Plinius Martianum, qui Mario immanitatis ſocius fuerat, corripuit. Frontoni

Catio, qui pro Mario inſigniter dixit, Tacitus reſpondit eloquentiſſimè, & quod eximium orationi ejus inerat, graviter. Damnati fuere Marius & Martianus. In fine ſententiæ adjectum, « quòd Tacitus » & Plinius injunctâ advocatione » diligenter fortiterque functi eſſent, » arbitrari ſenatum ita eos feciſſe, ut » dignum mandatis partibus fuerit[1] ». Pares laudibus fecit ſenatus, quos eadem ferme ætas, par dignitas, ſtudiorum & animorum ſimilitudo antè conjunxerat, in magnâ nominis celebritate concordes.

NULLUS enim Tacito pravæ æmulationis ſenſus. Immo certus decora ingenia literarum communione commendari, ſtudioſos, qui ad ipſum ex ejus ingenii admiratione conveniebant[2], conſiliis & præceptis erudiebat. Ipſe, ſtudiorum hortator, Plinium monuit, ut

[1] Plinius Epiſt. II, 11.

[2] Plinius, Epiſt. IV, 13.

Hiſtoriam ſcriberet [1]. Quod cùm ille declinaret, difficultate deterritus, aliiſve diſtentus curis; Tacitus id muneris in ſe recepit, ne excideret rara temporum felicitas, quâ, ſub optimo Principe, bono cuique ſentire quæ vellet, & quæ ſentiret dicere liceret [2]. Nemo autem ad ſcribendam Hiſtoriam naturâ & arte umquam paratior acceſſit. Acre enim Tacito inerat judicium, vivida mens, magna rerum hominumque ſcientia & experientia, prompta & profunda cogitandi ac ſcribendi vis: quodque iis temporibus rariſſimum, animus neque libertati infenſus, neque adversùs dominantes contumax.

Primum ſcribendi argumentum ſumpſit temporum ſuorum Hiſtorias [3], quas a Neronis fine ad Domitiani necem facillimâ & uberrimâ

[1] Sidonius Appollinaris Epiſt. IV, 22. Plin. Epiſt. V, 8.

[2] Tacit. Hiſt. I, 1.

[3] Tacit. Hiſt. I, 1. Annal. XI, 11.

venâ proſecutus eſt, recti verique pervicax, ſine ullâ aſſentandi aut criminandi libidine. Pars quidem operis maxima periit: manent tamen initia, quîs non modò expreſſa avara & anceps Galbæ ſenectus, præceps Othonis ambitio, ſegnis & fœda Vitellii ingluvies, ſed & bellorum civilium artes, fraudeſque, & ſcelera, majore arte incertum an prudentiâ, ad totius ævi documentum, deteguntur. Utinam nobis non invidiſſet tempus partem alteram, quæ providam Veſpaſiani mentem, breves, eóque cariores, Titi virtutes explicabat! Hæc quidem Flaviæ domûs decora excepiſſet atrox Domitiani nequitia. At, vel inter acerba Principis flagitia, quæ, a graviſſimo ſcriptore memorata, fuiſſent magnarum cogitationum fecunda, juvaſſet adhuc, quod ſummatim initio operis ipſe Tacitus prodidit [1], ampla virtutum exempla,

[1] Tacit. Hiſt. I, 3.

ſupremas clarorum virorum neceſſitates, ipſamque neceſſitatem fortiter toleratam cognoſcere. Numquam enim illuſtriora ſunt virtutis certamina, quàm cùm duriùs premitur; & , ut inter tempeſtatum horrida acriores emicant ignes, ſic inter temporum fera vividior puriorque exſurgit virtus.

Post hanc Hiſtoriarum curam, Tacitus ſuperiorem imperii memoriam narrandam ſuſcepit; eamque a Tiberii principatu ad Neronis exitum in Annalibus concluſit; preſſior, acrior, ſententiis, quàm verbis abundantior: præceptis politicæ artis ita locuples, ut, ſi hos tantùm Annalium libros edidiſſet, Principum privatorumque hominum, qui ad rempublicam accedunt, præceptor doctorque haberetur: in hoc ſcribendi genere primus ſimul & ſummus. Inter hæc ſapientiæ conſilia, & incredibili mentis capacitate, cautiſſimas Tiberii artes

extricavit, Claudii imbecillitatem pudendam fecit, Neronis libidines infamavit; ſanè adversùs Caii furores æquè animoſus. At, ut in Hiſtoriis, ita & in Annalibus multa abſumpſit vorax temporum edacitas.

Ea cùm componeret, Auguſti Annales meditatus eſt [1]: magnificum dignumque Tacito argumentum; qui reipublicæ finem, ortum imperii, verſos mores, tantarum rerum cauſas, Auguſtum iis quidem movendis imparem, ſed ſemel motas ſuſtinendo habilem, plurimâque arte publicum ſervitium libertatis ſpecie molientem expreſſiſſet.

Post tot labores, tradendis ſuperioris ævi rebus impenſos, ætatem ſuam erat repetiturus, ut nova & præſentia bona æternitati conſecraret, ac, pro virili portione, ſequentium Principum æmulatu continuaret. Nerva enim Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerat, prin-

[1] Tacit. Annal. III, 24.

cipatum ac libertatem. Publicam felicitatem in dies augebat Trajanus [1]; additâque victoriarum gloriâ, ita imperii fines proferebat, ut numquam latiùs ſit imperitatum. Uberrimam hanc & ſecuriſſimam materiam ſenectuti ſuæ ſepoſuerat Tacitus [2]. Egregia conſilia mors importuna abrupit. Ipſe, dum Trajanus Orientem novis victoriis luſtrabat, (nuſquam enim Hadriani tempora memorat) vivendi finem fecit, præpropero fato oppreſſus. At in brevi mortalitate longioris vitæ celebritatem impleverat: civis optimus, literis & ſapientiâ ætatis ſuæ princeps; eamdem famam, parem auctoritatem apud poſteros tam diu retenturus, quàm diu in ſcriptis non otioſa verborum prolixitas, ſed valida rerum ſententiarumque brevitas placebit; quàm diu in re politicâ

[1] Tacit. Vit. Agric. cap. 3. ſuam hac de re mentem explicat.

[2] Tacit. Hiſt. I, 1. ſupremum illud conſilium memorat.

mores hominum, rerum momenta, libertatis & dominationis temperamenta, varia & ſaluberrima pro temporum eventuumque varietate agendi conſilia, noſcere erit pretium.

Hæc quidem cùm recenſerem graviora Taciti ſtudia, omiſi leviora duo ejus opera: alterum Facetias; alterum Dialogum de Oratoribus. Facetias, Fulgentio Grammatico [1] memoratas, fortè collegit, dum literariam ſupellectilem parabat, vel ſubſecivis horis, ut tædia otiave falleret. Periere; nec magnum eſt earum deſiderium. Id enim literaturæ genus ita a tempore locoque pendet, ut vix umquam alios homines, alios mores ferat. Dialogus de Oratoribus exſtat, ſed mancus atque imperfectus parte haud exiguâ [2], &, ob naturam rerum, quæ ibi tractabantur, graviſſimâ. Diſpu-

[1] Quem vide infrà inter *Teſtimonia Veterum*.

[2] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 35.

tationi eâ ſuper re habitæ Tacitus, juvenis admodum [1], interfuerat, cùm M. Aprum & Julium Secundum adſectabatur: eam poſtea, requirente Juſto Fabio, literis mandavit, iiſdem numeris, iiſdem, quas audierat, rationibus [2]. Ibi tamen paſſim ſuum prodit ingenium, nondum quidem illâ brevitate, quæ in Annalibus eminet, ſubactum, ſed jam validum, & ad altos ſenſus pronum. Apud picturæ curioſos prima ſummorum artificum lineamenta diligentiſſimè adſervantur: haud minori pretio apud literarum amatores debet eſſe hoc clariſſimi ingenii ſpecimen. Nihil moror quóſdam hunc librum Tacito abjudicaſſe, ut illum Quinctiliano aliiſve tribuerent. Pugnant conjecturis adversùs manu ſcriptorum

[1] Tacit. ibid. cap. 1. Hac de re fuſiùs dictum in Notis ad Dialogum Tom. VI. pag. 342. Vide & Appendicem Chronologicam Tom. V. pag. 75.

[2] Id teſtatur Tacitus Dialog. de Orat. cap. 1.

codicum veterumque omnium editionum fidem, adversùs Pomponii Sabini, Grammatici [1], auctoritatem, demum adversùs certiſſimam temporum rationem, quæ uni Tacito competit. Contrà ſunt qui ei vindicent epiſtolam unam Plinianis inſertam [2]. Haud equidem improbabilis eſt conjectura. At vix ullius momenti res eſt, ob materiæ levitatem. Ipſa epiſtola inter Teſtimonia Veterum mox ſubjungetur, ut penes quemque ſit judicium.

Hactenus Taciti ſtudia & meditamenta recenſui; ſupereſt ut quorumdam adversùs eum criminationes, non editoris adfectu, ſed ductu veritatis, expendam. Nemo enim ſine adverſariis magnum nomen obtinuit; & quantò celebratior Taciti fama, tantò gravioribus patuit accuſationibus. Ac primò quidem criminantur malignum eum

[1] Quem vide infrà inter Teſtimonia Veterum.

[2] Plinius Epiſt. IX, 10.

fuiſſe & μισάνθρωπον, qui omnia vel ſuſpicionibus adulteraret, vel in deteriorem partem traheret. Hæc certè maligni & improbi ſunt hominis, qualem nemo dixerit Tacitum, qui ſceleratos paſſim arguit, virtutem meritis laudibus ſemper extulit, amicos non habuit niſi optimos, ipſamque malignitatem, falsâ libertatis ſpecie illudentem, ſæpe corripuit. At ſuſpiciones, conjecturas interſerit. Fateor equidem: ſed eas legitimas, & quod in veterum librorum, quæ ſuperat, paucitate prorſus mirum eſt, aliorum ſcriptorum teſtimonio, aut ipſarum rerum naturâ comprobatas. Nullas in hiſtoriâ uſurpare, vel ineptiſſimi, vel audaciſſimi mortalium foret. Criminationis cauſas aperiam. Quidam corruptores & corrupti Tacitum oderunt, quòd eorum arcana nudaverit, eorum vitia perpetuus cenſor exprobret. Ut ſibi aliiſque fucum faciant, calumniam hanc

ingerunt. At quis, niſi priùs ei fuerit maleſana oculorum acies, ſplendidiorem purioremque ſolem eſſe umquam queſtus eſt? Quis, niſi turpis, fideliori ſpeculo iraſcitur? Alii, procaces ingenio, & offenſionum avidi, hiſtorias argutiis aculeatas, amaras malignitate, divinationibus falſas ſcripſere, ſeque Taciti imitatores audacter ſunt profeſſi. Eorum audaciam imperitiamve, non verò Tacitum, argue. Vulgare eſt ſua flagitia aliis objectare, magniſque nominibus ſeſe tutari. Inſuper ex optimis artificibus quavis ætate exorti imitatores peſſimi.

Crimen alterum: malæ latinitatis eſt Tacitus. Breviter dictum, an verè? Tacitum aliquando nimis acutum, nimis conciſum, ingenii & ſenſuum profunditate ſubobſcurum arguerent, non valde repugnarem, nec eadem eſſe Thucydidis vitia, aut, ut loquuntur Græci,

virtutes, urgerem. Sed Ferretum, alioſque id genus homines, Taciti latinitatem culpare quis ferat? Eos tamen refutare pudet. Idque prorſus inutile, cùm Muretus [1], latinitatis & latinarum elegantiarum peritiſſimus judex, partes illas magnâ cum laude præoccupaverit. Hoc unum addidero inter Romanos ſcriptores nullum eſſe verborum concinnitate & ſplendore Tacito comparandum.

GRAVIORA ſunt mendacii crimina: neque dixerim Tacitum nihil eſſe mentitum. Commune illud eſt mortalitatis vitium, quod hiſtoriæ ſcriptores in tantâ rerum multitudine, humanique ingenii infirmitate, & ob caliginem veritati offuſam, vix effugiant. Proclivior adhuc error, ubi intercedit religionum diverſitas. Inde Tacitus falſa de Chriſtianis, abſurda de Judæis pro-

[1] Hac de re & Taciti laudibus orationem habuit Muretus, quam vide inter ejus orationes editas Lipſiæ anno 1698. Tom. II. pag. 353.

didit, præjudicatis tum ſuis, tum aliorum opinionibus abſtractus. Ita tamen fidei & diligentiæ, quam in ceteris profitetur, retinens, ut, vel cùm hæc peccaret, Chriſtianos incendii crimine, quo Nero eos perculerat, abſolverit [1]. Judaicis autem antiquitatibus vera quamplurima intermiſcet; eamque religionem valde commendat, quæ deûm imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum non effingit, ſed ſine ſimulacris, ſine regum, ſine Cæſarum adulatione, *unum numen, ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum* [2], veneratur. Talia veritatis teſtimonia apud nullum Romanæ gentis ſcriptorem ante Tacitum reperire eſt.

ODIOSUM verò, &, ut opinor, falſum eſt ἀθεότητος crimen, quod quidam Tacito objiciunt. Deos enim paſſim agnovit, negavit nuſquam; ipſamque opem divi-

[1] Tac. Ann. XV, 44. | [2] Tacit. Hiſt. V, 5.

nam [1], rerum humanarum dominatricem, memorat. Atrocioribus quidem ſceleribus & cladibus offenſus, aliquando de divinâ providentiâ dubitaverit, dixerit diis non homines, non imperii ſecuritatem, ſed ultionem curæ eſſe [2]; id ἀσεβείας eſt, non verò ἀθεότητος. Dolendum certè quòd Deum unum non coluerit, & in hac exoriente Chriſtianæ veritatis luce, quæ ipſam Neronis domum ſubierat [3], recénſque Flavii Clementis [4], conſulis, aliorumque exemplis ac virtutibus inclaruerat, ipſe cæcutierit. At inter ἀθέους minimè cenſendus eſt [5].

Porro viri illius celeberrimi gloria ad ſeros nepotes propagata

1 Tacit. Hiſt. IV, 78.

2 Tacit. Annal. IV, 20. VI, 22. Hiſt. I, 3.

3 D. Paulus, Epiſt. ad Philippenſes IV, 22. Vide & infrà Tom. III. pag. 425.

4 De quo plura vide in priore Taciti editione Tom. III. pag. 385. & infrà Tom. V, pag. 118.

5 Cl. Joan. Kynaſton Tacitum defendit publicâ oratione, Oxonii habitâ, & Londini editâ anno 1764: *C. Cornelius Tacitus a falſo impietatis crimine vindicatus.*

eſt,

eſt. Illum parentem ſuum appellabat, & ab eo originem ducere ſe gloriabatur M. Claudius Tacitus [1], qui principatum obtinuit anno Urbis conditæ MXXVIII, Jeſu Chriſti 275: vir egregiè moratus, non ambitione, non crimine, ſed ſingulari ſenatûs & exercituum conſenſu imperio admotus: illius capax, & intra ſex imperii ſui menſes tantâ virtutum claritudine, ut laudatiſſimorum Principum gloriam æquaſſet, ni, urgentibus Romæ fatis, citò fuiſſet exſtinctus. Cornelii Taciti imaginem in omnibus bibliothecis collocari, ejuſque libros, ne lectorum incuriâ deperirent, per annos ſingulos decies publicâ impensâ in civicis archivis deſcribi, & in bibliothecis poni juſſit [2]: orbi, literis & parenti optimè conſulturus, ſi ipſe, aut frater ejus Florianus, diu imperaſſent. Recentior adhuc, nec

[1] Vopiſcus in Tacito, cap. 10.

[2] Vopiſcus ibid. Vide & Teſtimonia Veterum.

fortè ultimus Tacitorum ſanguis, Polemius [1], Galliarum prætorio præfectus, nobilitate & doctrinâ, quaſi hereditario jure, illuſtris, memoratur circa annum Urbis conditæ MCCXXIX, Jeſu Chriſti 476, Auguſtuli & imperii Romani ſupremum.

VERUM longè major ingenii, quàm ſanguinis, laus exſtitit, nec umquam intermoritura: crevit per ætates diffuſa, a viris tum Principibus, tum privatis, ſanctitate, ſapientiâ, & fortitudine præcellentibus, ad nos tranſmiſſa: æternùm vivet apud gentes literarum & hominum ſtudioſas. Nullum ſupereſt tanti viri monumentum. Ejus imago, quæ Interamnæ in Apoſtolico palatio monſtratur, nullâ valet antiquitatis commendatione. Ante ducentos annos, rudera ejus tumuli adhuc oſtentabantur haud procul Interamnâ, viamque propter, quæ

[1] Sidonius Apollinaris, Epiſtol. IV, 14.

Spoletum ducit. Quâ occaſione Hector Simonetta ea ſolo æquaverit, Tacitique cineres diſſipaverit, mærens ejus filius, inſcriptione in agro paterno poſitâ anno 1613, teſtatum voluit [1].

PIO. V. P. O. M. E VATICANO ANTIQVAS STATVAS EIICI
ROMAE MANDANTE
TACITI ET FLORIANI OPT. IMP. COENOTAPHIA
IN PROPRIO SOLO CONSTRVCTA A FVLMINE ET
ANTIQVITATE DEFORMATA
CORNELII TACITI HISTORICI DE RELIGIONE CHRISTIANA
MALE OBLOQVENTIS MAVSOLEVM VETVSTATE
COLLAPSVM SEMIDIRVTVM DISSIPATIS CINERIBVS
DIRVI ET SOLO AEQVARI
MERIDIONALEM IMPERIALIS SOLI PARTEM EX RVINIS
MVRO CINGI
HECTOR SIMONETTA FVNDI DOMINVS
INTERAMNAE MANDAT
FVNDAMENTA VIX REMANENT PROH DOLOR TANTARVM
ANTIQVITATVM IN A. P.
PAVLVS HECT. F. AD AETERNAM REI MEMORIAM POSVIT
A. S. M. DC. XIII.

[1] Hæc fuſè memorat Franciſcus Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 51.

De præcipuis CORNELII TACITI *editoribus & interpretibus.*

INTER initia renaſcentium literarum, & egregiæ illius artis, quæ hominum ingenia rem publicam fecit, Venetiis circa annum 1468 prodiit prima Taciti editio [1], antiquitate, elegantiâ, raritate præſtantiſſima. Multis quidem, & graviſſimis erroribus, ut ſolitum eſt in

[1] Hæc prima Taciti editio prodiit ſine ullâ loci & anni notâ, his quatuor verſibus, in fine ſubjunctis, conſpicua.

Cæſareos mores ſcribit Cornelius : Eſto
Iſte tibi codex : Hiſtoriæ pater eſt.
Inſigni quem laude feret gens poſtera : preſſit
Spira premens, artis gloria prima ſuæ.

Cùm Joannes & Vendelinus de Spirâ ſplendidam Plinii editionem Venetiis vulgaverint anno 1469, hæc Taciti editio, *artis gloria prima ſuæ*, anno 1467 aut 1468 publicata eſt. In eâ continentur ſex poſteriores Annalium libri, & Hiſtoriarum libri quinque; Libellus de ſitu, moribus & populis Germaniæ; & Dialogus de claris Oratoribus.

primis quibuſque editionibus, foedata; abeſt & Cn. Julii Agricolæ vita: adhuc quoque latebant ſex priores Annalium libri. Nihilominus utiliſſima eſt, quòd complura veteris ſcripturæ in recentioribus editionibus perperam immutatæ veſtigia retineat.

Franciſcus PUTEOLANUS, Parmenſis, literarum peritiſſimus, alteram editionem [1], vitâ Julii Agricolæ auctam, Mediolani publicavit. Nitidiorem politioremque Tacitum

[1] Huic quoque editioni nulla eſt adjuncta loci, anni, typographi nota. Eam tamen Mediolani prodiiſſe haud dubium eſt, cùm cetera Puteolani opera in hac urbe excuſa ſint, in quâ oratoriam artem magnâ cum laude profitebatur. Puteolanus addidit Vitam Julii Agricolæ; Annalium quoque & Hiſtoriarum libros ex Mſ. codice Genuenſi recenſuit: unde ſummum debet eſſe apud literarum amatores hujus editionis pretium, quam miror librorum rariorum indagatoribus fuiſſe incognitam. Exſtat Pariſiis in Bibliothecâ ſanctæ Genovefæ: eam, pro ſuâ humanitate, literatis omnibus viris compertâ, mecum communicavit Cl. MERCIER, huic Bibliothecæ præfectus. Recuſa eſt Venetiis annis 1497 & 1512.

fecit, tum ſuis, tum Berardini Lanterii, Mediolanenſium ætate ſuâ eruditiſſimi, conjecturis ductus. Uſus eſt quoque Mſ. codice Genuenſi. Tacitum autem nemo meliùs novit, veriùs expreſſit. Ejus judicium, cuivis, ob libri raritatem, non ita obvium, ſilere nefas. *Omnem*, inquit, *hiſtoriæ legem* abſolvit Tacitus ..... *nihil falſi dicere, nihil veri omittere auſus. In ſcribendo enim ne ſuſpectus quidem umquam fuit aut gratiæ, aut ſimultati aliquid tribuiſſe. Rerum rationem, quâ ordo temporum, regionum deſcriptio exigitur, nemo hiſtoricorum diligentiùs obſervavit. Jam conſilia, acta, eventus, ut, dii boni, expendit! & de conſiliis quid probet, quid non. In rebus geſtis non ſolùm quid actum, ſed quale. De eventu verò omnes cauſas explicat, caſus ſapientiæ, temeritatis; hominum porro non ſolùm res geſtas, ſed quæ fama, quod nomen, quæ natura,*

quæ vita. Quo artificio omnes meâ ſententiâ facilè vicit, ita creber rerum frequentiâ, ut verborum propè numerum ſententiarum numero ſequatur; ita dein verbis aptus & preſſus, ut neſcias utrùm res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. In concionibus (audeo enim promere quod ſentio) Livio quoque anteferendus, magis tamen Salluſtii argutam denſitatem, quàm hujus amplitudinem imitatus. Hunc primò legens, laudabis eloquentiam; cùm iterum in manus ſumpſeris, mirum acumen deprehendes, & miraberis, ubi contubernalem reddideris, ſæpe artificioſâ docebit varietate, immenſâque jucunditate delectabit[1].

Laudum magnitudine, majori operis admiratione, excitato orbe literario, in muſeis omnibus quæſitum, ſi quid aliud tanti viri ſupereſſet. Ac tandem in Cor-

[1] Ex præfatione editionis Puteolani, Jacobo Antiquario, Ducali Secretario, inſcriptâ.

beienſi [1] ad Viſurgim monaſterio ab Angelo Arcomboldo, Leonis X Pontificis Maximi quæſtore, inventi ſunt quinque priores Annalium libri, quos Lipſius, aliique poſtea meliori partitione ſex numeravere. Hos cùm Pontifex, literarum decus & columen, magno quingentorum aureorum nummorum pretio redemiſſet, diligenterque evolviſſet; eorum lectionem *luculentam, variam, utilem, dignamque omni liberali ingenio* [2] pronuntiavit; voluitque ut quantò citiùs fieri poſſet a ſitu & oblivione in lucem & memoriam hominum vindicarentur. Id curæ demandatum Philippo Beroaldo, juniori, Academiæ Romanæ præpoſito: is imperatum opus pro Pontificis auctoritate ſuâque doctrinâ haud indiligenter præſ-

[1] *L'Abbaye de Corvey, en Weſtphalie:* locus religionis & literarum ſtudiis celeberrimus. Viſurgis autem fluvius, nunc *le Wéſer.*

[2] Ex literis Leonis Papæ X, quæ exſtant in calce editionis Beroaldinæ.

titit; inventoſque libros ex manu ſcripto codice, qui poſtea Florentinæ Mediceorum bibliothecæ fuit illatus, ceteros ex Puteolani recenſione edidit Romæ Kal. Martii anno MDXV [1]. In libri fine, infra gentilitia Leonis X inſignia, adjectum, quod maximo Principe & literarum reparatore dignum: « Nomine Leonis X Pont. Max. propoſita ſunt præmia non mediocria his qui ad eum libros veteres, neque hactenus editos attulerint ».

Alexander MINUTIANUS, Apulus, eruditus typographus Mediolanenſis, & Hiſtoriæ profeſſor, chartas Beroaldinæ editionis ex Urbe importatas recudit, ut eas auditoribus ſuis prælegeret. In calce operis reperit ſe imprudenter illapſum eſſe in Pontificium interdic-

[1] Cl. Maittaire, *Ann. Typograph.* Tom. V, part. 2. pag. 273, editionem Romanam anni 1514 memorat. Nempe ſcriptor ille privilegium, a Leone X datum anno 1514, in Taciti editionem transformavit.

tum, quo cavebatur, ne quis intrà decennium Tacitum recuderet. Culpæ veniam exoravit; ſuamque editionem, quibuſdam in locis emendatam, & Andreæ Alciati notis auctam, abſolvit anno MDXVII [1].

BEATUS, aut veriùs BILDIUS RHENANUS, Seleſtadienſis, manu ſcripti codicis Budenſis, olim Matthiæ Corvini, Hungariæ regis, copiam nactus, novam & aliquantò accuratiorem editionem vulgavit Baſileæ anno MDXXXIII. ſæpe poſtea & variis in locis recuſam [2].

Juſtus LIPSIUS, Belga, Corneliano ſpiritu afflatus, magnoque eruditionis paratu ad id opus acceſſit: omnem hujus laboris laudem reportaturus, ſi non excerpta tan-

[1] Cl. Maittaire, loc. cit. hanc editionem Romæ prodiiſſe perperam ſcribit. Fabricius quoque, *Bibliothec. Latin.* libr. IV. cap. 21. pag. 471, errat in anno. Ea enim eſt anni 1517, non verò 1516; formæ *in*-4°. ſed minimæ.

[2] Quarum omnium præcipua eſt, quæ prodiit Venetiis anno 1534, typis Aldinis.

tùm Mſſ. codicum Vaticanorum, Farneſiani, Covarruviæ, Sambuci, veterumque editionum adhibuiſſet, ſed libros integros contuliſſet [1]. Ingenio erudititque commentariis utcumque id ſupplevit, & editionem ceteris omnibus, quæ antè prodierant præſtantiorem, magnâ cum nominis ſui gloriâ Antuerpiæ publicavit anno MDLXXIV. Quam poſtea ad annum uſque MDC ſæpe retractavit, emendavit, melioremque fecit. In hoc gloriæ ſuæ monimento rurſus adornando immortuus eſt anno MDCVI, ætatis ſuæ LIX.

[1] Majorem laudem adhuc reportaturus, ſi libros edidiſſet, quibus contexuerat Caianam hiſtoriam & initia Claudii Corneliano exemplo ſtiloque, ut ipſe teſtatur in notis ad Annal. XI, 1. At in migrationibus ſuis, quas frequentes fecere turbulenta tempora, laborem hunc, fraude an caſu, ſibi periiſſe ibidem declarat. Jactura tantò gravior mihi videtur, quòd hæc adoleſcens ſcripſerat, ac proinde cùm ei molle & elegans adhuc erat ingenium. Poſtea, ſingulari humani ingenii inconſtantiâ, in deterius mutatus, durum & horridum ſcribendi genus adfectavit.

Lipſiorum ſtirpis ultimus, & magnum decus [1].

INTER tantos Lipſii labores, Curtius PICHENA, Magni Ducis Etruriæ a ſecretis, in emendando Tacito Florentiæ utilem operam poſuit [2]. Uſus manu ſcriptis codicibus bibliothecæ Mediceæ, loca plurima, quæ alios fugerant, reſtituit & explicavit. Iis Lipſius non mediocriter profecit in poſterioribus ſuis editionibus, ut niteſcerent.

Matthias BERNEGGERUS, Germanus, magis ad utilitatem, quàm ad ſplendorem, ſine ullâ tamen Mſſ. librorum ope, Taciti editionem accuraverat. Eo defuncto, gener ejus Joannes Freinshemius, vir in republicâ literariâ notiſſimus,

[1] Innumeræ poſtea fuerunt Lipſianæ editiones, quarum nitidiſſimæ ſunt quæ typis Elzevirianis prodiere Lugduni Batavorum annis 1621, 1634 & 1640.

[2] Pichena ſeorsùs notas primùm edidit; deinde editionem ipſe adornavit excuſamFrancofurti anno 1607. & Aureliæ Allobrogum anno 1609.

eam non perpetuis, ſed ſelectis notis locupletatam, & a Melchiore Freinshemio communibus cum fratre ſtudiis copioſo indice inſtructam, juris publici fecit Argentorati anno MDCXXXVIII.

Joannes Fredericus GRONOVIUS, Batavus, Berneggerianam editionem, levi ſuâ operâ, ſed nitidiore chartâ, elegantioribus typis, cum ſuis Variorumque notis & quibuſdam variantibus Mſ. Oxonienſis lectionibus in operis calce ſubjunctis Lugduni Batavorum abſolvebat anno MDCLXXII, cùm vivendi finem fecit. Eadem editio pari nitore iterum prodiit Amſtelodami anno MDCLXXXV.

Julianus PICHON, Gallus, ad majora vocatus, vix paria præſtitit: nullâ adhibitâ Mſſ. codicum veterumque librorum collatione, grandem tamen, ſed indigeſtâ mole gravidam, editionem ad uſum Sereniſſimi Delphini Pariſiis apparavit

anno MDCLXXXII. Recuſa eſt Venetiis anno MDCCVII.

Theodori RYCKII, Batavi, breviora, ſed meliora utilioraque in Tacitum ſtudia. Prodiere Lugduni Batavorum anno MDCLXXXVII. Nitidiùs, commodiúſque in lucem iterum emiſſa Dublinii anno MDCCXXX. Præſto fuere tum excerpta ex Mſſ. Regio & Florentino, tum Mſ. codex, qui olim Rudolphi Agricolæ fuerat. Ei tamen plus æquo tribuit Ryckius, cùm ille codex non tam veterem ſcripturam, quàm viri eruditi conjecturas contineat.

Chriſtianus HAUFFIUS, Germanus, nihil operæ in emendando Tacito, nimis in explicando collocavit Lipſiæ anno MDCCXIV. Eum enim ita minutatim explanat, ut lectorem fatiget magis, quàm dirigat.

Jacobus GRONOVIUS, Joannis Frederici filius, paternam editionem cum Mſſ. Florentinis recognitam,

ſuiſque & Variorum notis cumulatam prælo paraverat, cùm morte interceptus eſt anno MDCCXVI. Filius ejus Abraham Gronovius eam Trajecti ad Rhenum anno MDCCXXI publicavit: patris memoriæ conſulturus, ſi convicia adversùs Ryckium, aliaque multa erudito viro indigna omiſiſſet. Ad operis calcem reperire eſt varias quaſdam lectiones ex Mſſ. codicibus Bodleiano & Arundelliano excerptas.

Joannes Auguſtus ERNESTUS, Germanus, in eamdem palæſtram Lipſiæ proceſſit anno MDCCLII; & maximam poſt Lipſium laudem conſecutus eſt. In conferendis enim veteribus editionibus & Mſ. codice Guelferbytano acer & diligens, multà quæ alios latuerant correxit; ſuaſque notas Lipſii & Joannis Frederici Gronovii commentariis addidit: alteram editionem, quam ex priore noſtrâ editione paullo meliorem fecit, anno MDCCLXXII publicavit.

Postea prodiere elegantiores editiones Glaſguæ anno MDCCLIII; Londini anno MDCCLX. Illa ut J. Gronovii, hæc ut Ryckii exemplar exprimeret. Eamdem elegantiam Pariſiis anno MDCCLX exhibuit Cl. Joannes Nicolaus Lallemand; quam ſuâ curâ notiſque inſuper illuſtravit. In hac editione Pariſienſi omiſſus eſt Dialogus de Oratoribus, qui in omnibus editionibus antè comparuerat.

Satis ſit præcipuos Taciti editores recenſuiſſe. Eos, qui in omnes ejus libros, vel ſingulos, notas, animadverſiones, commentarios conſcripſerunt, commemorare infinitum foret ac faſtidioſum. Multi enim illaudabiles, quales Æmilius Ferretus, Carolus Paschalius, Ludovicus d'Orleans &c. Nonnulli tamen nobiles & egregii, ut M. Antonius Muretus, Fulvius Ursinus, Hugo Grotius, Daniel Heinsius, Godefridus Guillielmus

LEIBNITIUS, & alii quos pro loci opportunitate & utilitate libenter ultroque laudabimus.

VERUM cùm minùs voluptati, quàm utilitati publicæ, ſcriptis ſuis conſultum voluerit Tacitus, gens ferme nulla eſt, quæ eum indigenam ac popularem habere non voluerit. In hac tantâ interpretum multitudine, principes appellare juvat. Suum habent Germani MICYLLUM, ſuum Batavi HOOFDIUM, gentilibus probatos. Inter Hiſpanos de principatu tres certant Emmanuel SUEYRO, Balthazar ALAMOS, & Carolus COLOMA, quibus haud tam ſplendor, quàm brevitas deeſt. Plures habent Itali, quos inter eminent Georgius DATI, Bernardus DAVANZATI, & Adrianus POLITI. Palmam ſingulari brevitatis felicitate præripuit DAVANZATI. Laudem inter Britannos ſibi pepererant Richardus GRENEWEY & Henricus SAVILE: eam in ſe traxit Thomas

Gordon, accuratior quidem, ſed adhuc paullo laxior. Antiquum quoque Gallis fuit ſtudium, ut Tacitum interpretarentur. Jam pridem rudi vetuſtate obſoluere Fauchet, de la Planche, aliique hujus veterni. Aliquid artis & ingenii promere cœpit Achilles de Harlay. Plus elegantiæ, haud ſatis veritatis indidit Nicolaus Perrot d'Ablancourt. Mole exemplorum, tædia aggeravit Abraham Nicolaus Amelot de la Houssaie [1]. Ejus verſioni, auctoris morte interruptæ, finem impoſuit Franciſcus Bruys, vitiis, quàm virtutibus ſimilior.

In his tentamentis aliquamdiu ſubſtiterant Gallicæ literæ, cùm recens nos rapuit ſtudiorum impetus.

[1] Amelot de la Houſſaie XIII priores Annalium libros vertit. Cetera Taciti opera interpretatus eſt Franciſcus Bruys, ſed diſſimulato ſuo nomine. *Tacite avec des notes politiques & hiſtoriques par M. Amelot de la Houſſaie & M. L. C. D. G***. A la Haye, chez Scheurleer.* 1731 = 1735. 10 *vol. in*-12.

Tum ſuam verſionem adornavit Cl. GUERIN: aliam meditabatur, jamque per partes edere cœperat Cl. DE LA BLETERIE; quam non finivit, morte interceptus. Quæ deerant, perfecit Cl. DOTTEVILLE. Interpretandi leges præſcripſit, & ad earum formam ſelecta & ſplendida Taciti loca expreſſit Cl. D'ALEMBERT. Eorum exemplis famâque plures excitati novas apparant Taciti interpretationes. Vigeat creſcatque egregius ille ardor, quo ſummus ſcriptorum imperii Romani non modò apud nos magis ac magis inclareſcet, ſed ſi ſuâ eum vi ac brevitate exprimimus, magnum accedet literaturæ noſtræ decus & incitamentum.

IN hoc autem interpretationis genere non ſtetit Taciti admiratio: alterum excogitavit, quò licentiùs exſpatiaretur. Illuſtriores ſcilicet Taciti ſententiæ præcipuaque verba, tamquam primaria & propria

ſapientiæ principia ſunt excerpta, amplificata, tum veterum, tum recentium ætatum exemplis comprobata. Hac in ſtudiorum palæſtrâ, ſpecioſiori fortè, quàm utiliori, multi inter Italos deſudarunt, quorum nobiliſſimi ſunt Scipio AMMIRATO, Aſcanius PICCOLOMINI, Trajanus BOCCALINI, Philippus CAVRIANA, Virgilius MALVEZZI, & Raphael DALLA TORRE. Eamdem apud Germanos laudem æmulati ſunt Janus GRUTERUS, Chriſtophorus FORSTNERUS, Cornelius Lentulus DE LENTZ, aliique plurimi; & fortè iis meliores, quia breviores, Abraham GOLNITZ & Marcus A RECHLINGEN. Non ſolùm inter Hiſpanos, ſed etiam inter Italos nomen obtinuit Balthazar ALAMOS. His maximè operibus apud Gallos innotuit Amelot DE LA HOUSSAIE. Majorem in Britanniâ celebritatem adſecutus eſt Thomas GORDON. At, quod jam ſuprà

monui, plus mihi videtur in his politicis exercitationibus oſtentationis, quàm utilitatis: iiſque præceptoribus retardatur magis, quàm incitatur animus. Brevius certiuſque iter ingrediendum. Quiſquis politicam prudentiam addiſcere cogitat, Tacitum legat. Qui mentem eâ imbutam percupit, Tacitum relegat. Hac viâ iere ſapientiæ proceres, quos prior ætas mirata eſt. Hac pergant, quos gloria & utilitatis publicæ ſtudium accendit.

De alterâ hac CORNELII TACITI *editione.*

SUPEREST, ut laboris mei conſilia ſubſidiaque, quod utrique editioni commune eſt, paucis expediam; ſimul quoque, quæ ſint hujuſce alterius editionis propria, explicem. Mens fuit Tacitum, ad manu ſcriptorum codicum veterumque & optimarum editionum fidem

recognitum, proponere. Tum, ut obviæ in antiquis ſcriptoribus difficultates amoverentur, juvit non modò temporum diſcrimina ſignare, ſed & ea ad calculos, quibus nunc utimur, revocare: terrarum loca, quorum inſignis olim fuit memoria, cum iis quæ nunc exſtant conferre: Romanam aliamve peregrinam pecuniam cum Gallicâ noſtrâ monetâ componere: & quod in hoc commentationum genere utiliſſimum eſt, nummorum, inſcriptionum, ſcriptorum tum Romanorum, tum Græcorum, Tacito æqualium, aut recentiorum, auctoritate, Hiſtoriæ fidem adſtruere, lucemque ei adfundere.

Opus quoque fuit, pro argumentorum dignitate & utilitate, complures diſſertationes addere. Expoſitum eſt & illuſtratum Cæſarum ſtemma, ne nominum multitudine & indiſcretâ ſimilitudine obſcurarentur Annales. Eam ob rem

addita paſſim plura alia ſtemmata. De legionibus, earum numero & locis fuſiùs tractatum, ut Hiſtoriarum libri inoffenſo pede percurrerentur. Ejuſdem neceſſitatis fuit expendere ærarium opeſque Romanorum, ſtante republicâ, & ſub Principibus; eorum cenſus & luſtra, tributa & vectigalia, Principum congiaria, Romæ magnitudinem, Capitolii magnificentiam, aliaque multa, quæ ſi non explicentur curatiùs, mores uſuſque horum temporum non ſatis intelligerentur. Ipſa quoque vitia fuere memoranda, Romanorum luxus, Neronis in aureâ domo prodigentia, & inexplebilis Vitellii gula. Hæc enim portenta in evidentiæ luce erant collocanda, ut magnis documentis, quò prorumpere poſſit humana libido, noteſceret, ſimul & puderet. Ne piguit quidem, quod a viris humanarum literarum ſtudioſis expetitum, illuſtri exemplo Petri

Corneille & Joannis Racine, quàm validus ſit Tacitus fecundandis ingeniis, oſtendere. De Chriſtianis, falſo incendii crimine a Nerone irretitis, dictum; &, cùm de Judæis eſſet dicendum, plura dė Judæis Sinenſibus placuit ſubnectere, tum ob materiæ novitatem, tum ut Romanorum Sinenſiumque hac de re judicia comparare promptum foret. Pariter, ut aboleretur opinio, quæ apud quoſdam invaluit, Tacitum in Germaniæ deſcriptione plus ingenio, quàm veritati indulſiſſe, Germanorum mores cum veteribus noſtris legibus & hiſtoriis, cum vigentibus adhuc moribus populorum illorum, quos barbaros feroſque appellamus, quòd ævi prioris humanitatem nondum dedocuere, aſſiduè contuli. Sic enim, non noſtro ſuffragio, at ſæculorum hominumque conſenſu approbatum eſt Tacitum non modò fuiſſe maximum antiquitatis pictorem;

pictorem, quæ propria ejus laus, atque omnium ſermonibus jam pervulgata, ſed & veriſſimum; quod erat evincendum. Demum cùm vel optimi ſcriptores multa ſileant, quæ tamen noſſe quorumdam intereſt, Anecdota ex variis auctoribus collegi, ut harum rerum curioſis ſatisfacerem.

Curas ultrà intendi; cúmque ſummopere dolerem Tacitum truncum ac mutilum circumferri, ad Supplementa adverti animum, non quòd Tacitum æquari poſſe confiderem, ſed ut plenior faciliorque flueret ejus narratio, ſi deperdita ex veterum ſcriptorum & monumentorum fide ſupplerentur, ſtilo moreque Corneliano expreſſa. Inde adlaboravi, ut Sejani ruina, ceteraque, quæ in quinto Annalium libro deerant, reſtituerentur. Disjunctos antea libros ſextum & undecimum conjunxere res Caii Principis & Claudii initia, quatuor libris

compoſita. Finis quoque libro ſexto decimo additus, ut Neronis ſuprema traderentur. In his quidem ſubſiſtere animus primùm fuerat: at poſtea ſatiùs viſum quinto quoque Hiſtoriarum libro opem ferre, & jam narrari cœptum Hieroſolymorum gentiſque Judaicæ excidium proſequi. Cetera Veſpaſiani, Titi, Domitiani, atque Nervæ tempora, ad alterum uſque Trajani conſulatum (hic enim ſupremus eſt annus a Tacito memoratus, ac laboris noſtri in priore editione finis) brevi & compendiosâ Appendice declarata ſunt.

Postea cùm per otium commodamque in alterâ hac editione voluminum partitionem licuiſſet magis exſpatiari, nolui ut egregia Trajani tempora diutiùs ſilerentur; ejuſque res æternâ memoriâ dignas ex veteribus ſcriptoribus monumentiſque compoſui, quod hactenus ab eruditis viris erat deſideratum, & a

nemine ſatis præſtitum. Tum quoque me piguit Dialogum de Oratoribus ex magnâ ſuî parte truncum reliquiſſe: partem illam ſupplevi, ut plenior gratiorque atque utilior legi poſſet Dialogus, qui ob elegantiam, concinnitatem, documentorumque opportunitatem, inter præſtantiſſima antiquitatis opera ſemper adnumerabitur.

Nulla jam Taciti pars hiulca remanebat: animum itaque applicui, ut altera hæc editio novis quoque diſſertationibus illuſtraretur. Veteres ergo Gallorum glorias Tacito celebratas explicavi. De eunuchis, quorum non in Oriente tantùm, ſed apud Romanos etiam, validiſſimum fuit nomen, nova & eruditis viris nondum ſatis perſpecta protuli. Ut quæ de Romæ magnitudine incolarumque numero priùs dixeram, illuſtri exemplo confirmarem, inquiſivi in populi frequentiam apud Sinas, hujuſque tantæ

frequentiæ cauſas. Quæ de ærario, de tributis vectigalibuſque populi Romani antè docueram, additamentis confirmavi. Pueros puellaſque Ulpianos alimentarios, præſtantiſſimum dignumque optimo Principe inſtitutum, pro rei dignitate & utilitate, cum celeberrimâ, quæ exſtat, Inſcriptione, diligenter expoſui. De Chriſtianis quoque cùm ſæpe eſſet mihi agendum, juvit cur ab optimis etiam Principibus vexarentur expendere. Stupenda demum Trajani opera, pontem ſupra Danubium, columnam, navem omnium maximam, aliaque id genus monumenta, ſingillatim deſcripſi. Et, cùm ſeſe occaſio dediſſet, ut Fragmentum Titi Livii, recèns repertum, laudarem, operam meam deſiderari non ſum paſſus, ut eruditis viris gratificarer, qui fœdam hanc & laceram Livii laciniam integritati ſuæ reſtitutam percuperent. Illud ergo Fragmentum ſupplemento

explevi ; & , ne quid deeſſet utilitati publicæ , adnotationibus illuſtravi.

Hæc cùm præſtitiſſem , nihil reliquum mihi viſum , quàm ut miram in Tacito rerum civilium prudentiam , omnibus celebratam , nec umquam ſatis prædicatam , ſub uno quaſi intuitu conſpiciendam , & politicæ ſcientiæ cupidis facilè parabilem proponerem. Quod ut adſequerer , Taciti politica non modò collegi , ſed & ex iis politicum quoddam corpus conflavi , quod quæ in publicæ rei vitæque communis uſu præcipua ſunt complecteretur. Iis imbutus animus alia plurima & exquiſitiſſima , Tacitum relegendo, deteget, quibus, ut ſuis, nec a me monſtratis , gratiùs adhuc utiliúſque perfruetur. Ea ſunt additamenta , quæ alteram hanc editionem, mole minorem , quòd quædam omiſſa ſunt , quæ ſi quis deſiderat , facilè ex priore editione repetet ,

rebus tamen majorem fecere. Indices quoque & commodiùs & copioſiùs diſtributi ſunt.

Nunc verò percurſis laboris noſtri conſiliis, quæ nobis fuerint ſubſidia memorandum. Super editiones, quas in alterâ Præfationis parte modò appellavimus, adjumento fuere manu ſcripti codices, tum ab aliis, tum a nobis inſpecti. Antiquitate principes habet Florentina Bibliotheca. Ibi, ut jam monui, Mſ. codex, omnium vetuſtiſſimus, in Corbeienſi monaſterio repertus. Tiberii principatum, ſeu ſex priores Annalium libros, tantùm complectitur. Alter ibidem eſt Mſ. codex, in quo ſunt ſex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libri. Exaratus eſt literis Longobardorum, quorum res in Italiâ Carolus Magnus adflixit anno 772. Eum Pichena longè vetuſtiorem credidit, quòd in eo ſubſcriptum reperit: *Ego Salluſtius legi & emendavi*

Romæ fœlix, Olibrio & Probino conſulibus, in foro Martis controverſias declamans oratori Endelechio. Rurſus Conſtantinopoli recognovi Cæſario & Attico conſulibus. At librariis mos ſæpe fuit, quæ in codicibus reperirent, tranſcribere, non obſervatâ ratione temporum, quibus eos deſcribebant. Id quamplurimis compertum exemplis. Langobardica autem ſcriptura evidenter arguit codicem illum Romæ non fuiſſe ſcriptum anno Urbis conditæ MCXLVIII, Jeſu Chriſti 395, quo Olibrius & Probinus conſules fuere; neque Conſtantinopoli recognitum biennio pòſt, cùm Cæſarius & Atticus eamdem dignitatem inierant. Ibi quoque vidi duos alios codices, ſed recentiſſimos, quorum alter ab undecimo Annalium libro ad finem libri ſecundi Hiſtoriarum, alter eoſdem Annalium, & Hiſtoriarum libros quinque complectitur.

VATICANA Bibliotheca, non antiquitate codicum, ſed numero præcellit. Quatuor in eâ reperi Mſſ. codices numeris 1863, 1864, 1958 & 2965 notatos. Sex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libros habent ſinguli. Hos inter antiquior videtur Mſ. 1864[1], exaratus ſæculo XIV exeunte, aut ineunte XV. Ejuſdem ferme antiquitatis eſt Mſ. 1863[2]. Multò recentior Mſ. 2965: neque, ut alii, membranaceus, ſed chartaceus. Iis accuratior eſt Mſ. 1958[3]. Ejus ætas in libri fine expreſſa: *Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me, quantum reperi, fideliter ab*

[1] Codicem illum haud abſimilem eſſe codici, quem Lipſius Farneſianum appellat, quemque contulit Jacobus Corbinelli, ſæpe ſum expertus.

[2] Ex hoc codice, aliove ſimili, profecta videtur editio princeps. Nec diſſimilis eſt Mſ. codex Bibliothecæ Regiæ Pariſienſis.

[3] Deſcriptus eſt e Mſ. codice Genuenſi, quem vidit, aut cujus exemplar habuit Franciſcus Puteolanus, ut jam obſervavimus ſuprà pag. *XXVIII*.

exemplo tranſcripſiſſe, *quod inter cetera*, *de quibus ſcitur*, *non eſt neque peſſimum*, *neque mendoſiſſimum.* Τέλος Θεῷ χάριν. *Die ſeptimadecima Octobris ab ortu Salvatoris noſtri domini Jeſu Chriſti anno* M. CCCCXLVIIII. *Genuæ*, *pridie feſtum divi Lucæ Evangeliſtæ.*

PRÆTEREA Vaticana Bibliotheca minores habet Taciti libros. In Mſ. 1518 [1] *C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* Mſ. 1862 [2] *C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus.* Mſ. 2964 [3] *Cornelius Tacitus de origine & ſitu Germanorum; & pars Dialogi de Oratoribus*,

[1] Membranaceus eſt: ſæculo XIV ſcriptus videtur.

[2] Sæculo XV, ut videtur, exaratus; & membranaceus. In fine Dialogi a ſcribâ additum: *Ego tantum repperi*, *& meliuſculum feci.*

[3] Chartaceus eſt, & ſæculi XV. Pars autem Dialogi, quæ ibi exſtat, incipit tantùm ab iis verbis cap. 26. *Expectabam*, *ut incuſato Aſinio*, &c.

Mſ. 3429 [1] *Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ.* Mſ. 4498 [2] *Caii Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ. C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* In Mſ. 5393 [3] ſunt tantùm ex Julio Cæſare & Cornelio Tacito excerpta. Conſilium ſuum nomenque auctor ipſe prodidit: *Ex commentariis Caii Julii Cæſaris, nec non ex libris Cornelii Taciti, Hiſtorici facundiſſimi, eloquentiæ latinæ delectum, & ad Hiſtorias componendas, & ad quodcumque genus aptiſſimum Nicolaus Liburnius Venetus ſtudiosè ac diligenter digeſſit.* In his excerptis partem longè maximam obtinet Tacitus.

[1] Chartaceus quoque codex; & deſcriptus a Pomponio Læto, viro eruditiſſimo, qui ſeptuagenarius Romæ mortuus eſt exeunte ſæculo XV. In libri capite notatum: *Vita Agricolæ ſcripta manu Pomponii Læti; & erat codex Fulvii Urſini.*

[2] Membranaceus eſt: ſæculo XV egregiè ſcriptus.

[3] Chartaceus eſt, & recens.

SUAS quoque opes, vel inter tum ferventia bellorum diſſidia, contulit Britannia. Eruditique OXONIENSES, pro ſuo in literas & Tacitum ſtudio, codices Harleianum [1], Bodleianum [2], tertiumque Collegii Jeſu [3] ultro communicavere, quos Cl. Samuel MUSGRAVE cum Er-

[1] Codex ille ſcriptus eſt anno 1452, ut conſtat ex librarii notâ, Hiſt. III, 34 appoſitâ: *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni M. CCCCLII.* In libri fine additum; *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit, ſciat me quantum reperi ab exemplari tranſcripſiſſe.* E Mſ. codice Genuenſi profectus eſt, ut & Mſ. Vaticanus 1958. Præterea collatus eſt cum Mſ. Vatic. 1863, aliove ſimili.

[2] Eum deſcriptum fuiſſe Genuæ anno 1463 indicat librarii nota, Hiſtoriarum fini ſubjuncta. *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me quantum repperi fideliter ab exemplo tranſcripſiſſe: quod inter cetera non eſt neque peſſimum, neque mendoſiſſimum.* Τέλος Θεῷ χάριν. *Genuæ pridie Idus Decembres anno M. CCCCLX tertio.* Similem ferme finem in Mſ. Vaticano 1958 vidimus ſuprà pag. *LVII.*

[3] Deſcriptus eſt quoque e Mſ. Genuenſi, aut ex ejus exemplari, anno 1458, ut liquet ex librarii notâ quæ exſtat Hiſt. III, 34. *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni M. CCCCLVIII.*

neſtinâ editione comparavit, omneſque eorum varietates ſingulari diligentiâ adnotavit. Pronum hunc doctiſſimæ gentis in noſtros labores animum acceptum referimus clariſſimis viris Carolo MORTON, Regiæ Societati a ſecretis, Muſei Britannici præfecto, & Antonio BUTLER, ſacrâ eruditione, dum vixit, percelebri, quorum egregiam hac in re voluntatem nos eſſe expertos grati ac memores libenter profitemur.

NOSTRA etiam ſtudia humaniter, ut ſolebat, donec per præpropera fata literis nuper eſt ereptus, promovit Cl. CAPPERONNIER, cui Regiæ Bibliothecæ Pariſienſis cuſtodia erat demandata. At in eâ unus eſt Mſ. codex Taciti[1]; iſque recens: haud tamen ſpernendus, quòd ab

[1] Chartaceus eſt; & ſub finem ſæculi XV ſcriptus: quem *Bibliothecæ Regiæ obtulit Carolus Du Freſne, Dominus Du Cange* anno *M.* DCLXXXII. ut in libri capite notatum.

eodem codice, quo editio princeps, profectus videtur. Denique nonnihil opis attulit Mſ. codex Jacobi CORBINELLI [1]. Sic appellamus codicem, cujus varias lectiones ad oram Beroaldinæ editionis ipſe adſcripſerat.

SUPER hæc Mſſ. librorum ſubſidia, inter laboris noſtri adminicula numeraverim breves notas manu ſcriptas, quas docti viri Marcus Antonius MURETUS, Guillelmus PELLICERIUS, Epiſcopus Monſpelienſis, Daniel HUETIUS, Epiſcopus

[1] Codex, quem Jacobus Corbinelli, vir literarum & Taciti ſtudioſiſſimus, contulit, in locis quamplurimis cum Farneſiano codice, quem laudavit Lipſius, conſentit; ut jam monuimus ſuprà pag. *LVI.* Præter hos omnes codices, quos memoravimus, ſerò nobis innotuit Mſ. codex membranaceus, qui Pariſiis adſervatur, in Bibliothecâ Inſtitutionis Oratorii Jeſu. Quantum ex libri fine & quibuſdam locis, quæ inſpexi, intelligere eſt; haud diverſus videtur a codice, quem Jacobus Corbinelli contulit. Quod magis patuit, cùm illum evolvit Cl. DOTTEVILLE, Annaliumque & Hiſtoriarum libros, quos continet, ipſe evulgavit.

Abrincenſis, marginibus exemplorum Taciti, quibus utebantur, inſcripſerant. Cl. Fredericus Samuel SCHMIDT, juvenis multiplici literarum laureâ nobilis, ad nos tranſmiſit ex Bibliothecâ publicâ Bernenſi obſervationes ab eruditis viris Jacobo CUJACIO & Jacobo BONGARSIO exemplaribus ſuis illitas. Nonnullas etiam reperi in Mſſ. Adverſariis Dionyſii PETAVII, tanti viri eruditione haud indignas. Accepi ab Illuſtriſſimo CHIFFLET, ſenatûs Veſontini præſide, Mſſ. commentarios Cl. Claudii CHIFFLETII in Tacitum, quos, licèt conjecturis aliquando indulgeat, ſæpius laudaſſem, ſi iis & citiùs & diutiùs frui licuiſſet. Suam quoque in nos voluntatem teſtatam voluit Illuſtriſſimus Joſephus Andreas ZALUSKI, Kiovienſis & Czernichovienſis Epiſcopus, miſitque e Bibliothecâ ſuâ Varſavianâ Berneggerianam editionem, notis quidem

Mſſ. inſtructam, ſed cùm omnes ex Lipſii commentariis ſint excerptæ, nihil novi adjumenti protulere. Nec ideo ſilenda nobis fuit voluntas egregii viri, nobis amiciſſimi, qui ante aliquot annos in ſummâ vitæ & virtutum claritate mortuus eſt. Memoraverim quoque Gryphianam editionem a Cl. Gobet nuper ad nos allatam, cui quaſdam adnotatiunculas addiderat Nicolaus Nancelius, vir medicinæ magis, quàm hiſtoriæ peritus: ita oſcitanter, & ab eruditione imparatus, Tacitum legerat, ut in eo nihil opis eſſe poſſit.

Iis, per quos profeci, commemoratis, haud ſiluerim primum laboris noſtri hortatorem inſtinctoremque Cl. Hippolytum Ludovicum Guerin. Noſtras quidem laudes, ſi adhuc viveret, ejus modeſtia oppreſſiſſet. Eas nunc omittere non ſinit ejus vita, optimi civis officiis, ingenii facilitate, morum conſtantiâ,

prudentiâ conſiliorum, literarum cultu, artis ſuæ typographicæ ſplendore illuſtrata; &, quod certiſſimum eſt veræ virtutis argumentum, memoria poſt fata ſuperſtes, bonarumque artium ſtudioſis cariſſima. Felix, qui, cùm laudabilis vitæ ſpatia impleviſſet, reliquit, quos eadem laudis æmulatio ſuccendit.

Hæc fuere præfanda, ut Cornelii Taciti vita & ſcripta, præcipui ejus editores & interpretes, hujus editionis conſilia ac ſubſidia recenſerentur. Eâ curâ perfunctus, eruditum lectorem mei rerumve mearum commemoratione haud morabor. Velim tantùm ut pro ſuâ eruditione atque humanitate ſtudiis meis faveat & indulgeat.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE C. CORN. TACITO.

EX EPISTOLIS
C. PLINII CÆCILII SECUNDI.

LIBR. I. EP. VI.

C. Plinius Corn. Tacito suo S.

Ridebis, & licet, rideas. Ego ille, quem noſti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe, inquis? Ipſe: non tamen ut omnino ab inertiâ meâ & quiete diſcederem. Ad retia ſedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed ſtilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut ſi manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non eſt quòd contemnas hoc ſtudendi genus. Mirum eſt, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique ſilvæ & ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde cùm venabere,

licebit, auctore me, ut panarium & lagunculam, ſic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Minervam inerrare. Vale.

LIBR. I. EP. XX.

C. PLINIUS CORN. TACITO SUO S.

FREQUENS mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine & perito, cui nihil æquè in cauſis agendis, ut brevitas placet. Quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſa permittat: alioquin prævaricatio eſt, tranſire dicenda; prævaricatio etiam, curſim & breviter attingere, quæ ſint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam pleriſque longiore tractatu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, ſic oratio animo non ictu magis, quàm morâ imprimitur. Hìc ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lyſiæ oſtentat; ex noſtris Gracchorum Catoniſque, quorum ſanè plurimæ ſunt circumciſæ & breves: ego Lyſiæ Demoſthenem, Æſchinem, Hyperidem, multoſque præterea Gracchis; & Catoni, Pollionem, Cæſarem, Cœlium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur eſſe, quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quiſque, quò major. Vides ut ſtatuas, ſigna, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiam, ſi modò ſint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipſis auctoritatem quamdam & pulchritudinem

adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ a me in eamdem ſententiam ſolent dici, ut eſt in diſputando incomprehenſibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat, hos ipſos, quorum orationibus nitar, pauciora dixiſſe quàm ediderint. Ego contrà puto. Teſtes ſunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murenâ, pro Vareno; in quibus brevis & nuda quaſi ſubſcriptio quorumdam criminum ſolis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixiſſe; cùm ederet, omiſiſſe. Idem pro Cluentio ait, ſe totam cauſam veteri inſtituto ſolum peroraſſe, & pro Cornelio quatriduo egiſſe: ne dubitare poſſimus, quæ per plures dies, ut neceſſe erat, latiùs dixerit, poſtea reciſa ac purgata in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctaſſe. At aliud eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri: ſed ego (forſitan fallor) perſuaſum habeo, poſſe fieri, ut ſit actio bona, quæ non ſit bona oratio; non poſſe non bonam actionem eſſe, quæ ſit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi ἀρχέτυπον [1]. Ideo in optimâ quâque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantùm editas ſcimus, ut in Verrem: *Artificem quem? quemnam? Rectè admones: Polycletum eſſe dicebant.* Sequitur ergo, ut actio ſit abſolutiſſima, quæ maximè orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modò juſtum & debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meæ leges, quæ longiſſima tempora largiuntur, nec

[1] *Imago primigenia.*

brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent; quam præſtare, niſi in anguſtiſſimis cauſis, non poteſt brevitas. Adjiciam quod me docuit uſus, magiſter egregius. Frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximè trahunt. Varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eamdem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quaſi fortiſſimum amplectitur, cùm ab alio dictum eſt, quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, cùm ſimul adeſſemus: *Tu omnia, quæ ſunt in causâ, putas exſequenda; ego jugulum ſtatim video, hunc premo.* Premit ſanè quod elegit, ſed in eligendo frequenter errat. Reſpondi poſſe fieri, ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, inquam, qui jugulum perſpicere non poſſum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ [1]. Utque in agriculturâ non vineas tantùm, verùm etiam arbuſta; nec arbuſta tantùm, verùm etiam campos curo & exerceo; utque in ipſis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed hordeum, fabam, ceteraque legumina ſero: ſic in actione plura quaſi ſemina latiùs ſpargo, ut, quæ provenerint, colligam. Neque enim minùs imperſpicua, incerta, fallaciaque ſunt judicum ingenia, quàm tempeſtatum terrarumque. Nec me præterit, ſummum oratorem Periclem ſic a comico Eupolide laudari,

[1] *Omnem lapidem moveo.*

Πρὸς δὲ γ᾽ αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις [1].

Verùm huic ipſi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utrâque (differunt enim) ſine facultate ſummâ contigiſſet: nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit. Adde, quæ æquè de eodem Pericle comicus alter [2],

Ἤστραπτ᾽, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelſa tonat, fulgurat; omnia denique perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt: quis negat? Sed non minùs non ſervat modum, qui infra rem, quàm qui ſupra: qui adſtrictiùs, quàm qui effuſiùs dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodicè & redundanter, ita hoc jejunè & infirmè. Alius exceſſiſſe materiam, alius dicitur non impleſſe. Æquè uterque;

[1] Verſus illos, ex Eupolide comico in Δήμοις excerptos, recitat Scholiaſtes Ariſtophanis, ΑΧΑΡΝΗΣ, Act. II. Scen. V. verſ. 529.

Præter illius celeritatem,
Suadela quædam inſidebat labris:
Adeò delectabat; & ſolus rhetorum
Aculeum relinquebat auditoribus.

[2] Ariſtophanes, loc. cit. verſ. 530.

Tonabat, fulgurabat, miſcebat Græciam.

ſed ille imbecillitate, hic viribus peccat. Quod certè etſi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium eſt. Nec verò, cùm hæc dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ [1] probo, ſed hunc,

Καί τ' ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν [2].

Non quia non & ille mihi validiſſimè placeat,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως [3].

Si tamen detur electio, illam orationem ſimilem nivibus hibernis, id eſt, crebram, aſſiduam & largam, poſtremò divinam & cæleſtem volo. At eſt gratior multis actio brevis. Eſt; ſed inertibus, quorum delicias deſidiamque, quaſi judicium, reſpicere ridiculum eſt. Nam ſi hos in conſilio habeas, non ſolùm ſatius eſt breviter dicere, ſed omnino non dicere. Hæc eſt adhuc ſententia mea, quam mutabo, ſi diſſenſeris tu: ſed planè cur diſſentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror, in tantâ re, ratione quàm auctoritate ſuperari. Proinde, ſi non errare videor, id ipſum quàm voles brevi epiſtolâ, ſed tamen ſcribe; confirmabis enim judicium meum: ſi erraro, longiſſimam para. Num corrupi te, qui tibi, ſi mihi accederes, brevis epiſtolæ neceſſitatem; ſi diſſentires, longiſſimæ impoſui? Vale.

1 *Immodica loquentem.* Homerus, Iliad. II, 212, de Therſite.

2 *Et verba nivibus ſimilia hibernis.* Homer. Iliad. III, 222, de Ulyſſe ſapienti & facundo viro.

3 *Pauca quidem, ſed valde argutè.* Homer. Iliad. III, 214, de Menelao.

LIBR. II. Ep. 1.

C. Plinius Romano suo S.

Post aliquot annos inſigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi [1], maximi & clariſſimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ ſuæ ſupervixit. Legit ſcripta de ſe carmina, legit hiſtorias, & poſteritati ſuæ interfuit. Perfunctus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium privati hominis impleret, cùm Principis noluiſſet. Cæſares, quibus ſuſpectus, atque etiam inviſus virtutibus fuerat, evaſit: reliquit incolumem optimum atque amiciſſimum, tamquam ad hunc ipſum honorem publici funeris reſervatus. Annum tertium & octogeſimum exceſſit in altiſſimâ tranquillitate, pari veneratione. Uſus eſt firmâ valetudine; niſi quòd ſolebant ei manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantùm mortis durior longiorque, ſed hic ipſe laudabilis. Nam cùm vocem præpararet, acturus in conſulatu Principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiorem, & ſeni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum, fallente veſtigio, cecidit, coxamque fregit, quæ parum aptè collocata, reluctante ætate, malè coiit. Hujus viri exſequiæ magnum ornamentum Principi,

[1] De Virginio Rufo ejuſque morte dictum eſt ſuprà in Præfatione pag. *vij*. Vide quoque Appendicem Chonologicam Tom. V. pag. 123.

magnum ſæculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt a conſule Cornelio Tacito: nam hic ſupremus felicitati ejus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recuſavit. Nobis tamen quærendus ac deſiderandus eſt, ut exemplar ævi prioris: mihi verò præcipuè, qui illum non ſolùm publicè, ſed etiam privatim, quantùm admirabar, tantùm diligebam; primùm quòd utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſioneſque conjunctæ: præterea quòd ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit; ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus adcucurrit, cùm jampridem ejuſmodi officiis renuntiaſſet; ſic illo die, quo ſacerdotes ſolent nominare quos digniſſimos ſacerdotio judicant, me ſemper nominabat. Quin etiam in hac noviſſimâ valetudine veritus, ne fortè inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis ſumptibus judicio ſenatûs conſtituebantur, cùm illi tot amici ſenes conſulareſque ſupereſſent, me hujus ætatis, per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis: *Etiamſi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex cauſis neceſſe eſt, tamquam immaturam mortem ejus in ſinu tuo defleam; ſi tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, quâ tanti viri mortalitas magis finita quàm vita eſt. Vivit enim, vivetque ſemper, atque etiam latiùs in memoriâ hominum & ſermone verſabitur, poſtquam ab oculis receſſit. Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac unâ contemplatione defixus eſt. Verginium cogito, Verginium video,

video, Verginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares & habemus, & habebimus, gloriâ neminem. Vale.

LIBR. II. EP. XI.

C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOLET eſſe gaudio tibi, ſi quid actum eſt in ſenatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore ſeceſſeris, inſidet tamen animo tuo majeſtatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum eſt, perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum. Marius Priſcus [1], accuſantibus Afris, quibus conſul præfuit, omiſsâ defenſione, judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe provincialibus juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum ſenatui facere, exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſævitiâ crimina, quibus dari judices poſſent; cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis ſuæ vela vir movendarum lacrimarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis implevit. Magna contentio, magni utrimque clamores: aliis cognitionem ſenatûs lege concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus; quantumque admiſiſſet reus, tantum vindicandum. Noviſſimè conſul deſignatus

[1] Marius Priſcus memoratus eſt ſuprà in Præfatione pag. x.

Julius Ferox, vir rectus & ſanctus, Mario quidem judices interim cenſuit dandos; evocandos tamen, quibus diceretur innocentium pœnas vendidiſſe. Quæ ſententia non prævaluit modò, ſed omnino poſt tantas diſſenſiones fuit ſola frequens: adnotatumque experimentis, quòd favor & miſericordia acres & vehementes primos impetus habent, paullatim conſilio & ratione, quaſi reſtincta, conſidunt. Unde evenit, ut quod multi clamore permiſto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit: pateſcit enim, cùm ſeparaŕis a turbâ, contemplatio rerum, quæ turbâ teguntur. Venerunt qui adeſſe erant juſſi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus [1] exſilium equitis Romani, ſeptemque amicorum ejus ultimam pœnam; Martianus unius equitis Romani ſeptingentis millibus [2] plura ſupplicia arguebatur emiſſe: erat enim fuſtibus cæſus, damnatus in metallum, ſtrangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni ſenatûs mors opportuna ſubtraxit: Martianus inductus eſt, abſente Priſco. Itaque Tuccius Cerealis conſularis jure ſenatorio poſtulavit, ut Priſcus certior fieret: ſive quia miſerabiliorem, ſive quia invidioſiorem fore arbitrabatur, ſi præſens fuiſſet: ſive (quod maximè credo) quia æquiſſimum erat commune crimen ab utroque defendi, & ſi dilui non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cujus ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps præſidebat (erat enim conſul);

[1] Gallicæ monetæ libris 58,359.

[2] Gallicæ monetæ libris 136,171.

ad hoc Januarius menſis cùm cetera, tum præcipuè ſenatorum frequentiâ celeberrimus: præterea cauſæ amplitudo, auctaque dilatione exſpectatio & fama, inſitumque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ ſollicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tantâ re in illo cœtu, præſente Cæſare, dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi: quin immo nuſquam audiri benigniùs ſoleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obverſabatur præter illa, quæ ſuprà dixi, cauſæ difficultas: ſtabat modò conſularis, modò ſeptemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum, accuſare damnatum, quem, ut premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractæ damnationis miſeratio tuebatur. Utcumque tamen animum cogitationemque collegi. Cœpi dicere non minore audientium adſenſu, quàm ſollicitudine meâ: dixi horis pæne quinque; nam duodecim clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor [1]: adeò illa ipſa, quæ dura & adverſa dicturo videbantur, ſecunda dicenti fuerunt. Cæſar quidem mihi tantum ſtudium, tantam etiam curam (nimium eſt enim dicere ſollicitudinem) præſtitit, ut libertum meum poſt

[1] Ex hoc Plinii loco intelligere eſt ſexdecim illas clepſydras fuiſſe ſingulas quadrantis unius horarii, aut quinûm denûm temporis minutorum, ut vulgo ſcribimus 15′. Quinque horas implevere, quòd hæc cauſa acta ſit menſe Januario, cùm breves ſunt dies, breves quoque horæ Romanæ. Juxta noſtrum autem computandi modum, Plinius dixit per horas quatuor; quod ſanè fuit ſpatioſiſſimum dicendi tempus.

me ſtantem, ſæpius admoneret, voci lateriqué conſulerem: cùm me vehementius putaret intendi, quàm gracilitas mea perpeti poſſet. Reſpondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus, & revocatus in poſterum: neque enim jam inchoari poterat actio, niſi ut noctis interventu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, diſpoſitus, acer, diſertus; in illâ verò causâ omnes artes ſuas protulit. Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, &, quod eximium orationi ejus ineſt, σεμνῶς [1]. Dixit pro Mario rurſus Fronto Catius inſigniter; utque jam locus ille poſcebat, plus in precibus temporis, quàm in defenſione conſumpſit. Hujus actionem veſpera incluſit, non tamen ſic ut abrumperet: itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipſum pulchrum & antiquum, ſenatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus coſ. deſignatus, vir egregius, & pro veritate firmiſſimus, cenſuit ſeptingenta millia [2], quæ acceperat Marius, ærario inferenda: Mario Urbe Italiâque interdicendum: Martiano hoc ampliùs, Africâ. In fine ſententiæ adjecit, quòd ego & Tacitus injunctâ advocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, arbitrari ſenatum, ita nos feciſſe, ut dignum mandatis partibus fuerit. Adſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam: ille & ſeptingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, &

[1] *Graviter, ſplendidè.* Quæ propria Taciti laus.

[2] Gallicæ monetæ libras 136,171.

Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum pœnæ, quam jam paſſus eſſet, cenſuit relinquendum. Erant in utrâque ſententiâ multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore, vel molliore: nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adſenſi, hunc qui poſt ipſos cenſuerat, ſequebantur. Sed cùm fieret diſceſſio, qui ſellis conſulum adſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi, qui ſe Collegæ adnumerari patiebantur, in diverſum tranſierunt: Collega cum paucis relictus. Multùm poſtea de impulſoribus ſuis, præcipuè de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententiâ, quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. Eſt alioquin Regulo tam mobile ingenium, ut plurimùm audeat, plurimùm timeat. Hic finis cognitionis ampliſſimæ: ſupereſt tamen λειτούργιον [1] non leve, Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſæ, graviter vehementerque vexatus eſt. Nam & rationibus Martiani, & ſermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum [2], operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatuſque de Martiano quinquaginta millia denariûm [3] probabatur: ipſe præterea accepiſſe ſeſtertiûm decem millia [4], fœdiſſimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vitâ hominis compti ſemper & pumicati non abhorrebat. Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proximo ſenatu: tunc enim, caſu incertum, an conſcientiâ, abfuerat. Habes res urbanas: invicem ruſticas ſcribe: quid arbuſculæ

[1] *Negotium publicum.*
[2] Vide Tom. V, p. 367.
[3] Gallicæ monetæ libras 38,905.
[4] Gallicæ monetæ libras 1,945.

tuæ, quid vineæ, quid ſegetes agunt, quid oves delicatiſſimæ? In ſummâ, niſi æquè longam epiſtolam reddes, non eſt quòd poſtea, niſi breviſſimam, exſpectes. Vale.

LIBR. III. EP. XVI.

PLINIUS NEPOTI SUO. S[1].

ADNOTASSE videor facta dictaque virorum feminarumque illuſtrium, alia clariora eſſe, alia majora. Confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniæ ſermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & ſolatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ ſuæ non minora hoc, ſed obſcuriora; quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore, quàm mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcina Pætus, maritus ejus; ægrotabat & filius, uterque mortiferè, ut videbatur. Filius exceſſit eximiâ pulchritudine, pari verecundiâ, & parentibus non minùs ob alia carus, quàm quòd filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exſequias, ut ignoraret maritus. Quin immo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium, atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat: ac perſæpe interroganti *quid ageret puer*, reſpondebat, *Bene quievit, libenter cibum ſumpſit.* Deinde cùm diu cohibitæ lacrimæ vincerent prorumperentque, egrediebatur: tunc ſe dolori dabat: ſatiata, ſiccis oculis, compoſito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum quidem illud

[1] Hanc epiſtolam, cùm Tacitum Annal. XVI, 21 & ſeqq. & Supplementum Annal. IX, 40 & ſeqq. illuſtret, hìc reperire lectoribus utile ac gratum erit.

ejuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pæne divinam, *Pæte, non dolet.* Sed tamen facienti iſta dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quò majus eſt ſine præmio æternitatis, ſine præmio gloriæ abdere lacrimas, operire luctum, amiſſoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat adſcenſurus navem: Arria milites orabat ut ſimul imponeretur. *Nempe enim,* inquit, *daturi eſtis conſulari viro ſervulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus veſtiatur, a quibus calcietur: omnia ſola præſtabo.* Non impetravit. Conduxit piſcatoriam naviculam, ingenſque navigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium, uxori Scriboniani, cùm illa profiteretur indicium, *Ego,* inquit, *te audiam, cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis?* Ex quo manifeſtum eſt ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quin etiam cùm Thraſea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixiſſet, *Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum?* reſpondit, *Si tam diu tantâque concordiâ vixerit tecum, quàm ego cum Pæto, volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentiùs cuſtodiebatur: ſenſit, &, *Nihil agitis,* inquit. *Poteſtis enim efficere ut malè moriar; ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exſiluit cathedrâ, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Focillata, *Dixeram,* inquit *vobis inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, ſi vos facilem negaſſetis.*

Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt? Cùm interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia majora. Vale.

LIBR. IV. EP. XIII.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

SALVUM te in Urbem veniſſe gaudeo. Veniſti autem, ſi quando aliàs, nunc maximè mihi deſideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, ut opuſculum, quod eſt in manibus, abſolvam. Vereor enim ne, ſi hanc intentionem jam in finem laxavero, ægre reſumam: interim, ne quid feſtinationi meæ pereat, quod ſum præſens petiturus, hoc quaſi præcurſoriâ epiſtolâ rogo. Sed priùs accipe cauſas rogandi, deinde ipſum, quod peto. Proximè cùm in patriâ meâ fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Reſpondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hìc?* Et pater ejus (erat enim unà, atque etiam ipſe adduxerat puerum:) *Quia nullos hìc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat veſtrâ, qui patres eſtis*, (& opportunè complures patres audiebant) *liberos veſtros hìc potiſſimum diſcere.* Ubi enim aut jucundiùs morarentur, quàm in patriâ? aut pudiciùs continerentur, quàm ſub oculis parentum? aut minore ſumptu, quàm domi? Quantulum eſt ergo, collatâ pecuniâ, conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur, (omnia autem

peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeò ego, qui nondum liberos habeo, paratus ſum pro republicâ noſtrâ, quaſi pro filiâ, vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, niſi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis jus conducendi relinquatur, iiſdemque religio rectè judicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui fortaſſe de alieno negligentes, certè de ſuo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi accepturus & ab ipſis erit. Proinde conſentite, conſpirate, majoremque animum ex meo ſumite, qui cupio eſſe quàm plurimum, quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris, nihil gratius patriæ poteſtis. Educentur hìc, qui hìc naſcuntur, ſtatimque ab infantiâ natale ſolum amare, frequentare conſueſcant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut finitimis oppidis ſtudia hinc petantur, utque nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant! Hæc putavi altiùs & quaſi a fonte repetenda; quò magis ſcires, quàm gratum mihi foret, ſi ſuſceperis, quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copiâ ſtudioſorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumſpicias præceptores, quos ſollicitare poſſimus; ſub eâ tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera

parentibus ſervo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantùm & impendium vindico. Proinde ſi quis fuerit repertus, qui ingenio ſuo fidat, eat illuc eâ lege, ut hinc nihil aliud certum, quàm fiduciam ſuam ferat. Vale.

LIBR. IV. Ep. XV.

C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

Si quid omnino, hoc certè judicio facio, quòd Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arctâ familiaritate complexus eſt [1]. Proinde ſi utrumque noſtrûm probas, de Rufo quoque neceſſe eſt idem ſentias, cùm ſit ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum, morum ſimilitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus eſt optimi civis officio, quòd fecunditate uxoris largè frui voluit eo ſæculo, quo pleriſque etiam ſingulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille deſpectis, avi quoque nomen adſumpſit. Eſt enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, ſi, ut ego, propiùs inſpexeris. Hæc eò pertinent, ut ſcias, quàm copioſam, quàm numeroſam domum uno beneficio ſis obligaturus: ad quod petendum, voto primùm, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque

[1] Inde, ut ex multis aliis argumentis, patet quales amicos habuerit Tacitus.

in proximum annum conſulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia Principis augurari volunt. Concurrit autem, ut ſit eodem anno quæſtor, maximus ex liberis Rufi, Aſinius Baſſus, juvenis, (neſcio an dicam, quod me pater & ſentire & dicere cupit, adoleſcentis verecundia vetat) ipſo patre melior. Difficile eſt, ut mihi de abſente credas, quamquam credere ſoles omnia, tantum in illo induſtriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, ſtudii, memoriæ denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax ſæculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Baſſo præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu penſitares, quem potiſſimum elegeris. Nunc verò: ſed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc solùm dico, dignum eſſe juvenem, quem more majorum in filii locum adſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi a republicâ liberos accipere, quales a naturâ ſolemus optare. Decorus erit tibi conſuli quæſtor patre prætorio, propinquis conſularibus; quibus, judicio ipſorum, quamquam adoleſcentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio; & ante omnia, ſi feſtinare videor, ignoſce: primùm, quòd in eâ civitate, in quâ omnia quaſi ab occupantibus aguntur; quæ legitimum tempus exſpectant, non matura, ſed ſera ſunt; deinde quòd rerum, quas adſequi cupias, præſumptio ipſa jucunda eſt. Revereatur jam te Baſſus ut conſulem; tu dilige eum ut quæſtorem: nos denique, utriuſque veſtrûm amantiſſimi, duplici lætitiâ

perfruamur. Etenim cùm ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut & illum cujuſcumque, & tuum quemcumque quæſtorem in petendis honoribus omni ope, labore, gratiâ ſimus juvaturi; perquam jucundum nobis erit, ſi in eumdem juvenem ſtudium noſtrum, & amicitiæ meæ & conſulatûs tui ratio contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimus adjutor acceſſeris, cujus ſenatus & ſuffragio libentiſſimè indulgeat, & teſtimonio plurimùm credat. Vale.

LIBR. V. Ep. VIII.

Plinius Capitoni suo S[1].

Suades ut hiſtoriam ſcribam, & ſuades non ſolus: multi hoc me ſæpe monuerunt, & ego volo; non quia commodè facturum eſſe confidam (id enim temere credas, niſi expertus) ſed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum ſuâ extendere. Me autem nihil æquè ac diuturnitatis amor & cupido ſollicitat, rei homine digniſſimæ, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, *ſi quà me quoque poſſim tollere humo* (id enim voto meo ſufficit) illud ſupra votum, *victorque virûm volitare per ora. Quamquam ô!* Sed hoc ſatis eſt, quod propè ſola hiſtoria polliceri videtur. Orationi enim & carmini

[1] Teſte Joanne Savarone, hæc epiſtola in emendatioribus libris non *Capitoni*, ſed *Tacito* inſcribitur. Favet quoque Sidonius Apollinaris, Epiſt. IV, 22. Vide & ſuprà Præfationem, pag. *xij*.

parva gratia, niſi eloquentia eſt ſumma: hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Sunt enim homines naturâ curioſi, & quamlibet nudâ rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabelliſque ducantur. Me verò ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, hiſtorias, & quidem religioſiſſimè ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes honeſtiſſimum eſſe majorum veſtigia ſequi, ſi modò recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves cauſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, niſi hoc, quod reliquum eſt, ſtudii addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quidquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones, & componere hiſtoriam. Utinam! ſed utrumque tam magnum eſt, ut abundè ſit alterum efficere. Undeviceſimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid ſi huic oneri novum acceſſerit? Habent quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipſis, quæ communia videntur. Narrat ſanè illa; narrat hæc, ſed aliter. Huic pleraque humilia & ſordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſæpius oſſa, muſculi, nervi; illam tori quidam & quaſi jubæ decent. Hæc vel maximè vi, amaritudine, inſtantiâ; illa tractu & ſuavitate, atque etiam dulcedine, placet. Poſtremò alia verba, alius ſonus, alia conſtructio. Nam plurimùm refert, ut

Thucydides[1] ait, κτῆμα[2] ſit, an ἀγώνισμα[3], quorum alterum oratio, alterum hiſtoria eſt. His ex cauſis non adducar ut duo diſſimilia, & hoc ipſo diverſa quòd maxima, confundam miſceamque, ne tantâ quaſi colluvie turbatus, ibi faciam quod hìc debeo. Ideoque interim veniam (ut ne a meis verbis diſcedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potiſſimùm tempora aggrediamur. Vetera & ſcripta aliis? parata inquiſitio, ſed oneroſa collatio. Intacta & nova? graves offenſæ, levis gratia. Nam præter id quòd in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt, quàm laudanda; tum ſi laudaveris, parcus; ſi culpaveris, nimius fuiſſe dicaris; quamvis illud pleniſſimè, hoc reſtrictiſſimè feceris. Sed hæc me non retardant; eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto: præſtruas ad quod hortaris, eligaſque materiam, ne mihi jam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & moræ juſta ratio naſcatur. Vale.

LIBR. VI. EP. IX.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

COMMENDAS mihi Julium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen & ignoſco. Eumdem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romæ morante, ipſe abfuiſſem. Habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. Tu tamen, cenſeo,

[1] Thucydides Hiſt. I, 22, hæc accuratè diſtinguit.

[2] *Perpetuum monumentum.*

[3] *Ludicrum certamen.*

alios roges; ego precum tuarum miniſter, adjutor, particeps ero. Vale.

LIBR. VI. EP. XVI.

PLINIUS TACITO SUO S.

PETIS ut tibi avunculi mei exitum [1] ſcribam, quò veriùs tradere poſteris poſſis: gratias ago: nam video morti ejus, ſi celebretur a te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus, occiderit: quamvis ipſe plurima opera & manſura condiderit; multum tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatiſſimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quò libentiùs ſuſcipio, depoſco etiam quod injungis. Erat Miſeni [2], claſſemque imperio præſens regebat. Nonum Kalend. Septembres [3], horâ fere ſeptimâ, mater indicat ei, apparere nubem inuſitatâ & magnitudine & ſpecie.

[1] De hoc C. Plinii exitu dictum eſt in Appendice Chronologicâ, Tom. V. pag. 86.

[2] Nunc *Capo di Miſeno*, haud procul Neapoli. Ibi Romanorum claſſis. Vide Annal. V. 4.

[3] In veteribus editionibus & quibuſdam Mſſ. codicibus *Kalendas Novembres*. Eruditus Dodwellus conjicit emendandum *nonum Kalendas Octobres*; quod verum puto. Idque ſatis innuit Dio LXVI, pag. 755, cùm ait illud Veſuvii incendium contigiſſe ſub autumni tempus, κατ᾽ αὐτὸ τὸ φθινόπωρον.

Uſus ille ſole, mox frigidâ [1], guſtaverat jacens, ſtudebatque: poſcit ſoleas, adſcendit locum, ex quo maximè miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte, Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor [2] quàm pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur; credo, quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat; candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiúſque noſcendum, ut eruditiſſimo viro, viſum. Jubet liburnicam aptari: mihi, ſi venire unà vellem, facit copiam. Reſpondi ſtudere me malle; & fortè ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ [3] claſſiarii, imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabant. Vertit ille conſilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe non Retinæ modò, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeò ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut de-

[1] Æſtate Plinius jacebat in ſole: poſt ſolem frigidâ lavabatur. Vide Plinium, Ep. III, 5.

[2] Eadem arboris imago iterum ab eruditis Anglis eſt obſervata, cùm Veſuvius ante aliquot annos conflagravit.

[3] Hodie *Reſina*.

prehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis incidebat, quò propiùs accederent, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides; jam vadum ſubitum, ruinâque montis litora obſtantia. Cunctatus paullum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat: Pomponianum* [1] *pete.* Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, & cùm creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet, quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur; utque timorem ejus ſuâ ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet, lotus accubat, cenat, atque hilaris, aut, quod æquè magnum, ſimilis hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ, altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione ignes relictos, deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictitabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area, ex quâ diæta [2] adibatur, ita jam

1. Pomponianus, Plinii amicus, erat Stabiis, nunc *Caſtel a mare di Stabbia*, diremptus ſinu medio, qui eſt inter Miſenum & Stabias.

2 Diæta, pars erat domûs, in quâ cenaculum.

cinere, mixtiſque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut, ſi longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, ceteriſque qui pervigilarant, reddit. In commune conſultant, intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit; & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adversùs incidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque, quam tamen faces multæ variaque lumina ſolabantur. Placuit egredi in litus, & e proximo aſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innitens ſervulis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi naturâ invalidus, anguſtus, & frequenter interæſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſimè viderat, tertius) corpus inventum integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quàm defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quàm de exitu ejus ſcire voluiſti.

Finem ergo faciam : unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, cùm maximè vera memorantur, audiveram, verè perſecutum : tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

LIBR. VI. EP. XX.

PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

AIS TE adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolùm metus, verùm etiam caſus pertulerim. *Quamquam animus meminiſſe horret . . . incipiam.* Profecto avunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi : mox balineum, cena, ſomnus inquietus & brevis. Præceſſerat per multos dies tremor terræ minùs formidoloſus, quia Campaniæ ſolitus : illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed verti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater : ſurgebam invicem, ſi quieſceret, excitaturus. Reſidimus in areâ domûs quæ mare a tectis modico ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an imprudentiam debeam : agebam enim duodeviceſimum annum. Poſco librum Titi Livii, & quaſi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpaniâ venerat, ut me & matrem ſedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit : nihilo ſegniùs ego intentus in librum. Jam hora diei

prima [1], & adhuc dubius & quaſi languidus dies; jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile prudentiæ, alienum conſilium ſuo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egreſſi tecta conſiſtimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci juſſeramus, quamquam in planiſſimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant. Præterea mare in ſe reſorberi, & tremore terræ quaſi repelli videbamus. Certè proceſſerat litus, multaque animalia maris ſiccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda, ignei ſpiritûs tortis vibratiſque diſcurſibus rupta, in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illæ & ſimiles & majores erant. Tum verò ille idem ex Hiſpaniâ amicus acriùs & inſtantiùs, *Si frater*, inquit, *tuus, tuus avunculus, vivit, vult eſſe vos ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit: proinde quid ceſſatis evadere?* Reſpondimus, *Non commiſſuros nos, ut de ſalute illius incerti, noſtræ conſuleremus.* Non moratus ultrà proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multò pòſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas [2], & abſconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem; poſſe enim juvenem:

[1] Hora ferme ſexta matutina, ut nunc numeramus.

[2] Capreæ, inſula Tiberii ſeceſſu & libidinibus notiſſima, nunc *Capri.*

ſe & annis & corpore gravem bene morituram; ſi mihi cauſa mortis non fuiſſet. Ego contrà, *ſalvum me, niſi unà, non futurum:* dein manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre, incuſatque ſe quòd me moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus: reſpicio: denſa caligo tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. *Deflectamus*, inquam, *dum videmus, ne in viâ ſtrati, comitantium turbâ in tenebris obteramur.* Vix conſideramus, & nox non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clauſis lumine exſtincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miſeni illud ruiſſe, illud ardere, falsò, ſed credentibus nuntiabant. Paullum reluxit, quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longiùs ſubſtitit; tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgentes excutiebamus; operti alioquin, atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem gloriari non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio crediſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit:

mox dies verus; ſol etiam effulſit, luridus tamen, qualis eſſe cùm deficit, ſolet. Occurſabant trepidantibus oculis mutata omnia, altoque cinere tamquam nive obducta. Regreſſi Miſenum, curatis utcumque corporibus, ſuſpenſam dubiamque noctem ſpe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus, & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium, donec de avunculo nuntius. Hæc nequaquam hiſtoriâ digna non ſcripturus leges; & tibi ſcilicet qui requiſiſti imputabis, ſi digna ne epiſtolâ quidem videbuntur. Vale.

LIBR. VII. EP. XX.

PLINIUS TACITO SUO S.

LIBRUM tuum legi, &, quàm diligentiſſimè potui, adnotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere aſſuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientiùs reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exſpecto. O jucundas, ô pulchras vices! Quàm me delectat, quòd, ſi qua poſteris cura noſtrî, uſquequaque narrabitur quâ concordiâ, ſimplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & inſigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (cogor enim de te quoque parciùs dicere, quia de me ſimul dico) alterum alterius ſtudia foviſſe. Equidem adoleſcentulus,

cùm jam tu famâ gloriâque floreres, te ſequi, tibi *longo, ſed proximus, intervallo* & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant multa clariſſima ingenia; ſed tu mihi (ita ſimilitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitandus videbaris. Quo magis gaudeo quòd, ſi quis de ſtudiis ſermo, unà nominamur; quòd de te loquentibus ſtatim occurro. Nec deſunt qui utrique noſtrûm præferantur. Sed nihil intereſt meâ quo loco jungimur: nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam in teſtamentis debes adnotaſſe; niſi quis fortè alterutri noſtrûm amiciſſimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc ſpectant, ut invicem ardentiùs diligamus, cùm tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

LIBR. VII. EP. XXIX.

PLINIUS MONTANO SUO S[1].

RIDEBIS, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi legeris; quod niſi legeris, non potes credere. Eſt viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proximè adnotavi) monumentum Pallantis ita inſcriptum: *Huic ſenatus, ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertium centies quinquagies*[2]*; cujus honore contentus fuit.* Equidem numquam ſum miratus quæ ſæpius a

[1] Hanc epiſtolam hìc retuliſſe haud pigebit, quòd eâ maximè illuſtretur. Tacitus Annal. XII, 53. Eâdem quoque de re vide Plinii epiſtolam VIII, 6, quæ mox infrà ſubjungetur.

[2] Gallicæ monetæ libras 2,918,348.

fortunâ, quàm a judicio proficiſcerentur: maximè tamen hic me tumulus admonuit, quàm eſſent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has ſordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare, atque etiam, ut moderationis exemplum, poſteris prodere. Sed quid indignor? Ridere ſatius, ne ſe magnum aliquid adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

LIBR. VII. EP. XXXIII.

PLINIUS TACITO SUO S.

AUGUROR (nec me fallit augurium) hiſtorias tuas immortales futuras; quò magis illis (ingenuè fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris ſimilis tuî ſcriptor prædicatorque contingat. Demonſtro ergo, quamquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cùm ſit in publicis actis; demonſtro tamen, quò magis credas jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me ſenatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam [1]; damnatoque Maſsâ cenſuerat, ut bona ejus publicè cuſtodirentur. Senecio, cùm exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, *Quâ concordiâ*, inquit, *injunctam nobis*

[1] Id memoravimus in Appendice Chronologicâ Tom. V. pag. 117.

accuſationem

accuſationem exſecuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodiâ debent. Reſpondi: *Cùm ſimus advocati a ſenatu dati, diſpice num peractas putes partes noſtras, ſenatûs cognitione finitâ.* Et ille; *Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provinciâ neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & quæſtor in eâ fui.* Tum ego, *Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut ſi qua ex hoc invidia, non tua tantùm ſit.* Venimus ad conſules: dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, *clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quòd non & me reum poſtularit.* Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quæ rectè in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolùm, verùm etiam ſæculo gratulatus cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcumque ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quamquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſtè factis veritas ſufficit. Vale.

LIBR. VIII. Ep. vi.

PLINIUS MONTANO SUO S^T.

COGNOVISSE jam ex epiſtolâ meâ debes adnotaſſe me nuper monumentum Pallantis ſub hac inſcriptione : *Huic ſenatus ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertium centies quinquagies*[2]; *cujus honore contentus fuit.* Poſtea mihi viſum eſt pretium operæ ipſum ſenatuſconſultum quærere. Inveni tam copioſum & effuſum, ut ille ſuperbiſſimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, non dico illi veteres Africani, Achaïci, Numantini, ſed hi proximi, Marii, Sullæ, Pompeii (nolo progredi longiùs) infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa cenſuerunt, putem, an miſeros? Dicerem urbanos, ſi ſenatum deceret urbanitas. Miſeros ergo? ſed nemo tam miſer eſt, ut illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? ſed quis adeò demens, ut per ſuum, per publicum dedecus procedere vellet in eâ civitate, in quâ hic eſſet uſus florentiſſimæ dignitatis, ut primus in ſenatu laudare Pallantem poſſet? Mitto quòd Pallanti ſervo *prætoria ornamenta offeruntur*: quippe offeruntur a ſervis : mitto quòd cenſent, *Non exhortandum modò, verùm etiam compellendum ad uſum aureorum anulorum.* Erat enim contra

1 Hæc epiſtola, ut & ea, quam ſuprà attulimus ex libro VII, 29, illuſtrat Tacitum Annal. XII, 53. & infamiam Claudianorum temporum incredibilemque libertorum potentiam demonſtrat.

2 Gallicæ monetæ libras 2,918,348.

majeſtatem ſenatûs, ſi ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & tranſeunda: illa memoranda, quòd *nomine Pallantis ſenatus* (nec expiata poſtea curia eſt) *Pallantis nomine ſenatus gratias agit Cæſari, quòd & ipſe cum ſummo honore mentionem ejus proſecutus eſſet, & ſenatui facultatem feciſſet teſtandi erga eum benevolentiam ſuam.* Quid enim ſenatui pulchrius, quàm ut erga Pallantem ſatis gratus videretur? Additur, *Ut Pallas, cui ſe omnes pro virili parte obligatos fatentur, ſingularis fidei, ſingularis induſtriæ fructum meritiſſimò ferat.* Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicæ credas. Adſtruitur his, *Cùm ſenatui populoque Romano liberalitatis gratior repræſentari nulla materia poſſit, quàm ſi abſtinentiſſimi fideliſſimique cuſtodis Principalium opum facultates adjuvare contigiſſet.* Hoc tunc votum ſenatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratiſſima, ſi Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egeſtione contingeret. Jam quæ ſequuntur, *Voluiſſe quidem ſenatum cenſere dandum ex ærario ſeſtertium centies quinquagies; & quantò ab ejuſmodi cupiditatibus remotior ejus animus eſſet, tantò impenſiùs petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum ſenatui.* Id verò deerat, ut cum Pallante auctoritate publicâ ageretur; Pallas rogaretur ut ſenatui cederet; ut illi ſuperbiſſimæ abſtinentiæ Cæſar ipſe advocatus eſſet, ne ſeſtertium centies quinquagies ſperneret. Sprevit, quod ſolum potuit, tantis opibus publicè oblatis, arrogantius facere, quàm ſi accepiſſet. Senatus tamen id quoque, ſimilis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: *Sed cùm Princeps optimus, parenſque publicus, rogatus a Pallante, eam*

partem ſententiæ, quæ pertinebat ad dandum ei ex ærario centies quinquagies ſeſtertium, remitti voluiſſet, teſtari ſenatum & ſe libenter ac meritò hanc ſummam inter reliquos honores, ob fidem diligentiamque, Pallanti decernere cœpiſſe: voluntati tamen Principis ſui, cui in nullâ re fas putaret repugnare, in hac quoque re obſequi. Imaginare Pallantem velut intercedentem ſenatuſconſulto, moderantemque honores ſuos, & ſeſtertium centies quinquagies, ut nimium, recuſantem, cum prætoria ornamenta, tamquam minus recepiſſet. Imaginare Cæſarem liberti precibus, vel potiùs imperio, coram ſenatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in ſenatu rogat. Imaginare ſenatum uſquequaque teſtantem, meritò libenterque ſe hanc ſummam inter reliquos honores Pallanti cœpiſſe decernere; & perſeveraturum fuiſſe ſe, niſi obſequeretur Principis voluntati, cui non eſſet fas in ullâ re repugnare. Ita, ne ſeſtertium centies quinquagies Pallas ex ærario ferret, verecundiâ ipſius, obſequio ſenatûs opus fuit, in hoc præcipuè non obſecuturi, ſi in ullâ re putaſſet fas eſſe non obſequi. Finem exiſtimas? Manedum & majora accipe. *Utique, cùm ſit utile, Principis benignitatem promptiſſimam ad laudem præmiaque merentium illuſtrari ubique, & maximè his locis, quibus incitari ad imitationem præpoſiti rerum ejus curæ poſſent, & Pallantis ſpectatiſſima fides, atque innocentia exemplo provocare ſtudium tam honeſtæ æmulationis poſſit, ea quæ quarto Kalendas Februarias, quæ proximæ fuiſſent, in ampliſſimo ordine optimus Princeps recitaſſet, ſenatûſque conſulta de iis rebus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad ſtatuam loricatam*

divi Julii. Parum viſum, tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem: delectus eſt celeberrimus locus, in quo legenda præſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære ſignari omnes honores faſtidioſiſſimi mancipii, quoſque repudiaſſet, quoſque, quantum ad decernentes pertinet, geſſiſſet. Inciſa & inſculpta ſunt publicis æterniſque monumentis prætoria ornamenta Pallantis, ſic quaſi fœdera antiqua, ſic quaſi ſacræ leges. Tanta Principis, tanta ſenatûs, tanta Pallantis ipſius .... quid dicam neſcio, ut vellent in oculis omnium figi, Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Cæſar, humilitatem ſenatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere; egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad ſtudium æmulationis ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non ſe dignabatur. Inveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quàm juvat quòd in tempora illa non incidi, quorum ſic me, tamquam illis vixerim, pudet! Non dubito ſimiliter affici te. Scio quàm ſit tibi vivus & ingenuus animus: ideo facilius eſt, ut me, quamquam indignatione quibuſdam in locis fortaſſe ultra epiſtolæ modum extulerim, parum doluiſſe, quàm nimis, credas. Vale.

LIBR. VIII. EP. VII.

PLINIUS TACITO SUO S.

NEQUE ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo diſcipulus (ſic enim ſcribis) ſed ut diſcipulo magiſter (nam tu magiſter, ego contrà; atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum miſiſti. Num potui longiùs hyperbaton [1] facere, atque hoc ipſo probare eum eſſe me, qui non modò magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici? Sumam tamen perſonam magiſtri; exeramque in librum tuum jus, quod dediſti; eò liberiùs, quòd nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

LIBR. IX. EP. X.

PLINIUS TACITO SUO S[2].

CUPIO præceptis tuis parere; ſed aprorum tanta penuria eſt, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non

[1] Hyperbaton eſt parentheſis, cujus frequens longuſque uſus tironum eſt, non verò magiſtrorum in arte ſcribendi.

[2] Hæc eſt epiſtola, quam quidam Tacito vindicant, ut jam monui in Præfatione pag. *xix*, voluntque eam a Tacito fuiſſe ſcriptam, ut reſponderet Plinii epiſtolæ I, 6, quam ſuprà retuli. Inde Stephanus, Gryphius, Catanæus, epiſtolam inſcripſere: *Cornelius Tacitus C. Plinio ſuo S.* Contrà Caſaubonus, quem Cellarius aliique ſunt ſecuti, exiſtimant hac epiſtolâ Plinium reſpondiſſe Taciti epiſtolæ, quæ non exſtat. Perperam in quibuſdam editionibus inſcriptum, *Cornelio Tacito C. Plinius.*

poſſit. Itaque Minervæ tantùm ſerviendum eſt, delicatè tamen, ut in ſeceſſu, & æſtate. In viâ planè nonnulla leviora, ſtatimque delenda, eâ garrulitate, quâ ſermones in vehiculo feruntur, extendi. His quædam addidi in villâ, cùm aliud non liberet. Itaque poemata quieſcunt, quæ tu inter nemora & lucos commodiſſimè perfici putas. Oratiunculam unam, alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magiſque laboribus ruris, quàm voluptatibus ſimile. Vale.

LIBR. IX. Ep. XIV.

PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtrî, neſcio: nos certè meremur, ut ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, & labore, & reverentiâ poſterorum. Pergamus modò itinere inſtituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & ſilentio protulit. Vale.

LIBR. IX. Ep. XXIII.

PLINIUS MAXIMO SUO S.

FREQUENTER agenti mihi evenit, ut centumviri, cùm diu ſe intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuiſſent, omnes repentè quaſi victi coactique conſurgerent laudarentque. Frequenter e ſenatu famam, qualem maximè optaveram, retuli: num-

quam tamen majorem cepi voluptatem, quàm nuper ex ſermone Cornelii Taciti. Narrabat ſediſſe ſe cum quodam Circenſibus proximis: hunc poſt varios eruditoſque ſermones requiſiſſe, *Italicus es, an provincialis?* ſe reſpondiſſe, *Noſti me, & quidem ex ſtudiis.* Ad hoc illum: *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non poſſum, quàm ſit jucundum mihi, quòd nomina noſtra, quaſi literarum propria, non hominum, literis redduntur; quòd uterque noſtrûm his etiam ex ſtudiis notus, quibus aliter ignotus eſt. Accidit aliud ante pauculos dies ſimile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, ſuper eum municeps ipſius, qui illo die primùm venerat in Urbem: cui Rufinus, demonſtrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, *Plinius eſt*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An ſi Demoſthenes jure lætatus eſt, quòd illum anus Attica ita noſcitavit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, cùm de me aliorum judicium, non meum profero; præſertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves noſtris. Vale.

SCHOLIASTES Juvenalis.

Juvenal. Satyr. II, 99.

Ille tenet ſpeculum pathici geſtamen Othonis.

Scholiaſtes: Occiſo Galbâ Imperatore, Otho invaſit imperium: qui tam probroſæ curæ in poliendâ formâ fuit, ut humecto

pane faciem liniret ad ſollicitandum candorem : utebatur & ſpeculo. Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bebryaci campum. Horum bellum ſcripſit Cornelius [1] ; ſcripſit & Pompeius Planta, qui ait Bebryacum vicum eſſe a Cremonâ viceſimo lapide.

Juvenal. Satyr. V, 108.

Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Senecâ, quæ Piſo bonus, quæ Cotta ſolebat
Largiri.

Scholiaſtes in hæc verba, a Senecâ : Hic ſub Claudio quaſi conſcius adulteriorum Juliæ, Germanici filiæ, in Corſicam relegatus, poſt triennium revocatus eſt. Qui etſi magno deſiderio Athenas tenderet, ab Agrippinâ tamen erudiendo Neroni in palatium adductus, ſævum immanemque natum & ſenſit citò, & mitigavit : inter familiares ſolitus dicere : *Non fore ſævo illi leoni, quin guſtato ſemel hominis cruore, ingenita redeat ſævitia*. Huic poſtremò, quòd habitus eſſet inter conſcios conjurationis Piſonianæ, Nero per tribunum ultimam neceſſitatem denuntiavit. Hic interritus, amicorum animos, quibus jam ejus caſus lacrimas exciverat, ad firmitudinem revocavit, rogitans : *Ubi præcepta ſapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversùs imminentia? cui præterea ignota fuerit Neronis ſævitia? neque aliud eſſe poſt matrem fratremque interfectos, quàm ut educatoris præceptoriſque necem adjiceret* [2]. Deinde ſibi venas

[1] Cornelius Tacitus.
[2] Scholiaſtes hæc exſcripſit ex Taciti Annal. XV, 62.

præſecans, crurumque venas abrumpens, & durante tractu lentitudineque mortis, hauſto veneno, & poſtremò calidæ aquæ ſtagnum introiens, exanimatus eſt.

Juvenal. Satyr. XIV, 101.

Tradidit arcano quodcumque volumine Moſes.

Scholiaſtes: Moyſes ſacerdos, vel rex ejus gentis, aut ipſius quidem religionis inventor: cujus Cornelius etiam Tacitus meminit [1].

POMPONIUS SABINUS, Grammaticus.

Cornelius Tacitus appellat ſcripta Mæcenatis *calamiſtros* [2].

FULGENTIUS PLANCIADES, Grammaticus.

Elogium eſt hereditas in malo. Cornelius Tacitus libro Facetiarum [3]: *Cæſi itaque morum elogio in filiis relicto.*

TERTULLIANUS

Apologetic. adversùs Gentes cap. 16.

Somniastis caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim in quintâ Hiſtoriarum ſuarum bellum Judaicum exor-

[1] Tacit. Hiſt. V, 3 & ſeqq.

[2] Ita appellantur a Tacito in Dialog. de Oratoribus cap. 26.

[3] Liber ille periit, ut jam monuimus in Præfatione, pag. *xvij*. Julius Cæſar aliique viri præſtantiſſimi Facetias quoque collegerant. Haud miror idem Tacito placuiſſe.

ſus ab origine gentis, etiam de ipsâ tam origine, quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit, argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, ſive, ut putavit, extorres, vaſtis Arabiæ in locis aquarum egentiſſimis, cùm ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontis uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe [1]. Atque ita inde præſumptum opinor, nos quoque ut religionis Judaicæ propinquos, eidem ſimulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, ſanè ille mendaciorum loquaciſſimus, in eâdem Hiſtoriâ refert Cn. Pompeium, cùm Hieruſalem cepiſſet, proptereaque templum adiſſet ſpeculandis Judaicæ religionis arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulacrum [2]: & utique, ſi id colebatur, nuſquam magis quàm in ſacrario ſuo exhiberetur, eò magis, quia nec verebatur extraneos arbitros quamquam vana cultura. Solis enim ſacerdotibus adire licitum, & conſpectus ceterorum velo oppaſſo interdicebatur.

FLAVIUS VOPISCUS

in Aureliano cap. 2.

QUONIAM ſermo nobis de Trebellio Pollione, qui a duobus Philippis uſque ad divum Claudium, & ejus fratrem Quintillum, Imperatores tam claros quàm obſcuros memoriæ prodidit, in eodem vehiculo fuit, aſſerente Tiberiano quòd Pollio multa incurioſè, multa breviter prodidiſſet: me contrà dicente, neminem ſcriptorum, quantùm ad

[1] Tacit. Hiſt. V, 3 & 4. | [2] Tacit. Hiſt. V, 9.

Hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum: prodente quin etiam in quo Livius, in quo Salluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifeſtis teſtibus convincerentur: pedibus in ſententiam tranſitum faciens, ac manum porrigens, jocando præterea: Scribe, inquit, ut libet: ſecurus, quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos hiſtoricæ eloquentiæ miramur auctores.

IDEM *in Tacito cap.* 10.

CORNELIUM TACITUM, ſcriptorem Hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eumdem diceret, in omnibus bibliothecis collocari juſſit *Tacitus* Imperator. Et ne lectorum incuriâ deperiret, librum per annos ſingulos decies deſcribi publicitùs in evicis [1] archiis juſſit, & in bibliothecis poni.

IDEM *in Probo cap.* 2.

MIHI quidem id animi fuit, non ut Salluſtios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes diſertiſſimos imitarer viros in vitâ Principum & temporibus diſſerendis, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, ceteroſque qui hæc & talia non tam diſertè, quàm verè memoriæ tradiderunt.

[1] Corruptè pro *cunctis* vel *civicis*.

S. HIERONYMUS

in Commentar. in caput XIV Zachariæ.

Hæc omnia pleniſſimè Joſephus, qui Judaicam ſcripſit Hiſtoriam; & multò majora, quàm legimus in Prophetis, eos ſuſtinuiſſe commemorat. Cornelius quoque Tacitus, qui poſt Auguſtum uſque ad mortem Domitiani vitas Cæſarum triginta voluminibus [1] exaravit.

PAULUS OROSIUS

Hiſtor. I, 5.

Ante annos Urbis conditæ mille centum ſexaginta, confinem Arabiæ regionem, quæ tunc Pentapolis vocabatur, arſiſſe penitus igne cæleſti, inter alios etiam Cornelius Tacitus refert, qui ſic ait: *Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magniſque urbibus habitatos, fulminum jactu arſiſſe: ſed & adhuc manere veſtigia; terramque ipſam ſpecie ſolidam, vim frugiferam perdidiſſe* [2]. Et cùm hoc loco nihil de incenſis propter peccata hominum civitatibus, quaſi ignarus, expreſſerit, paullo pòſt, velut oblitus conſilii, ſubjicit & dicit: *Ego ſicut inclitas quondam urbes igne cæleſti flagraſſe concesſerim, ita halitu lacûs inſici terram & corrumpi reor* [3]. Quo dicto, invitus

[1] Inde patet quanta Taciti pars perierit. Ex hoc quoque loco intelligere eſt Tacitum XVI Annalium, & XIV Hiſtoriarum libros ſcripſiſſe. Ob civilium quidem bellorum motus longiora fuere Hiſtoriarum initia: brevior autem finis, ut illorum temporum tranquillitas ferebat.

[2] Hæc habet Tacit. Hiſt. V, 7.

[3] Tacit. ibid.

licèt, de exuſtis urbibus, quæ procul dubio peccatorum noxâ conflagraverunt, & ſciſſe ſe, & conceſſiſſe confeſſus, palam prodidit non ſibi cognitionis fidem defuiſſe, ſed exprimendæ fidei voluntatem.

IDEM *Hiſtor. I*, 10.

ANNO ante Urbem conditam octingenteſimo quinto, infanda Ægyptiis mala, atque intolerabiles plagas incubuiſſe Pompeius Corneliuſque teſtantur: qui quidem, cùm hæc ambo de Judæis referenda proponant, aliquantulum me pro ſuâ diverſitate moverunt. Ait enim Pompeius, ſive Juſtinus [1], hoc modò: *Ægyptii cùm ſcabiem & vitiliginem paterentur, reſponſo moniti, Moyſen cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exſulum factus ſacra Ægyptiorum furto abſtulit: quæ armis repetentes Ægyptii, domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt.* At verò Cornelius de eâdem re ſic ait: *Plurimi auctores conſentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorim, adito Ammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut inviſum diis, alias in terras avehere juſſum: ſic conquiſitum collectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis relictum ſit, ceteris per lacrimas torpentibus, Moyſen, unum exſulum, monuiſſe, ne quam deorum hominumve opem exſpectarent; ſed ſibimet duci cæleſti crederent, primo cujus auxilio præſentes miſerias pepuliſſent* [2]. Itaque Cornelius dicit, quòd, ipſis Ægyptiis cogentibus, Judæi in

[1] Juſtinus, qui Hiſtorias Trogi Pompeii breviores fecit, hæc prodidit libr. XXXVI, 2.

[2] Hæc deſcripta ex Tacit. Hiſt. V, 3.

deſerta propulſi ſint: & poſtea ſubjungit incautè quòd ope Moyſis, ducis in Ægypto, miſerias pepuliſſent. Quâ re oſtenditur quædam, quæ per Moyſen ſtrenuè acta ſunt, fuiſſe celata. Item Juſtinus aſſerit pulſum æquè cum populo Moyſen ſacra Ægyptiorum fuiſſe furatum: quæ Ægyptios armis recipere molientes, coactos tempeſtatibus ac repulſos domum rediſſe. Et hìc aliquid amplius, etſi non totum, prodidit, quod ille celavit. Quapropter quia Moyſi, magno illi duci, teſtimonium ambo dixerunt, ab ipſo ſicut per eum & geſta & dicta ſunt, proferentur.

IDEM *Hiſtor. VII, 3.*

ANNO imperii Cæſaris *Auguſti* quadrageſimo octavo, adeò dira Romanos fames conſecuta eſt, ut Cæſar laniſtarum familias, omneſque peregrinos, ſervorumque maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus, trudi Urbe præceperit. Ita peccante Principe in ſanctum Dei, & correpto per famem populo, quantitatem offenſionis qualitas ultionis oſtendit. Deinde ut verbis Cornelii Taciti [1] loquar: *Sene Auguſto, Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes ſæpe ex uſu, & aliquando cum damno quæruntur, uſque ad Veſpaſiani duravit imperium* [2]. Huc

[1] Verba hæc Taciti Oroſius excerpſit ex deperditis Hiſtoriarum libris. Janum a Veſpaſiano clauſum diximus in Supplemento libri Hiſtoriarum V, 52. Tom. V. pag. 63.

[2] Janum Nero clauſerat, ut teſtantur ejus nummi inſcripti PACE PR TERRA MARIQ PARTA IANVM CLVSIT. At hæc adulatoria eſſe fortè monuerat Tacitus; ni fortè id tacuiſſet, quòd *tam nullo quàm reſiduo bello* Janum Nero clauſerat. Vide Suetonium in Nerone, cap. 13.

uſque Cornelius. Ceterùm tunc captâ everſâque urbe Hieroſolymorum, ſicut Prophetæ prænuntiaverunt, exſtinctiſque Judæis, Titus, qui ad vindicandum domini noſtri Jeſu Chriſti ſanguinem judicio Dei fuerat ordinatus, victor triumphans cum Veſpaſiano patre Janum clauſit.

IDEM *Hiſtor. VII*, 9.

DC millia Judæorum eo, *Judaico*, bello interfecta [1] Cornelius & Suetonius referunt.

IDEM *Hiſtor. VII*, 10.

BELLUM adversùm Germanos & Dacos per legatos geſſit *Domitianus* pari reipublicæ pernicie; cùm & in Urbe ipſe ſenatum populumque laniaret, & foris malè circumactum exercitum aſſiduâ hoſtes cæde conficerent. Nam quanta fuerint Diurpanei, Dacorum regis, cum Fuſco duce prœlia, quantæque Romanorum clades, longo contextu evolverem, niſi Cornelius Tacitus, qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, *de reticendo interfectorum numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſe ipſum idem potiſſimùm elegiſſe* [2] dixiſſet.

[1] Sexcenta millia obſeſſorum, non interfectorum dixit Tacitus Hiſt. V, 13. Illum autem interfectorum numerum habet Euſebius, non Suetonius. Fortè & illum habebat Tacitus in amiſſis Hiſtoriarum libris.

[2] Hæc adhuc Oroſius excerpſit ex deperditis Hiſtoriarum libris, quibus Tacitus res Domitiani compoſuerat. De Diurpanei bello diximus in Appendice Chronologicâ, Tom. V, pag. 105 & ſeq.

SULPITIUS SEVERUS

Hiſtor. ſacræ libr. II.

Id tantùm annotaſſe contentus ſum hunc *Neronem* per omnia fœdiſſima & crudeliſſima eò proceſſiſſe, ut matrem interficeret: pòſt etiam Pythagoræ cuidam [1] in modum ſolemnium conjugiorum nuberet. Inditumque imperatori flammeum: dos & genialis thorus, & faces nuptiales, cuncta denique, quæ vel in feminis non ſine verecundiâ conſpiciuntur, ſpectata.

IDEM *ibid.*

Interea abundante jam Chriſtianorum multitudine, accidit ut Roma incendio conflagraret, Nerone apud Antium conſtituto. Sed opinio omnium invidiam incendii in Principem retorquebat; credebaturque Imperator gloriam innovandæ Urbis quæſiſſe. Neque ullâ re Nero efficiebat, quin ab eo juſſum incendium [2] putaretur. Igitur vertit invidiam in Chriſtianos, actæque in innoxios crudeliſſimæ quæſtiones: quin & novæ mortes excogitatæ, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ uſti. Plerique in id reſervati, ut cùm defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis uterentur.

[1] Hæc ferme totidem verbis Tacitus Annal. XV, 37.

[2] Hæc omnia deprompta e Tacito Annal. XV, 40 & 44.

APOLLINARIS SIDONIUS.

Epiſtol. IV, 14.

SIDONIUS Polemio [1] ſuo ſalutem. C. Tacitus unus e majoribus tuis, Ulpianorum temporum cōnſularis, ſub verbis cujuſpiam Germanici ducis in Hiſtoriâ ſuâ retulit, dicens: *Cum Veſpaſiano mihi vetus amicitia, &, dum privatus eſſet, amici vocabamur* [2].

IDEM *Epiſtol. IV*, 22.

SIDONIUS Leoni [3] ſuo ſalutem. Vir magnificus Heſperius, gemma amicorum literarumque, nuper urbe cùm rediit e Toloſatium, præcipere te dixit, ut epiſtolarum curam, jam terminatis libris earum, converteremus ad ſtylum Hiſtoriæ. Reverentiâ ſummâ, ſummo & affectu, talem atque tantam ſententiam amplector. Idoneum quippe pronuncias ad majora opera, quem mediocria putas deſerere debere. Sed quod fatendum eſt, faciliùs audeo hujuſmodi ſuſpicere judicium, quàm ſuſcipere conſilium. Res quidem digna, quam tu juberes: ſed non minùs digna, quam faceres. Namque, & antiquitus, cùm C. Cornelius C. Secundo [4] paria ſuaſiſſet, ipſe poſtmodum, quod in-

[1] De Polemio jam dictum in Præfatione p. XXVI. Vir fuit plurimarum literarum & Platonicæ philoſophiæ ſtudioſus. Vide Sidonium in carminibus XIV & XV.

[2] Tacit. Hiſt. V, 26.

[3] Leo Eurici & Alarici, regum Gothorum, conſiliarius, eloquentiæ, poeticæ & politicæ artis ſtudiis clarus ut ferebant hæc tempora ; ideoque laudatiſſimus.

[4] Plinio. Hac de re dictum in Præfatione, pag. *xij*.

junxit, arripuit. Idque ab exemplo nunc me meliùs aggrederis, quia & ego Plinio, ut diſcipulus aſſurgo, & tu vetuſto genere narrandi jure Cornelium antevenis; qui ſæculo noſtro ſi reviviſceret, teque, qualis in literis & quantus habeare, conſpicaretur, modò veriùs Tacitus eſſet.

IDEM *in Panegyrico ad Anthemium Auguſtum.*

Carmine II. verſ. 190.

Quâ Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo fulmine Quintilianus,
Quâ pompâ Tacitus numquam ſine laude loquendus.

IDEM *ad Conſentium V. C. civem Narbonenſem, in laudibus urbis Narbonis.*

Carmine XXIII. verſ. 146.

Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te comica qui doces, Terenti?
Et te, tempore qui ſatus ſevero,
Graïos, Plaute, ſales lepore tranſis?
Et te multimodâ ſatis verendum
Scriptorem numeroſitate, Varro?
Et te, qui brevitate, Criſpe, polles?
Et te, qui pro ingenio fluente, nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori?

CASSIODORUS

Variarum Epiſt. V, 2.

HÆSTIS [1] Theodericus rex [2]. Illo & illo [3] legatis veſtris venientibus, grande vos ſtudium notitiæ noſtræ habuiſſe cognovimus; ut in Oceani litoribus conſtituti, cum noſtrâ mente jungamini: ſuavis nobis admodum & grata petitio; ut ad vos perveniret fama noſtra, ad quos nulla potuimus deſtinare mandata. Amate jam cognitum, quem requiſiſtis ambientes ignotum. Nam inter tot gentes viam præſumere, non eſt aliquid facile concupiſſe. Et ideo ſalutatione vos affectuosâ requirentes, indicamus ſuccina, quæ a vobis per harum portitores dicta ſunt [4], grato animo fuiſſe ſuſcepta: quæ ad vos Oceani unda deſcendens, hanc leviſſimam ſubſtantiam, ſicut & veſtrorum relatio continebat, exportat: ſed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines, patriâ veſtrâ offerente, ſuſcipitis. Hoc, quodam Cornelio [5] ſcribente, legitur in interioribus inſulis Oceani ex arboris ſucco defluens, unde & ſuccinum dicitur, paulatim Solis ardore coaleſcere. Fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua: modò croceo colore rubens, modò flammeâ

[1] Ii ſunt Æſtii, Suevici maris accolæ, quos memorat Tacitus de moribus Germanorum, cap. 45.

[2] Theodericus, aut Theodoricus, Gothorum in Italiâ regnum inſtituit anno 493.

[3] Hæc poſita pro legatorum nominibus.

[4] Meliùs: *per horum portitores ducta ſunt.*

[5] Hanc quidem ſuccini originem, ſed multò elegantiùs, prodidit Tacitus de Moribus Germanorum, cap. 45. Pro *quodam* fortè legendum *quondam.*

claritate pingueſcens: ut cùm in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante purgata, veſtris litoribus tradatur expoſita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam noſtram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos ſæpius per vias, quas amor veſter aperuit. Quia ſemper prodeſt divitum regum acquiſita concordia; qui dum parvo munere leniuntur, majore ſemper compenſatione proſpiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos veſtros verbo mandavimus; per quos quæ grata eſſe debeant, nos deſtinaſſe declaramus.

JORNANDES

de Rebus Geticis I, 2.

Refert Strabo [1], Græcorum nobilis ſcriptor, tantas illam, *Britanniam*, exhalare nebulas, madefactâ humo Oceani crebris excurſibus, ut ſubtectus ſol per illum pæne totum fœdiorem, qui ſerenus eſt, diem negetur aſpectui, noctemque clariorem. In extremâ ejus parte Memmâ [2], quam Cornelius [3] etiam Annalium ſcriptor narrat metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quàm homines alat. Labi verò per eam & multa quàm maxima, relabique flumina,

[1] Strabo IV, pag. 138.

[2] Juxta eruditum Camden, *Britannia*, pag. 153, Memma eſt pars illa provinciæ Cornubiæ, *Cornwal*, quæ nunc *Meneg* dicitur, prope Ocrinum promontorium, nunc *le Cap Lézard.*

[3] Nonnulla ex his refert Tacitus in Vit. Agric. cap. 11 & 12. Cetera, ut opinor, Jornandes exſcripſit ex deperditis Annalium libris, quibus Tacitus Britannicam Claudii expeditionem narraverat.

gemmas, margaritaſque volventia. Sylorum [1] colorati vultus, torto plerique crine & nigro naſcuntur. Calidoniam [2] verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna, ſed fluida; qui Gallis, ſive Hiſpanis, quibuſque attenduntur, aſſimiles. Unde conjectavere nonnulli, quòd ex his accolas continuò vocatos acceperit. Inculti æquè omnes populi regeſque populorum. Cunctos tamen in Calidoniorum Memmatarumque nomina conceſſiſſe auctor eſt Dio [3] celeberrimus ſcriptor Annalium.

JOANNES SARESBERIENSIS

in Polycratico VIII, 18.

Quæ ſi quis diligentiùs recenſeri voluerit, legat ea quæ Trogus Pompeius, Joſephus, Egeſippus, Suetonius, Q. Curtius, Cornelius Tacitus, T. Livius, Serenus, & Tranquillus, & alii Hiſtorici, quos enumerare longum eſt, ſuis comprehenderunt Hiſtoriis.

[1] Veriùs *Silurum*. Vide Vitam Agricolæ, cap. 11.

[2] Potiùs *Caledoniam*. Vide Tacitum, ibid.

[3] Hæc quidem habet Dio LXXVI, pag. 866. Sed Mæatæ, non verò Memmatæ ab illo vocantur Καληδόνιοι ϗ Μαιάται.

C. PLINIUS SECUNDUS
Hiſt. Nat. VII, 16.

De Cornelio Tacito, *ut videtur, patre C. Cornelii Taciti, Hiſtorici.*

INVENIMUS in monumentis, Salamine Euthymenis filium, in tria cubita triennio adoleviſſe [1], inceſſu tardum, ſenſu hebetem, & jam puberem factum voce robuſtâ, abſumptum contractione membrorum ſubitâ, triennio circumacto. Ipſi non pridem vidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti, equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurantis [2]. Ἐκτραπέλους Græci vocant eos: in Latio non habent nomen.

[1] Mallem, *accreviſſe*, ut legitur in Mſ. codice optimæ notæ.

[2] Reineſius, *Inſcript. Antiq.* pag. 103, memorat veterem Inſcriptionem in agro Juliacenſi prope *Pattenes* repertam:

APOLLINI.....
RATIONATORIS. HONORE
VSVRVS. SECVNDVM
CORNELIVS VERVS. TACITVS
EREXIT. MONVMENTI. LOCO

Incertum utrùm hæc inſcriptio ad Tacitum, de quo agit Plinius, ſit referenda. Certè non pertinet ad Tacitum, Hiſtoriæ ſcriptorem, ut voluit Reineſius.

QUINCTILIANUS

de Inſtitutione oratoriâ X, 1.

Cum Servilium Nonianum & Baſſum Aufidium memoraſſet, addit : Supereſt adhuc, & exornat ætatis noſtræ gloriam, vir ſæculorum memoriâ dignus [1], qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec imitatores, ut libertas, quamquam circumciſis quæ dixiſſet, ei nocuerit. Sed elatum abundè ſpiritum & audaces ſententias deprehendas etiam in iis, quæ manent.

1 Sunt qui ad Tacitum hæc referant. Quod tamen probabile minimè crediderim. Quinctilianus enim ſub Domitiano Principe ſcripſit, cùm neque Annales, neque Hiſtorias Tacitus condiderat. Haud feliciores ſunt, qui ea de Plinio intelligunt. Ad aliquem horum temporum ſcriptorem, cujus opera perierint, pertinere potiùs mihi videntur.

C. CORNELII

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

BREVIARIUM
LIBRI PRIMI.

I. *Romanarum rerum ſtatus ab Urbe conditâ ad Auguſti exceſſum.* V. *Tiberius imperium ſuſcipit, tardè, & cupidinem diſſimulans. Roma in ſervitium ruit.* XVI. *Pannonicas legiones tres ſeditio gravis inceſſit. Ea, miſſo Druſo, Tiberii filio, ægre componitur.* XXXI. *Idem in Germaniâ inferiore motus, qui conſedit, non ſine ſanguine & cæde.* L. *Germanicus Cæſar in hoſtem ducit: eâque expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Uſipetes vaſtati, aut cæſi.* LIII. *Julia, Auguſti filia, Rhegii vitam finiit.* LIV. *Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtales inſtituti.* LV. *Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Cattos ducit: agros,*

domos, homines, vaſtat, urit, cædit: Segeſtem obſidione Arminii liberat. Ob hæc imperator conſalutatus. LIX. *Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. Reliquiæ Vari & militum lectæ: ſupremaque iis ſoluta.* LXIII. *Romani in reditu, ſub Cæcinâ duce, periclitati. Hoſtes tamen proſperâ eruptione fuſi, fugati.* LXXII. *Majeſtatis lex reducta, & aſpere exercita.* LXXVI. *Tiberis inundat.* LXXVII. *Theatri licentia erumpit: & per eam cauſam decreta patrum expreſſa ad coercendos hiſtriones.* LXXIX. *Poſtremò actum de ſubducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelæ civitatum Italiæ, & legationes.*

Hæc biennio fere geſta:

A. U. C.	J. C.		
DCCLXVII.	14	Coſſ.	Sexto Pompeio; Sexto Appuleio.
DCCLXVIII.	15	Coſſ.	Druſo Cæſare, C. Norbano Flacco;

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER PRIMUS.

URBEM ROMAM a principio reges habuere. Libertatem & conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur : neque decemviralis poteſtas ultra biennium, neque tribunorum militum conſulare jus diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio : & Pompeii Craſſique potentia, citò in Cæſarem ; Lepidi, atque Antonii arma, in Auguſtum ceſſere ; qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa, nomine *Principis* ſub

imperium accepit. Sed veteris populi Romani proſpera, vel adverſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberii principatum, & cetera, ſine irâ & ſtudio, quorum cauſas procul habeo.

II. POSTQUAM, Bruto & Caſſio cæſis, nulla jam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus; exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, niſi Cæſar, dux reliquus: poſito *triumviri* nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio jure contentum; ubi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit, inſurgere paullatim, munia ſenatûs, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo adverſante; cum ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent; ceteri nobilium, quantò quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta &

præſentia, quàm vetera & periculoſa mallent. Neque provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatûs populique imperio ob certamina potentium, & avaritiam magiſtratuum: invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremò pecuniâ turbabantur.

III. CETERUM Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium, admodum adoleſcentem, pontificatu & curuli ædilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ ſocium, geminatis conſulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum ſumpſit: Tiberium Neronem, & Claudium Druſum, privignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo ſuâ. Nam genitos Agrippâ, Caium ac Lucium, in familiam Cæſarum induxerat; necdum poſitâ puerili prætextâ, *principes juventutis* appellari, deſtinari conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſimè cupiverat. Ut Agrippa vitâ conceſſit, L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abſtulit; Druſoque pridem exſtincto, Nero ſolus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius,

collega imperii, conſors tribuniciæ poteſtatis adſumitur, omneſque per exercitus oſtentatur: non obſcuris, ut antea, matris artibus, ſed palam hortatu. Nam ſenem Auguſtum devinxerat adeò, utì nepotem unicum, Agrippam Poſtumum, in inſulam Planaſiam projiceret: rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At herculè Germanicum Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſcirique per adoptionem a Tiberio juſſit, quamquam eſſet in domo Tiberii filius juvenis, ſed quò pluribus munimentis inſiſteret. Bellum eâ tempeſtate nullum, niſi adversùs Germanos ſupererat: abolendæ magis infamiæ, ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperii, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ: eadem magiſtratuum vocabula. Juniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella civium nati: quotuſquiſque reliquus, qui rempublicam vidiſſet?

IV. Igitur verſo civitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris: omnes, exutâ æqualitate, juſſa principis aſpectare: nullâ in præſens formidine,

dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domum & pacem ſuſtentavit. Poſtquam
provecta jam ſenectus, ægro & corpore A. U. C.
fatigabatur, aderatque finis, & ſpes 767.
novæ: pauci bona libertatis incaſſum diſ- J. C.
ſerere, plures bellum paveſcere, alii 14.
cupere; pars multò maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. « Trucem Agrippam, & ignominiâ ac- » cenſum; non ætate, neque rerum ex- » perientiâ tantæ moli parem. Tiberium » Neronem maturum annis, ſpectatum » bello: ſed vetere atque inſitâ Claudiæ » familiæ ſuperbiâ; multaque indicia » ſævitiæ, quamquam premantur, erum- » pere. Hunc & primâ ab infantiâ educ- » tum in domo regnatrice: congeſtos » juveni conſulatus, triumphos: ne iis » quidem annis, quibus Rhodi ſpecie » ſeceſsûs exſulem egerit, aliquid quàm » iram, & ſimulationem, & ſecretas » libidines meditatum. Accedere ma- » trem muliebri impotentiâ: ſerviendum » feminæ, duobuſque inſuper adoleſ- » centibus, qui rempublicam interim » premànt, quandoque diſtrahant ».

V. Hæc atque talia agitantibus, graveſcere valetudo Auguſti: & quidam ſcelus uxoris ſuſpectabant. Quippe rumor

A. U. C. 767. J. C. 14.

inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum, electis conſciis, & comite uno Fabio Maximo, Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. Multas illic utrimque lacrimas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Marciæ aperuiſſe: illam Liviæ: gnarum id Cæſari: neque multò pòſt, exſtincto Maximo (dubium an quæſitâ morte) auditos in funere ejus, Marciæ gemitus ſemet incuſantis, « quòd cauſa exitii » marito fuiſſet ». Utcumque ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur: neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque cuſtodiis domum, & vias ſepſerat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur, donec proviſis, quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

VI. PRIMUM facinus novi principatûs fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo, centurio ægre confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. Patris juſſa ſimulabat, quibus præſcrip-

ſiſſet tribuno cuſtodiæ adpoſito, « ne A. U. C.
» cunctaretur Agrippam morte adficere, 767.
» quandoque ipſe ſupremum diem ex- J. C.
» pleviſſet ». Multa ſine dubio ſævaque 14.
Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut exſilium ejus ſenatuſconſulto ſanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius umquam ſuorum necem duravit: neque mortem nepoti pro ſecuritate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, ſuſpecti & inviſi juvenis cædem feſtinaviſſe. Nuntianti centurioni, ut mos militiæ, « factum eſſe » quod imperaſſet » : « neque imperaſſe » ſeſe, & rationem facti reddendam » apud ſenatum », reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus, particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit; metuens ne reus ſubderetur, juxtà periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liviam, « ne arcana » domûs, ne conſilia amicorum, mini» ſteria militum vulgarentur: neve Ti» berius vim principatûs reſolveret, » cuncta ad ſenatum vocando. Eam con» ditionem eſſe imperandi, ut non aliter » ratio conſtet, quàm ſi uni reddatur ».

VII. At Romæ ruere in ſervitium

A. U. C. 767. J. C. 14.

conſules, patres, eques: quantò quis illuſtrior, tantò magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu Principis, neu triſtiores primordio, lacrimas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Appuleius, conſules, primi in verba Tiberii Cæſaris juravere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ: mox ſenatus, mileſque & populus. Nam Tiberius cuncta per conſules incipiebat, tamquam vetere republicâ, & ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit, ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto: « de honoribus » parentis conſulturum: neque abſce» dere a corpore: idque unum ex publicis » muneribus uſurpare ». Sed defuncto Auguſto, ſignum prætoriis cohortibus, ut imperator dederat: excubiæ, arma, cetera aulæ: miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tamquam adepto principatu, miſit: nuſquam cunctabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legio-

ſnes, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm exſpectare mallet. Dabat & famæ, ut vocatus electuſque potiùs a republicâ videretur, quàm per uxorium ambitum, & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

A. U. C. 767. J. C. 14.

VIII. Nihil primo ſenatûs die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti, cujus teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Auguſtæ adſumebatur: in ſpem ſecundam nepotes pronepoteſque: tertio gradu primores civitatis ſcripſerat: pleroſque inviſos ſibi, ſed jactantiâ gloriâque ad poſteros. Legata non ultra civilem modum, niſi quòd populo & plebi CCCCXXXV, prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia, legionariis atque cohortibus civium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Tum conſultatum de honoribus, ex quîs maximè inſignes viſi: « ut portâ triumphali duceretur » funus », Gallus Aſinius; « ut legum » latarum tituli, victarum ab eo gentium

A. U. C. 767. J. C. 14.

»vocabula anteferrentur » , L. Arruntius cenſuere. Addebat Meſſala Valerius « renovandum per annos ſacramentum »in nomen Tiberii » : interrogatuſque a Tiberio , « num , ſe mandante , eam »ſententiam prompſiſſet » ? « ſponte »dixiſſe » , reſpondit ; « neque in iis »quæ ad rempublicam pertinerent , con»ſilio niſi ſuo uſurum , vel cum periculo »offenſionis ». Ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres , « corpus »ad rogum humeris ſenatorum feren»dum » . Remiſit Cæſar adroganti moderatione : populumque edicto monuit , « ne , ut quondam nimiis ſtudiis funus »divi Julii turbaſſent, ita Auguſtum in »foro potiùs , quàm in campo Martis , »ſede deſtinatâ, cremari vellent ». Die funeris , milites velut præſidio ſtetere , multùm inridentibus , qui ipſi viderant , quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſervitii , & libertatis improſpere repetitæ , cùm occiſus dictator Cæſar , aliis peſſimum , aliis pulcherrimum facinus videretur : « nunc »ſenem Principem , longâ potentiâ , pro»viſis etiam heredum in rempublicam »opibus , auxilio ſcilicet militari tuen»dum , ut ſepultura ejus quieta foret ».

IX. MULTUS hinc ipſo de Auguſto ſermo, pleriſque vana mirantibus: « quòd idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ ſupremus; quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finiviſſet. Numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvum & C. Marium ſimul æquaverat; continuata per ſeptem & triginta annos tribunicia poteſtas; nomen imperatoris ſemel atque vicies partum; aliaque honorum multiplicata, aut nova ». At apud prudentes vita ejus variè extollebatur, arguebaturve. « Hi pietate erga parentem, & neceſſitudine reipublicæ, in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes; multa Antonio, dum interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe; poſtquam hic ſocordiâ ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictaturâ, ſed Principis nomine conſtitutam rempublicam: mari Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: regio-

A. U. C. 767. J. C. 14.

A. U. C. 767. J. C. 14.

»nes, provincias, claſſes, cuncta inter »ſe connexa : jus apud cives, modeſtiam »apud ſocios : Urbem ipſam magnifico »ornatu : pauca admodum vi tractata, »quò ceteris quies eſſet ».

X. DICEBATUR contrà, « pietatem »erga parentem, & tempora reipublicæ, »obtentui ſumpta : ceterùm cupidine »dominandi concitos per largitiones ve- »teranos, paratum ab adoleſcente pri- »vato exercitum, corruptas conſulis »legiones, ſimulatam Pompeianarum »gratiam partium : mox ubi decreto »patrum, faſces & jus prætoris invaſerit, »cæſis Hirtio & Pansâ (ſive hoſtis illos, »ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, »ſui milites Hirtium, & machinator »doli Cæſar abſtulerant) utriuſque co- »pias occupaviſſe : extortum invito ſe- »natu conſulatum, armaque quæ in »Antonium acceperit, contra rempu- »blicam verſa : proſcriptionem civium; »diviſiones agrorum, ne ipſis quidem »qui fecere laudatas. Sanè Caſſii, & »Brutorum exitus paternis inimicitiis »datos (quamquam fas ſit privata odia »publicis utilitatibus remittere) ſed »Pompeium imagine pacis, ſed Lepi- »dum ſpecie amicitiæ deceptos : pòſt,

»Antonium Tarentino Brundiſinoque »fœdere, & nuptiis ſororis inlectum, »ſubdolæ adfinitatis pœnas morte ex»ſolviſſe. Pacem ſine dubio poſthæc, »verùm cruentam: Lollianas, Varia»naſque clades: interfectos Romæ Var»rones, Egnatios, Julos». Nec dome-ſticis abſtinebatur. « Abducta Neroni »uxor; & conſulti per ludibrium pon»tifices, an concepto, necdum edito »partu rite nuberet: Q. Tedii & Vedii »Pollionis luxus: poſtremò Livia gravis »in rempublicam mater, gravior domui »Cæſarum noverca. Nihil deorum ho»noribus relictum, cùm ſe templis & »effigie numinum, per flamines & ſa»cerdotes coli vellet. Ne Tiberium qui»dem caritate, aut reipublicæ curâ ſuc»ceſſorem adſcitum: ſed quoniam adro»gantiam ſævitiamque ejus introſpexe»rit, comparatione deterrimâ ſibi glo»riam quæſiviſſe». Etenim Auguſtus, paucis antè annis, cùm Tiberio tribuniciam poteſtatem a patribus rurſum poſtularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu vultuque & inſtitutis ejus jecerat, quæ velut excuſando exprobraret.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XI. CETERUM ſepulturâ more per-

A. U. C. 767. J. C. 14.

fectâ, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. Et ille variè differebat, de magnitudine imperii, ſuâ modeſtiâ. « Solam »divi Auguſti mentem tantæ molis capacem : ſe in partem curarum ab illo »vocatum, experiendo didiciſſe, quàm »arduum, quàm ſubjectum fortunæ, »regendi cuncta onus : proinde in civitate tot inluſtribus viris ſubnixâ, non »ad unum omnia deferrent ; plures facilius munia reipublicæ ſociatis labo»ribus exſecuturos ». Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat : Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu naturâ, ſive adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba : tunc verò, nitenti ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrimas, vota effundi : ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere ; cùm proferri libellum recitarique juſſit. Opes publicæ continebantur : quantum civium, ſociorumque in armis ; quot claſſes, regna, provinciæ, tributa, & vectigalia, & neceſſitates ac largitiones : quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus ;

addideratque conſilium, coercendi intra terminos imperii; incertum metu, an per invidiam. A. U. C. 767. J. C. 14.

XII. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, « ſe, ut non toti reipublicæ » parem, ita quæcumque pars ſibi man» daretur, ejus tutelam ſuſcepturum ». Tum Aſinius Gallus, « Interrogo », inquit, « Cæſar, quam partem reipublicæ » mandari tibi velis »? Perculſus improviſâ interrogatione, paullum reticuit, dein collecto animo reſpondit: « Nequa» quam decorum pudori ſuo, legere ali» quid aut evitare ex eo, cui in univer» ſum excuſari mallet ». Rurſum Gallus (etenim vultu offenſionem conjectaverat) « non idcirco interrogatum » ait, « ut » divideret quæ ſeparari nequirent: ſed » ut ſuâ confeſſione argueretur, unum » eſſe reipublicæ corpus, atque unius » animo regendum ». Addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem inviſus, tamquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ, M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, pluſquam civilia

agitaret, Pollioniſque Aſinii, patris, ferociam retineret.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XIII. POST QUÆ L. Arruntius, haud multùm diſcrepans a Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: ſed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: « M. Lepi»dum dixerat capacem, ſed aſpernan»tem: Gallum Aſinium, avidum, at »minorem: L. Arruntium, non indi»gnum, &, ſi caſus daretur, auſurum ». De prioribus conſentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidere, omneſque præter Lepidum, variis mox criminibus, ſtruente Tiberio, circumventi ſunt. Etiam Q. Haterius, & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxere: Haterius cùm dixiſſet, « Quouſque pa»tieris, Cæſar, non adeſſe caput reipu»blicæ »? Scaurus quia dixerat, « ſpem »eſſe ex eo non inritas fore ſenatûs »preces, quòd relationi conſulum jure »tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet ». In Haterium ſtatim invectus eſt; Scaurum,

cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tranſiſit: feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paullatim, non ut fateretur ſuſcipi a ſe imperium, ſed ut negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cùm deprecandi causâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberii genua advolveretur, propè a militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, ejuſque curatiſſimis precibus protegeretur.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XIV. MULTA patrum & in Auguſtam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriæ* appellandam; plerique ut nomini Cæſaris adſcriberetur, *Juliæ filius*, cenſebant. Ille « moderandos feminarum honores » dictitans, « eâdemque ſe temperantiâ » uſurum in his quæ ſibi tribuerentur »; ceterùm anxius invidiâ, & muliebre faſtigium in deminutionem ſuî accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: aramque adoptionis, & alia hujuſcemodi prohibuit. At Germanico Cæſari proconſulare imperium petivit, miſſique legati qui deferrent, ſimul mæſtitiam ejus ob exceſſum Auguſti ſolarentur. Quominus idem pro Druſo poſtularetur, ea cauſa,

A. U. C. 767. J. C. 14.

quòd deſignatus conſul Druſus, præſenſque erat. Candidatos præturæ duodecim nominavit, numerum ab Auguſto traditum: & hortante ſenatu ut augeret, jurejurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum.

XV. TUM PRIMUM e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam diem, etſi potiſſima arbitrio Principis, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, ſine repulsâ & ambitu deſignandos. Inter quæ tribuni plebeii petivere, ut proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti, faſtis additi, Auguſtales vocarentur: ſed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veſte uterentur: curru vehi haud permiſſum. Mox celebratio annua ad prætorem tranſlata, cui inter cives & peregrinos juriſdictio eveniſſet.

XVI. HIC RERUM urbanarum ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones ſeditio inceſſit: nullis novis cauſis, niſi quòd mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex civili bello ſpem præmiorum oſtendebat.

Caſtris æſtivis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Junio Blæſo: qui fine Auguſti, & initiis Tiberii auditis, ob juſtitium aut gaudium, intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſcivire miles, diſcordare, peſſimi cujuſque ſermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in veſperam die, & dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregare. Poſtremò, promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat:

A. U. C. 767. J. C. 14.

XVII. « CUR PAUCIS centurionibus, paucioribus tribunis, in modum » ſervorum obedirent? quando auſuros » expoſcere remedia, niſi novum & nu» tantem adhuc Principem precibus, vel » armis adirent? ſatis per tot annos igna» viâ peccatum, quòd tricena aut qua» dragena ſtipendia ſenes, & plerique » truncato ex vulneribus corpore, tole-

A. U. C. 767. J. C. 14.

»rent : ne dimiſſis quidem finem eſſe »militiæ , ſed apud vexillum retentos, »alio vocabulo, eoſdem labores perferre. »Ac ſi quis tot caſus vitâ ſuperaverit, »trahi adhuc diverſas in terras, ubi per »nomen agrorum, uligines paludum, »vel inculta montium accipiant. Enimverò militiam ipſam gravem, infructuo»ſam : denis in diem aſſibus animam & »corpus æſtimari : hinc veſtem, arma, »tentoria; hinc ſævitiam centurionum, »& vacationes munerum redimi. At »herculè verbera, & vulnera, duram »hiemem, exercitas æſtates, bellum »atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna: »nec aliud levamentum, quàm ſi certis »ſub legibus militia iniretur; ut ſingulos »denarios mererent; ſextusdecimus ſti»pendii annus finem adferret; ne ultrà »ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in »caſtris præmium pecuniâ ſolveretur. »An prætorias cohortes, quæ binos de»narios acciperent, quæ poſt ſexdecim »annos penatibus ſuis reddantur, plus »periculorum ſuſcipere? Non obtrectari »a ſe Urbanas excubias, ſibi tamen apud »horridas gentes e contuberniis hoſtem »aſpici ».

XVIII. ADSTREPEBAT vulgus diverſis inci-

incitamentis : hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venere, ut tres legiones miſcere in unam agitaverint : depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque unà tres aquilas & ſigna cohortium locant : ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus advenit ; increpabatque, ac retinebat ſingulos, clamitans : « Meâ » potiùs cæde imbuite manus : leviore » flagitio legatum interficietis, quàm ab » imperatore deſciſcitis. Aut incolumis » fidem legionum retinebo, aut jugulatus » pænitentiam adcelerabo ».

A. U. C. 767. J. C. 14.

XIX. AGGEREBATUR nihilominus ceſpes, jamque pectori uſque adcreverat, cùm tandem pervicaciâ victi incœptum omiſere. Blæſus multâ dicendi arte, « Non per ſeditionem & turbas deſideria » militum ad Cæſarem ferenda », ait : » neque veteres ab imperatoribus priſcis, » neque ipſos a divo Auguſto tam nova » petiviſſe : & parum in tempore inci- » pientes Principis curas onerari. Si ta- » men tenderent in pace tentare, quæ » ne civilium quidem bellorum victores

A. U. C. 767. J. C. 14.

»expoſtulaverint; cur contra morem ob»ſequii, contra fas diſciplinæ, vim me»ditentur? decernerent legatos, ſeque »coram mandata darent». Adclamavere, « ut filius Blæſi, tribunus, lega»tione eâ fungeretur, peteretque mili»tibus miſſionem ab ſexdecim annis: »cetera mandaturos, ubi prima prove»niſſent.» Profectò juvene, modicum otium: ſed ſuperbire miles, quòd filius legati, orator publicæ cauſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent.

XX. INTEREA manipuli, ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi ob itinera, & pontes, & alios uſus, poſtquam turbatum in caſtris accepere, vexilla convellunt: direptiſque proximis vicis, ipſoque Nauporto, quod municipii inſtar erat, retinentes centuriones inriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum, præfectum caſtrorum, irâ, quem dereptum vehiculo, ſarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, « an tam immenſa onera, tam » longa itinera libenter ferret »? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam duram-

que militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eò immitior, quia toleraverat. A. U. C. 767. J. C. 14.

XXI. Horum adventu redintegratur ſeditio, & vagi circumjecta populabantur. Blæſus paucos, maximè prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet; nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in legatum cumulant; cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, miſericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurritur ab univerſis, & carcere effracto, ſolvunt vincula; deſertoreſque ac rerum capitalium damnatos, ſibi jam miſcent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adlevatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: « Vos » quidem », inquit, « his innocentibus, » & miſerrimis lucem & ſpiritum reddi» diſtis; ſed quis fratri meo vitam, quis

A. U. C. 767. J. C. 14.

»fratrem mihi reddit ? quem miſſum ad »vos a Germanico exercitu de commu»nibus commodis, nocte proximâ jugu»lavit per gladiatores ſuos, quos in exi»tium militum habet atque armat. Reſ»ponde, Blæſe, ubi cadaver abjeceris ? »ne hoſtes quidem ſepulturæ invident : »cùm oſculis, cùm lacrimis dolorem »meum implevero, me quoque trucidari »jube; dum interfectos nullum ob ſcelus, »ſed quia utilitati legionum conſuleba»mus, hi ſepeliant ».

XXIII. Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans : mox disjectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus advolutus, tantum conſternationis invidiæque concivit, ut pars militum, gladiatores qui e ſervitio Blæſi erant, pars ceteram ejuſdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus effunderentur. Ac ni properè, neque corpus ullum reperiri, & ſervos, adhibitis cruciatibus, abnuere cædem, neque illi fuiſſe umquam fratrem pernotuiſſet, haud multùm ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. Sarcinæ fugientium direptæ; & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vo-

cabulum, *Cedo alteram*, indiderant: quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rurſus aliam poſcebat. Ceteros latebræ texêre, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones octava & quintadecuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, quintadecumani tuentur: ni miles nonanus preces, & adversùm aſpernantes, minas interjeciſſet.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXIV. HÆC AUDITA, quamquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maximè occultantem Tiberium perpulere, ut Druſum filium cum primoribus civitatis, duabuſque prætoriis cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis: ex re conſulturum. Et cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri ſuo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum præmiorumque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obviæ fuere legiones,

A. U. C. 767. J C. 34.

non lætæ, ut adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluvie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

XXV. POSTQUAM vallum introiit; portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. Illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum, viſo Cæſare, trepidare: murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies: diverſis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, literas patris recitat, in quîs perſcriptum erat, « præcipuam ipſi fortiſſimarum » legionum curam, quibuſcum plurima » bella toleraviſſet: ubi primùm a luctu » requieſſet animus, acturum apud patres » de poſtulatis eorum: miſiſſe interim » filium, ut ſine cunctatione concederet, » quæ ſtatim tribui poſſent: cetera ſenatui » ſervanda, quem neque gratiæ, neque » ſeveritatis expertem haberi par eſſet ».

XXVI. RESPONSUM eſt a concione, « mandata Clementi centurioni, quæ » proferret ». Is orditur « de miſſione a » ſexdecim annis: de præmiis finitæ mi-

»litiæ : ut denarius diurnum ſtipendium »foret : ne veterani ſub vexillo habe»rentur ». Ad ea Druſus, cùm arbitrium ſenatûs & patris obtenderet, clamore turbatur. « Cur veniſſet, neque augendis »militum ſtipendiis, neque adlevandis »laboribus, denique nullâ benefaciendi »licentiâ ? at herculè verbera, & necem »cunctis permitti : Tiberium olim no»mine Auguſti deſideria legionum fru»ſtrari ſolitum : eaſdem artes Druſum »retuliſſe. Numquamne ad ſe niſi filios»familiarum venturos ? novum id planè, »quòd imperator ſola militis commoda »ad ſenatum rejiciat : eumdem ergo ſe»natum conſulendum, quotiens ſupplicia »aut prœlia indicantur : an præmia ſub »dominis, pœnas ſine arbitro eſſe » ?

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXVII. Postremo deſerunt tribunal, ut quis prætorianorum militum, amicorumve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſam diſcordiæ, & initium armorum : maximè infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multò pòſt digredientem cum Cæſare, ac proviſu periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, « quò pergeret ?

A. U. C. 767. J. C. 14.

»ad imperatorem, an ad patres? ut illic »quoque commodis legionum adverſa»retur »? ſimul ingruunt, ſaxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo advenerat, protectus eſt.

XXVIII. NOCTEM minacem, & in ſcelus erupturam, fors lenivit: nam luna claro repentè cælo viſa langueſcere. Id miles, rationis ignarus, omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimulans, proſpereque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriorve, lætari, aut mærere: & poſtquam ortæ nubes offecere viſui, creditumque conditam tenebris; ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, «ſibi æternum laborem »portendi, ſua facinora averſari deos» lamentantur. Utendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. «Quouſque filium imperatoris

»obſidebimus ? quis certaminum finis ? »Percennione, & Vibuleno ſacramentum »dicturi ſumus ? Percennius & Vibulenus »ſtipendia militibus, agros emeritis largientur ? Denique pro Neronibus & »Druſis, imperium populi Romani capeſſent ? quin potiùs, ut noviſſimi in »culpam, ita primi ad pænitentiam ſumus ? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur : privatam gratiam ſtatim »mereare, ſtatim recipias ». Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem a veterano, legionem a legione diſſociant. Tum redire paullatim amor obſequii : omittunt portas, ſigna unum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXIX. DRUSUS, orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ, incuſat priora, probat præſentia. Negat « ſe terrore & minis »vinci : flexos ad modeſtiam ſi videat, »ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, »ut placatus legionum preces exciperet ». Orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus e cohorte Druſi, Juſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alii « opperiendos

A. U. C. 767. J. C. 14.

»legatos, atque interim comitate per»mulcendum militem» cenſerent; alii «fortioribus remediis agendum: nihil in »vulgo modicum: terrere, ni paveant: »ubi pertimuerint, impune contemni: »dum ſuperſtitio urgeat, adjiciendos ex »duce metus, ſublatis ſeditionis aucto»ribus». Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat: vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta oſtentui.

XXX. Tum, ut quiſque præcipuus turbator, conquiſiti: & pars extra caſtra palantes, a centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeoque ſævis, ut non egredi tentoria, congregari inter ſe, vix tutâri ſigna poſſent, quæ turbine atque undâ raptabantur: durabat & formido cæleſtis iræ, « nec fruſtra ad»versùs impios hebeſcere ſidera, ruere »tempeſtates: non aliud malorum leva»mentum, quàm ſi linquerent caſtra »infauſta temerataque, & ſoluti piacu»lo, ſuis quiſque hibernis redderentur». Primùm octava, dein quintadecuma legio,

rediere. Nonanus opperiendas Tiberii epiſtolas clamitaverat: mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte prævenit: & Druſus, non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſederant, in Urbem rediit. A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iiſdem cauſis Germanicæ legiones turbatæ, quantò plures, tantò violentiùs: & magnâ ſpe fore ut Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſuâ cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur: inferioris exercitûs miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab unetviceſimanis quintaniſque initio, & tractis primâ quoque ac viceſimâ legionibus: nam iiſdem æſtivis, in finibus Ubiorum habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Auguſti, vernacula multitudo, nuper acto in Urbe delectu, laſciviæ ſueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: « Veniſſe tempus quo veterani maturam

A. U. C. 767. J. C. 14.

»miſſionem, juvenes largiora ſtipendia, »cuncti modum miſeriarum expoſcerent, »ſævitiamque centurionum ulciſcerentur ». Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora voceſque : « ſuâ in manu ſitam »rem Romanam, ſuis victoriis augeri »rempublicam, in ſuum cognomentum »adſciſci imperatores ».

XXXII. NEC LEGATUS obviam ibat: quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat. Repentè lymphati, deſtrictis gladiis, in centuriones invadunt : ea vetuſtiſſima militaribus odiis materies, & ſæviendi principium : proſtratos verberibus mulcant, ſexageni ſingulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulſos laniatoſque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cùm perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ advolveretur, eò uſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens, & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultrà, non

caſtrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altiùs conjectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motûs, quòd neque disjecti, vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tantâ æqualitate & conſtantiâ, ut regi crederes.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXIII. INTEREA Germanico per Gallias, ut diximus, cenſus accipienti, « exceſſiſſe Auguſtum » adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, plureſque ex eâ liberos habebat. Ipſe Druſo, fratre Tiberii, genitus, Auguſtæ nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui aviæque odiis, quorum cauſæ acriores, quia iniquæ: quippe Druſi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, & ſpes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diverſa a Tiberii ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paullo commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXIV. SED GERMANICUS quantò ſummæ ſpei propior, tantò impenſiùs pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra caſtra habuit, dejectis in terram oculis, velut pænitentiâ. Poſtquam vallum iniit, diſſoni queſtus audiri cœpere: & quidam prensâ manu ejus, per ſpeciem exoſculandi, inſeruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata ſenio membra oſtendebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta videbatur, « diſcedere in manipulos » jubet: « ſic meliùs audituros » reſponſum: vexilla præferri ut id ſaltem diſcerneret cohortes »: tardè obtemperavere. Tunc « a veneratione Auguſti » orſus, flexit « ad victorias triumphoſque Tiberii », præcipuis laudibus celebrans, « quæ apud Germanias illis » cum legionibus pulcherrima feciſſet ». inde « conſenſum, Galliarum fidem » extollit; « nil uſquam turbidum aut diſcors ».

XXXV. SILENTIO hæc, vel murmure modico audita ſunt. Ut ſeditionem attigit, « ubi modeſtia militaris? ubi » veteris diſciplinæ decus? quónam tri-

»bunos? quò centuriones exegiſſent »? rogitans: nudant univerſi corpora, « cicatrices ex vulneribus, verberum notas » exprobrant; mox indiſcretis vocibus, « pretia vacationum, anguſtias ſtipendii, » duritiam operum », ac propriis nominibus incuſant, « vallum, foſſas, pabuli, » materiæ, lignorum adgeſtus », & ſi qua alia ex neceſſitate, aut adversùs otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut ſuprà, ſtipendia numerantes, « mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem » laboribus, ſed finem tam exercitæ mi» litiæ, neque inopem requiem », orabant. Fuere etiam qui legatam a divo Auguſto pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum ominibus: &, ſi vellet imperium, promptos oſtentavere. Tum verò quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit: oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille « moriturum potiùs quàm fidem exueret» clamitans, ferrum a latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prenſam dextram vi attinuiſſent. Extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propiùs incedentes, « feriret », hortabantur:

A. U. C. 767. J. C. 14.

A. U. C. 767. J. C. 14.

& miles, nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, « acutiorem » eſſe ». Sævum id, malique moris, etiam furentibus viſum; ac ſpatium fuit, quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio: etenim nuntiabatur « parari » legatos, qui ſuperiorem exercitum ad » cauſam eamdem traherent: deſtinatum » excidio Ubiorum oppidum: imbutaſque » prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas ». Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, invaſurus hoſtis. At ſi auxilia & ſocii adversùm abſcedentes legiones armarentur, civile bellum ſuſcipi. Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti reſpublica. Igitur, volutatis inter ſe rationibus, placitum, ut epiſtolæ nomine Principis ſcriberentur: « miſſionem dari vicena » ſtipendia meritis, exauctorari qui ſena» dena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, » ceterorum immunes, niſi propulſandi » hoſtis: legata quæ petiverant, exſolvi » duplicarique ».

XXXVII. Sensit miles in tempus conficta, ſtatimque flagitavit: miſſio per

tribunos maturatur : largitio differebatur in hiberna cujuſque. Non abſceſſere quintani unetviceſimanique , donec iiſdem in æſtivis contracta ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecunia perſolveretur. Primam ac viceſimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit , turpi agmine , cùm fiſci de imperatore rapti , inter ſigna , interque aquilas , veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus , ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumam legiones , nihil cunctatas , ſacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant : pecunia & miſſio, quamvis non flagitantibus , oblata eſt.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXVIII. At in Chaucis cœptavere ſeditionem , præſidium agitantes vexillarii diſcordium legionum , & præſenti duorum militum ſupplicio paullum repreſſi ſunt. Juſſerat id Mennius caſtrorum præfectus , bono magis exemplo , quàm conceſſo jure. Deinde intumeſcente motu, profugus repertuſque , poſtquam intutæ latebræ , præſidium ab audaciâ mutuatur : « Non præfectum ab iis, ſed Germanicum » ducem , ſed Tiberium imperatorem » violari ». Simul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ripam vertit , & « ſi

A. U. C. 767. J. C. 14.

»quis agmine deceſſiſſet, pro deſertore »fore» clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos.

XXXIX. INTEREA legati ab ſenatu, regreſſum jam apud Aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pavidos & conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum juſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant: utque mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt: concurſuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, tradere vexillum, intento mortis metu, ſubigunt: mox vagi per vias, obvios habuere legatos, auditâ conſternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; cædem parant, Planco maximè, quem dignitas fugâ impediverat: neque aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus

populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculaviſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum « fatalem » increpans « rabiem, neque militum, ſed » deûm irâ reſurgere », cur venerint legati aperit: « jus legationis, atque ipſius » Planci gravem & immeritum caſum, » ſimul quantum dedecoris adierit legio », facundè miſeratur: attonitâque magis, quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, ubi obſequia, & contra rebelles auxilium. « Satis ſuperque » miſſione & pecuniâ, & mollibus con» ſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, » cur filium parvulum, cur gravidam con» jugem inter furentes, & omnis humani » juris violatores haberet? illos ſaltem » avo, & reipublicæ redderet ». Diu cunctatus, aſpernantem uxorem, cùm « ſe divo Auguſto ortam, neque degene» rem ad pericula » teſtaretur, poſtremò uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit.

A. U. C. 767. J. C. 14.

Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis uxor parvulum ſinu filium gerens; lamentantes circùm amicorum conjuges, quæ ſimul trahebantur: nec minùs triſtes qui manebant.

XLI. NON FLORENTIS Cæſaris; neque ſuis in caſtris, ſed velut in urbe victâ, facies, gemituſque ac planctus, etiam militum aures oraque advertêre. Progrediuntur contuberniis: « quis ille » flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas » inluſtres, non centurionem ad tutelam, » non militem, nihil imperatoriæ uxoris, » aut comitatûs ſoliti, pergere ad Tre» veros, & externæ fidei ». Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti avi memoria, ſocer Druſus; ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ: jam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm invidia in Treveros: orant, obſiſtunt, « rediret, maneret »: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi: iſque ut erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit.

XLII. « NON MIHI uxor, aut filius, A U. C. 767. J. C. 14.
» patre & republicâ cariores ſunt : ſed
» illum quidem ſua majeſtas, imperium
» Romanum ceteri exercitus defendent :
» conjugem, & liberos meos, quos pro
» gloriâ veſtrâ libens ad exitium offer-
» rem, nunc procul a furentibus ſubmo-
» veo : ut, quidquid iſtuc ſceleris immi-
» net, meo tantùm ſanguine pietur; neve
» occiſus Auguſti pronepos, interfecta
» Tiberii nurus, nocentiores vos faciat.
» Quid enim per hos dies inauſum, in-
» temeratumve vobis? quod nomen huic
» cœtui dabo? *militeſ*ne appellem? qui
» filium imperatoris veſtri, vallo & armis
» circumſediſtis. An *cives?* quibus tam
» projecta ſenatûs auctoritas: hoſtium quo-
» que jus, & ſacra legationis, & fas gen-
» tium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem
» exercitûs verbo uno compeſcuit, *Quirites*
» vocando, qui ſacramentum ejus detrec-
» tabant. Divus Auguſtus, vultu & aſpectu
» Actiacas legiones exterruit : nos, ut
» nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi
» Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur,
» tamen mirum & indignum erat : pri-
» mane, & viceſima legiones, illa ſignis
» a Tiberio acceptis, tu tot prœliorum
» ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci

A. U. C. 767. J. C. 14.

«veſtro gratiam refertis ? hunc ego nun-
»tium patri, læta omnia aliis e provinciis
»audienti, feram ? ipſius tirones, ipſius
»veteranos, non miſſione, non pecuniâ
»ſatiatos : hîc tantùm interfici centurio-
»nes, ejici tribunos, includi legatos :
»infecta ſanguine caſtra, flumina : me-
»que precariam animam inter infenſos
»trahere » ?

XLIII. «CUR ENIM primo concionis
»die, ferrum illud quod pectori meo in-
»figere parabam, detraxiſtis ? O impro-
»vidi amici! meliùs & amantiùs ille, qui
»gladium offerebat : cecidiſſem certè,
»nondum tot flagitiorum exercitui meo
»conſcius : legiſſetis ducem, qui meam
»quidem mortem impunitam ſineret,
»Vari tamen & trium legionum ulciſce-
»retur. Neque enim dii ſinant, ut Bel-
»garum, quamquam offerentium, decus
»iſtud & claritudo ſit, ſubveniſſe Ro-
»mano nomini, compreſſiſſe Germaniæ
»populos. Tua, dive Auguſte, cælo re-
»cepta mens ; tua, pater Druſe, imago,
»tui memoria, iiſdem iſtis cum militi-
»bus, quos jam pudor & gloria intrat,
»eluant hanc maculam, iraſque civiles
»in exitium hoſtibus vertant. Vos quo-
»que, quorum alia nunc ora, alia pectora

» contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium » imperatori, ſi mihi conjugem ac filium » redditis, diſcedite a contactu, ac di- » vidite turbidos: id ſtabile ad pæniten- » tiam, id fidei vinculum erit ». A. U. C 767. J. C. 14.

XLIV. Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, « puniret » noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in » hoſtem; revocaretur conjunx, rediret » legionum alumnus, neve obſes Gallis » traderetur ». Reditum Agrippinæ excuſavit ob imminentem partum, & hiemem: « venturum filium: cetera ipſi ex- » ſequerentur ». Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui judicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, deſtrictis gladiis: reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi « nocentem » adclamaverant, præceps datus trucidabatur. Et gaudebat cædibus miles, tamquam ſemet abſolveret: nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſævitia facti & invidia erat. Secuti exemplum veterani, haud multò pòſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos: ceterùm ut avellerentur caſtris, trucibus

A. U. C. 767. J. C. 14.

adhuc non minùs aſperitate remedii; quàm ſceleris memoriâ. Centurionatum inde egit: citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis feciſſet, & cui erant dona militaria, edebat: ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem: ubi avaritiam, aut crudelitatem conſenſu objectaviſſent, ſolvebatur militiâ.

XLV. Sic compositis præſentibus, haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ & unetviceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco *Vetera* nomen eſt) hibernantium: nam primi ſeditionem cœptaverant; atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pænitentiâ converſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incuſare Tiberium, » quòd, dum » patres, & plebem, invalida & inermia, » cunctatione fictâ ludificetur, diſſideat » interim miles, neque duorum adoleſ-

» centium

» centium nondum adultâ auctoritate com- A. U. C. 767. J. C. 14.
» primi queat: ire ipſum, & opponere
» majeſtatem imperatoriam debuiſſe ceſ-
» ſuris, ubi Principem longâ experientiâ,
» eumdemque ſeveritatis & munificentiæ
» ſummum, vidiſſent. An Auguſtum feſsâ
» ætate, totiens in Germanias commeare
» potuiſſe; Tiberium vigentem annis,
» ſedere in ſenatu verba patrum cavillan-
» tem? ſatis proſpectum Urbanæ ſervituti:
» militaribus animis adhibenda fomenta,
» ut ferre pacem velint ».

XLVII. IMMOTUM adversùs eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diverſa angebant: « validior per Germa-
» niam exercitus; propior apud Panno-
» niam: ille Galliarum opibus ſubnixus,
» hic Italiæ imminens: quos igitur ante-
» ferret? ac, ne poſtpoſiti contumeliâ in-
» cenderentur. At per filios pariter adiri,
» majeſtate ſalvâ, cui major e longinquo
» reverentia: ſimul adoleſcentibus excu-
» ſatum, quædam ad patrem rejicere:
» reſiſtenteſque Germanico, aut Druſo,
» poſſe a ſe mitigari vel infringi: quod
» aliud ſubſidium, ſi imperatorem ſpreviſ-
» ſent »? Ceterùm, ut jam jamque iturus,

A. U. C. 767. J. C. 14.

lêgit comites, conquiſivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia variè cauſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, & paratâ in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit literas ad Cæcinam, « venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, uſurum promiſcuâ cæde » Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, & quod maximè caſtrorum ſincerum erat occultè recitat; « utque cunctos infamiæ ſeipſos morti eximant » hortatur: « nam in pace cauſas & merita ſpectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxtà cadere ». Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam majorem legionum partem in officio vident; de ſententia legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promptum ferro invadant. Tunc, ſigno inter ſe dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quæ umquam accidêre, civilium armorum facies:

non prœlio, non adverſis e caſtris, ſed iiſdem e cubilibus, quos ſimul veſcentes dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, ſanguis palam; cauſa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi, poſtquam, intellecto in quos ſæviretur, peſſimi quoque arma rapuerant. Neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licentia atque ultio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, « non medicinam illud » plurimis cum lacrimis, « ſed cladem » appellans, « cremari corpora » jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hoſtem, piaculum furoris: nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit.

A. U. C. 767. J. C. 14.

L. Læti, neque procul, Germani agitabant, dum juſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſilvam Cæſiam, limitemque a Tiberio cœptum ſcindit: caſtra in limite locat: frontem ac tergum

vallo, latera concædibus munitus. Inde
A. U. C. ſaltus obſcuros permeat, « conſultatque
767. » ex duobus itineribus, breve & ſolitum
J. C. » ſequatur: an impeditius & intentatum,
14. » eóque hoſtibus incautum ». Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores « feſtam eam Germanis noctem, ac ſollemnibus epulis » ludicram ». Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſilvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo ſequuntur. Juvit nox ſideribus inluſtris: ventumque ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis; adeò cuncta incuriâ disjecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem, niſi languida & ſoluta inter temulentos.

LI. CÆSAR avidas legiones, quò latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit: quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque pervaſtat: non ſexus, non ætas miſerationem attulit; profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* vocabant, ſolo æquantur. Sine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tu-

bantes, Uſipetes; ſaltuſque, per quos exercitui regreſſus, inſedere: quod gnarum duci; inceſſitque itineri & prœlio: pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio, & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus unetvicesimani, dextrum quintani clauſere: viceſima legio terga firmavit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adſultantes, totâ vi noviſſimos incurrêre: turbabanturque denſis Germanorum catervis leves cohortes, cùm Cæſar, advectus ad viceſimanos, voce magnâ, « hoc illud tempus obliterandæ ſeditionis clamitabat: pergerent, properarent culpam in decus vertere ». Exarſere animis, unoque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntque: ſimul primi agminis copiæ evaſere ſilvas, caſtraque communivere. Quietum inde iter: fidenſque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

A. U. C. 767. J. C. 14.

LII. Nuntiata ea Tiberium lætitiâ curâque adfecere: gaudebat oppreſſam ſeditionem; ſed, quòd largiendis pecuniis, & miſſione feſtinatâ favorem militum quæſiviſſet, bellicâ quoque Germanici

A. U. C. 767. J. C. 14.

gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in ſpeciem verbis adornata, quàm ut penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motûs laudavit; ſed intentior, & fidâ oratione: cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſervavit, etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno, Julia ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pandatariâ inſulâ, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, ſpreveratque ut imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſa, cur Rhodum abſcederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilii ratus. Par cauſa ſævitiæ in Sempronium Graccum, qui familiâ nobili, ſollers ingenio, & pravè facundus, eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat: nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat; literæque, quas Julia patri Auguſto

cum inſectatione Tiberii ſcripſit, a Gracco compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium toleravit. Tunc milites ad cædem miſſi, invenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem: quorum adventu « breve tempus » petivit, « ut ſuprema mandata uxori Alliariæ per » literas daret »: cervicemque percuſſoribus obtulit, conſtantiâ mortis haud indignus Sempronio nomine; vitâ degeneraverat. Quidam non Româ eos milites, ſed ab L. Aſprenate, proconſule Africæ, miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtra ſperaverat.

A. U. C. 767. J. C. 14.

LIV. Idem annus novas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Tatios inſtituerat: ſorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Druſuſque, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Ludos Auguſtales, tunc primùm cœpta turbavit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli: neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & civile rebatur miſceri volupta-

tibus vulgi : alia Tiberio morum via : ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LV. DRUSO Cæſare, C. Norbano Conſulibus, decernitur Germanico triumphus, manente bello ; quod quamquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris, & repentino in Cattos excurſu, præcepit : nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem utrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ : Segeſtes, « parari » rebellionem » ſæpe aliàs, & ſupremo convivio, poſt quod in arma itum, aperuit : ſuaſitque Varo, « ut ſe, & Armi» nium, & ceteros proceres vinciret : nihil » auſuram plebem, principibus amotis ; » atque ipſi tempus fore, quo crimina, & » innoxios diſcerneret » : ſed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segeſtes, quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus, alii pactam, rapuerat ; gener inviſus, inimici ſoceri ; quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant.

LVI. IGITUR Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis

Rhenum colentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properaverat; imbreſque, & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Cattis adeò improviſus advênit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit. Juventus flumen Adranam nando tramiſerat, Romanoſque pontem cœptantes arcebant: dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui, omiſſis pagis viciſque, in ſilvas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quotiens aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis juvare Cattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LVII. Neque multò pòſt legati a Segeſte venerunt, auxilium orantes adversùs

A. U. C. 768. J. C. 15.

vim popularium, a quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quantò quis audaciâ promptus, tantò magis fidus, rebuſque motis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum: ſed juvenis conſcientiâ cunctabatur: quippe anno, quo Germaniæ deſcivere, ſacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obſidentes, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere.

LVIII. « Non hic mihi primus erga

» populum Romanum fidei & conſtantiæ » dies : ex quo a divo Auguſto civitate do- » natus ſum, amicos inimicoſque ex veſtris » utilitatibus delegi : neque odio patriæ, » (quippe proditores, etiam iis quos ante- » ponunt, inviſi ſunt) verùm quia Ro- » manis Germaniſque idem conducere ; » & pacem, quàm bellum probabam. Ergo » raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis » veſtri Arminium, apud Varum, qui tum » exercitui præſidebat, reum feci : dilatus » ſegnitiâ ducis, quia parum præſidii in » legibus erat, ut me, & Arminium, & » conſcios vinciret, flagitavi. Teſtis illa » nox, mihi utinam potiùs noviſſima ! » Quæ ſecuta ſunt, defleri magis, quàm » defendi poſſunt : ceterùm & injeci cate- » nas Arminio, & a factione ejus injectas » perpeſſus ſum. Atque ubi primùm tui » copia, vetera novis, & quieta turbidis » antehabeo : neque ob præmium, ſed ut » me perfidiâ exſolvam ; ſimul genti Ger- » manorum idoneus conciliator, ſi pæni- » tentiam quàm perniciem maluerit. Pro » juventâ & errore filii veniam precor : » filiam neceſſitate huc adductam fateor : » tuum erit conſultare, utrum prævaleat, » quòd ex Arminio concepit, an quòd ex » me genita eſt ». Cæſar, clementi reſ-

A. U. C. 768.
J. C. 15.

A. U. C. 768. J. C. 15.

ponſo, liberis propinquiſque ejus incolumitatem, ipſi ſedem Vetera, in provinciâ, pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminii uxor, virilis ſexûs ſtirpem edidit: educatus Ravennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo.

LIX. FAMA dediti benignéque excepti Segeſtis vulgata, ut quibuſque bellum invitis aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta uxor, ſubjectus ſervitio uxoris uterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens: neque probris temperabat. «Egregium patrem! magnum »imperatorem! fortem exercitum! quo»rum tot manus unam mulierculam ave»xerint. Sibi tres legiones, totidem le»gatos procubuiſſe. Non enim ſe prodi»tione, neque adversùs feminas gravidas, »ſed palam adversùs armatos bellum trac»tare: cerni adhuc Germanorum in lucis »ſigna Romana, quæ diis patriis ſuſpen»derit: coleret Segeſtes victam ripam; »redderet filio ſacerdotium: hominem »Germanos numquam ſatis excuſaturos, »quòd inter Albim & Rhenum virgas,

» & ſecures, & togam viderint. Aliis » gentibus, ignorantiâ imperii Romani, » inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: » quæ quando exuerint, inritufque diſceſ- » ſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, » ille delectus Tiberius, ne imperitum » adoleſcentulum, ne ſeditioſum exerci- » tum paveſcerent. Si patriam, parentes, » antiqua mallent, quàm dominos, & » colonias novas; Arminium potiùs gloriæ » ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ » ſervitutis ducem ſequerentur ».

A. U. C. 768. J. C. 15.

LX. Conciti per hæc non modò Cheruſci, ſed conterminæ gentes: tractuſque in partes Inguiomerus Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate: unde major Cæſari metus: & ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit: equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit: ipſe impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit: ſimulque pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem convenere. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit, interque cædem & prædam reperit un-

A U. C. 768. J. C. 15.

deviceſimæ legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum; haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumque inſepultæ dicebantur.

LXI. Igitur cupido Cæſarem invadit ſolvendi ſuprema militibus, ducique; permoto ad miſerationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum & ſortem hominum. Præmiſſo Cæcinâ, ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſuque ac memoriâ deformes. Prima Vari caſtra, lato ambitu, & dimenſis principiis, trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſsâ, acciſæ jam reliquiæ conſediſſe intelligebantur: medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut reſtiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, ſimul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: & cladis ejus ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, refere-

bant, « hîc cecidiſſe legatos; illic raptas A. U. C. 768. J. C. 15.
» aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextrâ, & ſuo ictu » mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius; quot patibula captivis, quæ ſcrobes; utque ſignis & aquilis » per ſuperbiam inluſerit ».

LXII. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut conſanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum; ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſive exercitum imagine cæſorum inſepultorumque tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat: « neque imperatorem » auguratu & vetuſtiſſimis cærimoniis præditum, adtrectare feralia debuiſſe ».

LXIII. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium ſecutus, ubi primùm copia fuit, evehi equites, campumque, quem hoſtis inſederat, eripi jubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſilvis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi

A. U. C. 768. J. C. 15.

dedit iis, quos per ſaltus occultaverat. Tunc novâ acie turbatus eques, miſſæque ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ, auxerant conſternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, ut advexerat, reportat. Pars equitum litore Oceani petere Rhenum juſſa. Cæcina, qui ſuum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant: circùm ſilvæ paullatim adclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſque militem cùm anteveniſſet. Cæcinæ, dubitanti quonam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulque propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit; ut opus, & alii prœlium inciperent.

LXIV. BARBARI perfringere ſtationes, ſeque inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant: miſcetur

operantium bellantiumque clamor: & cuncta pariter Romanis adverſa; locus uligine profundâ, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul: nox demum inclinantes tum legiones adverſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumptâ quiete, quantum aquarum circumſurgentibus jugis oritur, vertêre in ſubjecta: mersâque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eóque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hoſtem ſilvis coerceret, donec ſaucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri; unetviceſima in lævum; primani ducendum ad agmen; viceſimanus adversùm ſecuturos.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXV. Nox per diverſa inquies: cùm

A. U. C. 768. J. C. 15.

barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubjecta vallium ac reſultantes ſaltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipſi paſſim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis repuliſſe. Cœptâ luce, miſſæ in latera legiones metu, an contumaciâ, locum deſeruere: capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſere cœno foſſiſque impedimenta, turbati circùm milites, incertus ſignorum ordo, utque tali in tempore ſibi quiſque properus, & lentæ adversùm imperia aures, irrumpere Germanos jubet, clamitans, « En Varus, » & eodem iterum fato victæ legiones! » Simul hæc: & cum delectis ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit: illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes: plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversùm ferri ingruentia tela, neque figi limosâ humo

poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumveniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet: juvit hoſtium aviditas, omiſsâ cæde, prædam ſectantium; eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida: neque is miſeriarum finis: ſtruendum vallum, petendus agger: amiſſa magnâ ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes: non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis: infectos cœno aut cruore cibos dividentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXVI. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbavit: tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maximè petebatur, averſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret; projectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam: ſimul tribuni & centuriones falſum pavorem docuerunt.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXVII. TUNC CONTRACTOS in principia, juſſoſque dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. « Unam » in armis ſalutem, ſed ea conſilio tem» peranda : manendumque intra vallum, » donec expugnandi hoſtes ſpe, propiùs » ſuccederent : mox undique erumpen» dum : illâ eruptione ad Rhenum perve» niri : quòd ſi fugerent, plures ſilvas, » profundas magis paludes, ſævitiam ho» ſtium ſupereſſe : at victoribus decus, » gloriam : quæ domi cara, quæ in caſtris » honeſta », memorat : reticuit de adverſis. Equos dehinc, orſus a ſuis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortiſſimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hoſtem invaderent.

LXVIII. HAUD MINUS inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diverſis ducum ſententiis agebat : Arminio, « ſinerent » egredi, egreſſoſque rurſum per humida » & impedita circumvenirent », ſuadente : atrociora Inguiomero, & læta barbaris, « ut vallum armis ambirent : promptam » expugnationem, plures captivos, incor» ruptam prædam fore ». Igitur ortâ die, proruunt foſſas, injiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquam hæſere

munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuere : exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, « non » hîc ſilvas, nec paludes, ſed æquis locis » æquos deos ». Hoſti, facile excidium, & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò majora offunduntur : cadebantque, ut rebus ſecundis avidi, ita adverſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt grave vulnus, pugnam deſeruere : vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. Nocte demum reverſæ legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXIX. PERVASERAT interim « circumventi exercitûs » fama, & « infeſto » Germanorum agmine Gallias peti » : ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolvi prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent : ſed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque ut quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis,

laudes & grates reverſis legionibus habentem. Id Tiberii animum altiùs penetravit. « Non enim ſimplices eas curas: nec adverſùs externos militem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos interviſat, ſigna adeat, largitionem tentet, tamquam parum ambitiosè filium ducis gregali habitu circumferat, *Cæſarem*que *Caligulam* appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm duces: compreſſam a muliere ſeditionem, cui nomen Principis obſiſtere non quiverit ». Accendebat hæc onerabatque Sejanus, peritiâ morum Tiberii, odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXX. AT GERMANICUS legionum quas navibus vexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quò levior claſſis vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſiccâ humo, aut modicè adlabente æſtu, quietum habuit. Mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctii, quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen: & opplebantur terræ eadem freto, litori, campis facies: neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, brevia

a profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, modò ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disjecti aut obruti: non vox, & mutui hortatus juvabant, adverſante undâ: nihil ſtrenuus ab ignavo, ſapiens ab imprudenti, conſilia a caſu differre: cuncta pari violentiâ involvebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eódem agmen ſubduxit: pernoctavere ſine utenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minùs miſerabiles, quàm quos hoſtis circumſidet: quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus, his inglorium exitium: lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Unſingin, quò Cæſar claſſe contenderat: impoſitæ deinde legiones, vagante famâ ſubmerſas; nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumque reducem vidêre.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXI. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat: data utrique venia, facilè Segimero, cunctantiùs filio; quia Quinctilii Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Ceterùm ad ſupplenda

A. U. C. 768. J. C. 15.

exercitûs damna certavere Galliæ, Hiſpaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes: quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modò & equis ad bellum ſumptis, propriâ pecuniâ militem juvit. Utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios; facta ſingulorum extollere; vulnera intuens, alium ſpe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, ſibique & prœlio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia inſignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius a populo ſæpius ingeſtum, repudiavit: neque in acta ſua jurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: « cuncta mortalium incerta, quantóque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico » dictans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi: nam legem majeſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in judicium veniebant; ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique malè geſtâ republicâ majeſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis ejus tractavit,

com-

commotus Caſſii Severi libidine, quâ viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamaverat : mox Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, « an judicia » majeſtatis redderentur » ? « exercendas » leges eſſe » reſpondit. Hunc quoque aſperavere carmina, incertis auctoribus vulgata in ſævitiam ſuperbiamque ejus, & diſcordem cum matre animum. A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXIII. HAUD PIGEBIT referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina; ut quibus initiis, quantâ Tiberii arte, graviſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremò arſerit, cunctaque corripuerit, noſcatur. Falanio objiciebat accuſator, « quòd inter cultores Auguſti, qui per » omnes domos in modum collegiorum » habebantur, Caſſium quemdam mimum » corpore infamem adſciviſſet : quódque » venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul » mancipaſſet ». Rubrio crimini dabatur, « violatum perjurio nomen Auguſti ». Quæ ubi Tiberio notuere, ſcripſit conſulibus; « Non ideo decretum patri ſuo cæ» lum, ut in perniciem civium is honor » verteretur. Caſſium hiſtrionem ſolitum » inter alios ejuſdem artis intereſſe ludis, » quos mater ſua in memoriam Auguſti

A. U. C. 768. J. C. 15.

»ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, »quòd effigies ejus, ut alia numinum »ſimulacra, venditionibus hortorum & »domuum accedant. Jusjurandum perinde »æſtimandum, quàm ſi Jovem fefelliſſet: »deorum injurias diis curæ».

LXXIV. Nec multo pòſt Granium Marcellum, prætorem Bithyniæ, quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus majeſtatis poſtulavit, ſubſcribente Romano Hiſpone: qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt: nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſævitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac poſtremùm ſibi invenere. Sed Marcellum inſimulabat, «ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe»: inevitabile crimen, cùm ex moribus Principis fœdiſſima quæque deligeret accuſator, objectaretque reo: nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, «ſtatuam »Marcelli altiùs, quàm Cæſarum ſitam »& aliâ in ſtatuâ, amputato capite Au»guſti, effigiem Tiberii inditam»: ac

quod exarſit adeò, ut ruptâ taciturnitate proclamaret, «ſe quoque in eâ causâ »laturum ſententiam palam & juratum», quò ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, «Quo», inquit, «loco cenſebis, Cæſar? ſi primus, habebo »quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor ne »imprudens diſſentiam»: permotus his, quantóque incautiùs efferbuerat, pænitentiâ patiens, tulit abſolvi reum criminibus majeſtatis: de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum eſt.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXV. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, judiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, adversùs ambitum & potentium preces conſtituta: ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius, ſenator, queſtus «mole publicæ viæ, ductuque »aquarum, labefactas ædes ſuas», auxilium patrum invocabat: reſiſtentibus ærarii prætoribus, ſubvênit Cæſar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exuéret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies ſeſtertiûm

largitus eſt, ſatis comperto, paternas ei
A. U. C. anguſtias eſſe: tentantes eadem alios,
768. probare cauſam ſenatui juſſit; cupidine
J. C. ſeveritatis, in his etiam, quæ rite faceret,
15. acerbus: unde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana urbis ſtagnaverat: relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, «ut libri Sibyllini adirentur»: renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens: ſed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, levari in præſens proconſulari imperio, tradique Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens: quod vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur: cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, variè trahebant; alii tædio cœtûs, quidam triſtitiâ ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſævitiam, movendaſque populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt.

LXXVII. AT THEATRI licentia proximo priore anno cœpta, graviùs tum erupit, occiſis non modò e plebe, ſed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturque ſententiæ, « ut prætoribus jus virgarum » in hiſtriones eſſet »: interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinii Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat: valuit tamen interceſſio, quia divus Auguſtus « immunes verberum hiſtriones » quondam reſponderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adversùs laſciviam fautorum, multa decernuntur; ex quîs màximè inſignia: « Ne domos pantomimorum ſenator in- » troiret: ne egredientes in publicum, » equites Romani cingerent: aut alibi, » quàm in theatro, ſpectarentur: & ſpec- » tantium immodeſtiam exſilio multandi » poteſtas prætoribus fieret ». A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXVIII. TEMPLUM ut in coloniâ Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes provincias exemplum. Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia

A. U. C. 768. J. C. 15.

inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius « militare ærarium eo ſubſidio niti: » ſimul imparem oneri rempublicam, niſi » viceſimo militiæ anno veterani dimitte» rentur »: ita proximæ ſeditionis malè conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum.

LXXIX. Actum deinde in ſenatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, « ne Clanis ſolito » alveo demotus in amnem Arnum trans» ferretur, idque ipſis perniciem adferret». Congruentia his Interamnates diſſeruere: « peſſum ituros fecundiſſimos Italiæ cam» pos, ſi amnis Nar» (id enim parabatur) « in rivos diductus, ſuperſtagnaviſſet». Nec Reatini ſilebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obſtrui recuſantes; « quippe in adjacentia erupturum: » optumè rebus mortalium conſuluiſſe na» turam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos » curſus, utque originem, ita fines dederit: » ſpectandas etiam religiones ſociorum, » qui ſacra, & lucos, & aras patriis am» nibus dicaverint: quin ipſum Tiberim » nolle, prorſus accolis fluviis orbatum,

» minore gloriâ fluere ». Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſive ſuperſtitio valuit, ut in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat. A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXX. Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœſia, additis Achaiâ ac Macedoniâ. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut juriſdictionibus habere. Cauſæ variæ traduntur: alii « tædio novæ curæ, ſemel placita pro » æternis ſervaviſſe » : quidam « invidiâ, » ne plures fruerentur » : ſunt qui exiſtiment, « ut callidum ejus ingenium, ita » anxium judicium » : neque enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat : ex optimis, periculum ſibi ; a peſſimis, dedecus publicum metuebat : quâ hæſitatione poſtremò eò provectus eſt, ut mandaverit quibuſdam provincias, quos egredi Urbe non erat paſſurus.

LXXXI. De comitiis conſularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare auſim ; adeò diverſa, non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modò, ſubtractis candidatorum nominibus, originem cujuſque, & vitam, &

ſtipendia deſcripſit, ut qui forent intelli-
A. U. C. geretur : aliquando, eâ quoque ſignifica-
768. tione ſubtractâ, candidatos hortatus, ne
J. C. ambitu comitia turbarent, ſuam ad id
15. curam pollicitus eſt : plerumque, « eos » tantùm apud ſe profeſſos » diſſeruit, « quorum nomina conſulibus edidiſſet ; » poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut » meritis confiderent » : ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola : quantóque majore libertatis imagine tegebantur, tantò eruptura ad infenſius ſervitium.

BREVIARIUM

LIBRI SECUNDI.

I. *Motus aliqui in Oriente.* III. *Vonones, Parthorum rex, ſolio ab Artabano pulſus, & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur ob metum & Artabani minas.* V. *Tiberius, ſpecie moti Orientis, Germanicum a Germanicis legionibus abſtrahit. Paret ille, ſed lentè. Germaniam enim ingreditur. Cheruſcos & Arminium magno prœlio vincit. Mox adverſa maris expertus, quæ proſperâ in Marſos expeditione penſavit.* XXVII. *Libo Druſus rerum novarum accuſatus. Spretæ M. Hortali preces.* XXXIX. *Clemens, ementito Poſtumi Agrippæ nomine, turbat. Sal-*

luſtii Criſpi artibus capitur, & Romam perducitur. XLI. *Germanicus de Cattis, Cheruſcis, aliiſque nationibus uſque ad Albim triumphat.* XLII. *Archelaus, Cappadocum rex, dolo in Urbem accitus, & indignè habitus, moritur. Regnum ejus in provinciam redactum.* XLIII. *Germanico Oriens permiſſus; Piſoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis.* XLIV. *Druſus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui inter ſe diſcordes otium & ſecuritatem Romanis fecere.* XLV. *Cheruſci, duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento prœlio vincunt.* XLVII. *In Aſiâ duodecim urbes terræ motu collapſæ. Tiberii liberalitas.* L. *Adoleſcit lex majeſtatis.* LII. *Tacfarinas in Africâ bellum movet. A Furio Camillo ſtatim re-*

preſſus. LIII. *Germanicus, iterum conſul, in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Ægyptum proficiſcitur.* LXII. *Druſus Germanos ad diſcordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdæ regno pulſus, in Italiam venit, & Ravennæ per duodeviginti annos egit. Idem Catualdæ mox caſus, qui Forum Julium miſſus eſt.* LXIV. *Rheſcuporis, Thracum rex, operâ Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur.* LXVIII. *Vononis cædes.* LXIX. *Germanicus, Ægypto remeans, cuncta, quæ juſſerat, a Piſone abolita, vel in contrarium verſa reperit. Hinc inimicitiarum ſemina. Paullo pòſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ exſtinguitur.* LXXIV. *Piſo, veneficii ſuſpectus, Syriam repetere impeditur.* LXXXIII.

Honores multi mortuo Germanico Romæ decreti. LXXXV. *Sanctiones contra muliebrem impudicitiam.* LXXXVI. *Virginis Veſtalis delectus.* LXXXVII. *Arminius in Germaniâ popularium dolo cæſus.*

Hæc geſta annis quatuor.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXIX.	16.	Coſſ.	T. STATILIO Siſennâ Tauro, L. SCRIBONIO Libone.
DCCLXX.	17.	Coſſ.	C. CÆCILIO Rufo, L. POMPONIO Flacco Græcino.
DCCLXXI.	18.	Coſſ.	TIBERIO Cæſare Auguſto III, GERMANICO Cæſare II.
DCCLXXII.	19.	Coſſ.	M. JUNIO Silano, L. NORBANO Flacco.

C. CORNELII *TACITI* ANNALES.

LIBER SECUNDUS.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone Conſulibus, mota Orientis regna, provinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamvis gentis Arſacidarum, ut externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depuliſſet exercitus, duceſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat; partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat: haud

A. U. C. 769. J. C. 16.

perinde noſtrî metu, quàm fidei popularium diffiſus.

A. U. C. 769. J. C. 16.

II. POST FINEM Phraatis & ſequentium regum, ob internas cædes, venere in Urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononen vetuſtiſſimum liberorum ejus accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitque opibus: & accepere barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia. Mox ſubit pudor, « degeneraviſſe Parthos: petitum alio ex orbe regem hoſtium artibus » infectum: jam inter provincias Romanas » ſolium Arſacidarum haberi, darique. » Ubi illam gloriam trucidantium Craſ- » ſum, exturbantium Antonium, ſi man- » cipium Cæſaris, tot per annos ſervitutem » perpeſſum, Parthis imperitet? » Accendebat dedignantes & ipſe, diverſus a majorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum curâ; quotiens per urbes incederet, lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas: irridebantur & Græci comites, ac viliſſima utenſilium anulo clauſa: ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.

III. IGITUR Artabanus Arſacidarum e ſanguine, apud Dahas adultus, excitur;

primoque congreſſu fuſus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonii, qui Artavaſden, regem Armeniorum, ſpecie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, poſtremò interfecerat. Ejus filius Artaxias, memoriâ patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt. Occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus a Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque. Dein juſſu Auguſti impoſitus Artavaſdes, & non ſine clade noſtrâ dejectus.

A. U. C. 769. J. C. 16.

IV. TUM C. CÆSAR componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ abſumpto, ſtirpem ejus haud toleravere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eâque brevi pulsâ, incerti ſolutique, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari

A. U. C. 769. J. C. 16. Artabanus, & parum ſubſidii in Armeniis, vel ſi noſtrâ vi defenderetur, bellum adversùs Parthos ſumendum erat; rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine: quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. CETERUM Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret; noviſque provinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus objectaret. At ille, quantò acriora in eum ſtudia militum, & averſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare prœliorum vias, & quæ ſibi tertium jam annum belligeranti ſæva vel proſpera eveniſſent: « fundi » Germanos acie & juſtis locis; juvari » ſilvis, paludibus, brevi æſtate, & præ- » maturâ hieme: ſuum militem haud » perinde vulneribus, quàm ſpatiis itine- » rum, damno armorum adfici: feſſas » Gallias miniſtrandis equis: longum im- » pedimentorum agmen, opportunum ad » inſidias, defenſantibus iniquum. At ſi » mare intretur, promptam ipſis poſſeſ- » ſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul » bellum maturiùs incipi, legioneſque & » commeatus pariter vehi: integrum equi-

» tem, equoſque, per ora & alveos flumi-
» num mediâ in Germaniâ fore ». A. U. C.

VI. Igitur huc intendit: miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & C. Antio; Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naves ſufficere viſæ, properatæque: aliæ breves, anguſtâ puppi prorâque, & lato utero, quò faciliùs fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxâ ſiderent: plures, adpoſitis utrimque gubernaculis, converſo ut repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batavorum in quam convenirent prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendiſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas inſulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam curſûs, quà Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento *Vahalem* accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum

769.
J. C.
16.

mutat *Moſâ* flumine, ejuſque immenſo
A. U. C. ore eumdem in Oceanum effunditur.

769. VII. SED CÆSAR, dum adiguntur na-
J. C. ves, Silium legatum cum expeditâ manu
16. inruptionem in Cattos facere jubet: ipſe, audito caſtellum Lupiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex legiones eò duxit. Neque Silio ob ſubitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi principis Cattorum conjugem, filiamque raperet: neque Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famam adventûs ejus dilapſi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & veterem aram Druſo ſitam disjecerant: reſtituit aram; honorique patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haud viſum: & cuncta inter caſtellum Aliſonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribuſque permunita.

VIII. JAMQUE claſſis advenerat, cùm præmiſſo commeatu, & diſtributis in legiones ac ſocios navibus, foſſam, cui *Druſianæ* nomen, ingreſſus, precatuſque Druſum patrem, « ut ſe eadem auſum, » libens placatuſque exemplo ac memoriâ » conſiliorum atque operum juvaret »: lacus inde & Oceanum uſque ad Amiſiam flumen ſecundâ navigatione pervehitur:

claſſis Amiſiæ relicta, lævo amne; erratumque in eo, quòd non ſubvexit: tranſpoſuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, nondum adcreſcente undâ, intrepidi tranſiere: poſtremum auxiliorum agmen, Batavique in parte eâ, dum inſultant aquis, artemque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur: miſſus illico Stertinius cum equite & armaturâ levi, igne & cædibus perfidiam ultus eſt.

A. U. C. 769. J. C. 16.

IX. Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcoſque interfluebat: ejus in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoque « an Cæſar veniſſet? » poſtquam « adeſſe » reſponſum eſt, « ut liceret cum » fratre conloqui » oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, inſignis fide, & amiſſo per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio: tum permiſſum; progreſſuſque ſalutatur ab Arminio: qui amotis ſtipatoribus, « ut ſagittarii noſtrâ » pro ripâ diſpoſiti abſcederent », poſtulat; & poſtquam digreſſi, « unde ea defor» mitas oris? » interrogat fratrem: illo locum, & prœlium referente; « quod-

»nam præmium recepiſſet?» exquirit. A. U. C. 769. J. C. 16. Flavius «aucta ſtipendia, torquem, & »coronam, aliaque militaria dona» memorat, inridente Arminio vilia ſervitii pretia.

X. EXIN diverſi ordiuntur: hic «magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, »& victis graves pœnas; in deditionem »venienti paratam clementiam; neque »conjugem & filium ejus hoſtiliter haberi». Ille «fas patriæ, libertatem avitam, »penetrales Germaniæ deos, matrem »precum ſociam; ne propinquorum & »adfinium, denique gentis ſuæ deſertor »& proditor, quàm imperator eſſe mallet». Paullatim inde ad jurgia prolapſi, quominus pugnam conſererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur; ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, «armaque & equum» poſcentem Flavium attinuiſſet. Cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians: nam pleraquè Latino ſermone interjaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet.

XI. POSTERO die, Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſidiiſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus, equi-

tem vado tramittit : præfuere Stertinius, & e numero primipilarium Æmilius, diſtantibus locis invecti, ut hoſtem diducerent. Quà celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit : eum Cheruſci fugam ſimulantes, in planitiem ſaltibus circumjectam traxere : dein coorti, & undique effuſi trudunt adverſos, inſtant cedentibus, collectoſque in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu ſuſtentatâ hoſtium ſævitiâ, hortatus ſuos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipſe in denſiſſimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circà : ceteros vis ſua, aut equites cum Stertinio Æmilioque ſubvenientes, periculo exemere.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XII. Cæsar tranſgreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit, « delectum » ab Arminio locum pugnæ; conveniſſe » & alias nationes in ſilvam Herculi ſa» cram, auſuroſque nocturnam caſtrorum » oppugnationem ». Habita indici fides, & cernebantur ignes; ſuggreſſique propiùs ſpeculatores « audiri fremitum equorum, » immenſique & inconditi agminis mur» mur » attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum

A. U. C. 769. J. C. 16.

animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat: «Tribunos »& centuriones læta ſæpiùs, quàm comperta nuntiare; libertorum ſervilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi »concio vocetur, illic quoque, quæ pauci »incipiant, reliquos adſtrepere: penitus »noſcendas mentes, cùm ſecreti & in»cuſtoditi, inter militares cibos, ſpem »aut metum proferrent».

XIII. NOCTE cœptâ, egreſſus augurali per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturque famâ ſui: cùm hic «nobilitatem »ducis», «decorem» alius, plurimi «patientiam, comitatem, per ſeria, »per jocos eumdem animum», laudibus ferrent: «reddendamque gratiam in »acie» faterentur: ſimul «perfidos & »ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactan»dos». Inter quæ unus hoſtium Latinæ linguæ, ſciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, «conjuges, & agros, & »ſtipendii in dies, donec bellaretur, ſe»ſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet» Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: «veniret dies »daretur pugna: ſumpturum militem

»Germanorum agros, tracturum conju- A. U. C.
»ges : accipere omen, & matrimonia ac 769.
»pecunias hoſtium prædæ deſtinare». J. C.
Tertiâ fermè vigiliâ adſultatum eſt caſtris, 16.
ſine conjectu teli, poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſere.

XIV. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque ſe operatum, & ſanguine ſacro reſpersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis, vocat concionem, & quæ ſapientiâ prævisa, aptaque imminenti pugnæ, diſſerit. «Non campos modò militi »Romano ad prœlium bonos, ſed ſi ratio »adſit, ſilvas & ſaltus : nec enim im»menſa barbarorum ſcuta, enormes ha»ſtas, inter truncos arborum, & enata »humo virgulta, perinde haberi quàm »pila, & gladios, & hærentia corpori »tegmina : denſarent ictus, ora mucro»nibus quærerent : non loricam Germa»no, non galeam; ne ſcuta quidem ferro »nervove firmata, ſed viminum textus, »vel tenues & fucatas colore tabulas : pri»mam utcumque aciem haſtatam; cete»ris, præuſta aut brevia tela : jam corpus, »ut viſu torvum, & ad brevem impetum

A. U. C. 769. J. C. 16.

» validum, ſic nullâ vulnerum patientiâ: » ſine pudore flagitii, ſine curâ ducum, » abire, fugere; pavidos adverſis; inter » ſecunda, non divini, non humani juris » memores. Si tædio viarum ac maris fi» nem cupiant, hac acie parari: propio» rem jam Albim, quàm Rhenum: neque » bellum ultrà, modò ſe patris patruique » veſtigia prementem, iiſdem in terris » victorem ſiſterent ». Orationem ducis ſecutus militum ardor; ſignumque pugnæ datum.

XV. NEC ARMINIUS, aut ceteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſque teſtari: « Hos eſſe Romanos Variani » exercitûs fugaciſſimos, qui ne bellum » tolerarent, ſeditionem induerint: quo» rum pars onuſta vulneribus tergum, » pars fluctibus & procellis fractos artus, » infenſis rurſum hoſtibus, adverſis diis, » objiciant, nullâ boni ſpe. Claſſem quippe » & avia Oceani quæſita, ne quis venien» tibus occurreret, ne pulſos premeret: » ſed ubi miſcuerint manus, inane victis » ventorum remorumque ſubſidium. Me» miniſſent modò avaritiæ, crudelitatis, » ſuperbiæ: aliud ſibi reliquum, quàm » tenere libertatem, aut mori ante ſer» vitium »?

XVI. SIC

XVI. Sic accenſos & prœlium poſ-
:entes in campum, cui *Idiſtaviſo* nomen, A U. C.
leducunt: is medius inter Viſurgim & 769.
:olles, ut ripæ fluminis cedunt, aut pro- J. C.
ninentia montium reſiſtunt, inæqualiter 16.
inuatur: pone tergum inſurgebat ſilva, ɛditis in altum ramis, & purâ humo inter ırborum truncos. Campum & prima ſil-ʼarum, barbara acies tenuit: ſoli Che-ʼuſci juga inſedêre, ut prœliantibus Ro-nanis deſuper incurrerent. Noſter exer-ːitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Ger-nanique in fronte: poſt quos pedites agitarii: dein quatuor legiones, & cum luabus prætoriis cohortibus, ac delecto ɛquite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, x levis armatura cum equite ſagittario, ːeteræque ſociorum cohortes. Intentus ɔaratuſque miles, ut ordo agminis in ıciem adſiſteret.

XVII. Visis Cheruſcorum catervis, juæ per ferociam proruperant, validiſſi-nos equitum incurrere latus, Stertinium ːum ceteris turmis circumgredi, terga-que invadere jubet, ipſe in tempore ıdfuturus. Interea pulcherrimum augu-ːium, octo aquilæ petere ſilvas, & intrare ʼiſæ, imperatorem advertêre: exclamat, « Irent, ſequerentur Romanas aves, pro-

A. U. C. 769. J. C. 16.

»pria legionum numina». Simul pedeſtris acies infertur; & præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. Mirumque dictu, duo hoſtium agmina diversâ fugâ, qui ſilvam tenuerant, in aperta, qui campis adſtiterant, in ſilvam ruebant: medii inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur: inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam: incubueratque ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque, & Gallicæ cohortes ſigna objeciſſent: niſu tamen corporis, & impetu equi pervaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur: quidam « agnitum a Chaucis inter auxilia »Romana agentibus, emiſſumque » tradiderunt. Virtus, ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit: ceteri paſſim trucidati. Et pleroſque tranare Viſurgim conantes, injecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuere. Quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab horâ diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paſſuum

cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prœlii, Tiberium *Imperatorem* ſalutavit, ſtruxitque aggerem, & in modum tropæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. A. U. C. 769. J. C. 16.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & irâ adfecit: qui modò abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant: poſtremò deligunt locum, flumine & ſilvis clauſum, arctâ intus planitie, & humidâ: ſilvas quoque profunda palus ambibat, niſi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quò a Cheruſcis dirimerentur: hîc pedes adſtitit; equitem propinquis lucis texêre, ut ingreſſis ſilvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex iis Cæſari incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtuſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque: peditum aciem ita inſtruxit, ut pars æquo in ſilvam aditu

A. U. C. 769. J. C. 16.

incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. Quibus plana evenerant, facilè inrupere: quîs impugnandus agger, ut ſi murum ſuccederent, gravibus supernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paullum legionibus, funditores libratoreſque excutere tela, & proturbare hoſtem jubet: miſſæ e tormentis haſtæ, quantóque conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſilvas: conlato illic gradu certatum: hoſtem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ.

XXI. NEC MINOR Germanis animus; ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur; cùm ingens multitudo, arctis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum uteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret: imprompto jam Arminio, ob continua

pericula, ſive illum recèns acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat: & Germanicus, quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque « inſiſterent cædibus, » nil opus captivis, ſolam internecionem » gentis finem bello fore ». Jamque ſero diei ſubducit ex acie legionem, faciendis caſtris: ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt: equites ambiguè certavere. A. U. C. 769. J. C. 16.

XXII. LAUDATIS pro concione victoribus, Cæſar congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE: de ſe nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conſcientiam factis ſatis eſſe. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properaviſſent: atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

XXIII. SED ÆSTATE jam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ: plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox

A. U. C. 769. J. C. 36.

atro nubium globo effuſa grando : ſimul variis undique procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire : mileſque pavidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtivè juvat : officia prudentium corrumpebat : omne dehinc cælum, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas : quibus paullum ægreque vitatis, poſtquam mutabat æſtus, eódemque quò ventus ferebat ; non adhærere ancoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant : equi, jumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei manantes per latera, & fluctu ſuperurgente.

XXIV. QUANTO violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præſtat Germania, tantùm illa clades novitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circùm litoribus, aut ita vaſto & profundo, ut credatur noviſſimum ac ſine terris mare : pars navium hauſtæ ſunt ; plures, apud inſulas longiùs ſitas ejectæ : mileſque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus,

niſi quos corpora equorum eódem eliſa toleraverant. Sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit; quem per omnes illos dies noctesque, apud ſcopulos & prominentes oras, cùm « ſe tanti exitii » reum » clamitaret, vix cohibuere amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam a validioribus tractæ, revertêre: quas raptim refectas miſit, ut ſcrutarentur inſulas: collecti eâ curâ plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, & remiſſi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, « miracula » narrabant, « vim » turbinum, & inauditas volucres, mon» ſtra maris, ambiguas hominum & bel» luarum formas »: viſa, ſive ex metu credita.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXV. Sed fama claſſis amiſſæ, ut Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipſe majoribus copiis Marſos inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, « propinquo luco defoſſam Varianæ

A. U. C. 769. J. C. 16.

»legionis aquilam modico præſidio ſervari» indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem a fronte eliceret, alii qui terga circumgreſſi recluderent humum: & utriſque adfuit fortuna. Eò promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, exſcindit non auſum congredi hoſtem: aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec umquam magis, ut ex captivis cognitum eſt, paventem. Quippe «invictos & nullis »caſibus ſuperabiles Romanos» prædicabant, «qui perditâ claſſe, amiſſis armis, »poſt conſtrata equorum virorumque cor»poribus litora, eâdem virtute, pari fe»rociâ, & veluti aucti numero inrupiſ»ſent».

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi, quòd adverſa maris, expeditione proſperâ penſaviſſet: addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat, exſolvendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæque pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adjiceretur, poſſe bellum patrari: ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, «rediret ad decretum triumphum: »ſatis jam eventuum, ſatis caſuum: proſ»pera illi & magna prœlia: eorum quo»que meminiſſet, quæ venti & fluctus,

»nullâ ducis culpâ, gravia tamen & ſæva »damna intuliſſent: ſe novies a divo »Auguſto in Germaniam miſſum, plura »conſilio quàm vi perfeciſſe. Sic Sugam»bros in deditionem acceptos, ſic Sue»vos, regemque Maroboduum pace ob»ſtrictum: poſſe & Cheruſcos, ceteraſque »rebellium gentes, quando Romanæ ul»tioni conſultum eſſet, internis diſcordiis »relinqui». Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modeſtiam ejus adgreditur, alterum conſulatum offerendo, cujus munia præſens obiret: ſimul adnectebat, «ſi foret adhuc bellandum, »relinqueret materiem Druſi fratris glo»riæ, qui nullo tum alio hoſte, nonniſi »apud Germanias adſequi nomen impe»ratorium, & deportare lauream poſſet». Haud cunctatus eſt ultrà Germanicus, quamquam fingi ea, ſeque per invidiam parto jam decori abſtrahi intelligeret.

A. U. C 769. J. C. 16.

XXVII. Sub idem tempus, e familiâ Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatiùs diſſeram; quia tum primùm reperta ſunt, quæ per tot annos rempublicam exedêre. Firmius Catus ſenator, ex intimâ Libonis amicitiâ, juvenem improvidum & facilem inanibus,

ad Chaldæorum promiſſa, Magorum
A. U. C. ſacra, ſomniorum etiam interpretes im-
769. pulit: dum « proavum Pompeium, ami-
J. C. » tam Scriboniam, quæ quondam Auguſti
16 » conjunx fuerat, conſobrinos Cæſares,
» plenam imaginibus domum » oſtentat; hortaturque ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum, quò pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis teſtium, & qui ſervi eadem noſcerent, reperit, aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio uſus erat. Cæſar indicium haud aſpernatus, congreſſus abnuit: « poſſe » enim, eodem Flacco internuntio, ſer» mones commeare ». Atque interim Libonem ornat præturâ, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cùm prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Junius quidam, tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit: celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatûs cognitionem poſcit: &

vocantur patres, addito, « conſultandum
» ſuper re magnâ & atroci ». A. U. C.

XXIX. Libo interim veſte mutatâ, 769.
cum primoribus feminis, circumire do- J. C.
mos, orare adfines, vocem adversùm 16.
pericula poſcere: abnuentibus cunctis, cùm diverſa prætenderent, eâdem formidine, die ſenatûs metu & ægritudine feſſus, ſive ut tradidere quidam, ſimulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, inniſuſque fratri, & manus ac ſupplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur: mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neve aſperare crimina videretur.

XXX. Accesserant, præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa, & C. Vibius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur: donec Vibius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina objecturum profeſſus, protulit libellos vecordes adeò, ut conſultaverit Libo, « an habiturus foret opes, quîs
» viam Appiam Brundiſium uſque pecuniâ
» operiret ». Inerant & alia hujuſcemodi, ſtolida, vana; ſi molliùs acciperes, miſeranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenato-

A. U. C. 769. J. C. 16.

rum, additas atroces vel occultas notas; accuſator arguebat. Negante reo, agnoſcentes ſervos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere ſenatuſconſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius, mancipari ſingulos actori publico jubet: ſcilicet, ut in Libonem ex ſervis, ſalvo ſenatuſconſulto, quæreretur. Ob quæ poſterum diem reus petivit; domumque digreſſus, extremas preces P. Quirinio propinquo ſuo ad Principem mandavit: reſponſum eſt, « ut ſenatum rogaret ».

XXXI. Cingebatur interim milite domus; ſtrepebant etiam in veſtibulo, ut audiri, ut aſpici poſſent: cùm Libo, ipſis, quas in noviſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prenſare ſervorum dextras, inſerere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpoſitum menſâ lumen, feralibus jam ſibi tenebris, duos ictus in viſcera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrêre liberti, & cæde visâ miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeveratione eâdem peracta, juravitque Tiberius, « petiturum ſe vitam, » quamvis nocenti, niſi voluntariam mortem properaviſſet ».

XXXII. Bona inter accuſatores dividuntur: & præturæ extra ordinem datæ his, qui ſenatorii ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus, « ne imago Libonis » exſequias poſterorum comitaretur », cenſuit: Cn. Lentulus, « ne quis Scribo» nius cognomentum Druſi adſumeret »: « ſupplicationum dies », Pomponii Flacci ſententiâ, conſtituti: « ut dona Jovi, » Marti, Concordiæ, utque Iduum Sep» tembrium dies, quo ſe Libo interfece» rat, dies feſtus haberetur », L. P. & Gallus Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationeſque retuli, ut ſciretur vetus id in republicâ malum. Facta & de Mathematicis Magiſque Italiâ pellendis ſenatuſconſulta: quorum e numero, L. Pituanius ſaxo dejectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Eſquilinam, cùm claſſicum canere juſſiſſent, more priſco advertêre.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXIII. Proximo ſenatûs die, multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio conſulari, Octavio Frontone præturâ functo: decretumque « ne vaſa auro ſolida mi» niſtrandis cibis fierent: ne veſtis ſerica » viros fœdaret ». Exceſſit Fronto, ac poſtulavit « modum argento, ſupellectili,

A. U. C. 769. J. C. 16.

» familiæ ». Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid e republicâ crederent, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius diſſeruit, « Auctu imperii » adoleviſſe etiam privatas opes; idque » non novum, ſed e vetuſtiſſimis moribus. » Aliam apud Fabricios, aliam apud Sci- » piones pecuniam; & cuncta ad rem- » publicam referri: quâ tenui, anguſtas » civium domos; poſtquam eò magnifi- » centiæ venerit, gliſcere ſingulos. Neque » in familiâ & argento, quæque ad uſum » parentur, nimium aliquid, aut modi- » cum, niſi ex fortunâ poſſidentis: di- » ſtinctos ſenatûs & equitum cenſus, non » quia diverſi naturâ, ſed ut locis, ordi- » nibus, dignationibus, antiſtent & aliis, » quæ ad requiem animi, aut ſalubritatem » corporum parentur: niſi fortè clariſſimo » cuique plures curas, majora pericula » ſubeunda; delinimentis curarum & » periculorum carendum eſſe ». Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio vitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, « non » id tempus cenſuræ: nec, ſi quid in » moribus labaret, defuturum corrigendi » auctorem ».

XXXIV. Inter quæ L. Piſo « ambi-

»tum fori, corrupta judicia, ſævitiam »oratorum accuſationes minitantium » increpans, «abire ſe, & cedere Urbe, »victurum in aliquo abdito & longinquo »rure» teſtabatur: ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit, vocatâ in jus Urgulaniâ, quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæſaris, ſpreto Piſone, vecta; aut ille abſtitit, quamquam Auguſta «ſe violari & imminui» quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut «ſe iturum ad »prætoris tribunal, adfuturum Urgula»niæ» diceret, proceſſit palatio, procul ſequi juſſis militibus: ſpectabatur, occurſante populo, compoſitus ore, & ſermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Piſonem fruſtra coercentibus, deferri Auguſta pecuniam, quæ petebatur, juberet. Iſque finis rei, ex quâ neque Piſo inglorius, & Cæſar majore famâ fuit. Ceterùm Urgulaniæ potentia adeò nimia civitati erat, ut teſtis

A. U. C. 769. J. C. 16.

A. U. C. 769. J. C. 16. in cauſâ quâdam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur: miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret; cùm virgines Veſtales in foro & judicio audiri, quotiens teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. RES eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Piſonis, & Aſinii Galli ſuper eo negotio diverſas ſententias noſcere. Piſo, « quamquam » afuturum ſe dixerat Cæſar, ob id magis » agendas » cenſebat, « & abſente Prin» cipe, ſenatum & equites poſſe ſua munia » ſuſtinere decorum reipublicæ fore ». Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, « nihil ſatis inluſtre, aut ex » dignitate populi Romani, niſi coram & » ſub oculis Cæſaris: eóque conventum » Italiæ & adfluentes provincias, præſentiæ » ejus ſervanda » dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis utrimque contentionibus acta; ſed res dilatæ.

XXXVI. ET CERTAMEN Gallo adversùs Cæſarem exortum eſt: nam cenſuit « in » quinquennium magiſtratuum comitia » habenda: utque legionum legati, qui » ante præturam eâ militiâ fungebantur, » jam tum prætores deſtinarentur: Prin» ceps duodecim candidatos, in annos

» ſingulos nominaret ». Haud dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari : Tiberius tamen quaſi augeretur poteſtas ejus diſſeruit : « Grave moderationi ſuæ tot eligere, tot » differre : vix per ſingulos annos offen- » ſiones vitari, quamvis repulſam pro- » pinqua ſpes ſoletur : quantum odii fore » ab his, qui ultra quinquennium proji- » ciantur ! unde proſpici poſſe, quæ cuique » tam longo temporis ſpatio mens, domus, » fortuna ? ſuperbire homines etiam annuâ » deſignatione : quid ſi honorem per quin- » quennium agitent ? quinquiplicari pror- » ſus magiſtratus, ſubverti leges, quæ ſua » ſpatia exercendæ candidatorum indu- » ſtriæ, quærendiſque aut potiundis ho- » noribus ſtatuerint ».

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXVII. Favorabili in ſpeciem oratione vim imperii tenuit, cenſuſque quorumdam ſenatorum juvit : quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifeſtâ, ſuperbiùs accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii, inlectus a divo Auguſto liberalitate decies ſeſtertii ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia exſtingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ,

A. U. C. 769. J. C. 16.

cùm in palatio ſenatus haberetur, modò Hortenſii inter oratores ſitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit: « Patres conſcripti, hos quorum » numerum & pueritiam videtis, non » ſponte ſuſtuli, ſed quia Princeps mone- » bat: ſimul majores mei meruerant, ut » poſteros haberent: nam ego, qui non » pecuniam, non ſtudia populi, neque » eloquentiam, gentile domûs noſtræ bo- » num, varietate temporum accipere vel » parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi » tenues res meæ nec mihi pudori, nec » cuiquam oneri forent: juſſus ab impe- » ratore, uxorem duxi. En ſtirps & pro- » genies tot conſulum, tot dictatorum: » nec ad invidiam iſta, ſed conciliandæ » miſericordiæ refero: adſequentur, flo- » rente te, Cæſar, quos dederis honores; » interim Q. Hortenſii pronepotes, divi » Auguſti alumnos, ab inopiâ defende ».

XXXVIII. INCLINATIO ſenatûs incitamentum Tiberio fuit, quò promptiùs adverſaretur, his ferme verbis uſus: « Si » quantum pauperum eſt, venire huc, » & liberis ſuis petere pecunias cœperint; » ſinguli numquam exſatiabuntur, reſ- » publica deficiet. Nec ſanè ideo a majo- » ribus conceſſum eſt egredi aliquando

»relationem, & quod in commune con- »ducat loco ſententiæ proferre, ut privata »negotia, res familiares noſtras hîc au- »geamus, cum invidiâ ſenatûs & prin- »cipum, ſive indulſerint largitionem, »ſive abnuerint. Non enim preces ſunt »iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva qui- »dem & improviſa, cùm aliis de rebus »convenerint patres, conſurgere, & »numero atque ætate liberûm ſuorum »urgere modeſtiam ſenatûs, eamdem »vim in me tranſmittere, ac velut per- »fringere ærarium: quod ſi ambitione »exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum »erit. Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus »pecuniam, ſed non compellatus, nec »eâ lege ut ſemper daretur: langueſcet »alioqui induſtria, intendetur ſocordia, »ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri »omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi »ignavi, nobis graves». Hæc atque talia, quamquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſi- lentium aut occultum murmur excepere: ſenſitque Tiberius; & cùm paullum reti- cuiſſet: «Hortalo ſe reſpondiſſe» ait, «ceterùm ſi patribus videretur, daturum »liberis ejus ducena ſeſtertia ſingulis, qui-

A. U. C. 769. J. C. 16.

A. U. C. 769. J. C. 16.

»ſexûs virilis eſſent ». Egêre alii grates; ſiluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens: neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamvis domus Hortenſii pudendam ad inopiam delaberetur.

XXXIX. EODEM anno, mancipii unius audacia, ni maturè ſubventum foret, diſcordiis armiſque civilibus rempublicam perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſervus, nomine *Clemens*, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſervili animo concepit. Auſa ejus impedivit tarditas onerariæ navis: atque interim patratâ cæde, ad majora & magis præcipitia converſus, furatur cineres; vectuſque Coſam, Etruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamque promitteret: nam ætate & formâ haud diſſimilis in dominum erat. Tum per idoneos & ſecreti ejus ſocios, crebreſcit « vivere »Agrippam », occultis primùm ſermonibus, ut vetita ſolent; mox vagô rumore apud imperitiſſimi cujuſque promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eóque nova cupientes. Atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalam

[r]ſpici, neque diutiùs iiſdem locis: ſed [q]uia veritas viſu & morâ, falſa feſtina[t]ione & incertis valeſcunt, relinquebat [f]amam, aut præveniebat.

XL. VULGABATUR interim per Italiam, « ſervatum munere deûm Agrippam »; [c]redebatur Romæ: jamque Oſtiam in[v]ectum multitudo ingens, jam in Urbe [c]landeſtini cœtus celebrabant: cùm Ti[b]erium anceps cura diſtrahere, vine mi[l]itum ſervum ſuum coerceret, an inanem [c]redulitatem tempore ipſo vaneſcere ſi[n]eret: modò nihil ſpernendum, modò [n]on omnia metuenda, ambiguus pudoris [a]c metûs reputabat. Poſtremò dat nego[t]ium Salluſtio Criſpo: ille e clientibus [d]uos (quidam milites fuiſſe tradunt) [d]eligit, atque hortatur, ſimulatâ con[ſ]cientiâ adeant, offerant pecuniam, fidem [a]tque pericula polliceantur. Exſequuntur [u]t juſſum erat: dein ſpeculati noctem in[c]uſtoditam, acceptâ idoneâ manu, vinc[t]um clauſo ore in palatium traxere. Per[c]unctanti Tiberio, « Quomodo Agrippa » factus eſſet »? reſpondiſſe fertur, « Quo» modo tu Cæſar ». Ut ederet ſocios, [ſ]ubigi non potuit: nec Tiberius pœnam ejus palam auſus; in ſecretâ palatii parte interfici juſſit, corpuſque clam auferri;

& quamquam multi e domo Principis, equiteſque ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicerentur, haud quæſitum.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XLI. FINE anni, arcus propter ædem Saturni, ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberii; & ædes Fortis Fortunæ Tiberim juxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Romano legaverat; ſacrarium genti Juliæ, effigieſque divo Auguſto apud Bovillas, dicantur. C. Cæcilio, L. Pomponio conſulibus, Germanicus Cæſar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruſcis Cattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt: vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus: ſed ſuberat occulta formido reputantibus, « haud proſperum in » Druſo patre ejus favorem vulgi, avunculum ejuſdem Marcellum flagrantibus » plebis ſtudiis intra juventam ereptum, » breves & infauſtos populi Romani amores ».

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLII. CETERUM Tiberius, nomine

Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui ejus deſtinavit: nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur, inviſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem nullo officio coluiſſet: nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare, miſſoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, verſâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris literis, quæ, non diſſimulatis filii offenſionibus, clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur vim metuens, in Urbem properat: exceptuſque immiti a principe, & mox accuſatus in ſenatu; non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua, nedum infima, inſolita ſunt, finem vitæ, ſponte, an fato implevit. Regnum in provinciam redactum eſt, « fructibuſque ejus levari » poſſe centeſimæ vectigal » profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Commageno-

A. U. C. 770. J. C. 17.

A. U. C. 770. J. C. 17.

rum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciæ Syria atque Judæa, feſſæ oneribus, deminutionem tributi orabant.

XLIII. IGITUR hæc, & de Armeniâ quæ ſuprà memoravi, apud patres diſſeruit: « nec poſſe motum Orientem niſi » Germanici ſapientiâ componi. Nam » ſuam ætatem vergere, Druſi nondum » ſatis adoleviſſe ». Tunc decreto patrum, permiſſæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur, majuſque imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte aut miſſu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetuſtiſſimo liberorum ejus, pacta erat: præfeceratque Cn. Piſonem ingenio violentum, & obſequii ignarum, inſitâ ferociâ a patre Piſone, qui civili bello reſurgentes in Africâ partes acerrimo miniſterio adversùs Cæſarem juvit: mox Brutum & Caſſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. Sed præter paternos ſpiritus, uxoris quoque Plancinæ

'lancinæ nobilitate & opibus accendeba-
ur : vix Tiberio concedere , liberos ejus A. U. C.
t multùm infrà deſpectare : nec dubium 770.
abebat , ſe delectum , qui Syriæ impo- J. C.
eretur , ad ſpes Germanici coercendas : 17.
redidere quidam data & a Tiberio oc-
ulta mandata ; & Plancinam haud dubiè
ugusta monuit , muliebri æmulatione
grippinam inſectandi : diviſa namque
diſcors aula erat , tacitis in Druſum
ut Germanicum ſtudiis. Tiberius , ut
roprium , & ſui ſanguinis , Druſum
vebat : Germanico , alienatio patrui ,
morem apud ceteros auxerat ; & quia
laritudine materni generis anteibat ,
vum M. Antonium , avunculum Augu-
um ferens : contrà Druſo proavus , eques
omanus , Pomponius Atticus dedecere
laudiorum imagines videbatur : & con-
ınx Germanici Agrippina , fecunditate
c famâ Liviam uxorem Druſi præcelle-
at : ſed fratres egregiè concordes , &
roximorum certaminibus inconcuſſi.

XLIV. Nec multò pòſt Druſus in Il-
yricum miſſus eſt , ut ſueſceret militiæ ,
udiaque exercitûs pararet ; ſimul juve-
em urbano luxu laſcivientem meliùs in
aſtris haberi Tiberius , ſeque tutiorem
ebatur , utroque filio legiones obtinente.

A. U. C. 770. J. C. 17.

Sed Suevi prætendebantur, auxilium adversùs Cheruſcos orantes: nam diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, tum & æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant: vis nationum, virtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inviſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. IGITUR non modò Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminii miles, ſumpſere bellum: ſed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum: quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugiſſet; non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio juveni, patruus ſenex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque ſpe, nec ut olim apud Germanos vagis incurſibus, aut disjectas per catervas: quippe longâ adversùm nos militiâ, inſueverant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, ut quoſque advectus erat: « Reciperatam » libertatem, trucidatas legiones, ſpolia » adhuc & tela Romanis derepta, in » manibus multorum » oſtentabat: contrà

« fugacem Maroboduum » appellans, A. U. C. 770. J. C. 17.
« prœliorum expertem, Hercyniæ late-
»bris defenſum, ac mox per dona &
»legationes petiviſſe fœdus, proditorem
»patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minùs
»infenſis animis exturbandum, quàm
»Varum Quinctilium interfecerint : me-
»miniſſent modò tot prœliorum, quorum
»eventu, & ad poſtremum ejectis Ro-
»manis, ſatis probatum, penes utros
»ſumma belli fuerit ».

XLVI. Neque Maroboduus jactantiâ ſuî, aut probris in hoſtem abſtinebat : ſed Inguiomerum tenens, « Illo in cor»pore decus omne Cheruſcorum, illius »conſiliis geſta, quæ proſpere ceciderint », teſtabatur : « vecordem Arminium, & »rerum neſcium, alienam gloriam in ſe »trahere, quoniam tres vacuas legiones »& ducem fraudis ignarum perfidiâ de»ceperit, magnâ cum clade Germaniæ, »& ignominiâ ſuâ, cùm conjunx, cùm »filius ejus, ſervitium adhuc tolerent. At »ſe duodecim legionibus petitum duce »Tiberio, illibatam Germanorum gloriam »ſervaviſſe : mox conditionibus æquis diſ»ceſſum : neque pænitere quòd ipſorum »in manu ſit, integrum adversùs Roma»manos bellum, an pacem incruentam

A. U. C. 770. J. C. 17.

» malint ». His vocibus inſtinctos exercitus, propriæ quoque cauſæ ſtimulabant: cùm a Cheruſcis Langobardiſque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs majore mole concurſum, neque ambiguo magis eventu, fuſis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit: & transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, « non jure eum adversùs Cheruſcos » arma Romana invocare, qui pugnantes » in eumdem hoſtem Romanos nullâ ope » juviſſet ». Miſſus tamen Druſus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. EODEM anno duodecim celebres Aſiæ urbes conlapſæ nocturno motu terræ; quò improviſior graviorque peſtis fuit: neque ſolitum in tali caſu effugium ſubveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. « Sediſſe immenſos montes, viſa in arduo quæ plana » fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes ». memorant. Aſperrima in Sardianos lues plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit: nam centies ſeſtertiûm pollicitus Cæſar,

& quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonidienſes, quique Moſteni, atque Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum levari idem in tempus tributis, mittique ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoveretque. Delectus eſt M. Aletus e prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haud minùs gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido, cujus e domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque ſuſpectis tabulis, ſcriptum compererat; « nobilitatem utriuſque » pecuniâ juvandam » præfatus. Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cùm amicitiâ meruiſſet; ignotos & aliis infenſos, eóque Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm ut honeſtam innocentium paupertatem levavit; ita

A. U. C. 770. J. C. 17.

prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt.

XLIX. IISDEM temporibus deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicavit: Libero Liberæque & Cereri, juxta Circum maximum, quam A. Poſtumius dictator voverat; eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus conſtitutam: & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumque navalem de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico ſacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

L. ADOLESCEBAT interea lex majeſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus divum Auguſtum ac Tiberium, & matrem ejus inluſiſſet, Cæſarique connexa, adulterio teneretur, majeſtatis delator arceſſebat. « De adulterio ſatis caveri lege Juliâ » viſum. « Majeſtatis crimen diſtingui » Cæſar poſtulavit; « damnarique, ſi qua » de Auguſto inreligiosè dixiſſet: in ſe » jacta, nolle ad cognitionem vocari ».

nterrogatus a conſule « quid de his cenſeret, quæ de matre ejus locuta ſecus argueretur », reticuit : dein proximo ſenatûs die, illius quoque nomine oravit, « ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent ». Liberavitque Apuleiam lege majeſtatis; adulterii graviorem pœnam deprecatus, « ut, exemplo majorum, propinquis ſuis ultra ducenteſimum lapidem removeretur » ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. A. U. C. 770. J. C. 17.

LI. De prætore in locum Vipſanii Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant : contrà plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, cùm inter filios ejus & leges ſenatus diſceptaret; victa eſt ſine dubio lex : ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragiis : quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur.

LII. Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hoſtium Tacfarinate : is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox deſertor,

A. U. C. 770. J. C. 17.

vagos primùm, & latrociniis ſuetos, ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. Valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Mauroſque accolas in bellum traxit: dux & his Mazippa: diviſuſque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret: Mazippa levi cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret: compulerantque Cinithios, haud ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in unum conductos ad hoſtem duxit: modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares: ſed nihil æquè cavebatur, quàm ne bellum metu eluderent: ſpe victoriæ inducti ſunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ in cornibus locantur; nec Tacfarinas pugnam detrectavit: fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini partum decus militiæ: nam poſt illum reciperatorem Urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias

familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eò pronior Tiberius res geſtas apud ſenatum celebravit: & decrevere patres triumphalia inſignia: quod Camillo ob modeſtiam vitæ impunè fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertiò, Germanicum iterum conſules habuit: ſed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram, viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Adriatici ac mox Ionii maris adverſam navigationem perpeſſus. Igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi: ſimul ſinus Actiacâ victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraque Antonii cum recordatione majorum ſuorum adiit: namque ei, ut memoravi, avunculus Auguſtus, avus Antonius erant, magnaque illic imago triſtium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique ſociæ & vetuſtæ urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet.

A. U. C. 771. J. C. 18.

LIV. Petita inde Eubœâ, tramiſit Lesbum, ubi Agrippina noviſſimo partu Juliam edidit: tum extrema Aſiæ, Pe-

A. U. C. 771. J. C. 18.

rinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noſcendi: pariterque provincias internis certaminibus, aut magiſtratuum injuriis feſſas refovebat: atque illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur Ilio, quæque ibi varietate fortunæ, & noſtrî origine veneranda, relegit Aſiam, appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, ſed certis e familiis & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modò conſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſtâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque literarum & carminum, edit reſponſa verſibus, compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, « maturum exitium » ceciniſſe.

LV. At Cn. Piso, quò properantiùs deſtinata inciperet, civitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſævâ increpat, obliquè Germanicum perſtringens, « quòd contra decus Romani » nominis non Athenienſes tot cladibus » exſtinctos, ſed colluviem illam nationum

» comitate nimiâ coluiſſet : hos enim eſſe » Mithridatis adversùs Sullam , Antonii » adversùs divum Auguſtum ſocios » : etiam vetera objectabat , « quæ in Ma- » cedones improſpere , violenter in ſuos » feciſſent » : offenſus urbi propriâ quoque irâ ; quia Theophilum quemdam Areo judicio falſi damnatum , precibus ſuis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, & compendia maris , adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum , haud neſcium quibus inſectationibus petitus foret : ſed tantâ manſuetudine agebat , ut cùm orta tempeſtas raperet in abrupta , poſſetque interitus inimici ad caſum referri , miſerit triremes , quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo , & vix diei moram perpeſſus , linquit Germanicum , prævenitque : & poſtquam Syriam ac legiones attigit , largitione , ambitu , infirmos manipularium juvando , cùm veteres centuriones , ſeveros tribunos demoveret , locaque eorum clientibus ſuis , vel deterrimo cuique attribueret , deſidiam in caſtris , licentiam in urbibus , vagum ac laſcivientem per agros militem ſineret , eò uſque corruptionis provectus eſt , ut ſermone vulgi, *parens legionum* haberetur.

A. U. C. 771. J. C. 18.

A. U. C. 771. J. C. 18.

Nec Plancina ſe intra decora feminis tenebat; ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promptis, quòd, « haud invito » imperatore, ea fieri » occultus rumor incedebat.

LVI. NOTA hæc Germanico; ſed præverti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & ſitu terrarum, quo noſtris provinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximiſque imperiis interjecti, & ſæpius diſcordes ſunt, adversùs Romanos odio, & in Parthum invidiâ. Regem illâ tempeſtate non habebant, amoto Vonone: ſed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, inſigne regium capiti ejus impoſuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam* conſalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine

turbis. At Cappadoces, in formam provinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere: & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium ſperaretur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus prætoris tranſlatis. A. U. C. 771. J. C. 18.

LVII. Cunctaque ſocialia proſpere compoſita, non ideo lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui juſſus partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi demum apud hiberna decumæ legionis convenere, firmato vultu, Piſo adversùs metum, Germanicus ne minari crederetur; & erat, ut retuli, clementior: ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere vera, adgerere falſa, ipſumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. Poſtremò paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus a Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit: reſponſum a Piſone precibus contumacibus, diſceſſerantque opertis odiis: póſtque rarus in tribunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manifeſtus: vox quoque ejus audita eſt in convivio, cùm apud regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari &

A. U. C. 771. J. C. 18.

Agrippinæ, leves Piſoni & ceteris offerrentur: « Principis Romani, non Parthi » regis filio eas epulas dari »: abjecitque ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. INTER quæ ab rege Parthorum Artabano legati venêre: miſerat « amicitiam ac fœdus » memoraturos, & « cupere renovari dextras, daturumque » honori Germanici, ut ripam Euphratis » accederet: petere interim, ne Vonones » in Syriâ haberetur, neu proceres gentium » propinquis nuntiis ad diſcordias traheret ». Ad ea Germanicus, de ſocietate Romanorum Parthorumque, magnificè: de adventu regis & cultu ſuî, cum decore ac modeſtiâ reſpondit. Vonones Pompeiopolim, Ciliciæ maritimam urbem, amotus eſt: datum id non modò precibus Artabani, ſed contumeliæ Piſonis, cui gratiſſimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LIX. M. SILANO, L. Norbano conſulibus, Germanicus Ægyptum proficiſcitur, cognoſcendæ antiquitatis: ſed cura provinciæ prætendebatur; levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata uſurpavit, ſine milite

incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitaviſſe apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti, non ſponte Principis Alexandriam introiſſet: nam Auguſtus, inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut equitibus Romanis inluſtribus, ſepoſuit Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam provinciam, clauſtraque terræ ac maris, quamvis levi præſidio adversùm ingentes exercitus inſediſſet.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LX. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubvehebatur, orſus oppido a Canopo. Condidere id Spartani, ob ſepultum illic rectorem navis Canopum; quâ tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diverſum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent; eoſque, qui poſtea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adſcitos: mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia: & manebant

A. U. C. 772. J. C. 19. ſtructis molibus literæ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: juſſuſque e ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat « habitaſſe quondam » ſeptingenta millia ætate militari: atque » eo cum exercitu regem Rhamſen Libyâ, » Æthiopiâ, Mediſque & Perſis, & Bac» triano, ac Scythiâ potitum; quaſque » terras Suri Armeniique & contigui Cap» padoces colunt, inde Bithynum, hinc » Lycium ad mare imperio tenuiſſe »: legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quaſque copias frumenti & omnium utenſilium quæque natio penderet, haud minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis ſolis icta eſt, vocalem ſonum reddens: disjectaſque inter & vix pervias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacuſque, effoſsâ humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatiis pe-

netrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare pateſcit. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXII. DUM ea æſtas Germanico plures per provincias tranſigitur, haud leve decus Druſus quæſivit, inliciens Germanos ad diſcordias, utque, fracto jam Maroboduo, uſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gothones nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis rebus ejus, ultionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſque primoribus ad ſocietatem, inrumpit regiam, caſtellumque juxtà ſitum: veteres illic Suevorum prædæ, & noſtris e provinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm oblivio patriæ, ſuis quemque ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit.

LXIII. MAROBODUO undique deſerto non aliud ſubſidium, quàm miſericordia Cæſaris fuit: tranſgreſſus Danubium, quà Noricam provinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ. « Nam » multis nationibus clariſſimum quondam » regem ad ſe vocantibus, Romanam

A. U. C. 772. J. C. 19.

» amicitiam prætuliſſe ». Reſponſum a Cæſare, « tutam ei honoratamque ſedem » in Italiâ fore, ſi maneret : ſin rebus » ejus aliud conduceret, abiturum fide, » quâ veniſſet ». Ceterùm apud ſenatum diſſeruit, « non Philippum Athenienſi- » bus, non Pyrrhum, aut Antiochum, » populo Romano perinde metuendos » fuiſſe ». Exſtat oratio, « quâ magnitu- » dinem viri, violentiam ſubjectarum ei » gentium, & quàm propinquus Italiæ » hoſtis, ſuaque in deſtruendo eo con- » ſilia » extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Suevi, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur : ſed non exceſſit Italiâ per duodeviginti annos; conſenuitque, multùm imminutâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neque aliud perfugium : pulſus haud multò pòſt Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptuſque, Forum Julium, Narbonenſis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cuſum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nuntiato « regem Ar- » taxiam Armeniis a Germanico datum »,

decrevere patres, « ut Germanicus atque »Druſus ovantes Urbem introirent ». Structi & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientiâ firmaverat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur Rheſcuporin quoque, Thraciæ regem, aſtu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat: quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fatri ejus, partem filio Cotyi permiſit. In eâ diviſione arva, & urbes, & vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus, Rheſcuporidi ceſſit: ipſorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, avidum, & ſocietatis impatiens erat. Sed primò ſubdolâ concordiâ egêre: mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem utriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat: enimverò auditâ mutatione Principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXV. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur: deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, « ne armis diſceptarent »: ſta-

A. U. C. 772. J. C. 19.

timque a Cotye dimiſſa ſunt, quæ paraverat, auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, « eumdem in locum coiretur, » poſſe de controverſiis colloquio tranſi» gi »: nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, ut dictitabat, fœderi, convivium adjicit; tractâque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, « ſacra regni, ejuſdem fa» miliæ deos, & hoſpitales menſas » obteſtantem, catenis onerat. Thraciâque omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, « ſtructas ſibi inſidias, præventum inſi» diatorem »: ſimul bellum adversùs Baſtarnas Scythaſque prætendens, novis peditum & equitum copiis ſeſe firmabat.

LXVI. MOLLITER reſcriptum, « ſi » fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ » fidere: ceterùm neque ſe, neque ſe» natum, niſi cognitâ causâ, jus & inju» riam diſcreturos: proinde, tradito Cotye, « veniret, transferretque invidiam » criminis ». Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœſiæ, cum militibus, quîs Cotys traderetur, in Thraciam miſit.

Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus eſſe: « occidi Cotyn » jubet, mortemque ſponte ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutavit; ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, Pomponium Flaccum, veterem ſtipendiis, & arctâ cum rege amicitiâ, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœſiæ præfecit. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXVII. Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamvis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, ut præſidia Romana intraret: circumdata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, ſuadendo, & quantò longiùs abſcedebatur apertiore cuſtodiâ, poſtremò gnarum neceſſitatis in Urbem traxere. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſiliis adverſatum conſtabat, inque liberos Cotyis dividitur: iiſque nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Marcum Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum

A. U. C. 772. J. C. 19.

miſerant. Rheſcuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. PER idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochoſque, & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt: ſpecie venandi, omiſſis maritimis locis, avia ſaltuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolæ ruperant, auditâ regis fugâ: neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, a Vibic Frontone præfecto equitum vincîtur: mo Remmius, evocatus, priori cuſtodiæ regi adpoſitus, quaſi per iram gladio eun tranſigit: unde major fides, conſcienti ſceleris, & metu indicii, mortem Vonon inlatam.

LXIX. AT GERMANICUS Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones au urbes juſſerat, abolita, vel in contrariun verſa cognoſcit: hinc graves in Piſonen contumeliæ, nec minùs acerba, quæ al illo in Cæſarem tentabantur. Dein Piſ abire Syriâ ſtatuit; mox adversâ Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate ſolve

bantur, admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochenſium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ rurſum Germanico acciderat: ſævam vim morbi augebat perſuaſio veneni a Piſone accepti: & reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quîs creditur animas numinibus infernis ſacrari: ſimul miſſi a Piſone incuſabantur, ut valetudinis adverſa rimantes.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXX. Ea Germanico haud minùs irâ, quàm per metum accepta; « ſi limen » obſideretur, ſi effundendus ſpiritus ſub » oculis inimicorum foret; quid deinde » miſerrimæ conjugi, quid infantibus li» beris eventurum? lenta videri veneficia: » feſtinare & urgere, ut provinciam, ut » legiones ſolus habeat: ſed non uſque eò » defectum Germanicum, neque præmia » cædis apud interfectorem manſura »: componit epiſtolas, « quîs amicitiam ei » renuntiabat».. Addunt plerique juſſum » provinciâ decedere »: nec Piſo moratus ultrà, naves ſolvit; moderabaturque

A. U. C. 772. J. C. 19.

curſui, quò propiùs regrederetur, ſi mors Germanici Syriam aperuiſſet.

LXXI. CÆSAR paullifper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, ubi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum adloquitur: « Si fato concederem, » juſtus mihi dolor etiam adversùs deos » eſſet, quòd me parentibus, liberis, » patriæ, intra juventam præmaturo exitu » raperent: nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtris relinquo: referatis patri ac » fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, » quibus inſidiis circumventus miſerrimam vitam peſſimâ morte finierim. Si » quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia erga viventem » movebat, inlacrimabunt, quondam » florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, » muliebri fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud ſenatum, invocandi » leges. Non hoc præcipuum amicorum » munus eſt, proſequi defunctum ignavo » queſtu: ſed quæ voluerit meminiſſe, » quæ mandaverit exſequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, » ſi me potiùs quàm fortunam meam fovebatis. Oſtendite populo Romano divi » Auguſti neptem, eamdemque conjugem » meam;

» meam : numerate ſex liberos. Miſeri- A. U. C.
» cordia cum accuſantibus erit : fingenti- 772.
» buſque ſceleſta mandata, aut non cre- J. C.
» dent homines, aut non ignoſcent ». 19.
Juravere amici, dextram morientis contingentes, « ſpiritum antè quàm ultio» nem amiſſuros ».

LXXII. Tum ad uxorem verſus, « per » memoriam ſuî, per communes liberos » oravit, « exueret ferociam, ſævienti for» tunæ ſubmitteret animum; neu regreſſa » in Urbem æmulatione potentiæ vali» diores iritaret ». Hæc palam, & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò pòſt exſtinguitur, ingenti luctu provinciæ & circumjacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regeſque; tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes; viſuque & auditu juxtà venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam effugerat.

LXXIII. Funus ſine imaginibus & pompâ, per laudes, ac memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæqua-

A. U. C. 772. J. C. 19.

rent. « Nam utrumque corpore decoro
» genere inſigni, haud multùm trigint
» annos egreſſum, ſuorum inſidiis exter
» nas inter gentes occidiſſe : ſed hun
» mitem erga amicos, modicum volup
» tatum, uno matrimonio, certis libe
» ris egiſſe : neque minùs prœliatorem
» etiamſi temeritas abſuerit, præpeditur
» que ſit perculſas tot victoriis Germani
» ſervitio premere. Quòd ſi ſolus arbite
» rerum, ſi jure & nomine regio fuiſſet
» tantò promptiùs adſecuturum gloriar
» militiæ, quantùm clementiâ, tempe
» rantiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet »
Corpus antequam cremaretur, nudatur
in foro Antiochenſium, qui locus ſepu
turæ deſtinabatur. Prætuleritne venefic
ſigna, parùm conſtitit : nam ut quis m
ſericordiâ in Germanicum, & præſump
ſuſpicione, aut favore in Piſonem pro
nior, diverſi interpretabantur.

LXXIV. CONSULTATUM inde inte
legatos, quíque alii ſenatorum aderant
« quiſnam Syriæ præficeretur »: & ceter
modicè niſis, inter Vibium Marſum, &
Cn. Sentium diu quæſitum : dein Marſu
ſeniori, & acriùs tendenti Sentio con
ceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in pro
vinciâ, & Plancinæ percaram, nomin

Martinam, in Urbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſque qui crimina & accuſationem tamquam adversùs receptos jam reos inſtruebant. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXV. At Agrippina, quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis; miſerantibus cunctis, « quòd femina nobilitate princeps, » pulcherrimo modò matrimonio, inter » venerantes gratanteſque aſpici ſolita, » tunc ferales reliquias ſinu ferret, incerta » ultionis, anxia ſuî, & infelici fecundi» tate fortunæ totiens obnoxia ». Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, « exceſſiſſe Germanicum ». Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, quæ luctum amiſſæ ſororis tum primùm læto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque « prompta illi legionum » ſtudia: repeteret provinciam non jure » ablatam, & vacuam ». Igitur « quid » agendum » conſultanti, M. Piſo filius « properandum in Urbem » cenſebat: « nihil adhuc inexpiabile admiſſum, ne-

A. U. C. 772. J. C. 19.

»que ſuſpiciones imbecillas, aut inania »famæ pertimeſcenda: diſcordiam erga »Germanicum odio fortaſſe dignam, »non pœnâ: & ademptione provinciæ, »ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, civile bellum »incipi: nec duraturos in partibus centuriones militeſque, apud quos recens »imperatoris ſui memoria, & penitus »infixus in Cæſares amor prævaleret».

LXXVII. CONTRA Domitius Celer ex intimâ ejus amicitiâ diſſeruit, «Utendum »eventu. Piſonem, non Sentium, Syriæ »præpoſitum: huic faſces & jus prætoris »huic legiones datas: ſi quid hoſtile ingruat, quàm juſtiùs arma oppoſiturum »qui legati auctoritatem, & propria man»data acceperit? Relinquendum etiam »rumoribus tempus, quo ſeneſcant: plerumque innocentes, recenti invidiæ »impares. At ſi teneat exercitum, augeat »vires, multa, quæ provideri non poſſint »fortuitò in melius caſura. An feſtinamus »cum Germanici cineribus adpellere, ut »te inauditum & indefenſum planctus »Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo »rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris favor, ſed in oc»culto: & periiſſe Germanicum nulli

jactantiùs mærent, quàm qui maximè
lætántur ». A. U. C.

LXXVIII. Haud magnâ mole Piſo, 772.
romptus ferocibus, in ſententiam tra- J. C.
itur: miſſiſque ad Tiberium epiſtolis, 19.
ncuſat Germanicum « luxûs & ſuperbiæ;
ſeque pulſum, ut locus rebus novis
patefieret, curam exercitûs, eâdem fide
quâ tenuerit, repetiviſſe ». Simul Do-
nitium impoſitum triremi « vitare lito-
rum oram, præterque inſulas lato mari
pergere in Syriam » jubet: concurrentes
leſertores per manipulos componit, ar-
nat lixas, trajectiſque in continentem
iavibus, vexillum tironum in Syriam
euntium intercipit. Regulis Cilicum « ut
ſe auxiliis juvarent » ſcribit; haud ignavo
ad miniſteria belli juvene Piſone, quam-
juam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet.

LXXIX. Igitur oram Lyciæ ac Pam-
phyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ
Agrippinam vehebant, utrimque infenſi,
arma primò expediere: dein mutuâ for-
midine, non ultra jurgium proceſſum eſt:
Marſuſque Vibius nuntiavit Piſoni, « Ro-
» mam ad dicendam cauſam veniret ».
Ille eludens reſpondit, « adfuturum, ubi
» prætor, qui de veneficiis quæreret, reo
» atque accuſatoribus diem prædixiſſet ».

A. U. C. 772. J. C. 19.

Interim Domitius Laodiceam, urbem Syriæ, adpulſus, cùm hiberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè novis conſiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato prævenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit, monetque « ne caſtra corruptoribus » ne provinciam bello tentet »: quóſque Germanici memores, aut inimicis ejus adverſos cognoverat, contrahit, magnitudinem Imperatoris idemtidem ingerens, & « rempublicam armis peti »: ducitque validam manum, & prœlio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima e præſentibus: ſed caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto ſuiſque & Plancinæ ſervitiis, auxilia Cilicum, quæ reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. « Cæſariſque ſe legatum » teſtabatur « provinciâ, quam is dediſſet, arceri, » non a legionibus (earum quippe accitu » venire) ſed a Sentio, privatum odium » falſis criminibus tegente: conſiſterent » in acie, non pugnaturis militibus, ubi » Piſonem ab ipſis *parentem* quondam » appellatum, ſi jure ageretur, potiorem, » ſi armis, non invalidum, vidiſſent ».

um pro munimentis caſtelli manipulos A. U. C.
xplicat, colle arduo & derupto; nam 772.
etera mari cinguntur. Contrà veterani, J. C.
rdinibus ac ſubſidiis inſtructi: hinc mi- 19.
itum, inde locorum aſperitas: ſed non nimus, non ſpes, ne tela quidem niſi greſtia, ad ſubitum uſum properata. Ut enêre in manùs, non ultrà dubitatum, uàm dum Romanæ cohortes in æquum niterentur: vertunt terga Cilices, ſeque aſtello claudunt.

LXXXI. Interim Piſo claſſem, haud rocul opperientem, adpugnare fruſtra entavit: regreſſuſque, & pro muris modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat; adeóque commoverat, ut ſignifer legionis ſextæ ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius « occanere cornua tubaſ»que, & peti aggerem, erigi ſcalas » juſſit, « ac promptiſſimum quemque ſuc»cedere: alios tormentis haſtas, ſaxa, & »faces ingerere ». Tandem, victâ pertinaciâ, Piſo oravit, « utì, traditis armis, »maneret in caſtello, dum Cæſar, cui »Syriam permitteret, conſulitur ». Non receptæ conditiones: nec aliud, quàm naves & tutum in Urbem iter, conceſſum eſt.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXXII. AT ROMÆ, poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant queſtus: « Ideo nimirum in extremas » terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam » provinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſta » cum Plancinâ ſermones: vera prorſus » de Druſo ſeniores locutos: diſplicere » regnantibus civilia filiorum ingenia: » neque ob aliud interceptos, quàm quia » populum Romanum æquo jure com» plecti, redditâ libertate, agitaverint ». Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto juſtitio, dèſererentur fora, clauderentur domus; paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem: & quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altiùs animis mærebant. Fortè negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine ejus attulere: ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt: ut quiſque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt: curſant per Urbem, moliuntur templorum fores: juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras

adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et A. U. C. populus, quaſi rurſum ereptum, acriùs 772. doluit. J. C. 19.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretique, « ut nomen ejus » Saliari carmine caneretur: ſedes curules » ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperque » eas querceæ coronæ ſtatuerentur: ludos » Circenſes eburna effigies præiret: neve » quis flamen aut augur in locum Ger- » manici, niſi gentis Juliæ, crearetur ». Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac « mortem ob » rempublicam obiiſſe »: ſepulcrum Antiochiæ ubi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve in quîs colerentur, haud facilè quis numerum inierit. Cùm cenſeretur clipeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquentiæ; adſeveravit Tiberius, « ſolitum paremque ceteris » dicaturum: neque enim eloquentiam » fortunâ diſcerni; & ſatis inluſtre, ſi » veteres inter ſcriptores haberetur ». Equeſter ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *Juniorum* dicebatur; inſtituitque

A. U. C. 772. J. C. 39.

utì turmæ Idibus Juliis imaginem ejus ſequerentur: pleraque manent: quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas obliteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici Livia, nupta Druſo, duos virilis ſexûs ſimul enixa eſt: quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, « nulli antè Romanorum » ejuſdem faſtigii viro geminam ſtirpem » editam »: nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus ſenatûs decretis libido feminarum coercita; cautumque « ne quæſtum corpore faceret, » cui avus, aut pater, aut maritus eques » Romanus fuiſſet »: nam Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum adversùm impudicas in ipsâ profeſſione flagitii credebant. Exactum & a Titidio Labeone, Viſtiliæ marito, « cur in uxore delicti » manifeſtâ ultionem legis omiſiſſet »?

itque illo prætendente « ſexaginta dies » ad conſultandum datos necdum præteriiſſe », ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. Eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptiis Judaicisque pellendis : factumque patrum conſultum, « ut quatuor millia libertini generis eâ » ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, » in inſulam Sardiniam veherentur », coercendis illic latrociniis, &, ſi ob gravitatem cæli interiiſſent, vile damnum : « ceteri cederent Italiâ, niſi certam ante » diem profanos ritus exuiſſent ».

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXXVI. Post quæ retulit Cæſar, « capiendam virginem in locum Occiæ », quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat : egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, « quòd, offerendo » filias, de officio in rempublicam cer» tarent ». Prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater ejus in eodem conjugio manebat : nam Agrippa diſcidio domum imminuerat : & Cæſar quamvis poſthabitam, decies ſeſtertii dote ſolatus eſt.

LXXXVII. Sævitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emptor penderet, « binoſque num-

»mos ſe additurum negotiatoribus in
A. U. C. »ſingulos modios ». Neque tamen ob ea
772. *parentis patriæ*, delatum & antea, vo-
J. C. cabulum adſumpſit, acerbéque increpuit
19. eos, qui *divinas occupationes*, ipſumque
dominum dixerant: unde anguſta & lubrica
oratio ſub Principe, qui libertatem me-
tuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud ſcriptores ſenatoreſque eorumdem temporum, Adgandeſtrii, principis Cattorum, lectas in ſenatu literas, quibus « mortem Arminii » promittebat, « ſi patrandæ neci venenum
» mitteretur »: reſponſumque eſſe, « non
» fraude, neque occultis, ſed palam &
» armatum populum Romanum hoſtes
» ſuos ulciſci »: quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis, & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adverſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, ſicut alii reges duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus:

ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim
potentiæ explevit: caniturque adhuc bar- A. U. C.
baras apud gentes; Græcorum annalibus 772.
ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Ro- J. C.
manis haud perinde celebris, dum vetera 19.
extollimus, recentium incurioſi.

BREVIARIUM

LIBRI TERTII.

I. *Agrippina cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam pervenit. Eæ tumulo Auguſti illatæ, & funus ductum.* VII. *Druſus in Illyricum rurſus proficiſcitur.* VIII. *Cn. Piſo, cùm Romam rediiſſet, veneni & majeſtatis poſtulatur. Dictâ causâ, cùm omnia inſenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert.* XX. *Tacfarinas bellum in Africâ renovat, quod opprimitur a L. Apronio proconſule.* XXII. *Lepida Æmilia adulterii & veneni defertur, & damnatur.* XXV. *Papia Poppæa lex ad id tempus aſperiùs exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exſolvuntur. Legum initia & vices.* XXX. *L.*

Voluſii & Salluſtii Criſpi, inſignium virorum, obitus. XXXI. *Tiberius in Campaniam concedit.* XXXII. *Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Junius Blæſus deligitur.* XXXVII. *Equites aliquot Romani majeſtatis damnantur.* XXXVIII. *Thracum diſcordia.* XL. *Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. At infeliciter. A legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ; & ipſæ ad vetus jugum retractæ.* XLIX. *C. Lutorius, eques, majeſtatis damnatus, & in carcere exanimatus.* LII. *Cura luxûs coercendi cœpta & omiſſa.* LVI. *Druſus tribuniciam poteſtatem accipit.* LVIII. *Flamen Dialis vetitus provinciam ſortiri.* LX. *Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata.* LXVI. *C. Silanus repetundarum & majeſtatis damnatus.* LXXIII. *Tacfarinatem*

Junius Blæſus proturbat & fratrem ejus capit. LXXVI. *Juniæ illuſtris feminæ mors & funus.*

Hæc triennio geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXIII.	20.	Coſſ.	M. VALERIO Meſſalâ; C. AURELIO Cottâ.
DCCLXXIV.	21.	Coſſ.	TIBERIO Auguſto IV, DRUSO Cæſare II.
DCCLXXV.	22.	Coſſ.	D. HATERIO Agrippâ; C. SULPICIO Galbâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER TERTIUS.

NIHIL intermiſsâ navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram inſulam advehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, ut quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad oppidum

A. U. C 772. J. C. 19.

A. U. C. 772. J. C. 19.

Brundiſium; quod naviganti celerrimum fidiſſimumque adpulſu erat. Atque ubi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, & rogitantium inter ſe, « ſilentione, an » voce aliquâ egredientem exciperent »? neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cùm claſſis paullatim ſucceſſit, non alacri, ut adſolet, remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egreſſa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obvii & recentes in dolore anteibant.

II. MISERAT duas prætorias cohortes Cæſar, addito « ut magiſtratus Calabriæ, » Apulique & Campani, ſuprema erga » memoriam filii ſui munera fungeren» tur ». Igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta ſigna, verſi faſces: atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaque funerum ſol-

lemnia cremabant: etiam quorum diverſa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras diis Manibus ſtatuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Tarracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre, liberiſque Germanici, qui in Urbe fuerant. Conſules M. Valerius & C. Aurelius (jam enim magiſtratum occœperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, & ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari.

A. U. C. 773. J. C. 20.

III. Tiberius atque Auguſta publico abſtinuere; inferius majeſtate ſuâ rati, ſi palam lamentarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum ſcripturâ, reperio ullo inſigni officio functam; cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoque conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non toleravit: faciliùs crediderim, Tiberio & Auguſtâ, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mæror, &

matris exemplo, avia quoque & patruus
A. U. C. attineri viderentur.
773. IV. Dies, quo reliquiæ tumulo Au-
J. C. 20. guſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies: plena Urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces: illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, « concidiſſe rempublicam, nihil ſpei re- » liquum » clamitabant; promptiùs apertiúſque, quàm ut meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm « decus » patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, uni- » cum antiquitatis ſpecimen » appellarent, verſique ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur.

V. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quæ in Druſum, patrem Germanici, honora & magnifica Auguſtus feciſſet: « ipſum » quippe aſperrimo hiemis, Ticinum uſ- » que progreſſum, neque abſcedentem a » corpore ſimul Urbem intraviſſe: circum- » fuſas lectò Claudiorum Juliorumque » imagines, defletum in foro, laudatum » pro roſtris, cuncta a majoribus reperta,

» aut quæ poſteri invenerint, cumulata. A. U. C.
» At Germanico ne ſolitos quidem, & 773.
» cuicumque nobili debitos honores, con- J. C.
» tigiſſe : ſanè corpus ob longinquitatem 20.
» itinerum externis terris quoquo modo
» crematum : ſed tantò plura decora mox
» tribui par fuiſſe, quantò prima fors
» negaviſſet : non fratrem niſi unius diei
» viâ, non patruum ſaltem portâ tenus
» obvium : ubi illa veterum inſtituta ?
» præpoſitam toro effigiem, meditata ad
» memoriam virtutis carmina, & lauda-
» tiones & lacrimas, vel doloris imita-
» menta » ?

VI. Gnarum id Tiberio fuit ; utque premeret vulgi ſermones, monuit edicto : « Multos inluſtrium Romanorum ob rem- » publicam obiiſſe; neminem tam flagranti » deſiderio celebratum : idque & ſibi, & » cunctis egregium, ſi modus adjiceretur : » non enim eadem decora principibus vi- » ris, & imperatori populo, quæ modicis » domibus, aut civitatibus : conveniſſe » recenti dolori luctum, & ex mærore » ſolatia : ſed referendum jam animum » ad firmitudinem, ut quondam divus » Julius, amiſsâ unicâ filiâ, ut divus Au- » guſtus, ereptis nepotibus, abſtruſerint » triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exem-

A. U. C. 773. J. C. 20.

»plis: quotiens populus Romanus clades »exercituum, interitum ducum, funditus »amiſſas nobiles familias conſtanter tu»lerit? Principes mortales, rempublicam »æternam eſſe. Proin repeterent ſollem»nia: & quia ludorum Megaleſiûm ſpec»taculum ſuberat, etiam voluptates re»ſumerent».

VII. TUM exuto juſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ e Piſone ultionis: & crebro queſtu, « quòd vagus interim per amœna Aſiæ »atque Achaiæ, adroganti & ſubdolâ mo»râ, ſcelerum probationes ſubverteret» Nam vulgatum erat « miſſam », ut dixi « a Cn. Sentio famoſam veneficiis Mar»tinam, ſubitâ morte Brundiſii exſtinc»tam, venenumque nodo crinium eju »occultatum, nec ulla in corpore ſign »ſumpti exitii reperta «.

VIII. AT PISO, præmiſſo in Urben filio, datiſque mandatis, per quæ Principem molliret, ad Druſum pergit; quen haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quò integrum judicium oſtentaret, exceptum comiter juvenem, ſuetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget

Druſu

)ruſus Piſoni, « ſi vera forent quæ jacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum » reſpondit: « ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe ». Hæc palam, & itato omni ſecreto: neque dubitabantur ræſcripta ei a Tiberio, cùm, incallidus lioqui & facilis juventâ, ſenilibus tum rtibus uteretur. A. U. C. 773. J. C. 20.

IX. Piso, Dalmatico mari tramiſſo, eliċtiſque apud Anconam navibus, per 'icenum, ac mox Flaminiam viam, adequitur legionem, quæ e Pannoniâ in Jrbem, dein præſidio Africæ, ducebatur: aque res agitata rumoribus, « ut in agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtentaviſſet ». Ab Narniâ, vitandæ ıſpicionis, an quia pavidis conſilia in ıcerto ſunt, Nare, ac mox Tiberi deectus, auxit vulgi iras, quia navem ımulo Cæſarum adpulerat; dieque, & ipâ frequenti, magno clientium agmine ɔſe, feminarum comitatu Plancina, & ultu alacres inceſsêre. Fuit inter inritaıenta invidiæ domus foro imminens, eſta ornatu, conviviumque & epulæ, : celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die, Fulcinius Trio Piɔnem apud conſules poſtulavit: contrà

A. U. C. 773. J. C. 20.

Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, « nullas
» eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores,
» ſed rerum indices & teſtes, mandata
» Germanici perlaturos ». Ille, dimiſſa
ejus cauſæ delatione, « ut priorem vitam
» accuſaret » obtinuit; petitumque eſt a
principe, « cognitionem exciperet ». Quod
ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi
& patrum metuens: contrà, « Tiberium
» ſpernendis rumoribus validum, & conſ
» cientiæ matris innexum eſſe: veraque
» aut in deterius credita, judice ab uno
» faciliùs diſcerni: odium & invidiam
» apud multos valere ». Haud fallebat
Tiberium moles cognitionis, quâque ipſe
famâ diſtraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium
& hinc preces audit, integramque cauſam ad ſenatum remittit.

XI. Atque interim Druſus rediens
Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent
« ob receptum Maroboduum, & res
» priore æſtate geſtas, ut ovans iniret »,
prolato honore Urbem intravit. Poſt quam
reo « T. Arruntium, T. Vinicium, Aſinium Gallum, Æſerninum Marcellum,
» Sex. Pompeium patronos » petenti, iique diverſa excuſantibus, M. Lepidus (

L. Piſo, & Livineius Regulus adfuere : arrectâ omni civitate, « quanta fides amici Germanici, quæ fiducia reo : ſatin' cohiberet, an promeret ſenſus ſuos Tiberius » : iis haud aliàs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit. A. U. C. 773. J. C. 20.

XII. Die ſenatûs, Cæſar orationem habuit meditato temperamento : « Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adjutoremque Germanico datum a ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis : illic contumaciâ & certaminibus aſperaſſet juvenem, exituque ejus lætatus eſſet, an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum. Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga imperatorem exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt ; odero, ſeponamque a domo meâ, & privatas inimicitias, non Principis ulciſcar. Sin facinus in cujuſcumque mortalium nece vindicandum detegitur ; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes juſtis ſolatiis adficite : ſimulque illud reputate, turbidè & ſeditiosè tractaverit exercitus Piſo ; quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum ; armis repetita provincia ; an falſa hæc in majus

A. U. C. 773. J. C. 20.

»vulgaverint accuſatores : quorum ego »nimiis ſtudiis jure ſuccenſeo. Nam quò »pertinuit, nudare corpus, & contrec»tandum vulgi oculis permittere, dif»ferrique etiam per externos, tamquam »veneno interceptus eſſet, ſi incerta ad»huc iſta, & ſcrutanda ſunt? Defleo »equidem filium meum, ſemperque de»flebo: ſed neque reum prohibeo, quò »minus cuncta proferat, quibus innocentia »ejus ſublevari, aut, ſi qua fuit iniquitas »Germanici, coargui poſſit: voſque oro, »ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, »objecta crimina pro adprobatis accipiatis. »Si quos propinquus ſanguis, aut fides »ſua patronos dedit, quantum quiſque »eloquentiâ & curâ valet, juvate pericli»tantem. Ad eumdem laborem, eam»dem conſtantiam accuſatores hortor. Id »ſolùm Germanico ſuper leges præſtiteri»mus, quòd in curiâ potiùs quàm in foro, »apud ſenatum quàm apud judices, de »morte ejus anquiritur: cetera pari mo»deſtiâ tractentur: nemo Druſi lacrimas, »nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi »qua in nos adverſa finguntur».

XIII. Exin « biduum criminibus ob»jiciendis» ſtatuitur, « utque ſex dierum »ſpatio interjecto, reus per triduum de-

»ſenderetur». Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitioſè, avaréque habitam Hiſpaniam. Quod neque convictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur majoribus flagitiis. Poſt quem Servæus, & Veranius, & Vitellius, conſimili ſtudio, ſed multâ eloquentiâ Vitellius, objecere, « odio Germanici, & »rerum novarum ſtudio, Piſonem vulgus »militum, per licentiam & ſociorum »injurias, eò uſque corrupiſſe, ut *parens* »*legionum* a deterrimis appellaretur: con»trà, in optimum quemque, maximè in »comites & amicos Germanici, ſæviſſe: »poſtremò ipſum devotionibus & veneno »peremiſſe: ſacra hinc & immolationes »nefandas ipſius atque Plancinæ: petitam »armis rempublicam; utque reus agi »poſſet, acie victum».

A. U. C. 773. J. C. 20.

XIV. DEFENSIO in ceteris trepidavit: nam neque ambitionem militarem, neque provinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversùm imperatorem inficiari poterat: ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe; quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, « in con»vivio Germanici, cùm ſuper eum Piſo »diſcumberet, infectos manibus ejus ci-

A. U. C. 773. J. C. 20.

» bos » arguentes : quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſervitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram, id auſum : offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed judices per diverſa implacabiles erant : Cæſar ob bellum provinciæ inlatum ; ſenatus, numquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe : (*) ſcripſiſſent expoſtulantes : quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, « non temperaturos manibus, ſi patrum » ſententias evaſiſſet » : effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias ac devellebant ; ni juſſu Principis protectæ repoſitæque forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt : vario rumore, cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur.

XV. EADEM Plancinæ invidia, major gratia : eóque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. Atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, « ſociam » ſe cujuſcumque fortunæ, & ſi ita ferret, » comitem exitii » promittebat. Ut ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit;

(*) Supplendum videtur : *& quæ ſcripſiſſent expoſtulantes.* Vide Notas ad Annal. III, 14.

paullatim ſegregari a marito, dividere defenſionem cœpit: quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, ſenatumque rurſum ingreditur: redintegratamque accuſationem, infenſas patrum voces, adverſa & ſæva cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ, obſtinatum, clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatque, & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur: dein multam poſt noctem, egreſsâ cubiculo uxore, « operiri fores » juſſit: & cœptâ luce, perfoſſo jugulo, jacente humi gladio, repertus eſt.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XVI. Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgaverit; ſed amicos ejus dictitaviſſe, « literas Tiberii, » & mandata in Germanicum continere: » ac deſtinatum promere apud patres, » Principemque arguere, ni eluſus a Se- » jano per vana promiſſa foret: nec illum » ſponte exſtinctum, verùm immiſſo per- » cuſſore »: quorum neutrum adſevera-

A. U. C. 773. J. C. 20.

verim : neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad juventam duraverunt. Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, « ſuam invidiam tali morte quæſitam » apud ſenatum (*) », crebriſque interrogationibus exquirit « qualem Piſo diem » ſupremum, noctemque exegiſſet ». Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultiùs reſpondente, recitat codicillos a Piſone in hunc ferme modum compoſitos : « Conſpiratione inimicorum & in- » vidiâ falſi criminis oppreſſus, quatenus » veritati & innocentiæ meæ nuſquam » locus eſt, deos immortales teſtor, vi- » xiſſe me, Cæſar, cum fide adversùm » te, neque aliâ in matrem tuam pietate : » voſque oro liberis meis conſulatis : ex » quibus Cn. Piſo qualicumque fortunæ » meæ non eſt adjunctus, cùm omne hoc » tempus in Urbe egerit : M. Piſo repetere » Syriam dehortatus eſt : atque utinam » ego potiùs filio juveni, quàm ille patri » ſeni ceſſiſſet! eò impenſiùs precor, ne » meæ pravitatis pœnas innoxius luat. » Per quinque & quadraginta annorum » obſequium, per collegium conſulatûs

(*) Supplendum videtur : *Apud Senatum indolet ; Piſonis libertum appellat ; crebriſque interrogationibus ; &c.* Vide Notas ad Annal. III, 16.

» quondam divo Auguſto parenti tuo pro-
» batus, & tibi amicus, nec quidquam A. U. C.
» poſt hæc rogaturus, ſalutem infelicis 773.
» filii rogo ». De Plancinâ nihil addidit. J. C.
20.

XVII. Post quæ Tiberius adoleſcentem crimine civilis belli purgavit: « patris » quippe juſſa, nec potuiſſe filium detrectare »: ſimul « nobilitatem domûs, etiam » ipſius, quoquo modo meriti, gravem » caſum » miſeratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio diſſeruit, « matris preces » obtendens: in quam optimi cujuſque ſecreti queſtus magis ardeſcebant. « Id ergo fas aviæ, interfectricem nepotis » aſpicere, adloqui, eripere ſenatui? quod » pro omnibus civibus leges obtineant, » uni Germanico non contigiſſe! Vitellii » & Veranii voce defletum Cæſarem; ab » Imperatore & Auguſtâ defenſam Plancinam! proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, » in liberos ejus, egregiamque aviam ac » patruum ſanguine miſerrimæ domûs » exſatiaret ». Biduum ſuper hac imagine cognitionis abſumptum; urgente Tiberio liberos Piſonis, « matrem uti tuerentur ». Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quàm invidia augebatur. Primus ſenten-

A. U. C. 773. J. C. 20.

tiam rogatus Aurelius Cotta conſul (nam referente Cæſare, magiſtratus eo etiam munere fungebantur) « nomen Piſonis » radendum faſtis » cenſuit : « partem bo» norum publicandam; pars ut Cn. Piſoni » filio concederetur, iſque prænomen » mutaret. M. Piſo exutâ dignitate, & » accepto quinquagies ſeſtertio, in decem » annos relegaretur, conceſsâ Plancinæ » incolumitate ob preces Auguſtæ ».

XVIII. MULTA ex eâ ſententiâ mitigata ſunt a Principe : « ne nomen Piſonis faſtis » eximeretur, quando M. Antonii, qui » bellum patriæ feciſſet; Juli Antonii qui » domum Auguſti violaſſet, manerent »: & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitque ei paterna bona; ſatis firmus, ut ſæpe memoravi, adversùm pecuniam, & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Meſſalinus « ſignum aureum in æde Martis » Ultoris »; Cæcina Severus « aram Ultio» ni ſtatuendam » cenſuiſſent, prohibuit : « ob externas ea victorias ſacrari » dictitans, « domeſtica mala triſtitiâ operien» da ». Addiderat Meſſalinus, « Tiberio, » & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ » Druſoque, ob vindictam Germanici, » grates agendas », omiſeratque Claudii

mentionem : & Meſſalinum quidem L. Aſprenas, ſenatu coram, percunctatus eſt, « an prudens præteriſſet» ? ac tum demum nomen Claudii adſcriptum eſt. Mihi, quantò plura recentium, ſeu veterum revolvo, tantò magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obverſantur : quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XIX. PAUCIS pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, « Vitellio, atque Veranio, » & Servæo ſacerdotia tribuendi »: Fulcinio « ſuffragium ad honores » pollicitus, monuit, « ne facundiam violentiâ præci» pitaret ». Is finis fuit ulciſcendâ Germanici morte, non modò apud illos homines, qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore jactatâ : adeò maxima quæque ambigua ſunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent; alii vera in contrarium vertunt : & gliſcit utrumque poſteritate. At Druſus Urbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ovans introiit, paucoſque poſt dies Vipſania mater ejus exceſſit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu : nam ce-

teros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum a Camillo memoravi, bellum in Africâ renovat, vagis primùm populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graves prædas: poſtremò haud procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius, impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites, « ut copiam pugnæ » in aperto facerent », aciem pro caſtris inſtruit; primoque impetu pulsâ cohorte, promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, « quòd inconditis aut » deſertoribus miles Romanus terga da- » ret »: ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, adverſum os in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit, donec deſertus ſuis caderet.

XXI. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quàm gloriâ hoſtis anxius, raro eâ tempeſtate, & e vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſti

necat. Tantúmque ſeveritate profectum, ut vexillum veteranorum, non ampliùs quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint: quo prœlio Rufus Helvius, gregarius miles, ſervati civis decus retulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ: Cæſar addidit civicam coronam, « quòd non eam quoque Apro- » nius jure proconſulis tribuiſſet », queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas, perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; ubi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumque Romanum impunè ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus prædâ, ſtativis caſtris adhærebat: miſſu patris Apronius Cæſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam adversùm Numidas pugnam facit, pellitque in deſerta.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXII. At Romæ Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur « ſimula- » viſſe partum ex P. Quirinio divite atque » orbo »: adjiciebantur « adulteria, ve- » nena; quæſitumque per Chaldæos in

A. U. C. 773. J. C. 20.

»domum Cæſaris », defendente ream Manio Lepido, fratre. Quirinius, poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamvis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haud facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna; deprecatus primò ſenatum, « ne majeſtatis »crimina tractarentur »: mox M. Servilium e conſularibus, alioſque teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. Idemque ſervos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ haberentur, tranſtulit ad conſules; neque per tormenta interrogari paſſus eſt de his, quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum, conſulem deſignatum, dicendæ primo loco ſententiæ: quod alii civile rebantur, « ne »ceteris adſentiendi neceſſitas fieret »: quidam ad ſævitiam trahebant; « neque »enim ceſſurum niſi damnandi officio ».

XXIII. LEPIDA ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili « majores ſuos » ciens, « ipſumque »Pompeium », cujus ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permovit, ut effuſi in lacrimas, « ſæva & deteſtanda Quirinio »

clamitarent, « cujus ſenectæ atque orbi- A. U. C.
» tati & obſcuriſſimæ domui, deſtinata 773.
» quondam uxor L. Cæſari, ac divo Au- J. C.
» guſto nurus, dederetur »: dein tormentis 20.
ſervorum patefacta ſunt flagitia, itumque in ſententiam Rubellii Blandi, a quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alii mitiùs cenſuiſſent: mox Scauro, qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, « compertum ſibi etiam ex P. Quirinii ſervis, » veneno eum a Lepidâ petitum ».

XXIV. Inlustrium domuum adverſa (etenim haud multùm diſtanti tempore Calpurnii Piſonem, Æmilii Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus: caſum ejus paucis repetam. Ut valida divo Auguſto in rempublicam fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas Urbe depulit, adulteroſque earum morte aut fugâ punivit: nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine « læſarum religionum », ac « violatæ majeſtatis » appellando, clementiam majorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi,

A. U. C. 773. J. C. 20.

plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Auguſti adulter, quamquam non ultrà foret ſævitum, quàm ut amicitiâ Cæſaris prohiberetur, exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec, niſi Tiberio imperitante, deprecari ſenatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram reſpondit, « ſe quoque lætari quòd frater » ejus e peregrinatione longinquâ rever» tiſſet: idque jure licitum, quia non » ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: » ſibi tamen adversùs eum integras pa» rentis ſui offenſiones: neque reditu Si» lani diſſoluta, quæ Auguſtus voluiſſet ». Fuit poſthac in Urbe, neque honores adeptus eſt.

XXV. RELATUM deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam ſenior Auguſtus poſt Julias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur, prævalidâ orbitate. Ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res

admonet, ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum ſit, altiùs differam. A. U. C. 773. J. C. 20.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, ſine probro, ſcelere, eóque ſine pœnâ aut coercitionibus, agebant: neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; provenere dominationes: multoſque apud populos, æternùm manſere. Quidam ſtatim, aut poſtquam regum pertæſum, leges maluerunt. Hæ primò, rudibus hominum animis, ſimplices erant. Maximéque fama celebravit Cretenſium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Athenienſibus quæſitiores jam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit: repertaque quædam a Tullo & Anco: ſed præcipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversùm patrum factiones multa populus paravit

A. U. C. 773. J. C. 20.

tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemviri, & accitis quæ uſquam egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis: nec minor largitor, nomine ſenatûs, Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omiſſum, quin multa & diverſa ſciſcerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis, vel converſis prioribus, cùm plura addidiſſet, otium ejus rei haud in longum paravit; ſtatim turbidis Lepidi rogationibus, neque multò pòſt tribunis redditâ licentiâ, quoquò vellent populum agitandi. Jamque non modò in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ republicâ plurimæ leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertiùm conſul, corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, quàm delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubverſor, quæ armis tuebatur, armis amiſit. Exin continua per viginti annos diſcordia:

non mos, non jus: deterrima quæque impunè; ac multa honeſta exitio fuere. A. U. C. 773. J. C. 20.
Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus, potentiæ ſecurus, quæ triumviratu juſſerat, abolevit: deditque jura, quîs pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti, ut, ſi a privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: ſed altiùs penetrabant; Urbemque, & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant: multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo remedio, quinque conſularium, quinque e prætoriis, totidem e cetero ſenatu ſorte duxiſſet: apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem e liberis Germanici jam ingreſſum juventam, commendavit patribus; utque « muneré capeſſendi vigintiviratûs ſolveretur, » & quinquennio maturiùs, quàm per » leges, quæſturam peteret », non ſine inriſu audientium poſtulavit. Prætendebat « ſibi atque fratri decreta eadem, petente » Auguſto », ſed neque tum fuiſſe dubitaverim, qui ejuſmodi preces occulti inlu-

A. U. C. 773. J. C. 20. derent : ac tamen initia faſtigii Cæſaribus erant : magiſque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior neceſſitudo, quàm avo adversùm nepotem. Additur pontificatus, & quo primùm die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici ſtirpem jam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliæ Druſi filiæ. Utque hæc ſecundo rumore, ita adverſis animis acceptum, quòd filio Claudii ſocer Sejanus deſtinaretur : polluiſſe nobilitatem familiæ videbatur, ſuſpectumque jam nimiæ ſpei Sejanum ultro extuliſſe.

XXX. Fine anni conceſſere vitâ inſignes viri, L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neque tamen præturam egreſſa : ipſe conſulatum intulit, cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus, opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus adcumulator. Criſpum, equeſtri ortum loco, C. Salluſtius, rerum Romanorum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſcivit : atque ille, quamquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoriâ multos triumphalium, conſu-

lariumque potentiâ anteiit : diverſus a
veterum inſtituto, per cultum & mundi- A. U. C.
tias ; copiâque & affluentiâ, luxu propior : 773.
ſuberat tamen vigor animi, ingentibus J. C.
negotiis par ; eò acrior, quò ſomnum & 20.
inertiam magis oſtentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus ; mox præcipuus, cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcius, ætate provectâ ſpeciem magis in amicitiâ principis, quàm vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat ; fato potentiæ raró ſempiternæ : an ſatias capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm jam nihil reliquum eſt quod cupiant ?

XXXI. Sequitur Tiberii quartus,
Druſi ſecundus conſulatus, patris atque A. U. C.
filii collegio inſignis : nam biennio antè, 774.
Germanici cum Tiberio idem honor, J. C.
neque patruo lætus, neque naturâ tam 21.
connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quaſi firmandæ valetudini, in Campaniam conceſſit, longam & continuam abſentiam paullatim meditans ; ſive ut, amoto patre, Druſus munia conſulatûs ſolus impleret. Ac fortè parva res magnum ad certamen progreſſa, præbuit juveni materiem apiſcendi favoris. Do-

A. U. C. 774. J. C. 21.

mitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sullâ nobili juvene queſtus eſt apud ſenatum, « quòd ſibi inter ſpectacula » gladiatorum, loco non deceſſiſſet ». Pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur: certabant orationibus, & memorabantur « exempla majorum, » qui juventutis inreverentiam gravibus » decretis notaviſſent »: donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit; & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & oratorum eâ ætate uberrimus erat. Idem Corbulo, « plurima per Italiam itinera, » fraude mancipum & incuriâ magiſtra- » tuum interrupta & impervia » clamitando, exſecutionem ejus negotii libens ſuſcepit: quod haud perinde publicè uſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæviebat.

XXXII. NEQUE multò pòſt miſſis ad ſenatum literis Tiberius, « motam rurſum » Africam incurſu Tacfarinatis » docuit; « judicioque patrum deligendum pro- » conſulem, gnarum militiæ, corpore » validum, & bello ſuffecturum »: quod

initium Sex. Pompeius agitandi adverſùs M. Lepidum odii nactus, « ut ſecordem, » inopem, & majoribus ſuis dedecorum, » eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum », incuſavit; adverſo ſenatu, qui « Lepidum » mitem magis quàm ignavum, paternas » ei anguſtias, & nobilitatem ſine probro » actam, honori quàm ignominiæ haben- » dam » ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum « ut Cæſar legeret, » cui mandata foret ».

A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXIII. Inter quæ Severus Cæcina cenſuit, « ne quem magiſtratum, cui » provincia obveniſſet, uxor comitaretur »: multùm antè repetito, « concordem ſibi » conjugem, & ſex partus enixam: ſeque, » quæ in publicum ſtatueret, domi ſer- » vaviſſe, cohibitâ intra Italiam, quam- » quam ipſe plures per provincias quadra- » ginta ſtipendia expleviſſet. Haud enim » fruſtra placitum olim, ne feminæ in » ſocios aut gentes externas traherentur: » ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem » luxu, bellum formidine morentur, & » Romanum agmen ad ſimilitudinem bar- » bari inceſsûs convertant. Non imbecil- » lum tantùm, & imparem laboribus » ſexum; ſed, ſi licentia adſit, ſævum, » ambitioſum, poteſtatis avidum: ince-

A. U. C. 774. J. C 21.

»dere inter milites, habere ad manum »centuriones : præſediſſe nuper feminam »exercitio cohortium, decurſu legionum. »Cogitarent ipſi, quotiens repetundarum »aliqui arguerentur, plura uxoribus ob-»jectari : his ſtatim adhæreſcere deterri-»mum quemque provincialium : ab his »negotia ſuſcipi, tranſigi : duorum egreſ-»ſus coli, duo eſſe prætoria ; pervicacibus »magis & impotentibus mulierum juſſis, »quæ Oppiis quondam, aliiſque legibus »conſtrictæ, nunc, vinclis exſolutis, do-»mos, fora, jam & exercitus regerent ».

XXXIV. PAUCORUM hæc adſenſu audita ; plures obturbabant, « neque »relatum de negotio ; neque Cæcinam »dignum tantæ rei cenſorem ». Mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, ineratque imago paternæ facundiæ, reſ-pondit. « Multa duritiæ veterum in melius »& lætius mutata. Neque enim, ut olim, »obſideri Urbem bellis, aut provincias »hoſtiles eſſe ; & pauca feminarum ne-»ceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum »quidem penates, adeò ſocios non one-»rent : cetera promiſcua cum marito, »nec ullum in eo pacis impedimentum. »Bella plane accinctis obeunda : ſed rever-»tentibus poſt laborem, quod honeſtius,

»quàm

»quàm uxorium levamentum? At quaſ- »dam in ambitionem, aut avaritiam pro- »lapſas. Quid? ipſorum magiſtratuum, »nonne pleroſque variis libidinibus ob- »noxios? non tamen ideo neminem in »provinciam mitti. Corruptos ſæpe pra- »vitatibus uxorum maritos: num ergo »omnes cælibes integros? Placuiſſe quon- »dam Oppias leges, ſic temporibus rei- »publicæ poſtulantibus: remiſſum aliquid »poſtea, & mitigatum, quia expedierit. »Fruſtra noſtram ignaviam alia ad voca- »bula transferri: nam viri in eo culpam, »ſi femina modum excedat: porro ob »unius aut alterius imbecillum animum, »malè eripi maritis conſortia rerum ſe- »cundarum adverſarumque. Simul ſexum »naturâ invalidum deſeri, & exponi ſuo »luxu, cupidinibus alienis: vix præſenti »cuſtodiâ manere illæſa conjugia: quid »fore, ſi per plures annos in modum »diſcidii obliterentur? Sic obviam irent »iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitio- »rum Urbis meminiſſent». Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo: «nam »Principibus adeunda ſæpius longinqua »imperii. Quotiens divum Auguſtum in »Occidentem atque Orientem meaviſſe, »comite Liviâ, ſe quoque in Illyricum

A. U. C. 774. J. C. 21.

A. U. C. 774. J. C. 21.

»profectum ; &, ſi ita conducat, alias »ad gentes iturum, haud ſemper æquo »animo, ſi ab uxore cariſſimâ, & tot »communium liberorum parente, divel»leretur ». Sic Cæcinæ ſententia eluſa.

XXXV. Et proximi ſenatûs die, Tiberius per literas caſtigatis obliquè patribus, « quòd cuncta curarum ad Prin»cipem rejicerent », M. Lepidum & Junium Blæſum nominavit : ex quîs proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm « valetudinem corporis, »ætatem liberûm, nubilem filiam » obtenderet : intelligereturque etiam, quod ſilebat, avunculum eſſe Sejani Blæſum, atque eò prævalidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eâdem adſeveratione, & conſenſu adulantium haud jutus eſt.

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris : libertique etiam ac ſervi, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit ; « Principes quidem

»inſtar deorum eſſe : ſed neque a dîis »niſi juſtas ſupplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliave »Urbis templa perfugere, ut eo ſubſidio »ad flagitia utatur. Abolitas leges, & »funditus verſas, ubi in foro, in limine »curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis »ſub judice damnaviſſet, probra ſibi & »minæ intendantur : neque ipſe audeat »jus experiri, ob effigiem Imperatoris »oppoſitam». Haud diſſimilia alii, & quidam atrociora circumſtrepebant; precabanturque Druſum, « daret ultionis »exemplum»: donec accitam convictamque attineri publicâ cuſtodiâ juſſit.

A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXVII. ET CONFIDIUS Æquus, & Cœlius Curſor equites Romani, quòd fictis majeſtatis criminibus Magium Cæcilianum, prætorem, petiviſſent, auctore Principe, ac decreto ſenatûs puniti. Utrumque in laudem Druſi trahebatur : « ab eo, in Urbe inter cœtus & ſermones »hominum obverſante, ſecreta patris »mitigari» : neque luxus in juvene adeò diſplicebat : « huc potiùs intenderet, diem »editionibus, noctem conviviis traheret, »quàm ſolus & nullis voluptatibus avocatus, mæſtam vigilantiam, & malas »curas exerceret».

A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum, proconſulem Cretæ, poſtulaverat repetundis; addito majeſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem, e primoribus Macedoniæ, abſolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majeſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſiliis permixtum, quâ tempeſtate Cotye, fratris F. interfecto, bellum adversùs nos volverat. Igitur « aquâ & igni interdictum » reo », adpoſitumque « ut teneretur in» ſulâ, neque Macedoniæ, neque Thraciæ » opportunâ ». Nam Thracia, diviſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtrî diſcors agebat; neque minùs Rhœmetalcen, quàm Trebellienum incuſans, popularium injurias inultas ſinere. Cœletæ, Odryſæque, & Dii, validæ nationes arma cepere, ducibus diverſis & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent: pars turbant præſentia: alii montem Hæmum tranſgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maximè compoſiti regem, urbemque

Philippopolim a Macedone Philippo ſi-
tam, circumſidunt. A. U. C.

XXXIX. Quæ ubi cognita P. Velleio, 774.
(is proximum exercitum præſidebat) J. C.
alarios equites, ac leves cohortium mittit 21.
in eos, qui prædabundi, aut adſumendis auxiliis, vagabantur: ipſe robur peditum, ad exſolvendum obſidium, ducit. Simulque cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione, & adventu legionis: neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates, ob magnitudinem æris alieni, rebellionem cœptavere: cujus exſtimulator acerrimus inter Treveros Julius Florus, apud Æduos Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eóque Romana civitas olim data, cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ii ſecretis conloquiis, ferociſſimo quoque adſumpto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant,

A. U. C. 774. J. C. 21.

« de continuatione tributorum, gravitate
» fenoris, ſævitiâ ac ſuperbiâ præſiden-
» tium : & diſcordare militem, audito
» Germanici exitio : egregium reſumendæ
» libertati tempus, ſi ipſi florentes, quàm
» inops Italia, quàm imbellis Urbana
» plebes, nihil validum in exercitibus,
» niſi quod externum, cogitarent ».

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta ſeminibus ejus motûs fuit : ſed erupere primi Andecavi, ac Turonii : quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coercuit : Turonii, legionario milite, quem Viſellius Varro, inferioris Germaniæ legatus, miſerat, oppreſſi, eodem Aviolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus ; qui tulere auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent : ſpectatus & Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, « oſtentandæ », ut ferebat, « virtutis » : ſed captivi, « ne inceſſeretur telis, ad-» gnoſcendum ſe præbuiſſe », arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ con-

ſcripta Treveris, militiâ diſciplinâque noſtrâ habebatur, ut, cæſis negotiatoribus Romanis, bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio manſere. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque ſaltus, quibus nomen *Arduenna*, cùm legiones utroque ab exercitu, quas Viſellius & C. Silius adverſis itineribus objecerant, arcuerunt: præmiſſuſque cum delectâ manu Julius Indus, e civitate eâdem, diſcors Floro, & ob id navandæ operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremò, viſis militibus, qui effugia inſederant, ſuâ manu cecidit: iſque Treverici tumultûs finis.

A U. C. 774. J. C. 21.

XLIII. Apud Æduos major moles exorta, quantò civitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrovir occupaverat, & nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquoſque eorum adjungeret: ſimul arma occultè fabricata juventuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quintâ ſui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela

A. U. C. 774. J. C. 21.

ſunt : adduntur e ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus, more gentico, continuum ferri tegimen (*Crupellarios* vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinarum civitatum ut nondum apertâ conſenſione, ita viritim promptis ſtudiis, & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur; utroque bellum ſibi poſcente. Mox Varro invalidus ſenectâ, vigenti Silio conceſſit.

XLIV. AT ROMÆ « non Treveros » modò & Æduos, ſed quatuor & ſexa» ginta Galliarum civitates deſciviſſe, » adſumptos in ſocietatem Germanos, » dubias Hiſpanias » ; cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Optimus quiſque reipublicæ curâ mærebat : multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur, increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. « An Julium Sacrovirum ma» jeſtatis crimine reum in ſenatu fore ? » exſtitiſſe tandem viros, qui cruentas » epiſtolas armis cohiberent : miſeram » pacem vel bello bene mutari ». Tantò impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque vultu mutato, ſed, ut

ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & vulgatis leviora?

A. U. C. 774. J. C. 21.

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, præmiſsâ auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, ſociique in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite, « ne ſuetam requiem, ne ſpatia » noctium opperiretur: viderent modò » adverſos, & aſpicerentur: id ſatis ad » victoriam ». Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiæque patentibus locis apparuere: in fronte ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare « veteres Gallorum glorias, » quæque Romanis adverſa intuliſſent: » quàm decora victoribus libertas; quantò » intolerantior ſervitus iterum victis ».

XLVI. Non diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legionum acies: inconditique ac militiæ neſcii oppidani, neque oculis neque auribus ſatis competebant. Contrà Silius, etſi præſumpta ſpes hortandi cauſas exemerat, clamitabat tamen: « Pudendum ipſis, quòd Germa-

A. U. C. 774. J. C. 21.

»niarum victores, adverſùm Gallos, »tamquam in hoſtem, ducerentur: una »nuper cohors rebellem Turonium, una »ala Treverum, paucæ hujus ipſius exer»citûs turmæ profligavere Sequanos: »quantò pecuniâ dites, & voluptatibus »opulentos, tantò magis imbelles Æduos, »evincite, & fugientibus conſulite». Ingens ad ea clamor; & circumfudit eques; frontemque pedites invaſere: nec cunctatum apud latera: paullum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis adverſùm pila & gladios: ſed miles, correptis ſecuribus & dolabris, ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſternere; jacenteſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrovir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre: incenſa ſuper villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum ſenatui ſcripſit: neque dempſit, aut addidit vero; ſed «fide »ac virtute legatos, ſe conſiliis ſuper»fuiſſe». Simul cauſas, cur non ipſe, nón Druſus profecti ad id bellum forent,

adjunxit, « magnitudinem imperii » extollens. « Neque decorum Principibus (*), A. U. C.
» ſi una alterave civitas turbet, omiſsâ 774.
» Urbe, unde in omnia regimen: nunc J. C.
» quia non metu ducatur, iturum, ut 21.
» præſentia ſpectaret, componeretque ». Decrevere patres vota pro reditu ejus, ſupplicationeſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit « ut ovans e Campaniâ » Urbem introiret ». Igitur ſecutæ Cæſaris literæ, quibus « ſe non tam vacuum » gloriâ » prædicabat, « ut poſt ferociſſimas » gentes perdomitas, tot receptos in ju» ventâ, aut ſpretos triumphos, jam ſenior » peregrinationis ſuburbanæ inane præ» mium peteret ».

XLVIII. Sub idem tempus, « ut mors » Sulpicii Quirinii publicis exſequiis fre» quentaretur », petivit a ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſteriis, conſulatum ſub divo Auguſto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia

(*) Intelligendum, vel ſupplendum, *ire*, aut *proficiſci*.

A. U. C. 774. J. C. 21. triumphi adeptus, datuſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officiis, & incuſato « M. Lollio », quem « auctorem C. Cæſari pravitatis & diſ» cordiarum » arguebat: ſed ceteris haud læta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidæ pericula, ſordidamque & præpotentem ſenectam.

XLIX. FINE anni C. Lutorium Priſcum, equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleverat, pecuniâ donatum a Cæſare, corripuit delator, objectans, « ægro Druſo » compoſuiſſe, quod, ſi exſtinctus foret, » majore præmio vulgaretur ». Id C. Lutorius in domo P. Petronii, ſocru ejus Vitelliâ coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia « nihil » ſe audiviſſe » adſeveravit; ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. Sententiâque Haterii Agrippæ conſulis deſignati indictum reo ultimum ſupplicium.

L. CONTRA M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. « Si, patres conſcripti, » unum id ſpectamus, quàm nefariâ voce

»C. Lutorius Priſcus mentem ſuam, & »aures hominum polluerit; neque carcer, »neque laqueus, ne ſerviles quidem cruciatus in eum ſuffecerint: ſin flagitia & »facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac »remediis, Principis moderatio, majorumque & veſtra exempla temperant: »& vana a ſceleſtis, dicta a maleficiis »differunt: eſt locus ſententiæ, per quam »neque huic delictum impune ſit, & nos »clementiæ ſimul ac ſeveritatis non pæniteat. Sæpe audivi Principem noſtrum »conquerentem, ſi quis, ſumptâ morte, »miſericordiam ejus præveniſſet. Vita »C. Lutorii in integro eſt, qui neque »ſervatus in periculum reipublicæ, neque »interfectus in exemplum ibit: ſtudia illi, »ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa »ſunt: nec quidquam grave ac ſerium ex »eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum »proditor, non virorum animis, ſed »muliercularum adrepit. Cedat tamen »Urbe, &, bonis amiſſis, aquâ & igni »arceatur: quod perinde cenſeo, ac ſi »lege majeſtatis teneretur».

A. U. C. 774. J. C. 21.

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus e conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti; ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius

ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum in-
A. U. C. cuſavit, cùm extolleret « pietatem, quam-
774. » vis modicas Principis injurias acriter
J. C. » ulciſcentium »; deprecaretur « tam præ-
21. » cipites verborum pœnas » : laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum ſenatuſconſultum, « ne decreta » patrum ante diem decimum, ad ærarium » deferrentur; idque vitæ ſpatium dam- » natis prorogaretur » : ſed non ſenatui libertas ad pænitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

LII. C. SULPICIUS, D. Haterius con-
A. U. C. ſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus
775. annus, domi ſuſpectâ ſeveritate adversùm
J. C. luxum, qui immensùm proruperat ad
22. cuncta, quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum, quamvis graviora, diſſimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris & ganeæ paratus, adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, « ſperni ſumptuariam legem, vetitaque utenſilium » pretia augeri in dies : nec mediocribus » remediis ſiſti poſſe » : & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius, ſæpe apud ſe,

penſitato, an coerceri tam profuſæ cupidines poſſent; num coercitio plus damni in rempublicam ferret; quàm indecorum adtrectare quod non obtineret; vel retentum, ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò literas ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit. A. U. C. 775. J. C. 22.

LIII. « CETERIS forſitan in rebus, » patres conſcripti, magis expediat me » coram interrogari, & dicere quid e » republicâ cenſeam: in hac relatione, » ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne » denotantibus vobis ora, ac metum ſin» gulorum, qui pudendi luxûs argueren» tur, ipſe etiam viderem eos, ac velut » deprehenderem. Quòd ſi mecum antè » viri ſtrenui, ædiles, conſilium habuiſ» ſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere » potiùs prævalida & adulta vitia, quàm » hoc adſequi, ut palam fieret, quibus » flagitiis impares eſſemus: ſed illi quidem » officio functi ſunt, ut ceteros quoque » magiſtratus ſua munia implere velim: » mihi autem neque honeſtum ſilere, » neque proloqui expeditum, quia non » ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes » ſuſtineo: majus aliquid & excelſius a » Principe poſtulatur; & cùm rectè facto-

A. U. C. 775. J. C. 22.

»rum ſibi quiſque gratiam trahant, unius »invidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim »primum prohibere, & priſcum ad mo»rem recidere aggrediar? villarum ne »infinita ſpatia, familiarum numerum & »nationes? argenti & auri pondus? æris, »tabularumque miracula? promiſcuas »viris & feminis veſtes? atque illa femi»narum propria, quîs, lapidum causâ, »pecuniæ noſtræ ad externas, aut hoſtiles »gentes transferuntur?

LIV. »NEC ignoro in conviviis & cir»culis incuſari iſta, & modum poſci: »ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat: »iidem illi civitatem verti, ſplendidiſſimo »cuique exitium parari, neminem cri»minis expertem clamitabunt. Atqui, ne »corporis quidem morbos veteres, & »diu auctos, niſi per dura & aſpera coer»ceas: corruptus ſimul & corruptor, »æger & flagrans animus, haud leviori»bus remediis reſtinguendus eſt, quàm »libidinibus ardeſcit. Tot a majoribus »repertæ leges, tot quas divus Auguſtus »tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagi»tioſius eſt) contemptu abolitæ, ſecu»riorem luxum fecere: nam ſi velis quod »nondum vetitum eſt; timeas, ne vetêre: »at ſi prohibita impunè tranſcenderis,

»neque metus ultrà, neque pudor eſt. »Cur ergo olim parcimonia pollebat? »quia ſibi quiſque moderabatur: quia »unius urbis cives eramus: ne irritamenta »quidem eadem, intra Italiam domi- »nantibus: externis victoriis, aliena; »civilibus, etiam noſtra conſumere didi- »cimus. Quantulum iſtud eſt, de quo »ædiles admonent! Quàm, ſi cetera reſ- »picias, in levi habendum! At herculè »nemo refert, quòd Italia externæ opis »indiget, quòd vita populi Romani per »incerta maris & tempeſtatum quotidie »volvitur; ac niſi provinciarum copiæ »& dominis, & ſervitiis, & agris ſub- »venerint, noſtra nos ſcilicet nemora, »noſtræque villæ tuebuntur? Hanc, patres »conſcripti, curam ſuſtinet Princeps: »hæc omiſſa, funditus rempublicam tra- »het. Reliquis intra animum medendum »eſt: nos, pudor; pauperes, neceſſitas; »divites, ſatias in melius mutet. Aut, »ſi quis ex magiſtratibus, tantam in- »duſtriam ac ſeveritatem pollicetur, ut »ire obviam queat; hunc & laudo, & »exonerari laborum meorum partem fa- »teor: ſin accuſare vitia volunt, dein cùm »gloriam ejus rei adepti ſunt, ſimultates »faciunt, ac mihi relinquunt; credite,

A. U. C. 775. J. C. 22.

A. U. C. 775. J. C. 22.

»patres conſcripti, me quoque non eſſe »offenſionum avidum: quas cùm graves, »& plerumque iniquas pro republicâ ſuſ»cipiam; inanes & inritas, neque mihi »aut vobis uſui futuras, jure deprecor».

LV. AUDITIS Cæſaris literis, remiſſa ædilibus talis cura; luxuſque menſæ, a fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Ser. Galba rerum adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paullatim exolevere. Cauſas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum: ut quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur: poſtquam cædibus ſævitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad ſapientiora convertêre: ſimul novi homines e municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in ſenatum crebrò adſumpti, domeſticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortunâ, vel induſtriâ, plerique pecunioſam ad ſenectam pervenirent; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque: obſequium inde in Prin-

cipem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus & metus. Niſi fortè rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium, imitanda poſteris tulit. Verum hæc nobis majores. Certamina ex honeſto maneant.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LVI. Tiberius, famâ moderationis partâ, quòd ingruentes accuſatores repreſſerat, mittit literas ad ſenatum, quîs «poteſtatem tribuniciam» Druſo petebat. Id ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam ſocium ejus poteſtatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret: ſic cohiberi pravas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admovet; cùm, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuiſſet. Sed principio literarum veneratus deos, «ut conſilia ſua reipublicæ proſ»perarent», modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta retulit:

A. U. C. 775. J. C. 22.

« eſſe illi conjugem & tres liberos, eam-
» que ætatem, quâ ipſe quondam a divo
» Auguſto ad capeſſendum hoc munus
» vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed
» per octo annos capto experimento,
» compreſſis ſeditionibus, compoſitis bel-
» lis, triumphalem & bis conſulem, noti
» laboris participem ſumi ».

LVII. Præceperant animis orationem patres, quò quæſitior adulatio fuit: nec tamen repertum, niſi « ut effigies » Principum, aras deûm, templa & arcus », aliaque ſolita cenſerent. Niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatûs, honorem Principibus petivit: dixitque pro ſententiâ, « ut publicis privatiſque mo» nimentis, ad memoriam temporum, » non conſulum nomina præſcriberentur, » ſed eorum, qui tribuniciam poteſtatem » gererent ». At Q. Haterius, cùm « ejus » diei ſenatuſconſulta aureis literis figenda » in curiâ » cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantùm infamiâ uſurus.

LVIII. Inter quæ, provinciâ Africâ Junio Blæſo prorogatâ, Servius Maluginenſis flamen Dialis, ut Aſiam ſorte haberet poſtulavit; fruſtra vulgatum dictitans « non licere Dialibus egredi Italiâ;

»neque aliud jus ſuum, quàm Martia-
»lium, Quirinaliumque flaminum: porro
»ſi hi duxiſſent provincias, cur Dialibus
»id vetitum? nulla de eo populi ſcita,
»non in libris cærimoniarum reperiri.
»Sæpe pontifices Dialia ſacra feciſſe, ſi
»flamen valetudine, aut munere publico,
»impediretur. Sex & ſeptuaginta annis
»poſt Cornelii Merulæ cædem, neminem
»ſuffectum; neque tamen ceſſaviſſe reli-
»giones. Quòd ſi per tot annos poſſit non
»creari, nullo ſacrorum damno; quantò
»faciliùs abfuturum, ad unius anni pro-
»conſulare imperium? Privatis olim ſi-
»multatibus effectum, ut a pontificibus
»maximis ire in provincias prohiberentur:
»nunc deûm munere, ſummum pontifi-
»cum etiam ſummum hominum eſſe,
»non æmulationi, non odio, aut privatis
»adfectionibus obnoxium».

A. U. C. 775. J. C. 22.

LIX. Adversus quæ cùm augur Lentulus, aliique variè diſſererent, eò decurſum eſt, ut pontificis maximi ſenten»tiam opperirentur». Tiberius, dilatâ notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias temperavit; nominatim arguens «inſo»lentiam ſententiæ, aureaſque literas »contra patrium morem». Recitatæ &

A. U. C. 775. J. C. 22.

Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur: « Huc decidiſſe cuncta, ut ne juvenis » quidem, tanto honore accepto, adiret » Urbis deos, ingrederetur ſenatum, auſ» picia ſaltem gentile apud ſolum inciperet? Bellum ſcilicet, aut diverſo ter» rarum diſtineri, litora & lacus Campa» niæ cùm maximè peragrantem: ſic imbui » rectorem generis humani: id primum e » paternis conſiliis diſcere: ſanè grava» retur aſpectum civium ſenex Imperator, » feſſamque ætatem, & actos labores præ» tenderet: Druſo quod, niſi ex adrogan» tiâ, impedimentum »?

LX. SED Tiberius, vim principatûs ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatu præbebat, poſtulata provinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per urbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. Complebantur templa peſſimis ſervitiorum: eodem ſubſidio obærati adversùm creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum ſatis validum imperium erat coercendis ſeditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias deûm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quædam,

quod falsò uſurpaverant, ſponte omiſere: multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei ſpecies fuit, quo ſenatus majorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipſorumque numinum religiones introſpexit; libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LXI. PRIMI omnium Epheſii adiere, memorantes: « Non, ut vulgus crederet, » Dianam atque Apollinem Delo genitos: » eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lucum » Ortygiam, ubi Latonam, partu gravi» dam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, » adniſam, edidiſſe ea numina: deorum» que monitu ſacratum nemus. Atque » ipſum illic Apollinem, poſt interfectos » Cyclopas, Jovis iram vitaviſſe. Mox » Liberum patrem bello victorem, ſup» plicibus Amazonum, quæ aram inſe» derant, ignoviſſe. Auctam hinc, con» ceſſu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, » cærimoniam templo: neque Perſarum » ditione, deminutum jus. Pòſt Macedo» nas, dein nos ſervaviſſe ».

LXII. PROXIMO Magnetes L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulſis,

A. U. C. 775. J. C. 22.

fidem atque virtutem Magnetum decoravere, « uti Dianæ Leucophryenæ perfugium inviolabile foret ». Aphrodiſienſes poſthac, & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris, ob vetuſta in partes merita, & recens divi Auguſti decretum attulere. Laudati, « quòd Parthorum inruptionem, » nihil mutatâ in populum Romanum » conſtantiâ, pertuliſſent ». Sed Aphrodiſienſium civitas, Veneris; Stratonicenſium, Jovis & Triviæ religionem tuebantur. Altiùs Hierocæſarienſes expoſuere, « Perſicam apud ſe Dianam; delubrum, » rege Cyro, dicatum »: & memorabantur « Perpenæ, Iſaurici », multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, ſed duobus millibus paſſuum eamdem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aërias, pòſt filius ejus Amathus Veneri Amathuſiæ, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, poſuiſſent.

LXIII. AUDITÆ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ feſſi patres, & quia ſtudiis certabatur, conſulibus permiſere, « ut perſpecto jure, » & ſi qua iniquitas involveretur, rem » integram rurſum ad ſenatum referrent ».

Conſules

Conſules ſuper eas civitates, quas memoravi, « apud Pergamum Æſculapii » compertum aſylum » retulerunt: « ceteros obſcuris ob vetuſtatem initiis niti: » nam Smyrnæos oraculum Apollinis, » cujus imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint: Tenios ejuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædemque juſſi ſint: propiora » Sardianos; Alexandri victoris id donum: » neque minùs Mileſios Dario rege niti: » ſed cultus numinum utriſque, Dianam » aut Apollinem venerandi. Petere & » Cretenſes ſimulacro divi Auguſti ». Factaque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen præſcribebatur; juſſique « ipſis in templis figere æra ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie » religionis in ambitionem delaberentur ». A. U. C. 775. J. C. 22.

LXIV. Sub idem tempus Juliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in Urbem reditûs: ſincerâ adhuc inter matrem filiumque concordiâ; ſive occultis odiis. Neque enim multò antè, cùm haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Auguſto Julia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat; idque ille credebatur, ut inferius majeſ-

A. U. C. 775. J. C. 22.

tate Principis, gravi & diſſimulatâ offenſione abdidiſſe. Sed tum « ſupplicia diis, » ludique magni » ab ſenatu decernuntur, « quos pontifices, & augures, & quin» decimviri, ſeptemviris ſimul & ſoda» libus Auguſtalibus ederent ». Cenſuerat L. Apronius, « ut feciales quoque iis ludis » præſiderent »: contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum jure, & repetitis exemplis: « neque enim umquam fecia» libus hoc majeſtatis fuiſſe. Ideo Auguſta» les adjectos, quia proprium ejus domûs » ſacerdotium eſſet, pro quâ vota per» ſolverentur ».

LXV. Exsequi ſententias haud inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, utque pravis dictis factiſque ex poſteritate & infamiâ metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò infecta, & adulatione ſordida fuere, ut non modò primores civitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat; ſed omnes conſulares, magna pars eorum, qui præturâ functi, multique etiam pedarii ſenatores certatim exſurgerent, fœdaque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiens curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum

loqui ſolitum, *ô homines ad ſervitutem* A. U. C.
aratos! ſcilicet etiam illum, qui liber- 775.
atem publicam nollet, tam projectæ J. C.
ervientium patientiæ tædebat. 22.

LXVI. Paullatim dehinc, ab inde-
oris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Sila-
ıum, proconſulem Aſiæ, repetundarum
 ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus
 conſularibus, Junius Otho prætor,
Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt,
bjectantque « violatum Auguſti numen,
ſpretam Tiberii majeſtatem ». Mamer-
us antiqua exempla jaciens, « L. Cottam
a Scipione Africano, Ser. Galbam a
Catone cenſorio, P. Rutilium a M.
Scauro accuſatos ». Videlicet Scipio &
Cato talia ulciſcebantur; aut ille Scaurus,
uem proavum ſuum, opprobrium ma-
orum Mamercus, infami operâ deho-
ıeſtabat. Junio Othoni literarium ludum
xercere vetus ars fuit: mox Sejani po-
entiâ ſenator, obſcura initia impuden-
ibus auſis propellebat. Brutidium artibus
ıoneſtis copioſum, &, ſi rectum iter
ergeret, ad clariſſima quæque iturum,
eſtinatio exſtimulabat, dum æquales,
lein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe
pes anteire parat: quod multos etiam
onos peſſum dedit, qui, ſpretis quæ

tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LXVII. AUXERE numerum accuſatorum Gellius Poplicola & M. Paconius ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum: ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa: cùm, ſuper tot ſenatores adverſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eóque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus, & orandi neſcius, proprio in metu, qu exercitam quoque eloquentiam debilitat non temperante Tiberio, quin premere voce, vultu, eò quòd ipſe creberrim interrogabat: neque refellere, aut elude re, dabatur; ac ſæpe etiam confitendun erat, ne fruſtra quæſiviſſet. Servos quoqu Silani, ut tormentis interrogarentur actor publicus mancipio acceperat: & n quis neceſſariorum juvaret periclitantem majeſtatis crimina ſubdebantur, vinclun & neceſſitas ſilendi. Igitur petito pauco rum dierum interjectu, defenſionem ſu deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis quibus invidiam & preces miſcuerat.

LXVIII. TIBERIUS, quæ in Silanum parabat, quò excuſatiùs ſub exemplo acciperentur, libellos divi Auguſti de

Voleſo Meſſalâ, ejuſdem Aſiæ procon- A. U. C.
ſule, factumque in eum ſenatuſconſultum 775.
recitari jubet. Tum L. Piſonem ſenten- J. C.
tiam rogat: ille multum de « clementiâ 22.
» Principis » præfatus, « aquâ atque igni
» Silano interdicendum » cenſuit, « ipſum-
» que in inſulam Gyarum relegandum ».
Eadem ceteri, niſi quòd Cn. Lentulus
« ſeparanda Silani materna bona (quippe
» aliâ parente geniti) reddendaque filio »
dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, « ne quis vitâ probroſus, & » opertus infamiâ, provinciam ſortiretur; » idque Princeps dijudicaret: nam a legi- » bus delicta puniri: quantò fore mitius » in ipſos, melius in ſocios, provideri ne » peccaretur ».

LXIX. Adversum quæ diſſeruit Cæſar: « Non quidem ſibi ignara, quæ de Silano » vulgabantur, ſed non ex rumore ſta- » tuendum: multos in provinciis contrà, » quàm ſpes aut metus de illis fuerit, » egiſſe: excitari quoſdam ad meliora, » magnitudine rerum; hebeſcere alios: » neque poſſe Principem ſuâ ſcientiâ cunc- » ta complecti, neque expedire, ut am- » bitione alienâ trahatur. Ideo leges in

A. U. C. 775. J. C. 22.

»facta conſtitui, quia futura in incerto »ſint : ſic a majoribus inſtitutum, ut ſ »anteiſſent delicta, pœnæ ſequerentur »Ne verterent ſapienter reperta, & ſem- »per placita : ſatis onerum Principibus »ſatis etiam potentiæ : minui jura, quo- »tiens gliſcat poteſtas : nec utendum im- »perio, ubi legibus agi poſſit ». Quantò rarior apud Tiberium popularitas, tantò lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, « inſulam Gyarum »immitem & ſine cultu hominum eſſe »darent Juniæ familiæ, & viro quondam »ordinis ejuſdem, ut Cytheram potiù »concederet : id ſororem quoque Silan »Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virgi- »nem expetere ». In hanc ſententiam facta diſceſſio.

LXX. Post auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordu repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum, majeſtatis poſtula- tum, « quòd effigiem Principis promiſ- »cuum ad uſum argenti vertiſſet », recip Cæſar inter reos vetuit ; palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem « Non enim debere eripi patribus vim »ſtatuendi, neque tantum maleficium

» impunè habendum : ſanè lentus in ſuo
» dolore eſſet ; reipublicæ injurias ne A. U. C.
» largiretur ». Intellexit hæc Tiberius, 775.
ut erant magis, quàm ut dicebantur : J. C.
perſtititque intercedere. Capito inſigni- 22.
tior infamiâ fuit, quòd humani divinique juris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtaviſſet.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani voverant Equeſtri Fortunæ : nam etſi delubra ejus deæ multa in Urbe, nullum tamen tali cognomento erat : repertum eſt ædem eſſe apud Antium, quæ ſic nuncuparetur, « cunctaſque cærimonias » Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris atque imperii » Romani eſſe » : ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum adversùs Servium Maluginenſem, flaminem Dialem, prompſit Cæſar ; recitavitque decretum pontificum : « Quotiens vale- » tudo adverſa flaminem Dialem inceſſiſ- » ſet, ut, pontificis maximi arbitrio, » pluſquam binoctium abeſſet : dum ne » diebus publici ſacrificii, neu ſæpius quàm » bis eumdem in annum ». Quæ, Principe

A. U. C. 775. J. C. 22.

Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & provinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Poſtumium, flaminem, attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat, conlata.

LXXII. IISDEM diebus Lepidus ab ſenatu petivit, « ut baſilicam Paulli, » Æmilia monimenta, propriâ pecuniâ » firmaret ornaretque ». Erat etiam tum in more publica munificentia: nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad Urbis, & poſterûm gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar exſtructurum pollicitus eſt, « eò quòd nemo » e familiâ reſtaurando ſufficeret, manente » tamen nomine Pompeii ». Simul laudibus Sejanum extulit, « tamquam la» bore vigilantiâque ejus tanta vis unum » intra damnum ſtetiſſet »; & cenſuere patres « effigiem Sejano, quæ apud thea» trum Pompeii locaretur ». Neque multò pòſt Cæſar, cùm Junium Blæſum, pro-

onſulem Africæ, triumphi inſignibus ttolleret, « dare id ſe » dixit « honori Sejani », cujus ille avunculus erat. A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXIII. Ac tamen res Blæſi dignæ lecore tali fuere: nam Tacfarinas, quamquam ſæpius depulſus, reparatis per inima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ enerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, « ſedemque » ultro « ſibi atque exercitui ſuo » poſtularet, aut « bellum inexplicabile » minitaretur. Non aliàs magis uâ populique Romani contumeliâ indoluiſſe Cæſarem ferunt, quàm « quòd deſertor & prædo, hoſtium more ageret. Ne Spartaco quidem, poſt tot conſulaorium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret reſpublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum redimeretur ». Dat negotium Blæſo, « ceteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxâ ponendi; ipſius autem ducis quoquo modo potiretur ».

LXXIV. Et recepti eâ veniâ plerique: mox adversùm artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum. Nam

A. U. C. 775. J. C. 22.

quia ille robore exercitûs impar, furandi melior, plures per globos incurſaret, eluderetque, & inſidias ſimul tentaret; tres inceſſus, totidem agmina parantur: ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quà prædatio in Leptitanos, & ſuffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit: medio, cum delectis, caſtella & munitiones idonei locis imponens, dux ipſe arcta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat; quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Roman in ore, in latere, & ſæpe a tergo erat multique eo modo cæſi, aut circumventi Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitque centurione virtutis expertæ: nec, ut mos fuerat actâ æſtate retrahit copias, aut in hiberna culis veteris provinciæ componit: ſed u in limine belli, diſpoſitis caſtellis, pe expeditos & ſolitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat donec, fratre ejus capto, regreſſus eſt properantiùs tamen quàm ex utilitate ſociorum, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæſo tribuit, ut *imperator* a legionibus ſalutaretur; priſco erga

duces honore, qui, bene geſtâ republicâ, gaudio & impetu victoris exercitûs conclamabantur : erantque plures ſimul imperatores, nec ſuper ceterorum æqualitatem : conceſſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum ; ac tunc Tiberius Blæſo poſtremùm.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXV. Obiere eo anno viri inluſtres, Aſinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Aſinio avis, fratre Druſo inſignis, Cæſarique progener deſtinatus : & Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum ſtudiis civilibus adſecutus ; ſed avo centurione Sullano, patre prætorio. Conſulatum ei adceleraverat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium, iiſdem artibus præcellentem, dignatione ejus magiſtratûs anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit : ſed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior : Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex injuriâ ; huic, quòd conſulatum adeptus eſt, odium ex invidiâ oriebatur.

LXXVI. Et Junia, ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem anno, ſupremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Caſſii uxor, M. Bruti ſoror.

Teſtamentum ejus multo apud vulgum
A. U. C. rumore fuit ; quia , in magnis opibus ,
775. cùm ferme cunctos proceres cum honore
J. C. nominaviſſet , Cæſarem omiſit : quod ci-
22. viliter acceptum : neque prohibuit quominus laudatione pro roſtris , ceteriſque ſollemnibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt , Manlii , Quinctii , aliaque ejuſdem nobilitatis nomina : ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus , eo ipſo quòd effigies eorum non viſebantur.

BREVIARIUM

LIBRI QUARTI.

I. *Ælii Sejani origo & mores.* II. *Militari & ſenatorio ambitu ad dominationem adſpirat.* III. *Qualem exercituum & reipublicæ ſtatum nactus.* VIII. *Primas dominandi ſpes, veneno Druſo Cæſari dato, auſpicatur, conſciâ uxore ejus Liviâ. Senatum morte Druſi mæſtum erigit Tiberius; patribuſque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios.* XII. *Iis, matrique Agrippinæ perniciem molitur Sejanus, ſcelerum ferox.* XIII. *Aliquot provinciarum legationes & accuſationes. Hiſtriones Italiâ pulſi.* XV. *Templum ab Aſiæ civitatibus Tiberio, Liviæ, & ſenatui decretum.* XVI. *De flamine*

Diali nova lex. XVII. *Neronem & Druſum, Germanici filios, diis commendatos a pontificibus queritur Tiberius.* XVIII. *Quâ causâ promptiſſimos Germanici amicos ſubvertit Sejanus. Alii accuſati ac damnati.* XXIII. *In Africâ bello finem imponit Dolabella, cæſo Tacfarinate.* XXVII. *Mota per Italiam ſervilis belli ſemina ſtatim oppreſſa.* XXVIII. *Vibius Serenus a filio accuſatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique damnati.* XXXVI. *Cyzicenis libertas adempta.* XXXVII. *Tiberius ſpernit templi honorem ab Hiſpanis oblatum.* XXXIX. *Sejanus, nimiâ fortunâ ſocors, Liviam ſibi uxorem petit.* XLI. *Matrimonii ſpe dejectus, Principem ad vitam procul Româ degendam impellit.* XLIII. *Legationes Græcorum de aſylorum jure.* XLIV. *Mors Cn. Lentuli & L. Domitii.*

XLV. *L. Piſo in Hiſpaniâ interficitur.* XLVI. *Contuſis Thracum gentibus, triumphi inſignia accipit Poppæus Sabinus.* LII. *Claudia Pulchra adulterii accuſata & damnata.* LIII. *Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec obtinet.* LV. *Undecim Aſiæ urbes certant, in quâ earum templum Tiberii ſtatueretur. Smyrnæi prælati.* LVII. *Tiberius in Campaniam ſecedit. Ibi repentino lapidum lapſu periclitantem, oppoſito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, & adversùs Germanici ſtirpem audacior.* LX. *Neronem adgreditur.* LXII. *Apud Fidenas amphitheatri caſu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita.* LXIV. *Romæ deuſtus mons Cælius.* LXVII. *In inſulam Capreas ſe abdit Tiberius. Sejanus apertis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis graſſatur.*

LXVIII. *Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipſis Kalendis Januarii punitur.* LXXI. *Mors Juliæ, Auguſti neptis.* LXXII. *Friſii rebellant, & ægre repreſſi.* LXXV. *Agrippina, Germanici filia, Cn. Domitio nupta.*

Hæc ſexennio fere geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXVI.	23.	Coſſ.	C. ASINIO Pollione, C. ANTISTIO Vetere.
DCCLXXVII.	24.	Coſſ.	SERGIO CORNELIO Cethego, L. VISELLIO Varrone.
DCCLXXVIII.	25.	Coſſ.	M. ASINIO Agrippâ, COSSO CORNELIO Lentulo.
DCCLXXIX.	26.	Coſſ.	CN. CORNELIO Lentulo Gætulico, C CALVISIO Sabino.
DCCLXXX.	27.	Coſſ.	M. LICINIO Craſſo, L. CALPURNIO Piſone.
DCCLXXXI.	28.	Coſſ.	AP. JUNIO Silano, P. SILIO Nervâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER QUARTUS.

C. Asinio, C. Antiſtio conſulibus, nonus Tiberio annus erat compoſitæ reipublicæ, florentis domûs: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; ſævire ipſe, aut ſævientibus vires præbere. Initium & cauſa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentiâ ſuprà memoravi: nunc originem, mores, &, quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulſi-

A. U. C. 776. J. C. 23.

A. U. C. 776. J. C. 23.

niis, patre Seio Strabone, equite Romano, & primâ juventâ C. Cæſarem, divi Auguſti nepotem, ſectatus, non ſine rumore Apicio diviti & prodigo ſtuprum veno dediſſe: mox Tiberium variis artibus devinxit adeò, ut obſcurum adversùm alios, ſibi uni incautum intectumque efficeret; non tam ſolertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: ſuî obtegens, in alios criminator: juxtà adulatio & ſuperbia: palam compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: ejuſque causâ, modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

II. VIM præfecturæ, modicam antea, intendit, diſperſas per Urbem cohortes una in caſtra conducendo; ut ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in ceteros metus crederetur. Prætendebat « laſcivire » militem diductum: ſi quid ſubitum » ingruat, majore auxilio pariter ſub» veniri: & ſeveriùs acturos, ſi vallum » ſtatuatur procul Urbis inlecebris ». Ut perfecta ſunt caſtra, inrepere paullatim

militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere: neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *ſocium laborum*, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum ſineret.

A. U. C. 776. J. C. 23.

III. CETERUM plena Cæſarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: &, quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus intervalla ſcelerum poſcebat. Placuit tamen occultior via, & a Druſo incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè jurgio intenderat Sejano manus, & contrà tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, ad uxorem ejus Liviam convertere; quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incenſus, adulterio pellexit: & poſtquam primi flagitii potitus eſt, (neque femina, amiſsâ pudicitiâ, alia abnuerit) ad conjugii ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque

A. U. C. 776. J. C. 23.

illa, cui avunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac majores & poſteros municipali adultero fœdabat; ut pro honeſtis & præſentibus, flagitioſa & incerta exſpectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviæ, ſpecie artis frequens ſecretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.

IV. INTERIM anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumpſit; quæque fratri ejus Neroni decreverat ſenatus, repetita: addidit orationem Cæſar, multâ cum laude filii ſui, « quòd »patriâ benevolentiâ in fratris liberos »foret». Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eòdem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non adverſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in provincias conſilium refertur: « multitudinem »veteranorum» prætexebat Imperator, & « delectibus ſupplendos exercitus: nam »voluntarium militem deeſſe; ac ſi ſup»peditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ »agere: quia plerumque inopes ac vagi

»ſponte militiam ſumant»: percenſuitque curſim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocii reges, quantò ſit anguſtiùs imperitatum. A. U. C. 776. J. C. 23.

V. ITALIAM utroque mari duæ claſſes, Miſenum apud & Ravennam, proximumque Galliæ litus roſtratæ naves præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in oppidum Forojulienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Galloſque ſubſidium, octo legiones erant. Hiſpaniæ recèns perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus: dehinc initio ab Syriâ uſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus coercita; accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine noſtrâ proteguntur adversùm externa imperia. Et Thraciam Rhœmetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœſiâ attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis a tergo illis, ac, ſi

A. U. C. 776. J. C. 23.

repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur. Quamquam inſideret Urbem proprius miles, tres Urbanæ, novem prætoriæ cohortes, Etruriâ ferme Umbriâque delectæ, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multò ſecus in iis virium: ſed perſequi incertum fuerit, cùm ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. CONGRUENS crediderim recenſere ceteras quoque reipublicæ partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint; quando Tiberio mutati in deterius principatûs initium ille annus attulit. Jam primùm publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus diſſerere; & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. Mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando; ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas; legeſque, ſi majeſtatis quæſtio eximeretur, bono in uſu. At frumenta, & pecuniæ vecti-

gales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam ignotis ex famâ mandabat; ſemelque adſumpti tenebantur; prorſus ſine modo, cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum, aut aſperis maris obviam iit, quantum impendio, diligentiâque poterat. Et ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera, ſine avaritiâ aut crudelitate magiſtratuum, tolerarent, providebat: corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

A. U. C. 776. J. C. 23.

VII. Rari per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſervitia, intra paucos libertos domus: ac ſi quando cum privatis diſceptaret, forum & jus. Quæ cuncta, non quidem comi viâ, ſed horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur: nam dum ſuperfuit, manſere; quia Sejanus, incipiente adhuc potentiâ, bonis conſiliis noteſcere volebat; & ultor metuebatur, non occultus odii, & crebrò querens, « incolumi filio, adjutorem imperii » alium vocari: & quantum ſupereſſe ut

A. U. C. 776. J. C. 23.

»collega dicatur? Primas dominandi ſpes »in arduo: ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia »& miniſtros: exſtructa jam, ſponte præ»fecti, caſtra; datos in manum milites: »cerni effigiem ejus in monimentis Cn. »Pompeii: communes illi cum familiâ »Druſorum fore nepotes: precandam poſt »hæc modeſtiam, ut contentus eſſet». Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: & ſecreta quoque ejus, corruptâ uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur: id Druſo datum per Lygdum ſpadonem, ut octo poſt annos cognitum eſt. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi oſtentaret, etiam defuncto, necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt: conſuleſque, ſede vulgari, per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continuâ erexit. «Non quidem ſibi ignarum, poſſe »argui, quòd tam recenti dolore ſubierit »oculos ſenatûs: vix propinquorum adlo»quia tolerari, vix diem aſpici a pleriſque »lugentium: neque illos imbecillitatis »damnandos;

» damnandos ; ſe tamen fortiora ſolatia e » complexu reipublicæ petiviſſe ». Miſeratuſque « Auguſtæ extremam ſenectam, » rudem adhuc nepotum, & vergentem » ætatem ſuam, ut Germanici liberi, » unica præſentium malorum levamenta, » inducerentur », petivit. Egreſſi conſules firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, « Patres conſcripti, hos », inquit, « orbatos parente, tradidi patruo » ipſorum, precatuſque ſum, quamquam » eſſet illi propria ſoboles, ne ſecus quàm » ſuum ſanguinem foveret ac tolleret, » ſibique & poſteris conformaret. Erepto » Druſo, preces ad vos converto, diiſque » & patriâ coram obteſtor, Auguſti pro» nepotes, clariſſimis majoribus genitos » ſuſcipite, regite : veſtram meamque vi» cem explete. Hi vobis, Nero & Druſe, » parentum loco : ita nati eſtis, ut bona » malaque veſtra ad rempublicam perti» neant ».

A. U. C. 776. J. C. 23.

IX. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita ; ac, ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordiâ ſuî gloriâque animos audientium impleverat : ad vana & totiens inriſa revolutus, « de » reddendâ republicâ : utque conſules,

A. U. C. 776. J. C. 23.

»ſeu quis alius, regimen ſuſciperent», vero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Druſi eadem, quæ in Germanicum, decernuntur; pleriſque additis, ut ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inluſtre fuit, cùm origo Juliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor Urbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, Attus Clauſus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur.

X. IN TRADENDA morte Druſi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata ſunt, retuli: ſed non omiſerim eorumdem temporum rumorem, validum adeò, ut nondum exoleſcat. « Corruptâ »ad ſcelus Liviâ, Sejanum Lygdi quoque »ſpadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd »is Lygdus ætate atque formâ carus do»mino, interque primores miniſtros erat: »deinde, inter conſcios ubi locus veneficii »tempuſque compoſita ſint, eò audaciæ »provectum, ut verteret; & occulto in»dicio Druſum veneni in patrem arguens, »moneret Tiberium, vitandam potio»nem, quæ prima ei, apud filium epu»lanti, offerretur. Eâ fraude tum ſenem, »poſtquam convivium inierat, exceptum »poculum Druſo tradidiſſe; atque illo

« ignaro, & juveniliter hauriente, auc- A. U. C.
» tam ſuſpicionem, tamquam metu & 776.
» pudore, ſibimet inrogaret mortem, J. C.
» quam patri ſtruxerat ». 23.

XI. Hæc vulgò jactata, ſuper id, quòd nullo auctore certo firmantur, promptè refutaveris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſuâ manu, & nullo ad pænitendum regreſſu? Quin potiùs miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret; inſitâ denique, etiam in extraneos, cunctatione & morâ, adversùm unicum, & nullius antè flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper famâ erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus eſt: neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, ut Tiberio objectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſa fuit, ut, claro ſub exemplo, falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum

A. U. C. 776. J. C. 23.

in manus cura noſtrâ venerit, ne divulgata atque incredibilia, avidè accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. CETERUM laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum ſimulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici revireſcere occulti lætabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina, ſpem malè tegens, perniciem adceleravere. Nam Sejanus, ubi videt mortem Druſi inultam interfectoribus, ſine mærore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia ſucceſſio: neque ſpargi venenum in tres poterat, egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam ejus inſectari, vetus Auguſtæ odium, recentem Liviæ conſcientiam exagitare, ut « ſuperbam, fecunditate ſubnixam, po» pularibus ſtudiis inhiare dominationi », apud Cæſarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus: inter quos delegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos aviæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca, in

animo Auguſtæ valida, anum, ſuâpte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare. A. U. C. 776. J. C. 23.

XIII. At Tiberius, nihil intermiſsâ rerum curâ, negotia pro ſolatiis accipiens, jus civium, preces ſociorum tractabat. Factaque, auctore eo, ſenatuſconſulta, « ut civitati Cibyraticæ apud Aſiam, » Ægienſi apud Achaiam motu terræ la» befactis, ſubveniretur remiſſione tributi » in triennium ». Et Vibius Serenus, proconſul ulterioris Hiſpaniæ, de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem morum, in inſulam Amorgum deportatur. Carſidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hoſtem Tacfarinatem juviſſet, abſolvitur; ejuſdemque criminis C. Graccus. Hunc comitem exſilii admodum infantem, pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres, & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis adverſis foret abſtractus.

A. U. C. 776. J. C. 23.

XIV. Is quoque annus legationes Græcarum civitatum habuit, Samiis « Junonis », Cois « Æſculapii delubro, vetuſtum aſyli jus ut firmaretur », petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum omnium judicium, quâ tempeſtate Græci, conditis per Aſiam urbibus, orâ maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas; & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æſculapii induxerant, cùm, juſſu regis Mithridatis, apud cunctas Aſiæ inſulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & ſæpius inritis prætorum queſtibus, poſtremò Cæſar « de immodeſtiâ hiſtrionum » retulit. « Multa ab iis in publicum ſeditiosè, fœda per domos tentari: Oſcum quondam ludicrum, leviſſimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium veniſſe, ut auctoritate patrum coercendum ſit ». Pulſi tum hiſtriones Italiâ.

XV. Idem annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis exſtinguendo: neque minùs morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi triſtium lætorumque ſocius, unuſque e ſenatoribus Rhodii ſeceſsûs comes. Ita, quamquam novo homini,

cenſorium funus, effigiem apud forum Auguſti, publicâ pecuniâ patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeò ut procurator Aſiæ Lucilius Capito, accuſante provinciâ, cauſam dixerit, magnâ cum adſeveratione Principis, «non ſe jus niſi in ſervitia, & »pecunias familiares dediſſe: quòd ſi vim »prætoris uſurpaſſet, manibuſque militum »uſus foret, ſpreta in eo mandata ſua: »audirent ſocios». Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Aſiæ urbes «templum Tiberio matrique ejus, ac ſenatui». Et permiſſum ſtatuere: egitque Nero grates eâ causâ patribus atque avo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum aſpici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modeſtia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

A. U. C. 776. J. C. 23.

XVI. Sub idem tempus «de flamine »Diali, in locum Servii Maluginenſis »defuncti legendo, ſimul rogandâ novâ »lege», diſſeruit Cæſar. «Nam patricios »confarreatis parentibus genitos, tres »ſimul nominari, ex quîs unus legeretur,

»vetuſto more ; neque adeſſe , ut olim ,
A. U. C. »eam copiam , omiſsâ confarreandi ad-
776. »ſuetudine , aut inter paucos retentâ :
J. C. »plureſque ejus rei cauſas » adferebat ;
23. « potiſſimam , penes incuriam virorum
»feminarumque. Accedere ipſius cæri-
»moniæ difficultates , quæ conſultò vita-
»rentur ; & quando exiret e jure patrio ,
»qui id flaminium apiſceretur , quæque
»in manum flaminis conveniret. Ita me-
»dendum ſenatûs decreto , aut lege ;
»ſicut Auguſtus quædam ex horridâ illâ
»antiquitate , ad præſentem uſum flexiſ-
»ſet ». Igitur tractatis religionibus , pla-
citum « inſtituto flaminum nihil demu-
»tari » : ſed lata lex , quâ « flaminica
»Dialis ſacrorum causâ in poteſtate viri ,
»cetera promiſcuo feminarum jure age-
»ret » : & filius Maluginenſis patri ſuf-
fectus. Utque gliſceret dignatio ſacerdo-
tum , atque ipſis promptior animus foret
ad capeſſendas cærimonias , decretum
« Corneliæ virgini , quæ in locum Scantiæ
»capiebatur , LLS. $\overline{XX}$; & quotiens Au-
»guſta theatrum introiſſet , ut ſedes inter
»Veſtalium conſideret ».

A. U. C. XVII. CORNELIO Cethego , Viſellio
777. Varrone conſulibus pontifices , eorum-
J. C. que exemplo ceteri ſacerdotes , cùm pro
24.

incolumitate Principis vota ſuſciperent, Neronem quoque & Druſum iiſdem diis commendavere; non tam caritate juvenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps ſi nulla, & ubi nimia eſt. Nam Tiberius haud umquam domui Germanici mitis, tum verò « æquari adoleſcentes ſenectæ ſuæ », impatienter indoluit: accitoſque pontifices percunctatus eſt, « num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuiſſent ». Et illi quidem, quamquam abnuerent, modicè perſtricti, (etenim pars magna e propinquis ipſius, aut primores civitatis erant:) ceterùm in ſenatu, oratione monuit in poſterum, « ne quis mobiles adoleſcentium animos, præmaturis honoribus ad ſuperbiam extolleret ». Inſtabat quippe Sejanus, incuſabatque « diductam civitatem, ut civili bello: eſſe qui ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni reſiſtatur, fore plures: neque aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi unus alterve maximè prompti ſubverterentur ».

A. U. C. 777. J. C. 24.

XVIII. Qua causa C. Silium, & Titium Sabinum, adgreditur: amicitia Germanici pernicioſa utrique; Silio &, quòd ingentis exercitûs ſeptem per annos moderator, partiſque apud Germaniam

A. U. C. 777. J. C. 24. triumphalibus, Sacroviriani belli victor », quantò majore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. Credebant plerique auctam offenſionem ipſius intemperantiâ, immodicè jactantis, « ſuum militem in obſequio duraviſſe, » cùm alii ad ſeditiones prolaberentur: » neque manſurum Tiberio imperium, » ſi iis quoque legionibus cupido novandi » fuiſſet ». Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eò uſque læta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multum antevenere, pro gratiâ odium redditur.

XIX. ERAT uxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inviſa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſuſque Varro conſul, qui « paternas inimicitias » obtendens, odiis Sejani per dedecus ſuum gratificabatur. Precante reo, « brevem moram, dum » accuſator conſulatu abiret », adverſatus eſt Cæſar: « ſolitum quippe magiſtratibus, » diem privatis dicere: nec infringendum » conſulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne » quod reſpublica detrimentum caperet ». Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis obtegere. Igitur multâ adſeveratione, quaſi aut legibus

cùm Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud reſpublica eſſet, coguntur patres; ſilente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante, cujus irâ premeretur. « Conſcientiâ belli Sacrovir diu diſſimu- » latus, victoria per avaritiam fœdata, » & uxor Soſia » arguebantur: nec dubiè repetundarum criminibus hærebant: ſed cuncta quæſtione majeſtatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine prævertit.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XX. Sævitum tamen in bona, non ut ſtipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: ſed liberalitas Auguſti avulſa, computatis ſingillatim quæ fiſco petebantur: ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinii Galli ſententiâ, qui « partem bonorum publi- » candam, pars ut liberis relinqueretur », cenſuerat. Contrà M. Lepidus « quartam » accuſatoribus, ſecundùm neceſſitudinem » legis, cetera liberis » conceſſit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſævis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. Unde

A. U. C. 777. J. C. 24.

dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Meſſalinus Cotta, haud minùs claris majoribus, ſed animo diverſus, cenſuit « cavendum ſenatuſconſulto, ut » quamquam inſontes magiſtratus, & » culpæ alienæ neſcii, provincialibus uxo- » rum criminibus, perinde quàm ſuis » plecterentur ».

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, « ceſſurum ſe Urbe ob factiones » accuſatorum », in ſenatu clamitaverat: & ſpretâ potentiâ Auguſtæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius civiliter habuit: ſed in animo revolvénte iras, etiàmſi impetus offenſionis languerat, memoria valebat: Piſonem Q. Granius ſecreti ſermonis incuſavit, adversùm majeſtatem habiti: adjecitque « in domo » ejus venenum eſſe, eumque gladio ac- » cinctum introire curiam ». Quod, ut atrocius vero, tramiſſum: ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus eſt

reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Severo exſule, qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati ſenatûs Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit: boniſque exutus, interdicto igni atque aquâ, ſaxo Seriphio conſenuit.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus, prætor, incertis cauſis Aproniam conjugem in præceps jecit; tractuſque ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbatâ mente reſpondit, tamquam «ipſe »ſomno gravis, atque eò ignarus, & »uxor ſponte mortem ſumpſiſſet». Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum; in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum, quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Urgulaniâ. Reus, fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accuſata «injeciſſe »carminibus & veneficiis vecordiam ma»rito», inſons judicatur.

XXIII. Is demum annus populum

A. U. C. 777. J. C. 24.

Romanum longo adverſùm Numidam Tacfarinatem bello abſolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant: jamque tres laureatæ in Urbe ſtatuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo, Jubæ filio, juventâ incurioſo, libertos regios, & ſervilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum receptor, ac ſocius populandi, rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, ſed miſſis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsâque e provinciâ, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptiùs ruebant, quia Cæſar, poſt res a Blæſo geſtas, quaſi nullis jam in Africâ hoſtibus, reportari nonam legionem juſſerat: nec proconſul ejus anni P. Dolabella retinere auſus erat, juſſa Principis magis, quàm incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, diſperſo rumore, « rem Romanam aliis quoque » ab nationibus lacerari, eóque paullatim » Africâ decedere, ac poſſe reliquos cir» cumveniri, ſi cuncti, quibus libertas » ſervitio potior, incubuiſſent »; auget vires, poſitiſque caſtris, Thubuſcum

oppidum circumſidet. At Dolabella, contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſuî inceſſu ſolvit obſidium, locorumque opportuna permunivit: ſimul principes Muſulanorum, defectionem cœptantes, ſecuri percutit. Dein, quia pluribus adversùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incurſu conſectandum hoſtem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemæo, quatuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data: & prædatorias manus, delecti Maurorum duxere: ipſe conſultor aderat omnibus.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XXV. Nec multò poſt adfertur, « Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe; fiſos loco, quia vaſtis circùm ſaltibus claudebatur ». Tum expeditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diverſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prœlio proviſa: hoſtibus contrà

A. U. C. 777. J. C. 24.

omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoriâ laborum, & adversùm eludentes optatæ totiens pugnæ, ſe quiſque ultione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, « Tacfarinatem omnes, notum » tot prœliis, conſectentur: non, niſi » duce interfecto, requiem belli fore ». At ille, dejectis circùm ſtipatoribus, vinctoque jam filio, & effuſis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus.

XXVI. DOLABELLÆ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæſi avunculi ejus laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignes captivos, cædem ducis, bellique confecti famam deportârat. Sequebantur & Garamantum legati, rarò in Urbe viſi, quos, Tacfarinate cæſo, perculſa gens, nec culpæ neſcia, ad ſatisfaciendum populo Romano miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſque e ſenatoribus, qui ſcipionem eburnum, togam pictam, antiqua pa-

trum munera, daret, « regemque & ſo-
» cium atque amicum » appellaret. A. U. C. 777. J. C. 24.

XXVII. Eadem æſtate, mota per Italiam ſervilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultûs T. Curtiſius, quondam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandeſtinis, apud Brundiſium & circumjecta oppida; mox poſitis propalam libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſervitia: cùm, velut munere deûm, tres biremes adpulere ad uſus commeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus, quæſtor, cui provincia vetere ex more Calles evenerat. Is, diſpoſitâ claſſiariorum copiâ, cœptantem cùm maximè conjurationem disjecit. Miſſuſque a Cæſare properè Staius, tribunus, cum validâ manu, ducem ipſum, & proximos audaciæ in Urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ.

XXVIII. Iisdem conſulibus, miſeriarum ac ſævitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, (nomen utrique Vibius Serenus) in ſenatum inducti ſunt: ab exſilio retractus, inluvieque ac ſqualore obſitus, & tum catenâ vinctus, perorante

A. U. C. 777. J. C. 24.

filio, pater. Paratus adoleſcens multis munditiis, alacri vultu, « ſtructas Principi » inſidias, miſſos in Galliam concitores » belli », index idem & teſtis dicebat; adnectebatque, « Cæcilium Cornutum, » prætorium, miniſtraviſſe pecuniam »: qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinavit. At contrà reus, nihil infracto animo, obverſus in filium, quatere vincula, « vocare ultores deos, ut ſibi quidem » redderent exſilium, ubi procul » tali more ageret; filium autem quando- » que ſupplicia ſequerentur ». Adſeverabatque « innocentem Cornutum, & falſa » exterritum: idque facile intellectu, ſi » proderentur alii: non enim ſe cædem » Principis, & res novas, uno ſocio, co- » gitaſſe ».

XXIX. Tum accuſator « Cn. Lentu- » lum, & Seium Tuberonem », nominat: magno pudore Cæſaris, cùm primores civitatis, intimi ipſius amici; Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultûs hoſtilis, & turbandæ reipublicæ arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem, ex ſervis quæſitum: & quæſtio adverſa accuſatori fuit: qui ſcelere vecors, ſimul vulgi

rumore territus, « robur & ſaxum, aut » parricidarum pœnas » minitantium, ceſſit Urbe: ac retractus Ravennâ, exſequi accuſationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, adversùs exſulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem literis exprobraverat, « ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe »: addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. Ea Cæſar octo poſt annos retulit, medium tempus variè arguens; etiam ſi tormenta, pervicaciâ ſervorum, contrà eveniſſent.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XXX. Dictis dein ſententiis, « ut » Serenus more majorum puniretur », quò molliret invidiam, interceſſit. Gallus Aſinius, « Gyaro aut Donusâ clauden» dum » cenſere: id quoque aſpernatus eſt, « egenam aquæ utramque inſulam » referens, « dandoſque vitæ uſus, cui vita » concederetur ». Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſuâ manu ceciderat, « actum de præmiis accuſato» rum abolendis, ſi quis majeſtatis poſtu» latus ante perfectum judicium ſe ipſe » vitâ privaviſſet »: ibaturque in eam ſententiam, ni duriùs contraque morem ſuum palam pro accuſatoribus Cæſar,

A. U. C. 777. J. C. 24.

« inritas leges, rempublicam in præcipiti » conqueſtus eſſet : « ſubverterent potiùs » jura, quàm cuſtodes eorum amoverent ». Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem numquam ſatis coercitum, per præmia eliciebantur.

XXXI. His tam adſiduis, tamque mæſtis, modica lætitia interjicitur, quòd C. Cominium, equitem Romanum, probroſi in ſe carminis convictum, Cæſar precibus fratris, qui ſenator erat, conceſſit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle : neque enim ſocordiâ peccabat ; nec occultum eſt, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta imperatorum celebrentur : quin ipſe compoſitus aliàs, & velut eluctantium verborum, ſolutiùs promptiúſque eloquebatur, quotiens ſubveniret. At P. Suilium, quæſtorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepiſſe, « amovendum in inſulam » cenſuit ; tantâ contentione animi, ut & jurando obſtringeret, « e republicâ id » eſſe ». Quod aſpere acceptum ad præſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio :

quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii Principis amicitiâ diu proſpere, numquam bene uſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tamquam falſis majeſtatis criminibus ſororem petiviſſet. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat inſidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſilium deprecatus eſt: quominus ſenatu pelleretur, non obſtitit.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XXXII. Pleraque eorum quæ retuli, quæque referam, parva forſitan, & levia memoratu videri, non neſcius ſum: ſed nemo Annales noſtros cum ſcripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captoſque reges; aut, ſi quando ad interna præverterent, diſcordias conſulum adversùm tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arcto, & inglorius labor. Immota quippe, aut modicè laceſſita pax, mæſtæ Urbis res, & Princeps proferendi imperii incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu levia, ex quîs magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.

A. U. C. 777. J. C. 24.

XXXIII. NAM cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt: delecta ex his & conſociata reipublicæ forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur ut olim, plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatûſque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic converſo ſtatu, neque aliâ re Romanâ, quàm ſi unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt; plures, aliorum eventis docentur. Ceterùm ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt: nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæva juſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſas conjungimus; obviâ rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujuſquam, Punicas Romanaſve acies lætiùs extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, pœnam

vel infamiam ſubiere, poſteri manent: utque familiæ ipſæ jam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi objectari putent: etiam gloria ac virtus infenſos habet, ut nimis ex propinquo diverſa arguens. Sed ad incœpta redeo.

XXXIV. CORNELIO Coſſo, Aſinio Agrippâ Conſulibus, Cremutius Cordus A. U. C.
poſtulatur, novo ac tunc primùm audito 778.
crimine, quòd, editis annalibus, lauda- J. C.
toque M. Bruto, C. Caſſium *Romanorum* 25.
ultimum dixiſſet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens: quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt: «Verba mea, patres con»ſcripti, arguuntur: adeò factorum in»nocens ſum. Sed neque hæc in Princi»pem, aut Principis parentem, quos lex »majeſtatis amplectitur: Brutum & Caſ»ſium laudaviſſe dicor; quorum res geſtas »cùm plurimi compoſuerint, nemo ſine »honore memoravit. Titus Livius, elo»quentiæ ac fidei præclarus in primis, »Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, »ut *Pompeianum* eum Auguſtus appella»ret: neque id amicitiæ eorum offecit.

A. U. C. 778. J. C. 25.

»Scipionem, Afranium, hunc ipſum »Caſſium, hunc Brutum, nuſquam *latrones & parricidas*, quæ nunc vocabula »imponuntur, ſæpe ut inſignes viros nominat. Aſinii Pollionis ſcripta, egregiam eorumdem memoriam tradunt. »Meſſala Corvinus, *imperatorem ſuum* »*Caſſium* prædicabat: & uterque opibuſque atque honoribus perviguere. Marci »Ciceronis libro, quo Catonem cælo »æquavit, quid aliud dictator Cæſar, »quàm reſcriptâ oratione, velut apud »judices reſpondit? Antonii epiſtolæ, »Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multâ cum acerbitate habent: carmina Bibaculi & Catulli, »referta contumeliis Cæſarum leguntur. »Sed ipſe divus Julius, ipſe divus Auguſtus, & tulere iſta, & reliquere; haud »facilè dixerim, moderatione magis, »an ſapientiâ: namque ſpreta exoleſcunt: »ſi iraſcare, adgnita videntur.

XXXV. »NON attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido »impunita: aut ſi quis advertit, dictis »dicta ultus eſt. Sed maximè ſolutum, »& ſine obtrectatore fuit, prodere de iis »quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. »Num cum armatis Caſſio & Bruto, ac »Philippenſes

» Philippenſes campos obtinentibus, belli » civilis causâ populum per conciones in» cendo? An illi quidem ſexageſimum » ante annum perempti, quo modo ima» ginibus ſuis noſcuntur, quas ne victor » quidem abolevit, ſic partem memoriæ » apud ſcriptores retinent? Suum cuique » decus poſteritas rependit: nec deerunt, » ſi damnatio ingruit, qui non modò » Caſſii & Bruti, ſed etiam meî memi» nerint ». Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentiâ finivit: libros per ædiles cremandos cenſuere patres, ſed manſerunt occultati, & editi. Quò magis ſocordiam eorum inridere libet, qui præſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis ævi memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis, gliſcit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſævitiâ uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperere.

A. U. C. 778. J. C. 25.

XXXVI. Ceterum poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, Præfectum Urbis Druſum, auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod a Cæſare palam increpitum, cauſa exſilii Salviano fuit. Objecta publicè Cyzicenis « incuria cærimoniarum

A. U. C. 778. J. C. 25.

»divi Auguſti», additis « violentiæ criminibus adversùm cives Romanos »: & amiſere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumſeſſi, nec minùs ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli, pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curaverat, abſolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum: neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: nam ut quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leves, ignobiles, pœnis adficiebantur.

XXXVII. PER idem tempus Hiſpania ulterior, miſſis ad ſenatum legatis, oravit, « ut exemplo Aſiæ delubrum Tiberio » matrique ejus exſtrueret »: quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur « in ambitionem » flexiſſe », hujuſcemodi orationem cœpit. « Scio, patres conſcripti, conſtantiam » meam a pleriſque deſideratam, quòd » Aſiæ civitatibus nuper idem iſtud pe» tentibus, non ſim adverſatus: ergo & » prioris ſilentii defenſionem, & quid in » futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm » divus Auguſtus, ſibi atque Urbi Romæ » templum apud Pergamum ſiſti non pro-

»hibuiſſet; qui omnia facta dictaque ejus »vice legis obſervem, placitum jam exem- »plum promptiùs ſecutus ſum, quia cultui »meo veneratio ſenatûs adjungebatur. »Ceterùm ut ſemel recepiſſe, veniam »habuerit; ita per omnes provincias effi- »gie numinum ſacrari, ambitioſum, ſu- »perbum: & vaneſcet Auguſti honor, »ſi promiſcuis adulationibus vulgatur».

A. U. C. 778. J. C. 25.

XXXVIII. «Ego me, patres conſcripti, »mortalem eſſe, & hominum officia fun- »gi, ſatiſque habere, ſi locum principem »impleam, & vos teſtor, & meminiſſe »poſteros volo: qui ſatis ſuperque memo- »riæ meæ tribuent, ut majoribus meis »dignum, rerum veſtrarum providum, »conſtantem in periculis, offenſionum »pro utilitate publicâ non pavidum cre- »dant. Hæc mihi in animis veſtris templa, »hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ: »nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium »poſterorum in odium vertit, pro ſepul- »cris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, »& deos ipſos precor: hos, ut mihi ad »finem uſque vitæ, quietam & intelli- »gentem humani divinique juris mentem »duint; illos, ut quandoque conceſſero, »cum laude & bonis recordationibus, »facta atque famam nominis mei proſe-

»quantur». Perſtititque poſthac, ſecretis
A. U. C. etiam ſermonibus, aſpernari talem ſuî
778. cultum: quod alii «modeſtiam», multi,
J. C. «quia diffideret», quidam, «ut dege-
25. »neris animi», interpretabantur. «Optu-
»mos quippe mortalium, altiſſima cupere.
»Sic Herculem & Liberum apud Græcos,
»Quirinum apud nos, deûm numero ad-
»ditos. Meliùs Auguſtum, qui ſperaverit.
»Cetera Principibus ſtatim adeſſe: unum
»inſatiabiliter parandum, proſperam ſuî
»memoriam: nam contemptu famæ,
»contemni virtutes».

XXXIX. At Sejanus nimiâ fortunâ ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liviâ, componit ad Cæſarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire: ejus talis forma fuit. «Benevolentiâ patris Auguſti, & »mox pluribus Tiberii judiciis, ita in»ſueviſſe, ut ſpes votaque ſua non priùs »ad deos, quàm ad Principum aures »conferret. Neque fulgorem honorum »umquam precatum: excubias ac labores, »ut unum e militibus, pro incolumitate »Imperatoris malle. Attamen, quod pul»cherrimum, adeptum, ut conjunctione »Cæſaris dignus crederetur: hinc initium

»ſpei. Et quoniam audiverit Auguſtum, »in conlocandâ filiâ, nonnihil etiam de »equitibus Romanis conſultaviſſe : ita ſi »maritus Liviæ quæreretur, haberet in »animo amicum, ſolâ neceſſitudinis gloriâ »uſurum. Non enim exuere impoſita »munia : ſatis æſtimare, firmari domum »adversùm iniquas Agrippinæ offenſiones; »idque liberorum causâ. Nam ſibi mul»tum ſuperque vitæ fore, quod tali cum »Principe expleviſſet ».

A. U. C. 778. J. C. 25.

XL. Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Sejani, ſuiſque in eum beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiviſſet, adjunxit. « Ceteris mortalibus in eo ſtare »conſilia, quid ſibi conducere putent : »Principum diverſam eſſe ſortem, quibus »præcipua rerum ad famam dirigenda : »ideo ſe non illuc decurrere, quod promp»tum reſcriptu : poſſe ipſam Liviam ſta»tuere, nubendum poſt Druſum, an in »penatibus iiſdem tolerandum haberet : »eſſe illi matrem & aviam, propiora con»ſilia : ſimpliciùs acturum : de inimicitiis »primùm Agrippinæ : quas longè acriùs »arſuras, ſi matrimonium Liviæ, velut »in partes, domum Cæſarum diſtraxiſ»ſet : ſic quoque erumpere æmulationem

A. U. C. 778. J. C. 25.

»feminarum, eâque diſcordiâ nepotes »ſuos convelli: quid ſi intendatur certamen, tali conjugio? Falleris enim, »Sejane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liviam, quæ C. Cæſari, »mox Druſo nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite Romano ſeneſcat. »Ego ut ſinam, credisne paſſuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoreſque noſtros, in ſummis imperiis vidêre? Vis tu »quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi »magiſtratus & primores qui, te invito, »perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre »faſtigium, longéque anteiſſe patris mei »amicitias, non occulti ferunt, perque »invidiam tuî me quoque incuſant. At »enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum »herculè, ſi, cùm in omnes curas diſtraheretur, immenſúmque attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper »alios extuliſſet, C. Proculeium, & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis reipublicæ negotiis »permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti »movemur; quantò validius eſt quòd »M. Agrippæ, mox mihi conlocavit? »Atque ego hæc, pro amicitiâ, non

»occultavi : ceterùm neque tuis, neque »Liviæ deſtinatis, adverſabor. Ipſe quid »intra animum volutaverim, quibus ad»huc neceſſitudinibus immiſcere te mihi »parem, omittam ad præſens referre : id »tantùm aperiam, nihil eſſe tam excel»ſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque »in me animus mereantur; datoque tem»pore, vel in ſenatu, vel in concione »non reticebo». A. U. C. 778. J. C. 25.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, ſed altiùs metuens, « tacita »ſuſpicionum, vulgi rumorem, ingruen»tem invidiam » deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret. Multa quippe providebat : ſuâ in manu aditus : literarumque magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cùm per milites commearent : mox Cæſarem, vergente jam ſenectâ, ſecretoque loci mollitum, munia imperii faciliùs tramiſſurum : & minui ſibi invidiam, ademptâ ſalutantum turbâ; ſublatiſque inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paullatim negotia Urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium in-

A. U. C. 778. J. C. 25.

crepat, extollens laudibus « quietem & » ſolitudinem : quîs abeſſe tædia & offen» ſiones, ac præcipua rerum maximè agi» tari ».

XLII. AC FORTE habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus voceſque, quæ plerumque veræ & graves coram ingerebantur : nam, poſtulato Votieno, « ob contumelias in Cæſa» rem dictas », teſtis Æmilius, e militaribus viris, dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magnâ adſeveratione nititur, audivit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur : adeóque perculſus eſt, ut « ſe vel ſtatim, » vel in cognitione purgaturum » clamitaret ; precibuſque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem majeſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar objectam ſibi adversùs reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gætulicus, conſul deſignatus, lege Juliâ damnaſſet, exſilio punivit : Apidiumque Merulam, « quòd in acta divi Auguſti » non juraverat », albo ſenatorio eraſit.

XLIII. AUDITÆ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes; de jure templi Dianæ Limnatidis, « quod » ſuis a majoribus, ſuâque in terrâ dica» tum », Lacedæmonii firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus: « ſed Macedonis Philippi, cum quo bel» laſſent, armis ademptum, ac pòſt C. » Cæſaris & M. Antonii ſententiâ reddi» tùm ». Contrà Meſſenii, « veterem inter » Herculis poſteros diviſionem Pelopon» neſi » protulere, « ſuoque regi Denthe» liatem agrum, in quo id delubrum, » ceſſiſſe: monimentaque ejus rei ſculpta » ſaxis, & ære priſco manere. Quòd ſi » vatum, annalium ad teſtimonia vocen» tur, plures ſibi ac locupletiores eſſe: » neque Philippum potentiâ, ſed ex vero » ſtatuiſſe: idem regis Antigoni, idem » imperatoris Mummii judicium: ſic » Mileſios, permiſſo publicè arbitrio, » poſtremò Atidium Geminum, prætorem » Achaiæ, decreviſſe ». Ita ſecundùm Meſſenios datum. Et Segeſtani, « ædem » Veneris, montem apud Erycem, ve» tuſtate dilapſam, reſtaurari » poſtulavere; nota memorantes de origine ejus, & læta Tiberio: ſuſcepit curam libens, ut conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium

A. U. C. 778. J. C. 25.

A. U. C. 778. J. C. 25.

preces, probatumque P. Rutilii exemplum: namque eum legibus pulſum, civem ſibi Smyrnæi addiderant: quo jure Vulcatius Moſchus, exſul, in Maſſilienſes receptus, bona ſua reipublicæ eorum, ut patriæ reliquerat.

XLIV. OBIERE eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Gætulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ & modeſtè habitæ. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Cæſaris miſceretur. Avus, Pharſalicâ acie, pro optimatibus ceciderat: ipſe electus, cui minor Antonia, Octaviâ genita, in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim tranſcendit; longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum: eaſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius, multâ claritudine generis, ſed improſperâ: nam patre ejus, Julo Antonio, ob adulterium Juliæ morte punito, hunc admodum adoleſcentulum, ſororis nepotem, ſepoſuit Auguſtus in civitatem Maſſilienſem, ubi ſpecie ſtudiorum nomen exſilii tegeretur. Habitus tamen ſupremis honor: oſſaque

tumulo Octaviorum inlata, per decretum ſenatûs. A. U. C.

XLV. Iisdem conſulibus, facinus atrox, 778.
in citeriore Hiſpaniâ, admiſſum a quodam J. C.
agreſte, nationis Termeſtinæ: is præto- 25.
rem provinciæ, L. Piſonem, pace incurioſum, ex improviſo in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per dirupta & avia ſequentes fruſtratus eſt: neque diu fefellit: nam prehenſo ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: & repertus, cùm tormentis edere conſcios adigeretur, voce magnâ, ſermone patrio, « fruſtra ſe interrogari » clamitavit: « adſiſterent ſocii ac ſpectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret ». Idemque cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæſus habetur: qui pecunias e publico interceptas, acriùs, quàm ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gætulico, C. Calviſio
conſulibus, decreta triumphi inſignia A. U. C.
Poppæo Sabino, contuſis Thracum gen- 779.
tibus, qui montium editis, inculti, atque J. C. 26.

A. U. C. 779. J. C. 26.

eò ferociùs agitabant. Cauſa motûs, ſuper hominum ingenium, quòd pati delectus, & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti; aut, ſi mitterent auxilia, ſuos ductores præficere, nec niſi adversùm accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, ut disjecti, aliiſque nationibus permixti, diverſas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, « amicitiam, » obſequiumque » memoraturos; « & manſura hæc, ſi nullo novo onere tentarentur. Sin ut victis ſervitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum ». Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & conjuges oſtentabant, « bellumque impeditum, arduum, cruentum », minitabantur.

XLVII. At Sabinus (donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis) poſtquam Pomponius Labeo e Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venêre, additâ præſenti copiâ, ad hoſtem pergit, compoſitum jam per anguſtias ſaltuum: quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur: quos dux

Romanus acie ſuggreſſus, haud ægre pepulit, ſanguine barbarorum modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum uſque ad proximum caſtellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: ſimul in ferociſſimos, qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis perſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat. A. U. C. 779. J. C. 26.

XLVIII. Translata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoravi: iiſque permiſſum « vaſtare, » urere, trahere prædas, dum populatio » lucem intra ſiſteretur, noctemque in » caſtris tutam & vigilem capeſſerent »: id primò ſervatum: mox verſi in luxum, & raptis opulenti, omittere ſtationes, laſciviâ epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes, incuriâ eorum

A. U. C. 779. J. C. 26.

compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores invaderentur; alii caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlii non acciperet: tenebræ inſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia, repentino incurſu territa, cùm pars munitionibus adjacerent, plures extrà palarentur, tantò infenſiùs cæſi, quantò «perfugæ & pro»ditores, ferre arma ad ſuum patriæque »ſervitium», incuſabantur.

XLIX. POSTERA die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari, ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderent: & poſtquam caſtello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obſidium cœpit per præſidia, quæ opportunè jam muniebat: dein foſſam loricamque contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. Tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere clauſtra arctaque circumdare: & ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum jam in hoſtem jacerentur. Sed nihil æquè, quàm ſitis, fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo

fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſque turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit; his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus: & erant, qui « non inultum » exitium, ſed eruptionem » ſuaderent: neque ignobiles, quamvis diverſi ſententiis.

A. U. C. 779. J. C. 26.

L. VERUM e ducibus, Dinis, provectus ſenectâ, & longo uſu vim atque clementiam Romanam edoctus, « ponenda arma, » unum adflictis id remedium », diſſerebat. Primuſque ſe cum conjuge & liberis victori permiſit: ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus major vitæ, quàm gloriæ, cupido. At juventus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur: utrique deſtinatum cum libertate occidere: ſed Tarſa « properum finem, abrumpendas pariter » ſpes ac metus » clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro: nec defuere qui eodem modo oppeterent. Tureſis ſuâ cum manu noctem opperitur, haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis: & ingruebat

A. U. C. 779. J. C. 26.

nox nimbo atrox, hoſtiſque clamore turbido, modò per vaſtum ſilentium, incertos obſeſſores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, « ne ad ambigua »ſonitûs, aut ſimulationem quietis, ca»ſum inſidiantibus aperirent, ſed ſua »quiſque munia ſervarent immoti, teliſ»que non in falſum jactis».

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam, pontes & ſcalas antè fabricati, inferre propugnaculis, eaque prenſare, detrahere, & adversùs reſiſtentes cominus niti. Miles contrà deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congeſtas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ ſpes, &, ſi cedant, inſignitius flagitium; illis extrema jam ſalus, & adſiſtentes pleriſque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improviſa; ſuorum atque hoſtium ignoratio; & montis anfractu repercuſſæ, velut a tergo, voces, adeò cuncta miſcuerant, ut quædam munimenta Romani, quaſi perrupta, omiſerint.

Neque tamen pervaſere hoſtes, niſi admodum pauci: ceteros, deleto promptiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente jam luce, truſere in ſumma caſtelli: ubi tandem coacta deditio, & proxima ſponte vicorum recepta: reliquis, quò minùs vi aut obſidio ſubigerentur, præmatura montis Hæmi & ſæva hiems ſubvênit.

A. U. C. 779. J. C. 26.

LII. At Romæ, commotâ Principis domo, ut ſeries futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra ſobrina ejus poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis; & quoquo facinore properus clareſcere, « crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in Principem & devotiones » objectabat. Agrippina ſemper atrox, tum & periculo propinquæ accenſa, pergit ad Tiberium, ac fortè ſacrificantem patri reperit: quo initio invidiæ, « Non ejuſdem » ait « mactare divo Auguſto victimas, & poſteros ejus inſectari: non in effigies mutas divinum ſpiritum transfuſum; ſed imaginem veram, cæleſti ſanguine ortam, intelligere diſcrimen, ſuſcipere ſordes. Fruſtra Pulchram præſcribi, cui ſola exitii cauſa ſit, quòd Agrippinam ſtultè prorſus ad cultum delegerit, oblita Soſiæ ob eadem adflictæ ».

A. U. C. 779. J. C. 26.

Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco verſu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra & Furnius damnantur. Afer, primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & ſecutâ adſeveratione Cæſaris, quâ « ſuo jure diſertum » eum appellavit: mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando, proſperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit: niſi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempſit, dum feſsâ mente retinet ſilentii impatientiam.

LIII. AT AGRIPPINA, pervicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrimis, mox invidiam & preces orditur: « ſubveniret ſolitudini, daret maritum: » habilem adhuc juventam ſibi; neque » aliud probis, quàm ex matrimonio ſo» latium: eſſe in civitate, qui Germanici » conjugem, ac liberos ejus recipere di» gnarentur ». Sed Cæſar, non ignarus quantum ex republicâ peteretur; ne tamen offenſionis aut metûs manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego a ſcriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ: quæ Neronis, Principis,

mater, vitam ſuam & caſus ſuorum poſteris memoravit. A. U. C.

LIV. CETERUM Sejanus mærentem & improvidam altiùs perculit: immiſſis, qui per ſpeciem amicitiæ monerent, « paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas ». Atque illa, ſimulationum neſcia, cùm propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, fortè, an quia audiverat? idque quò acriùs experiretur, poma ut erant adpoſita laudans, nurui ſuâ manu tradidit. Aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore, ſervis tramiſit: nec tamen Tiberii vox coram ſecuta, ſed obverſus ad matrem, « non mirum », ait, « ſi quid ſeverius in eam ſtatuiſſet, a quâ veneficii inſimularetur ». Inde rumor, « parari exitium: neque id Imperatorem palam audere, ſecretum ad perpetrandum quæri ».

779. J. C. 26.

LV. SED CÆSAR, quò famam averteret, adeſſe frequens ſenatui, legatoſque Aſiæ, ambigentes « quanam in civitate templum ſtatueretur », plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diverſæ: neque multùm inter ſe diſtantia memorabant, « de vetuſtate generis, ſtudio in populum

A. U. C. 779. J. C. 26.

»Romanum, per bella Perſi & Ariſtonici »aliorumque regum». Verùm Hypæpeni, Trallianique, Laodicenis & Magnetibus ſimul, tramiſſi, ut parum validi. Ne Ilienſes quidem, cùm « parentem urbis »Romæ Trojam» referrent, niſi antiquitatis gloriâ pollebant. Paullum addubitatum, quòd Halicarnaſſii « mille & »ducentos per annos nullo motu terræ »nutaviſſe ſedes ſuas, vivoque in ſaxo »fundamenta templi» adſeveraverant. Pergamenos (eo ipſo nitebantur) æde Auguſto ibi ſitâ, ſatis adeptos creditum. Epheſii, Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupaviſſe civitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnæoſque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavere, ut conſanguinei: nam « Tyr»rhenum Lydumque Atye rege genitos, »ob multitudinem diviſiſſe gentem: Ly»dum patriis in terris reſediſſe; Tyrrheno datum, novas ut conderet ſedes. Et »ducum e nominibus indita vocabula, »illis per Aſiam, his in Italiâ: auctamque »adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in »Græciam populis, cui mox a Pelope »nomen»: ſimul « literas imperatorum, »& icta nobiſcum fœdera bello Macedo»num, ubertatemque fluminum ſuorum,

»temperiem cæli, ac dites circùm terras » memorabant. A. U. C.

LVI. At Smyrnæi, repetitâ vetuſtate, «ſeu Tantalus Jove ortus illos, ſive »Theſeus divinâ & ipſe ſtirpe, ſive una »Amazonum condidiſſet», tranſcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, miſsâ navali copiâ, non modò externa ad bella, ſed quæ in Italiâ tolerabantur: «ſeque primos tem»plum urbis Romæ ſtatuiſſe, M. Porcio »conſule; magnis quidem jam Romani »populi rebus; nondum tamen ad ſum»mum elatis, ſtante adhuc Punicâ urbe, »& validis per Aſiam regibus». Simul «L. Sullam teſtem» adferebant, graviſſimo in diſcrimine exercitûs ob aſperitatem »hiemis, & penuriam veſtis, cùm id »Smyrnam in concionem nuntiatum fo»ret, omnes, qui adſtabant, detraxiſſe »corpori tegmina, noſtriſque legionibus »miſiſſe». Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulere: cenſuitque Vibius Marſus, «ut M. Lepido, cui ea provincia »obvenerat, ſuper numerum legaretur, »qui templi curam ſuſciperet»: & quia Lepidus ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo, e prætoriis, ſorte miſſus eſt.

779. J. C. 26.

A. U. C. 779. J. C. 26.

LVII. INTER quæ, diu meditato, prolatoque ſæpius conſilio, tamdem Cæſar iit Campaniam, ſpecie dedicandi templa apud Capuam Jovi, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul Urbe degere. Cauſam abſceſsûs, quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Sejani artes retuli, quia tamen, cæde ejus patratâ, ſex poſtea annos pari ſecreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipſum referri verius ſit, ſævitiam ac libidinem, cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute corporis quoque habitum pudori fuiſſe: quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta: & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuerat. Traditur etiam matris impotentiâ extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum ejus accepiſſet. Nam dubitaverat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſcivit. Idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat.

LVIII. Profectio arcto comitatu fuit : unus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia ; eques Romanus, præter Sejanum, ex inluſtribus Curtius Atticus : ceteri liberalibus ſtudiis præditi, ferme Græci, quorum ſermonibus levaretur. Ferebant periti cæleſtium, « iis motibus ſiderum exceſſiſſe Româ » Tiberium, ut reditus illi negaretur » : unde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus, vulgantibuſque : neque enim tam incredibilem caſum providebant, ut undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breve confinium artis, & falſi ; veraque quàm obſcuris tegerentur : nam in Urbem non regreſſurum, haud fortè dictum : ceterorum neſcii egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia Urbis adſidens, extremam ſenectam compleverit.

A. U. C. 779. J. C. 26.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris : præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Sejani magis fideret. Veſcebantur in villâ, cui vocabulum *Speluncæ*, mare Amuclanum inter Fundanoſque montes, nativo in ſpecu : ejus os, lapſis repentè ſaxis, obruit quoſdam miniſtros : hinc metus in omnes, & fuga

A. U. C. 779. J. C. 26.

eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque, & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt a militibus, qui ſubſidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitioſa ſuaderet, ut non ſuî anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque judicis partes adversùs Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximéque inſectarentur Neronem, proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſtâ juventâ, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum; dum a libertis & clientibus, apiſcendæ potentiæ properis, exſtimulatur, « ut erectum & fidentem » animi oſtenderet: velle id populum » Romanum: cupere exercitus: neque » auſurum contrà Sejanum, qui nunc » patientiam ſenis, & ſegnitiam juvenis » juxtà inſultet ».

LX. HÆC atque talia audienti, nihil quidem pravæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & inconſultæ; quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diverſæ inſuper ſollicitudinum formæ oriebantur. Nam alius occurſum ejus vitare: quidam, ſalutatione redditâ,

redditâ, ſtatim averti: plerique inceptum ſermonem abrumpere; inſiſtentibus contrà inridentibuſque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsùm renidens vultu; ſeu loqueretur, ſeu taceret juvenis, crimen ex ſilentio, ex voce: ne nox quidem ſecura, cùm uxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liviæ, atque illa Sejano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe objectâ principis loci, ſi priorem ætate & jam labefactum demoviſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur invidiâ: quòd mater Agrippina promptior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Druſum fovebat, ut non in eum quoque ſemina futuri exitii meditaretur; gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum. A. U. C. 779. J. C. 26.

LXI. Fine anni exceſſere inſignes viri, Aſinius Agrippa, claris majoribus quàm vetuſtis, vitâque non degener; & Q. Haterius familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat: utque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterii canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt.

A. U. C. 780. J. C. 27.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio conſulibus, ingentium bellorum cladem æquavit malum improviſum: ejus initium ſimul & finis exſtitit. Nam cœpto apud Fidenas amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quò ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: ut qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordidâ mercede id negotium quæſiviſſet. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre ſecus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſiùs: unde gravior peſtis fuit, confertâ mole, dein convulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſamque vim mortalium, ſpectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugêre. Miſerandi magis, quos, abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat; qui per diem viſu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noſcebant. Jam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam

quorum diverſâ de cauſâ amici aut neceſſarii aberant, pavere tamen; neque dum comperto, quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus.

A. U. C. 780. J. C. 27.

LXIII. Ut cœpere dimoveri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium: & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma, aut ætas, errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia, eo caſu debilitata, vel obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatuſconſulto, « ne quis gladiatorum munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ ». Atilius in exſilium actus eſt. Ceterùm ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti: fuitque Urbs per illos dies, quamquam mæſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cùm ignis violentia Urbem ultra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio: « feralemque annum » ferebant, « & ominibus adverſis ſuſceptum Principi conſilium abſentiæ », qui mos vulgo, fortuita ad

A. U. C. 780. J. C. 27.

culpam trahentes, ni Cæſar obviam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates, apud ſenatum ab inluſtribus, famâque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, & ultro accitos, munificentiâ juverat. Adduntur ſententiæ, ut mons Cælius in poſterum *Auguſtus* appellaretur: quando cunctis circùm flagrantibus, ſola Tiberii effigies ſita in domo Junii ſenatoris inviolata manſiſſet. « Eveniſſe id olim Claudiæ Quinctæ, ejuſque ſtatuam vim ignium bis elapſam, majores apud ædem Matris deûm conſecraviſſe: ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dii oſtenderint ».

LXV. HAUD fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuiſſe, quòd talis ſilvæ frequens, fecunduſque erat: mox *Cælium* appellitatum a Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ, cùm auxilium ad bella ductaviſſet, ſedem eam acceperat a Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit: nam ſcriptores in eo diſſentiunt: cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitaviſſe,

unde *Tuſcum vicum* e vocabulo advenarum dictum. A. U. C. 780. J. C. 27.

LXVI. Sed ut ſtudia procerum, & largitio principis, adversùm caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum major in dies & infeſtior vis ſine levamento graſſabatur: corripueratque Varum Quinctilium, divitem, & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & « opperiendum Imperatorem » cenſuit: quod unum, urgentium malorum ſuffugium in tempus erat.

LXVII. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, « ne quis quietem ejus inrumperet », concurſuſque oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii disjunctam. Solitu-

A. U. C. 780. J. C. 27.

dinem ejus placuiſſe maximè crediderim; quoniam importuoſum circà mare, & vix modicis navigiis pauca ſubſidia; neque adpulerit quiſquam, niſi gnaro cuſtode: cæli temperies hieme mitis, objectu montis, quo ſæva ventorum arcentur: æſtas in Favonium obverſa, & aperto circùm pelago peramœna; proſpectabatque pulcherrimum ſinum, antequam Veſuvius mons ardeſcens faciem loci verteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus inſederat; quantò intentus olim publicas ad curas, tantò occultos in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in Urbe ſuetus, acriùs turbabat, non jam occultis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis. Quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat: ultroque ſtruebantur, qui monerent « perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori » effigiem divi Auguſti amplecti, populumque ac ſenatum auxilio vocare ». Eaque ſpreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

LXVIII. Junio Silano & Silio Nervâ conſulibus, fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque enim omiſerat conjugem, liberoſque ejus percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus; eóque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius, præturâ functi, adgrediuntur, cupidine conſulatûs; ad quem non niſi per Sejanum aditus: neque Sejani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, ut Latiaris, qui modico uſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primùm ſermones: mox laudare conſtantiam, « quòd non, ut ceteri, florentis » domûs amicus, adflictam deſeruiſſet »: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, junxit queſtus; audentiùs jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abſtinet. Iique ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent,

A. U. C. 781. J. C. 28.

A. U. C. 781. J. C. 28. ſpeciem arctæ amicitiæ facere. Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos, quaſi ad fidiſſimum, deferre.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur: nam loco, in quem coibatur, ſervanda ſolitudinis facies; & ſi pone fores adſiſterent, metus visûs, ſonitûs, aut fortè ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haud minùs turpi latebrâ, quàm deteſtandâ fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recèns cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaque & inſtantia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutiùs; quantò mæſta, ubi ſemel prorupere, difficiliùs reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Cæſarem literis, ordinem fraudis, ſuumque ipſi dedecus narravere. Non aliàs magis anxia & pavens civitas, egens adverſùm proximos; congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur.

LXX. Sed Cæſar ſollemnia incipientis

anni, Kalendis Januariis, epiſtolâ precatus; vertit in Sabinum, « corruptos » quoſdam libertorum, & petitum ſe » arguens, ultionemque haud obſcurè poſcebat: nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus, quantùm, obductâ veſte, & adſtrictis faucibus, niti poterat, clamitans, « Sic inchoari annum, » has Sejano victimas cadere »: quò intendiſſet oculos, quò verba acciderent, fuga, vaſtitas: deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur, oſtentabantque ſe rurſum, id ipſum paventes, quòd timuiſſent. « Quem enim diem vacuum pœnâ, ubi » inter ſacra & vota, quo tempore verbis » etiam profanis abſtineri mos eſſet, vincla » & laqueus inducantur? Non imprudentem Tiberium tantam invidiam adiiſſe: » quæſitum meditatumque, ne quid impedire, credatur, quominus novi magiſtratus, quomodo delubra & altaria, » ſic carcerem recludant». Secutæ inſuper literæ, grates agentis, « quòd hominem » infenſum reipublicæ puniviſſent»: adjecto, « trepidam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum inſidias», nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi.

A. U. C. 781. J. C. 28.

LXXI. NI MIHI deſtinatum foret,

A. U. C. 781. J. C. 28.

ſuum quæque in annum referre, avebat animus anteire, ſtatimque memorare exitus, quos Latinius atque Opſius, ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modò poſtquam C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio: qui ſcelerum miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit: verùm has atque alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, «petendum a Principe, ut metus ſuos »ſenatui fateretur, amoverique ſineret». Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem diligebat: eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: ſed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verùm ut cunctationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando; ubi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Auguſtus, convictam adulterii, damnaverat, projeceratque in inſulam Trimetum, haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exſilium toleravit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes privignos cùm

per occultum ſubvertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat. A. U. C. 781. J. C. 28.

LXXII. Eodem anno Friſii, tranſrhenanus populus, pacem exuêre, noſtrâ magis avaritiâ, quàm obſequii impatientes. Tributum iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtiâ rerum, « ut in uſus » militares, coria boum penderent »: non intentâ cujuſquam curâ, quæ firmitudo, quæ menſura; donec Olennius, e primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, « terga urorum » delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primò boves ipſos, mox agros, poſtremò corpora conjugum aut liberorum, ſervitio tradebant. Hinc ira & queſtus; & poſtquam non ſubveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fugâ prævênit, receptus caſtello, cui nomen *Flevum*: & haud ſpernenda illic civium ſociorumque manus litora Oceani præſidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori, cognitum, vexilla legionum e ſuperiore provinciâ,

A. U. C. 781. J. C. 28.

peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit: ac ſimul utrumque exercitum Rheno devectum, Friſiis intulit; ſoluto jam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem, & quod peditum Germanorum inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium jubet: qui jam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leves cohortes; ac rurſum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques immiſſus: ſatis validi, ſi ſimul incubuiſſent: per intervallum adventantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit: atque ille, dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoſte pulſo, recipiunt cohortes alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum præfectorumque, & inſignes centuriones cecidiſſent. Mox compertum,

a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ* vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis, quondam ſtipendiarii, villâ, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe.

A. U. C. 781. J. C. 28.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Friſium nomen: diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque ſenatûs in eo cura, an imperii extrema dehoneſtarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diverſis ſuper rebus conſulerentur, « aram Clementiæ, » aram Amicitiæ, effigieſque circùm Cæ» ſaris ac Sejani » cenſuere: crebriſque precibus efflagitabant: « viſendi ſuî co» piam facerent ». Non illi tamen in Urbem, aut propinqua Urbi degreſſi ſunt: ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ aſpici: eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus durior congreſſus, atque eò per ambitum, & ſocietate conſiliorum parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam; fœdum illud in propatulo ſervitium ſpectanti: quippe Romæ, ſueti diſcurſus; & magnitudine

A. U. C. 781. J. C. 28. Urbis incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo, aut litore jacentes, nullo diſcrimine, noctem ac diem, juxtà gratiam, aut faſtus janitorum perpetiebantur: donec idque vetitum, & revenêre in Urbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infauſtæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cùm coràm Cn. Domitio tradidiſſet, in Urbe celebrari nuptias juſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, & per eam Auguſtum avunculum præferebat.

NOTÆ
IN IV. PRIORES LIBROS
ANNALIUM
C. CORN. TACITI.

NOTÆ
IN LIBRUM PRIMUM
ANNALIUM
C. CORN. TACITI.

CAP. II. *PUBLICA ARMA*. Nulla jam ſenatûs populique arma, ut reipublicæ libertas defenderetur.

Militem donis, populum annonâ. Quàm paucis, quàm egregiè Auguſti artes, & imperii Romani arcana complexus eſt Tacitus!

CAP. III. *Sororis filium.* Filium Octaviæ.

Privignos. Tiberius, poſtea Imperator, & Claudius Druſus, filii Tiberii Neronis & Liviæ, quæ poſtea Auguſto nupſit.

Inſulam Planaſiam. Nunc dicitur *Pianoſa*, Italiam inter & inſulam Corſicam.

CAP. IV. *Duobus ... adoleſcentibus.* Druſo & Germanico.

Urbem Nolam. Nunc *Nole*, in Campaniâ.

Cap. VI. *Codicillos.* Quibus Poſtumi Agrippæ cædes imperata.

Cap. VII. *A corpore.* Neque abſcedere ſe ab Auguſti corpore.

Uxorium ambitum. Per ambitum Liviæ uxoris Auguſti.

Cap. VIII. *Heredes habuit.* Hæc explicatiùs habet Suetonius in Aug. Cap. ult. *Heredes inſtituit primos, Tiberium ex parte dimidiâ & ſextante, Liviam ex parte tertiâ, quos & ferre nomen ſuum juſſit: ſecundos Druſum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberoſque ejus tres ſexûs virilis: tertio gradu, propinquos amicoſque complures.*

Civilem modum. Modeſta fuere Auguſti legata, nec civium modum egreſſa. Quæ autem fuerit ejus legatorum ratio nos docet Suetonius loc. cit. *Legavit populo Romano quadringenties*, Gallicæ monetæ libras 7,782,010; *tribubus tricies quinquies ſeſtertiûm*, libras 681,048; *prætorianis militibus ſingula millia nummorum*, libras 194; *legionariis trecenos nummos*, libras 58; *quam ſummam repræſentari juſſit: nam & confiſcatam ſemper repoſitamque habuerat. Reliqua legata variè dedit; produxitque quædam ad vicena ſeſtertia*, libras 3890; *quibus ſolvendis annuum diem finiit, excuſatâ rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes ſuos, quàm millies & quingenties*, libras 29,182,537, *profeſſus: quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies*, libras 272,370,350; *ex teſtamentis amicorum percepiſſet: quod pæne omne cum duobus paternis patrimoniis ceteriſque hereditatibus in rempublicam abſumpſiſſet.*

CCCCXXXV. Id eſt quadringenties tricies quin-

quies centena millia nummorum. Quod æquat Gallicæ monetæ libras 8,463,059.

Porta triumphali. Porta erat, quâ ducebatur triumphorum pompa. Tum fuit in veteri Urbis muro, inter Capitolium & Tiberim. Auctâ poſtea ab Aureliano Urbe, fuit paulo ſupra molem, ſeu tumulum Adriani, nunc *le Château ſaint-Ange.*

Remiſit Cæſar. Permiſit Tiberius.

Cap. IX. *Vitæ ſupremus.* Mortuus eſt Auguſtus die 19 menſis Auguſti. Eodem ergo die imperium acceperat; fortè anno Urbis conditæ DCCXI, quo, cæſis Hirtio & Pansâ conſulibus, extortoque conſulatu, arma in Antonium accepit.

Numerus etiam conſulatuum. Auguſtus tredecim conſulatus iniit: ſex autem Valerius Corvus, ſeptem Marius geſſerant. *Corvum* autem repoſui, quòd ita Mſ. Flor. & Faſti Capitolini. Plinio aliiſque *Corvinus* dicitur.

Amnibus longinquis. Euphrate, Danubio & Rheno ſeptum ſub Auguſto Romanum imperium.

Cap. X. *Lollianas Varianaſque clades.* M. Lollius & Quinctilius Varus in Germaniâ victi: ille anno Urbis conditæ DCCXXXVIII, hic anno DCCLXII.

Varrones, Egnatios, Julos. Varro Murena & Marcus Egnatius interfecti ob conjurationes in Auguſtum: Julus Antonius ob Juliæ adulterium.

Q. Tedii & Vedii Pollionis. Notiſſimus eſt luxus Pollionis, qui muraenas ſanguine humano ſaginabat. Incertum autem *Q. Tedii* nomen; quòd corruptè in Mſ. Flor. *que tedii.*

Livia gravis. Suâ ambitione & impotenti Tiberii amore Livia gravis in rempublicam mater: gravior domui Cæſarum noverca, ob Caium ac Lucium

Cæſares veneno exſtinctos, Agrippam ablegatum & trucidatum.

Cap. XI. *Neceſſitates.* Neceſſitates ſunt quidquid in publica onera erogatur.

Largitiones. In annonam, congiaria, donativa, ludos, ſpectacula, aliaque id genus. Quanta fuerit in his largitionibus Auguſti munificentia abundè docet marmoris Ancyrani inſcriptio, quam in priore editione Tom. I, *p.* 245. explicavimus.

Intra terminos. Conſilium coercendi intra terminos imperii Auguſtus addiderat; *incertum metu*, ne nimiâ mole & amplitudine labaret imperium: *an per invidiam*, ne ſi quis latiùs imperitaret, gloriâ præcelleret. Quod poſtea contigit Trajano, optimo & feliciſſimo Principi.

Cap. XII. *Pluſquam civilia agitaret.* Supra cives aſcenderet, & fortunæ Principum ſe inſereret.

Cap. XIV. *Parentem.* Quòd Tiberium peperiſſet. In nummis quoque dicitur IVLIA ORBIS GENETRIX.

Aramque adoptionis. Ponendam aram adoptionis cenſebant, quòd Livia in familiam Juliam eſſet adſumpta; ut dictum eſt ſuprà, *Cap.* 8.

Præſenſque erat. Ob Druſi præſentiam, proconſulare imperium pro eo non eſt poſtulatum; cùm illud imperium extra Urbem eſſet, non in Urbe.

Se non exceſſurum. Exceſſit poſtea; & quindecim ſexdecimque nominavit; ut videre eſt apud Dionem LVIII, *pag.* 634.

Cap. XV. *E campo comitia ad patres.* Tiberius

e populo comitia ad ſenatum tranſtulit, ut auctoritatem in ſe faciliùs & ſine invidiâ traheret.

Sine repulſa & ambitu. Nulla erat repulſa, nullus ambitus, cùm a Principe commendarentur.

Auguſtales vocarentur. In vetere Kalendario Herwartiano, IV. ID. OCTOBR. AVGVSTALES, CMXXIIII. Id eſt *die duodecimâ Octobris*, *Auguſtales. Circenſes ludi, miſſus viginti quatuor.*

Triumphali veſte. In triumphali veſte purpura auro mixta, teſte Plinio IX, 36.

CAP. XVI. *Tres ſimul legiones.* Tres illæ legiones erant Octava, nona, & quintadecima.

Ob juſtitium aut gaudium. Juſtitium propter mortem Auguſti, gaudium ob Tiberii principatum. In luctu publico, nuntiatis cladibus, aliiſque reipublicæ calamitatibus, indicebatur juſtitium, ſeu ceſſabant judicia.

Hiſtrionali ſtudio. Hiſtrionum ſtudium arſque eſt partes ac factiones fovere, ut theatralibus ſuis operis favorem quærant.

CAP. XVII. *Tricena aut quadragena ſtipendia.* Qui tricenos aut quadragenos militiæ annos tolerabant. Quod ſanè duriſſimum, cùm, vel vigente republicâ, equites denos, pedites vicenos tantùm militiæ annos explerent.

Apud vexillum. Non apud aquilas ſignaque, ſed apud vexillum retinebantur.

Alio vocabulo. Tum enim Veterani vocabantur.

Per nomen agrorum. Milites dimiſſi agris donabantur. Certè miſeri, ſi, poſt militiæ labores, uligines paludum, vel inculta montium acciperent.

Denis in diem aſſibus. Deni illi aſſes æquabant fermè Gallicæ noſtræ monetæ aſſes 10.

Vacationes munerum. Milites immunitatem

caſtrenſium munerum a centurionibus redimebant; eorumque ſævitiam frangebant pecuniâ.

Singulos denarios. Vult ergo ut milites non denos tantùm aſſes, ſed ſingulos denarios, *Gallicæ noſtræ monetæ aſſes ferme* 16, mereant.

Sextuſdecimus militiæ annus. Is militiæ finis ab Auguſto olim fuerat ſtatutus; ut videre eſt apud Dionem LIV, *pag.* 539.

Præmium pecuniâ ſolveretur. Petunt ut militiæ præmium ipſis in caſtris ſolvatur. Poſt expletum autem militiæ tempus ſingulis militibus dabantur duodena millia ſeſtertiûm, *Gallicæ monetæ libræ* 2,334. Dio LV, *pag.* 563.

Binos denarios. Gallicæ noſtræ monetæ aſſes ferme 32. Præterea prætoriani, expletâ militiâ, viritim accipiebant vicena millia ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libras 3,890. Dio, *loc. cit.*

E contuberniis. Ex ipſis tentoriis. Contubernia denis militibus, quibus decanus præpoſitus, conſtabant, teſte Vegetio II, 8.

Cap. XVIII. *Tribunal.* Tribunal, ſuggeſtus erat editus. Ibi imperator milites alloquebatur, iiſque jus dicebat.

Cap. XX. *Manipuli.* Manipulos in centenos homines diſtribuit Romulus: poſtea in ducenos diſtributi ſunt. Retentum tamen centuriæ nomen. Vide *Cap.* 21.

Nauportum. Nauportus in Pannoniâ, nunc *Ober-Laybach* in Carniolâ.

Ob itinera. Miſſi ut itinera ac pontes curarent, ceteraque commeatibus neceſſaria providerent.

Municipii inſtar. Coloniæ legibus Romanis, municipia legibus ſuis, ſuo jure utebantur. Nau-

portus multitudine civium Romanorum, qui ibi ſuis legibus vivebant, inſtar municipii erat.

Præfectum caſtrorum. Cujus erat caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio, aliaque multa, quæ vide apud Vegetium II, 10.

Manipularis. Gregarius miles.

Cap. XXII. *Per gladiatores ſuos.* Gladiatores Romanis oblectamentum ſimul & bellicæ virtutis incitamentum fuere. *Ituros ad bellum Romanos debuiſſe pugnas videre & vulnera & ferrum, ne dimicantes in bello, armatos hoſtes timerent, aut vulnera & ſanguinem perhorreſcerent.* Capitolinus, in vitâ Maxim. & Balbin. *Cap.* 8.

Cap. XXIII. *Fractâ vite.* Miles, ſi Romanus eſſet, vitibus; ſi extraneus, fuſtibus cædebatur. Livius in Epitome LVII. Inde vites commendat Plinius XIV, 1, Sect. 3. *Quid quod inſertæ caſtris ſummam rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis, & opimo præmio, tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.*

Sirpicum. Ita dictus videtur a ſirpis & vinculis; quæ duriùs intentabat.

Miles nonanus. Nona legio.

Cap. XXIV. *Robora Germanorum.* Fortiſſimi Germanorum.

Neque inſignibus fulgentes. Neque torquibus, neque phaleris, neque aliis virtutis ſuæ bellicæ inſignibus fulgentes; incomptis quoque ſignis: id enim luctûs & mæſtitiæ argumentum; ut videre eſt Annal. III, 2.

Cap. XXV. *Senatui ſervanda.* Tiberius,

cautus Princeps, auctoritatem ſenatûs obtendit; ut ſuæ conſulat.

CAP. XXVI. *Mandata Clementi.* Mandata eſſe Clementi, centurioni, quæ nomine omnium proferret.

Tiberium olim. Cùm Germanicis legionibus præſideret, ſub Auguſto Principe.

Filiosfamiliarum. Filios nondum juris ſui compotes, ſed in tutorum poteſtate.

CAP. XXVII. *Cn. Lentulo.* De ejus laudibus plura habet Tacitus, Annal. IV, 44.

CAP. XXVIII. *Luna ... viſa langueſcere.* Hæc eclipſis, quâ tota luna obſcurata eſt, manè contigit die 27 Septembris, anno Urbis conditæ DCCLXVII, Jeſu-Chriſti 14. Hac temporis indicatione nihil inſignius ad illuſtranda Tiberii principatûs initia, hujuſque ſeditionis tempus.

Pro Neronibus & Druſis. Pro Tiberio & Druſo Tiberii filio.

Noviſſimi in culpam. Ii quidem noviſſimi in culpam, cùm ante eorum adventum jam cœpta ſeditio; ut dictum eſt Cap. 16. Germanicæ quoque legiones tumultuabantur.

Omittunt portas. Quas ſtationibus firmaverant; ut vidimus Cap. 25.

CAP. XXIX. *E cohorte Druſi.* Id eſt ex comitibus & amicis Druſi. Vide Annal. III, 13, VI, 9.

Primi ordinis centurio. Primi quidem ordinis centurio erat Juſtus Catonius, nondum tamen primipilus. Id enim non ſileret Tacitus. Sed & in primo omnium ordine duo erant centuriones, quorum unus tantùm primipilus.

CAP. XXX. *Deſolatus.* Aliorum diſceſſione ſolus relictus. Nec aliter Virgilius Æneid. XI, 870.

> *Disjectique duces, deſolatique manipli*
> *Tuta petunt.*

CAP. XXXI. *Cui nomen ſuperiori.* Duo erant apud ripam Rheni exercitus. Superior exercitus in Germaniâ ſuperiore: inferior exercitus in Germaniâ inferiore. Utraque hæc Germania cis Rhenum erat; & quæ inferior dicebatur, fuit Oceano propior. Id autem diligenter obſervandum eſt, ut Taciti Annales Hiſtoriaſque inoffenſo pede adire liceat.

Agendo Galliarum cenſui. Ut Galliarum incolæ, prædia, opeſque deſcriberentur, & inde tributa ac vectigalia attemperarentur. Mira fuit in his cenſibus Romanorum induſtria, quâ totus terrarum orbis minimæ domûs diligentia continebatur.

Seditionis alienæ. Quam moverat exercitus inferioris Germaniæ.

Viceſimâ legionibus. In inferiore Germaniâ tum erant quatuor legiones I, V, XX & XXI.

In finibus Ubiorum. Ubii cis Rhenum, ubi nunc *Cologne.*

Vernacula multitudo. Cæſis in Varianâ clade legionibus, libertini aliaque vernacula multitudo lecti, ut ſupplerentur Germanici exercitus.

Alios validiores exercitus. Validiores illi exercitus erant in Germaniâ ſuperiore & inferiore, in Dalmatiâ & Moeſiâ.

In ſuum cognomentum. Tiberium ejuſque fratrem Claudium Druſum imperatoriis nominibus auctos vidimus Annal. I, 3. Et in cognomentum Germanicarum legionum adſcitus Druſus, dictus eſt Germanicus. In ejus nummis NERO CLAVDIVS

DRVSVS GERMANICVS IMP. Ejuſque filius appellatus Germanicus.

Cap. XXXII. *Militaribus odiis.* Ob ſævitiam centurionum.

Sexageni ſingulos. Singulis legionibus ſexageni erant centuriones. Inde ſexageni in ſingulos centuriones invadunt, ut numerum centurionum adæquent.

C. Cæſaris. Caii Caligulæ. Vide Supplementum Annal. VIII, 68, & *ſeqq.*

Neque disjecti. Non disjecti, aut paucorum inſtinctu, ut apud Pannonicas legiones, tumultuabantur.

Regi crederes. Simul ardeſcebant, ſimul ſilebant; tantâque æqualitate & conſtantiâ, ut eos uno eodemque ſpiritu regi agique crederes.

Cap. XXXIII. *Auguſtæ nepos.* Germanicus nepos Liviæ.

Paullo commotior. Agrippina, uxor Germanici, erat quidem paullo commotior, & offenſionum impatientior; at caſtitate, & mariti amore, animum ſuum, quamvis indomitum, in bonum vertebat.

Cap. XXXIV. *Sequanos proximos.* Haud procul Sequanis, & fortè Lugduni, agebat Germanicus, cùm accepit Auguſtum exceſſiſſe. Sequanos, quorum Caput erat Veſontio, nunc *Beſançon*, & Belgarum civitates in verba Tiberii adigit.

A veneratione Auguſti. Orationem orſus a virtutibus laudibuſque Auguſti divinos honores adepti.

Cap. XXXV. *Pretia vacationum.* Pretia a centurionibus exigi ſolita, ut vacationes munerum concederent.

Mederetur feſſis. Orabant ut mederetur feſſis, nec ipſos in iiſdem laboribus immori pateretur; ſed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem daret.

Legatam a divo Auguſto pecuniam. Trecenos nummos, ut dictum eſt ſuprà, *Cap.* 8.

Singuli propiùs incedentes. Tanta erat vel ſingulorum audacia.

Ac ſpatium fuit. Datum eſt a conglobatâ concione ſpatium, quo Germanicus ab amicis in tabernaculum raperetur.

Cap. XXXVI. *Ubiorum oppidum.* Nunc *Cologne.*

Invaſurus hoſtis. Germani Tranſrhenani, ſi Rheni ripa omitteretur, invaſuri.

Duplicarique. Ita ut pro trecenis nummis ſolverentur ſingulis militibus ſexceni, *Gallicæ monetæ libræ* 116.

Cap. XXXVII. *Miſſio.* Gallicè *le Congé.*

Fiſci de imperatore rapti. Turpe erat agmen, quod ſigna inter & aquilas vehebat ſaccos argento plenos, raptos de Germanico imperatore, qui, ex viatico amicorum ſuâque pecuniâ, ab Auguſto legata & nomine Tiberii Principis duplicata perſolverat. De fiſcis militaribus plura habet Vegetius II, 20.

Cap. XXXVIII. *In Chaucis.* Chauci, Oceano proximi, inter Amiſiam, l'*Ems*, & Albim, l'*Elbe*, habitabant. Inde autem patet etiam poſt Varianam cladem præſidia trans Rhenum Romanis ſuperfuiſſe.

Præſidium agitantes vexillarii. Vexillarii dicti ſunt, qui retinebantur, aut mittebantur ſub vexillo. Inde vexillationes primæ, ſecundæ, tertiæ, aliarumque legionum, quæ in veteribus monumentis inſcriptionibuſque ſæpe memorantur. Sub vexillo retinebantur veterani: erant quoque ſub vexillo tirones, aliique in legionis numeros nondum relati. Mittebantur autem ſub vexillo ſeu veterani, ſeu tirones, ſeu alii quique militum qui ſine ſignis, ſine aquilis, ſed cum vexillis mittebantur. Vexillarii, de quibus nunc agitur, videntur præſidium agitaſſe, ubi nunc *Emden*, in Friſiâ Orientali, l'*Oſt-Friſe*. De Vexillariis plura diximus in priore editione, Tom. I, *pag.* 351.

Conceſſo jure. Jus enim gladii erat penes legatum; minimè verò penes caſtrorum præfectum.

Ad ripam. Ad ripam Rheni vexillum vertit, & turbidos nihilque auſos in hiberna cis Rhenum reduxit.

Cap. XXXIX. *Regreſſum jam.* Germanicus regreſſus erat a Germaniâ ſuperiore.

Apud Aram Ubiorum. Ara Ubiorum, nunc *Bonn*: ni fortè ſit locus paullo ſuperior, qui nunc dicitur *Gots-berg*, ſeu mons divinus, ut opinatur Cl. d'Anville. *Notice de la Gaule*, pag. 86.

Conſulatu functum. Anno Urbis conditæ DCCLXVI, Jeſu-Chriſti, 13.

Vexillum in domo Germanici ſitum. Vexillum imperatorium, ut vult Lipſius: nec immeritò. Hoc enim erat auctoritatis inſigne, quod ſeditioſi raptum ibant. Sunt tamen qui id intelligant de vexillo, quo donati fuerant veterani.

Cap. XL. *Parvulum filium.* Caium Caligulam.

Qui manebant. Nec minus triſtes, Germanicus ejuſque amici, qui in caſtris manebant.

CAP. XLI. *Advertêre.* Facies hæc non florentis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in urbe victâ agentis, gemituſque ac planctus abeuntium, ad ſe verterunt & perculerunt aures oraque ſeditioſorum etiam militum. Progrediuntur contuberniis: rogitant quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? ſtupent feminas illuſtres, ſine centurione ad tutelam, ſine milite, ſine ullis imperatoriæ uxoris, aut comitatûs ſoliti inſignibus, pergere ad Treveros, & populis externæ fidei committi. *Externæ* autem *fidei* populi illi dicuntur, quia Galli, nec dum coloniæ jus adepti.

In caſtris genitus. Inde divulgati verſus:

In caſtris natus, patriis nutritus in armis
Jam deſignati Principis omen erat.

Acta tamen Caium Antii, nunc *Capo d'Anzo*, editum ferebant. Vide Suetonium in Caio, *Cap.* 8.

Caligulam. Ita dictum a caligâ, ſeu calceo militari.

CAP. XLII. *Quirites vocando.* Julius Cæſar decumanos, ſeu decimam legionem, *unâ voce, quâ* QUIRITES *eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit, ut ei milites eſſe confeſtim reſponderint, & quamvis recuſantem ultro in Africam ſint ſecuti.* Sueton. in Jul. *Cap.* 70.

Actiacas legiones. Quæ poſt Actiacam victoriam Brundiſii turbabant. Sueton. in Aug. *Cap.* 17.

CAP. XLIII. *Diſcedite a contactu.* Diſcedite a contactu & ſocietate ſeditioſorum.

CAP. XLIV. *Centurionatum inde egit.* Poſtea Germanicus recenſuit centuriones, eorumque examen inſtituit.

Retinebat ordinem. Ordinem centurionis.

Cap. XLV. *Vetera.* Vetera caſtra, nunc *Santen, dans le Duché de Cleves.*

Cap. XLVI. *Duorum adoleſcentium.* Druſi & Germanici.

Cap. XLVII. *Caput rerum.* Romam.

Impedimenta. Sarcinas, commeatus, aliaque bello neceſſaria.

Cap. XLVIII. *Contubernia.* De iis dictum ſuprà, *Cap.* 17.

Cap. XLIX. *Piaculum furoris.* Ut furorem ſuum, ſeque commilitonum ſanguine contemeratos expiarent.

Junctoque ponte. Ad vetera caſtra, aut haud procul, pontem junxit.

Cap. L. *Silvam Cæſiam.* Nunc *la forêt d'Heſerwaldt*, in Cliviâ Tranſrhenanâ.

Limitemque. Limes ille fuit in Cliviâ Tranſrhenanâ, prope oppidum *Schermbek*; ut rectè monuit Cluverius, *Germania Antiq.* III, *9*, *pag.* 542.

Concædibus. Cæſis aggeſtiſque arboribus munitus.

Saltus obſcuros. Obſcuros ſilvæ Cæſiæ ſaltus.

Breve & ſolitum. Iter illud a Tiberio ſtrui cœptum, pòſt a Domitio perfectum, ab occaſu ſolis ad ortum, propter dexteram Luppiæ, nunc *la Lippe*, ripam, ad caſtellum Aliſonem, nunc *Elſen*, rectiſſimè tendebat; ut rectè explicat eruditus Bucherius, *Belgium Romanum*, III, 4.

Impeditius & intentatum. Hoc iter paulo magis ad ſiniſtram & Aquilonem versùs oppidum *Munſter* divertebat. Bucherius, *ibid.*

Ad vicos Marſorum. Fuere in ditione Monaſterienſi, *le Dioceſe de Munſter*, inter Amiſiam, l'*Ems*, & Luppiam, *la Lippe.*

Ac ne pax quidem. Non pervigil, ſed languida & ſoluta inter temulentos pacis cura.

Cap. LI. *Tanfanæ.* Tanfanæ templum oppido *Coesfeldt* vicinum fuiſſe videtur; ſacrumque deo ſilvæ Cæſiæ: unde nomen Tanfanæ, a *Fane* dominus, & *Tan* ſilva; ut explicat eruditus Eccardus, *de Origine Germanorum*, pag. 279.

Bructeros, Tubantes, Uſipetes. Populi erant vicis Marſorum proximi. Bructeri ad Septentrionem, Tubantes ad Ortum, Uſipetes, ſæpius Uſipii ad Meridiem.

Itineri & prœlio. Inceſſit, exercitu compoſito viæ pariter & pugnæ; ut loquitur ipſe Tacitus Annal. XIII, 40.

Leves cohortes. Sociorum cohortes leviter armatæ.

Cap. LIII. *Pandatariâ inſulâ.* Nunc *l'iſle Sainte Marie*, in ſinu Puteolano.

Oppido Rheginorum. Nunc *Regio*, in Calabriâ ulteriore.

Caio & Lucio Cæſaribus. Caius & Lucius filii erant Juliæ & M. Agrippæ.

Cercinam. Nunc *Kerkeni*, prope Syrtim minorem, hodie *le golſe de Cabés.*

Cap. LIV. *Sodalium Auguſtalium.* Hoc ſacerdotium in honorem divi Auguſti additum eſt.

Ludos Auguſtales. Qui celebrati ſunt IV Idus Octobris; ut jam monuimus ſuprà, *Cap.* 15.

Hiſtrionum. Quorum ludicrum primùm, imperante Auguſto, Romæ viſum eſt.

Bathylli. De hoc hiſtrione, ſeu pantomimo, Juvenalis VI, 63.

Cheironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo.

CAP. LV. *In Cattos.* Catti, *la Heſſe.*

Arminium ac Segeſtem. Cheruſcorum principes.

Varo. Quinctilio Varo; de quo jam dictum ſuprà, Annal. I, 3 & 43.

Filiam ejus. Thuſneldam, Segeſtis filiam, Arminii uxorem. Vide Strabonem VII, *pag.* 292.

Gener inviſus. Arminius inviſus: inimici ſoceri, Sigimerus & Segeſtes.

CAP. LVI. *Cæcinæ tradit.* A. Cæcinæ, inferioris Germaniæ legato, inferiorem exercitum tradit Germanicus: ipſe ſuperiorem exercitum ducit.

Paterni præſidii. Druſianum illud præſidium, a Druſo, Germanici patre exſtructum, in eo loco erat, ubi nunc *Wisbaden.*

Monte Tauno. Mons Taunus trans Rhenum ex adverſo Moguntiaci, *Mayence*, ſitus; nunc *Heyrich*, ſeu *die Hoehe* appellatur.

Munitiones viarum. Viarum illarum, aggeribus tabuliſque & trabibus munitarum, veſtigia paſſim in Haſſiâ & Weſtphaliâ exſtare docet Cl. Eccardus, *de Origine German.* pag. 282.

Flumen Adranam. Adrana, nunc *l'Eder.* Comitatum *Waldek* interfluit.

Incenſo Mattio. Mattium, nunc *Marpurg*, in Haſſiâ.

Aperta populatus. Loca illa aperta ſunt inter *Marpurg* & *Putzbach.*

Cheruſcis. Cheruſci citra ultraque Viſurgim, *le Wéſer*, habitavere. Nunc *le Brunſwick.*

Exterruit Cæcina. Cæcina, Luppiam, *la Lippe*, ſecutus, Cheruſcos exterruit, Marſos vicit.

Cap. LVII. *Anno, quo Germaniæ deſcivere.* Hæc pertinent ad immenſum bellum, quod exarſit ſub M. Vinicio, anno Urbis conditæ DCCLIV, Jeſu Chriſti I, ut ex Velleio Paterculo II, 104, rectè collegit eruditus Ryckius. Hoc ergo anno Segimundus ſacerdos Auguſti adhuc vivi creatus fuerat apud Aram Ubiorum. Poſtea ruperat vittas, profugus ad rebelles; & ut videtur, poſt Varianam cladem.

Aram Ubiorum. De quâ dictum ſuprà, *Cap.* 39.

Gallicam in ripam. Cis Rhenum, & fortè Aram Ubiorum miſſus; ut conjicere eſt ex Annal. I, 59.

Cap. LVIII. *Civitate donatus ſum.* Segeſtes, ipſeque Arminius, a divo Auguſto civitatis Romanæ jure olim donati fuerant, cùm Romanis Tiberioque in Germaniâ bellanti faverent.

Teſtis illa nox. Quæ Varianam cladem præceſſit. Vide ſuprà, Annal. I, 55.

Vetera. Vetera caſtra, *Santen*; de quibus jam ſuprà, *Cap.* 45.

Ravennæ. Hodieque *Ravenne.*

Memorabo. Hæc Annalium aut Hiſtoriarum pars periit. Thumelicum tamen, tres annos natum, in Germanici triumpho, de quo Annal. II, 41, vectum fuiſſe docet Strabo VII, *pag.* 292. De ceteris ludibriis nihil audivi.

Cap. LIX. *Egregium patrem.* Segeſtem, Thuſneldæ, uxoris Arminii, patrem.

Procubuiſſe. In clade Varianâ.

Victam ripam. Victam Rheni Galliæque Belgicæ ripam, in quâ erant Vetera, data Segeſti ſedes.

Hominem Germanos. Germanos numquam ſatis excuſaturos hominem illum, *Segeſtem*, quo

proditore, viderunt inter Albim & Rhenum Romanorum virgas, ſecures, & togam.

Imperitum adoleſcentulum. Ne Germanicum, imperitum adoleſcentulum, ne exercitum, nuper ſeditioſum, paveſcerent.

CAP. LX. *Cæſari metus.* Germanico Cæſari metus.

Per Bructeros. Bructeri, nunc *Ower-Iſſel & partie de la Weſtphalie*, inter Rhenum & Amiſiam, *l'Ems.*

Finibus Friſiorum. Friſii infra Bructeros, & Oceano proximi. Nunc *la Friſe.*

Per lacus vexit. Germanicus quatuor legiones, navibus impoſitas, vexit per lacus, quos omnes abſorpſit pars illa Oceani, quam dicimus *le Zuider-Zee.*

Prædictum amnem. Amiſiam, *l'Ems.*

Chauci. De Chaucis dictum ſuprà, *Cap.* 38.

Luppiam. Nunc *la Lippe.*

Teutoburgienſi ſaltu. Manent adhuc victoriæ monumenta in diœceſi Paderbornenſi prope oppidum *Horn*, & inter *Paderborn* & *Lemgow.* Ibi ſilva *Teuteberg* & campus *Winfeldt*, id eſt *Victoriæ.* Ibi eruta oſſa, arma : ibi reperta Julii Cæſaris & Auguſti numiſmata, teſte illuſtr. de Furſtemberg, *Monumenta Paderbornenſia*, p. 21.

CAP. LXI. *Dimenſis principiis.* Principia, locus erat, in quo aquilæ & ſigna legionum ſervabantur. Cognitis ac dimenſis illis principiis, trium legionum manus, id eſt caſtra eorumque ſpatia oſtentabant.

Scrobes. Scrobes, foſſæ erant, in quibus damnati, capite plectebantur : mortui terrâ obruebantur.

Cap. LXII. *Formidoloſiorem hoſtium.* Metuentem magis hoſtes.

Cap. LXIII. *Pontes longos.* Pontes illos, ſeu aggeres, a fluvio Salâ per *Lankvoorde*, *Lichtvoorde*, *Amſſen* & *Kœvoorde*, a L. Domitio, Neronis Principis avo, ductos exhibet & explicat Cl. Alting, *Notitia Germaniæ inferioris.* Tab. 2. & pag. 53.

Ut opus. Ut alii pontes reponerent, alii prœlium inciperent.

Cap. LXVI. *Decumana.* A poſticâ caſtrorum parte erat porta decumana, & ab hoſte remotiſſima; ideoque tutiſſima fugientibus.

Cap. LXVIII. *Injiciunt crates.* Proruunt foſſas, iiſque prorutis injiciunt crates, ut ad vallum accedant, ejuſque ſumma prenſare queant.

Cap. LXIX. *Impoſitum Rheno pontem.* Ad Vetera caſtra, *Santeñ*, aut propè; ut jam notatum ſuprà, *Cap.* 49.

C. Plinius. Idem Hiſtoriæ naturalis ſcriptor.

Simplices eas curas. Non ſimplices eſſe eas curas; ſed altiùs intendi: nec quæri militem adversùs externos hoſtes; ſed adversùs patriam & Principem.

Seditionem. Inferioris exercitûs ſeditionem, de quâ ſuprà, *Cap.* 40 *& ſeqq.*

Cap. LXX. *Vadoſo mari.* Vadoſum illud mare inter inſulas *Borkum* & *Schelling.*

Reciproco ſideret. Levior ſidebat claſſis, refluente æſtu.

Aquilonis. Propriè Cori, *le Nord-Oueſt.*

In editiora. Edita hæc loca adhuc videntur in ripâ dextrâ amnis Unſingis.

Ad amnem Unſingin. Unſingis, nunc *Hunſe*, vel *Hunſing*, cui adjacet urbs *Groningue*.

Cap. LXXII. *Triumphalia inſignia.* Hæc inſignia fuere, teſte Livio XXX, 15, *aurea corona*, *aurea patera*, *ſella curulis*, *ſcipio eburneus*, *toga picta & palmata tunica.* Adde ex Tacito ſtatuas laureatas & triumphale nomen. His autem ornamentis triumphales viros, dum viverent, uti licebat.

Specie legis ejus. Inde Horatius II. Epiſt. I, 152.

Quin etiam lex
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Cap. LXXIV. *Et juratum.* In gravibus judiciis jurare ſoliti erant judices. Inde Plinius XXXIII, 34. *Vir optimus ſemel a condito ævo judicatus eſt Scipio Naſica a jurato ſenatu.*

Ad reciperatores. Judices erant, qui de repetundarum criminibus cognoſcebant.

Cap. LXXV. *Mole publicæ viæ.* Ingentibus ſilicibus, quibus ſternebantur viæ, & immanium tranſvectione ſaxorum, ductuque aquarum labefactæ ædes.

Decies ſeſtertiûm. Gallicæ monetæ libræ ſunt 194,531.

Cap. LXXVI. *Proconſulari imperio.* Provinciarum aliæ erant Cæſaris, aliæ ſenatûs populique Romani. Sub Principibus, ac maximè ſub Tiberio, auſtero Principe, provinciæ molli imperio conti-

hebantur, quòd earum rectores nihil iniqui auderent, aut citò plecterentur. Contrà verò in provinciis, quæ a ſenatu adminiſtrabantur, grave erat imperium, ob proconſulum avaritiam, & impunitatem. Ipſi enim pars erant ſenatûs, & cum ſenatoribus adfinitate & neceſſitudinibus conjuncti.

Germanici fratris. Germanicus ob adoptionem erat frater Druſi.

Quod vulgus formidoloſum. Meliùs, *quod in vulgus formidoloſum*; ut conjecit Lipſius.

CAP. LXXVII. *De modo lucaris. Lucar* dicebatur pecunia, quæ in ſpectacula erogabatur: ita appellata, quod multi erant circa Urbem luci, quorum reditus in has impenſas inſumebantur. Vide Plutarchum, *Quæſtion. Roman.* Tom. II, pag. 285.

CAP. LXXVIII. *In coloniâ Tarraconenſi.* Nunc *Tarragone dans la Catalogne.*

Centeſimam. Ut & nos loquimur *le centieme.*

Expreſſerant. Ut dictum ſuprà Annal. I, 36.

CAP. LXXIX. *Clanis.* Amnis ille nunc *Chiana* appellatur; & in Tiberim influit.

In amnem Arnum. Arnus, nunc *l'Arno;* cui appoſiti Florentini.

Interamnates. Interamna, nunc *Terni.* De hac urbe, Taciti patriâ, dictum ſuprà in Præfatione.

Amnis Nar. Nunc dicitur *Nera.*

Nec Reatini. Reate, nunc *Rieti.*

Velinum lacum. Nunc *Lago di piè di Luco*, in Umbriâ.

Nil mutandum cenſuerat. Cenſuit poſtea Benedictus XIV, Pontifex Maximus; & ad coercendas Tiberis inundationes, Clanis & Arni paludes, ne in Tiberim influerent, curavit,

Cap. LXXX. *Ac Macedoniâ.* Mſ. Flor.

Cap. LXXXI. *De comitiis conſularibus.* De comitiis, quæ ſub Tiberii principatu primùm hoc anno, ac deinceps fuere, ut crearentur conſules, vix quidquam affirmare auſim.

Modo, ſubtractis. Tiberius modò, ſubtrahebat, ſeu reticebat candidatorum nomina, eorum tantùm originem, vitam, ſtipendia deſcribebat, ut qui forent intelligeretur: aliquando, ut majori libertatis imagine illuderet, eam quoque originis, vitæ, ſtipendiorum ſignificationem omiſit, candidatos etiam hortatus ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt. Nempe adſeverabat ſe curaturum ut ſine ullo ambitu candidatorum optimus quiſque deligeretur.

NOTÆ

IN LIBRUM SECUNDUM

ANNALIUM.

Cap. I. *Provinciæque Romanæ.* Provinciæ regnis Orientis conterminæ.

Arſacidarum. Ab Arſace, imperii Parthici conditore, reges Parthi dicti ſunt Arſacidæ.

A Phraate. Cùm Parthorum regum Arſacidarumque frequens ſit apud Tacitum mentio, utile erit eorum canonem proponere, & ex nummis nuper in lucem editis eum illuſtrare.

Canon regum Parthorum.

ARSACES, ab Antiocho II (perperam Juſtinus
a *Seleuco*) Syriæ rege deficit, L. Manlio Vulſone, A. U. C.
M. Attilio Regulo conſulibus. Juſtinus XLI, 4 498.
& 5. Ab Arſace ortum Arſacidarum nomen. A. C.
ARSACES II, Arſacis filius. Juſtin. XLI, 5. 256.
Polyb. X, *pag.* 598. Contrà Arianus apud Syncellum, *pag.* 284, ait Arſacem duos tantùm annos regnaſſe, eique per annos 37 fratrem ejus Tiridaten ſucceſſiſſe.

ARTABANUM Recentiorum multi memorant, quem ſilent Juſtinus & Polybius.

PRIAPATIUS annos quindecim regnavit; dictus quoque Arſaces, ſicut ceteri reges. Juſtin. XLI, 5.

PHRAATES I, Priapatii filius, Mardos domuit. Juſtin. XLI, 5.

MITHRIDATES I, Priapatii filius, vir inſignis virtutis. Juſtin. XLI, 5.

PHRAATES II, Mithridatis I filius, a militibus interfectus. Juſtin. XLII, 1.

ARTABANUS I, aliis II, Phraatis II patruus; in bello vulneratus, ſtatim decedit. Juſtin. XLII, 2.

MITHRIDATES II, cognomento MAGNUS, Artabani I filius. Juſtin. XLII, 2.

MNASCIRES, annos ſex & ſexaginta vixit. Lucian. Tom. III, in Macrobiis, XVI.

SANATRUCES, annos natus octoginta regnare cœpit: annis ſeptem regnavit. Luciano, *ibid.* XV, perperam dictus *Sintruces.* Exſtant enim ejus nummi ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΣΑΚΟΥ ΣΑΝΑΤΡΟΙΚ...

PHRAATES III, Sanatrucis filius, cognomento DEUS. Appian. in Mithridatic. *pag.* 242. Photius, *Cod.* XCVII.

MITHRIDATES III, Phraatis III filius; propter crudelitatem regno pellitur; mox a fratre interficitur. Juſtin. XLII, 4. Appian. in Parthic. *pag.* 134.

ORODES I, Mithridatis III frater, Craſſum & undecim legiones Romanas trucidavit anno U. C. DCCI. A. C. 53. Juſtin. XLII, 4. Florus III, 2. Appian. in Parthicis, *pag.* 140. Tacit. Annal. II, 2. Filius ei fuit Pacorus a Ventidio victus & interfectus. Tacit. Hiſt. V, 9. de Moribus German. *Cap.* 37.

PHRAATES IV, Orodis filius, homo ſceleratiſſimus, patre & triginta ſuis fratribus interfectis,

imperat. Antonium & ſexdecimlegiones Romanas exturbavit anno U. C. DCCXVIII. A. C. 36. Scelerum ſuorum pœnas veritus quatuor ſuos filios Vononen, Seraſpadanen, Rhodaſpen & Phraaten obſides Auguſto miſit. Dio XLIX, *pag.* 406. Juſtin. XLII, 5. Appian. in Parthic. *pag.* 155 *& ſeqq.* Tacit. Annal. II, 2.

PHRAATACES, Phraatis IV filius nothus & interfector, mox regno pulſus. Joſeph. Antiq. Judaic. XVIII, 2. Tacit. Annal. II, 2.

ORODES II, Arſacidarum ſanguine prognatus; brevi pulſus. Tacit. Annal. II, 2.

VONONES I, Phraatis IV filius, ob luxum moreſque Romanos regno pulſus. Tacit. Annal. A. U. C.
II, 2.

ARTABANUS II, aliis III, Arſacidarum e 758.
ſanguine, a Parthis excitur, regnoque potitur. J. C.
Tacit. Annal. II, 3. 5.

PHRAATES V, Phraatis IV filius, contra
Artabanum II, a Tiberio rex mittitur. At, apud A. U. C.
Syriam morbo abſumptus, perit. Tacit. Annal. VI, 788.
31 & 32.

TIRIDATES, Phraatis IV nepos, &, ut J. C.
videtur, Vononis I filius, a Tiberio miſſus, Ar- 35.
tabani II regnum occupat: mox pellitur. Tacit. Annal. VI, 32, 37 & 44.

ARTABANUS II, ſecundùm. Joſeph. Antiq. Judaic. XX, 3. Ejus filius fuit Darius, Caio Caligulæ obſes datus, & in triumpho vectus. Vide Supplement. Annal. VII, 12, & VIII, 12.

CINNAMUS, Artabano II profugo, imperat. Joſeph. *ibid.*

ARTABANUS II, tertiùm. Joſeph. *ibid.*

BARDANES, Artabani II filius, patri ſuccedit: mox regno pulſus. Joſeph. *ibid.*

GOTARZES, Bardanis frater, imperium occupat; fratri Artabano, conjugi ac filio ejus mortem properat. Ob hæc aliaque ſæva regno proturbatur. Tacit. Annal. XI, 8.

BARDANES iterum imperat, a Parthis accitus: dein a popularibus ſuis primam intra juventam interficitur. Tacit. Annal. XI, 8.

GOTARZES, ſecundùm imperat. Tacit. Annal. XI, 10.

MEHERDATES, Phraatis IV nepos, Vononis I filius, Gotarzis æmulus, & ab illo victus. Tacit. Annal. XI, 10. XII, 10 & 14.

A. U. C. 802. J. C. 49.

VONONES II, Gotarze mortuo, in regnum accitus; brevi & inglorio imperio perfunctus eſt. Antea Medos præſidebat. Tacit. Annal. XII, 14.

VOLOGESES I, Vononis II filius, maternâ origine ex pellice Græcâ, conceſſu fratrum regnum adeptus. Tacit. Annal. XII, 14 & 44.

VARDANES, Vologeſis I, patris ſui, æmulus. Tacit. Annal. XIII, 7.

PACORUS, Parthorum rex, ſub Trajano Principe. Plin. X, 16. Vide & Appendicem Chronologicam ad annum U. C. DCCCLVII.

CHOSROES, bello petitus a Trajano. Dio LXVIII, *p.* 778. Vide & Appendicem Chronologicam ad annos U. C. DCCCLXVII, DCCCLXVIII.

MONNESES, Choſrois æmulus. Exſtant ejus nummi cum notis annorum ΥΚΒ. ΥΚΕ, id eſt 422 & 425. Quæ Æra cùm incipiat ab anno 311 ante Chriſtum, ut probavere Cll. Barthelemy & Pellerin, *Troiſieme Supplément aux Recueils de Médailles*, pag. 12 & ſeqq. nummi illi pertinent ad annos U. C. DCCCLXIV & DCCCLXVII. Jeſu Chriſti 111 & 114.

PARTHAMASPATES, profugo Choſroe, a Trajano Parthis rex impoſitus. Dio LXVIII,

pag. 785. Vide & Appendicem Chronologicam ad annum U. C. DCCCLXIX.

CHOSROES, defuncto Trajano, regnum recuperat.

VOLOGESES II. Dio LXIX, *pag.* 794. Exſtant ejus nummi cum notis annorum ΓΛΥ. ΓΝΥ. ΞΥ. id eſt 433, 453 & 460. Ergo jam imperabat anno ΓΛΥ, ſeu anno U.C. DCCCLXXV, Jeſu Chriſti 122. Nec imperare deſierat anno ΞΥ, ſeu anno U.C. DCCCCII, Jeſu Chriſti 149. Quibus temporum notis egregiè illuſtrantur Vologeſis II tempora. Vide Cl. Pellerin, *loc. cit.*

VOLOGESES III. Habentur ejus nummi cum notis annorum ΑΞΥ. ΔΞΥ. ΕΞΥ. quæ ſignificant annos 461, 464 & 465. Immo Cl. d'Ennery habet etiam inſcriptos notis ϚΞΥ & ΘΞΥ. quæ indicant annos 466 & 469. Ergo illi nummi pertinent ad annos U. C. DCCCCIII. DCCCCVI. DCCCCVII. DCCCCVIII. DCCCCXI. Jeſu Chriſti 150, 153, 154, 155, 158. Videtur vixiſſe uſque ad annum U. C. DCCCCLII. Jeſu-Chriſti 199, quo capta eſt urbs Cteſiphon. Dio LXXV, *pag.* 854. Vide Cl. Pellerin, *loc. cit.*

Sub Vologeſis III finem de Parthico regno certavere ejus filii. Huc pertinere videtur nummus Pacori, quem exhibet Cl. Pellerin, *Mêlanges de Médailles*, Tom. I, pag. 147, inſcriptus notâ ΦΙ, id eſt 510. Quod cadit in annum U. C. DCCCCLII. Jeſu-Chriſti 199. Huc quoque fortè pertinet nummus Apſaci, inſcriptus ΗΦ, id eſt 508. Quod incidit in annum U. C. DCCCCL. Jeſu-Chriſti 197. Hunc nummum Cl. Vaillant perperam retulit ad Saporem, Parthorum regem. Vide Cl. Pellerin, *Troiſieme Supplément aux Recueils de Médailles*, pag. 22.

ARTABANUS III, aliis IV, ultimus Par-

thorum rex. Ad eum certiſſimè pertinet nummus; quem e Gazâ Franciſci Auguſti publicavit P. Frœlich cum notâ ΚΦ, id eſt 520. Quod cadit in annum U. C. DCCCCLXII. Jeſu Chriſti 209. Artabanus, tribus prœliis victus ab Artaxerxe victore interfectus eſt anno U. C. DCCCCLXXVI. Jeſu-Chriſti 223. Finis fuit imperii Parthici. Perſicum regnum inſtauravit Artaxerxes. Dio LXXX, *pag.* 918. Herodianus IV, 2 & *ſeqq.* Pellerin, *loc. cit.* pag. 23.

Ad Auguſtum verterat. Phraates IV cuncta venerantium officia ad Auguſtum adeò verterat, ut ſignum capri, quo natus erat Auguſtus, collo ſuo in nummis inſculptum voluerit; ut videre eſt apud Cl. Pellerin, *Troiſieme Supplément aux Recueils des Médailles*, pag. 9 & 34, Tabula I, num. 2. Præterea ſigna, quæ oppreſſo Craſſo, pulſo Antonio, ceperant Parthi, Auguſto remiſit, eique quatuor ſuos filios obſides commiſit: veritus ne populi, ſcelera exoſi, ſibi inſidias ſtruerent.

Duceſque Romanos. Antonium, Oppium Statianum alioſque duces Romanos vicit ac depulit Phraates IV.

CAP. II. *Sequentium regum.* Phraatacis & Orodis II.

Venere in Urbem legati. Ex Suetonio in Tiber. Cap. 16. Parthorum legati venerunt anno Urbis conditæ DCCLVIII, Jeſu Chriſti 5, cùm Tiberius tribuniciam poteſtatem rurſus accepiſſet, & in Germaniam eſſet profectus.

Credidit Cæſar. Cæſar Auguſtus.

Nova vitia. Illæ ipſæ virtutes, Parthis ignotæ, nova videbantur vitia.

CAP. III. *Apud Dahas.* Caſpii maris accolæ

erant Dahæ, nunc *le Dahiſtan.*

Datus a Cæſare. Ab Auguſto.

A Tiberio Nerone. Tiberius Tigranem in regnum deduxit anno Urbis conditæ DCCXXXIV.

Liberis ejus. Certè neque Tigrani, neque ejus liberis diuturnum fuit imperium, cùm Tigranes obiiſſet, ejuſque filii regno fuiſſent pulſi anno Urbis conditæ DCCXLVIII.

More externo. More Ægypti Orientiſque regum, qui ſorores ſuas uxores ducebant.

CAP. IV. *Deligitur.* Cùm Artavaſdes regno pulſus fuiſſet, & Armenia defeciſſet, Auguſtus componendæ Armeniæ Caium Cæſarem delegit anno U. C. DCCLII. Canonem regum Armeniæ majoris propoſui in priore editione, Tom. I, *pag.* 365.

In loco reddemus. Annal. II, 68.

CAP. VI. *Inſula Batavorum.* Manet nomen *Betuve.*

Vahalem. Nunc *le Vahal.*

Moſâ flumine. La Meuſe.

CAP. VII. *Dum adiguntur naves.* Dum naves in inſulam Batavorum adiguntur.

Caſtellum. Caſtellum Aliſonem, nunc *Elſen*, fluminis Luppiæ, *la Lippe*, & Aliſonis, *Alme*, confluentibus adpoſitum obſideri.

Structum. Annal. I, 62.

Druſo ſitam. Haud procul Aliſone inter Luppiæ, *la Lippe* & Amiſiæ, *l'Ems*, fontes, ara illa vetus Druſo, Germanici patri, ſita.

Decucurrit. Funebris decurſionis ritus vide apud Virgilium, Æneid. XI, 188.

CAP. VIII. *Druſianæ.* Foſſa a Druſo facta,

unde Druſiana appellabatur, a Rheno, *le Rhin*; ad fluvium Salam, *l'Iſſel*, inter *Iſeloort* & *Doeſbourg* ducta.

Lacus inde. Pervehitur lacum Flevum, alioſque minores, quos omnes nunc occupat *le Zuider-Zée.*

Amiſiæ relicta. Amiſia, ſtatio, nunc *Weſter-Emden*, ad lævam fluminis Amiſiæ, *l'Ems*, ripam ſita.

Quod non ſubvexit. In eo dupliciter erratum eſt, 1°. quòd adverſo flumine militem in ſicciora ſubvexit; 2°. quòd militem in dextras Chaunon ſubvexit; 2°. quòd militem in dextras Chaucorum minorum terras iturum tranſpoſuit in lævos Friſiorum agros.

Nondum adcreſcente undâ. Quòd nondum intumuiſſet Oceanus.

In parte eâ. In iis æſtuariis.

Angrivariorum. A tergo erant Angrivarii, ubi nunc *Lingen*, *Oſnabrug*, *Minden.* Manet eorum memoria in Ducatu *Engern.*

CAP. IX. *Flumen Viſurgis. Le Wéſer.* Cheruſci autem habitabant inter Viſurgim & Albim, *l'Elbe.*

An Cæſar. Germanicus.

CAP. X. *Conjugem & filium.* Thuſneldam Arminii conjugem, ejuſque filium Thumelicum. Vide Annal. I, 57.

Penetrales Germaniæ deos. Dei *penetrales* appellantur, *quòd penitus inſident*, teſte Cicerone, *de Naturâ deorum* II, 28.

CAP. XI. *E numero primipilarium.* E numero primorum centurionum.

CAP. XII. *Tranſgreſſus Viſurgim.* Germanicus Viſurgim tranſgreſſus videtur inter *Hamelen* & *Oldendorp.*

Adſtrepere. Strepitu approbare.

CAP. XIII. *Augurali.* Augurale erat in dextrâ parte prætorii. Augurali autem egreſſus eſt Germanicus, ut certiùs lateret.

Seſtertios centenos. Gallicæ monetæ libras 19.

Tertiâ ferme vigiliâ. Id eſt, ſextâ fere noctis horâ, ſeu mediâ ferme nocte.

CAP. XIV. *Se operatum.* Operandi verbum in ſacris uſurpatum. Vidit Germanicus ſe rem divinam feciſſe, diiſque libaſſe. Prætexta autem veſtis erat pontificum.

Aviæ Auguſtæ. Liviæ.

Auctus omine. Ingens animi ob gratum omen fauſtaque auſpicia.

Patris patruique. Patris ſui Druſi, patruique Tiberii Principis.

CAP. XV. *Seditionem induerint.* Seditionem Germanicarum legionum memorat; de quâ ſuprà Annal. I, 31 & *ſeqq.*

CAP. XVI. *Idiſtaviſo.* Idiſtaviſus campus non fuit prope *Bremen*, ut Lipſius exiſtimavit; ſed multò ſuperiùs prope *Hamelen*, trans Viſurgim. Manet adhuc veteris nominis memoria in arce *Eiſdorp*, & monte *Deiſter*. Campum Idiſtaviſum Romanis armis nobilitatum recèns illuſtravit victoria Gallica, cùm pugnatum eſt ad *Haſtenbeck* anno 1757.

Inſurgebat ſilva. Herculi ſacra, ut dictum eſt Annal. II, 12.

Purâ humo. Sine virgultis aliiſque viarum impedimentis.

In aciem adſiſteret. Intentus paratuſque miles;

ut inſtructum agmen ſtaret ad prœlium.

Cap. XVII. *Octo aquilæ.* Non primi, ſed ſecundi generis aquilæ, quæ dicuntur pygargi, vulgari apud nos nomine *Jean le Blanc.* Vide Plinium X, 3.

Romanas aves. Romanæ aves factæ ſunt aquilæ; poſtquam Marius in ſecundo conſulatu ſuo eas legionibus dicavit. Vide Plinium, *loc. cit.*

Cap. XVIII. *Quintâ ab horâ diei.* Si prœlium commiſſum eſt menſe Julio, ut videtur ex Cap. 23, quinta hora Romana cum nonâ ante meridiem horâ, juxta noſtram computandi rationem, ferme concurrit.

Cap. XIX. *Deligunt locum.* Infra urbem *Minden*, ſemper in dextrâ Viſurgis ripâ.

Flumine & ſilvis. Viſurgi, *le Wéſer;* & ſilvis, quæ adhuc appellantur *la forêt de Schaumburger*, clauſum.

Profunda palus. Manet adhuc palus maxima appellata *Steinhuder Meer.*

Cap. XX. *Ut ſi murum ſuccederent.* Quaſi murum ſcanderent.

Flumen aut montes. Flumen Viſurgis, *le Wéſer;* & montes, *les montagnes de Bukenberg.*

Cap. XXIII. *Æſtate jam adultâ.* Exeunte menſe Auguſto.

In Auſtrum. Ipſumque, ut videtur, Africum, *le Sud-Oueſt.*

Tumidis Germaniæ terris. Prææltæ ac tumidæ in Germaniâ terræ; & ex quibus exeunt fluvii maximi. Inde repercuſſu auſter validior.

Rigore

Rigore vicini ſeptemtrionis. Quò propior ſeptemtrio, eò horridiores ſunt tempeſtates. Rigor ille ſeptemtrionis adhuc auctus mari pigro ac prope immoto, de quo infrà de Moribus German. Cap. 45.

Quò ventus ferebat. Cùm inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas paullum ægreque vitaſſent, novum aderat periculum: æſtus enim mutabatur, eódemque, quò ventus, naves ferebat: tum non adhærere ancoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant. In hoc rerum diſcrimine, equos, jumenta, ſarcinas, etiam arma præcipitant, ut levent alveos navium manantes per latera, & fluctu ſuperurgente.

Cap. XXIV. *Hoſtilibus circum litoribus.* Germanorum & Britannorum litoribus.

Noviſſimum ac ſine terris mare. Hoc enim mari *cingi cludique terrarum orbem* putabant; ut videre eſt infrà de Moribus German. Cap. 45.

Intentis veſtibus. Velorum vice.

Cap. XXV. *Marſos.* Ubi nunc *Munſter*, *Paderborn.*

Propinquo luco. Luco Teutoburgienſi, *la forêt de Teuteberg;* ut dictum eſt ſuprà Annal. I, 60.

Cap. XXVI. *Sugambros.* Sugambri, vel Sicambri, inter Luppiam, *la Lippe*, & Cattos, *la Heſſe* habitabant. In deditionem recepti, cis Rhenum tranſlati ſunt; eorumque ſedes occupavere Uſipii & Tencteri.

Suevos regemque Maroboduum. Suevi inter Albim, *l'Elbe*, & Viſtulam, *la Viſtule*, poſiti. Maroboduus, rex Boiohemi, *la Bohême;* de quo infrà Annal. II, 44.

Druſi fratris. Druſus, Tiberii filius.

Nomen imperatorium. Re præclarè geſtâ, dux ſalutabatur *imperator;* & Romam redux, ac triumphalis, *lauream in Capitolini Jovis gremio reponebat.* Senec. Conſol. ad Helviam, Cap. 10.

Cap. XXVII. *Proavum Pompeium.* Ergo Libo Druſus Pompeiâ, Pompeii Magni nepte, genitus.

Amitam Scriboniam. Magnam ſanè amitam.

Conſobrinos Cæſares. Caium ac Lucium, Libonis ſobrinos.

Æs alienum. Luxu & ære alieno viam ad dictaturam ſummamque poteſtatem Julius Cæſar olim ſibi paraverat.

Neceſſitatum. Amicitiarum & neceſſitudinum. Sunt tamen qui neceſſitates illas de impenſis & collatâ pecuniâ intelligant. At plura, ut videtur, ſunt indicia, ſi de neceſſitudinibus intelligatur.

Cap. XXIX. *Veſte mutatâ.* Ut ſolito ſordidoque reorum cultu miſerationem moveret.

Vocem. Vocem patroni.

Cap. XXX. *Brundiſium.* Via Appia Brundiſium uſque longa eſt CCCLX M. paſſuum. Inde patet accuſationis vecordia, cùm via ne ſeſtertiis quidem 8,172,057,600,000, ſeu Gallicæ monetæ libris 1,400,000,000,000, ſterni poſſet. Brundiſium, nunc *Brindiſi.*

Cap. XXXII. *L. P.* Ita Mſ. Flor. Quas literas vulgò interpretantur *Lucius Publius.*

Saxo dejectus eſt. Saxo Tarpeio; ut infrà Annal. VI, 19.

Portam Eſquilinam. Nunc Porta Sancti Laurentii.

More priſco advertere. More priſco puniri, id eſt *nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* Sueton in Nerone, *Cap.* 49.

CAP. XXXIII. *Veſtis Serica.* Cùm nondum ita vigerent Indiarum commercia, maximum erat veſtis ſericæ pretium; & muliebri luxui erat ſepoſita. De ſerico plura vide in Supplemento Annal. X, 35.

Familiæ. Servorum numero.

Diſtinctos ſenatûs & equitum cenſus. Equitum cenſus ſeſtertia cccc, ſeu Gallicæ monetæ libræ 77,812. Plin. XXXIII, 2. Senatorum cenſus, ſub Principibus, duodecies ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libræ 233,437. Sueton. in Aug. *Cap.* 41.

CAP. XXXIV. *Auguſtæ.* Liviæ.

CAP. XXXV. *Prolatos.* Prolatos eſſe ſenatûs conventus, nec indictas ferias, per quas autumni tempore forum liteſque ſilebant, exiſtimat Petr. Pithœus, Adverſar. II, *Cap. ult.* Ingeniosè & verè excogitatum.

Afuturum. Mſ. Flor. Bene & antiquè. Vulgò ſcribitur, *abſuturum.*

CAP. XXXVII. *Decies ſeſtertii.* Gallicæ monetæ librarum 194,531.

Tot conſulum, tot dictatorum. Noti quidem ſunt Q. Hortenſius, dictator anno U. C. CDLXVIII, & Q. Hortenſius conſul anno U. C. DCXLVI. Ceteri ignorantur. Sed fortè paternum maternumque ſuum genus celebrabat.

CAP. XXXVIII. *Ducena ſeſtertia.* Gallicæ monetæ libras 38,906.

CAP. XXXIX. *Inſulam Planaſiam.* *L'iſle Pianoſa*; de quâ ſuprà Annal. I, 5.

Patratâ cæde. Patratâ cæde Poſtumi Agrippæ; ut dictum eſt ſuprà Annal. I, 6.

Coſam, Etruriæ promontorium. Nunc *Monte Argentaro*, haud procul urbe *Orbitello*.

CAP. XL. *Oſtiam.* Nunc *Oſtia*, ad Tiberis oſtium.

Servum ſuum. Poſt Agrippæ cædem, ejus bona ſervique in jus ac poteſtatem Tiberii ceſſerant.

Quomodo tu Cæſar. Salsè dictum. Uterque enim fraude graſſatus. Clemens, ementito Agrippæ nomine: Tiberius Liviæ artibus Cæſar evaſerat.

CAP. XLI. *Propter ædem Saturni.* In VIII Urbis regione, imoque clivo Capitolino, ubi nunc ædes Sancti Adriani.

Ædes Fortis Fortunæ. In XIV Urbis regione, trans Tiberim.

Apud Bovillas. Ad decimum ab Urbe lapidem, viâ Appiâ, manent Bovillarum rudera, nunc *l'Oſteria delle Fratocchie*.

A. D. VII. *Kalendas Junias.* Die 26 Maii.

Quinque liberis. Nerone, Druſo, Caio Caligulâ, Agrippinâ & Druſillâ.

CAP. XLII. *Trecenos plebi ſeſtertios.* Gallicæ monetæ libras 58.

Rhodi agentem. Cùm ibi ſpecie ſeceſsûs exſul egit. Vide Annal. I, 4.

C. Cæſare. Caio Cæſare, Auguſti nepote.

Matris literis. Liviæ, Tiberii matris.

Centeſimæ vectigal. De hoc vectigali vide ſuprà Annal. I, 78. Cappadociâ in provinciam redactâ, crevere ærarii opes; inde Tiberius ducenteſimam

rerum venalium, *le deuxcentiéme*, pro centeſimâ, *le centiéme*, ſtatuit.

Antiocho. Antiocho III, Commagenorum rege.

CAP. XLIII. *Suprà memoravi*. Annal. II, 3.

Mari dividuntur. Mari mediterraneo.

Sorte aut miſſu Principis. Majus imperium Germanico collatum, quàm his qui aut proconſules *ſorte*, aut proprætores *miſſu Principis* provincias obtinebant.

Creticum Silanum. Jam memoratum ſuprà Annal. II, 4.

Civili bello. Pompeium inter & Julium Cæſarem.

Conſulatum accipere. Conſulatum illum accepit geſſitque cum Auguſto anno U. C. DCCXXXI. A. C. 23.

Liberos ejus. Piſo liberos Tiberii infrà deſpectabat, quòd aut Vipſaniâ Agrippinâ, non ita nobili feminâ; aut Juliâ, adulterâ, eſſent geniti.

In Druſum. Tiberii filium.

Alienatio patrui. Tiberius Germanici patruus.

M. Antonium. M. Antonius, triumvir, avus erat Germanici, Antoniâ minore, Antonii filiâ, geniti.

Avunculum Auguſtum. Auguſtus magnus avunculus Germanici.

Pomponius Atticus. Pomponii Attici, equitis Romani, neptis erat Vipſania Agrippina Druſi mater: inde Pomponius Atticus Druſi proavus.

Dedecere Claudiorum imagines. Pomponius Atticus, eques Romanus videbatur dedecere domum Tiberii Principis, quæ a patriciâ familiâ Claudiâ originem ducebat.

Liviam uxorem Druſi. Livia, dicta quoque Livilla, erat Germanici ſoror, uxor Druſi.

Sed fratres. Germanicus & Druſus fratres, quia Germanicus a Tiberio adoptatus.

Cap. XLIV. *Utroque filio.* Druſo & Germanico.

Suevi prætendebantur. Ut mens Tiberii lateret, prætexebantur Suevi, auxilium adverſus Cheruſcos orantes. Suevi, ingens populus, inter Albim, *l'Elbe*, & Viſtulam, *la Viſtule.* De his plura infrà de Moribus German. *Cap.* 38.

Maroboduum. Maroboduus, e Marcomannorum gente, regnum Boiohemi, *la Bohême*, condiderat, *natione magis, quàm ratione, barbarus.* Velleius Patercul. II, 108.

Cap. XLV. *Semnones ac Langobardi.* Semnones, *la Luſace ;* Langobardi, *le Brandebourg.* Eorum laudes vide infrà de Moribus German. *Cap.* 39 & 40.

Fratris filio. Arminio. Is enim patrem habuerat Inguiomerum, fratrem Sigimeri. Inde Inguiomerus ſenex Arminio juveni parere dedignabatur.

Hercyniæ. Hercynia ſilva, Germaniæ maxima, dierum ſexaginta iter occupabat, a Rheno Sarmatiam uſque. Nomen duxit a voce Germanicâ *Hartz*, aut *Hart*, quibuſdam Germaniæ ſilvis adhuc inditum.

Satellitem Cæſaris. Maroboduus, adhuc juvenis, Romam adierat, ibique Auguſti beneficiis ornatus, Strabo VII, *pag.* 290. Regias artes edoctus, & in patriam reverſus, Boiohemi regnum condidit; ſeque Hercyniæ ſilvæ latebris defendit : mox per dona & legationes petivit fœdus Romanorum : proditor patriæ, ſatelles Cæſaris, arma cum Cheruſcis ceteriſque Germanis, qui publicam libertatem defendebant, ſociare renuit.

Cap. XLVI. *Vecordem Arminium.* Turbidum & temerarium eſſe Arminium.

Tres vacuas legiones. Vacuæ dicuntur illæ legiones, quòd multa earum vexilla firmandis

præſidiis, fugandiſve latronibus, aut ſubvehendis commeatibus, Varus diſtraxerat. Vide Dionem LVI, *pag.* 583.

Cùm conjunx. Thuſnelda Arminii conjux, filius Thumelicus, ſuprà Annal. I, 57 & 58.

Duodecim legionibus petitum. Maroboduum, firmato regno, Romanis metuendum petivit Tiberius anno U. C. DCCLIX, mandavitque Sentio Saturnino ut per Cattos, exciſis continentibus Hercyniæ ſilvæ, legiones Boiohemum, *la Bohême*, duceret: ſe a Carnunto, nunc *Haynburg*, exercitum ex Illyrico in Marcomannos ducturum. Intra paucos dies Saturninus cum Tiberio juncturus erat, cùm Pannoniam Dalmatiamque rebellaſſe nuntiatum eſt. Bello nondum cœpto, pax cum Maroboduo æquis conditionibus pacta, ut vis belli in rebelles verteretur. Velleius II, 109 & 110. Dio LV, pag. 568 & ſeqq.

Integrum adversùs Romanos bellum. Nullâ clade, nullo dedecore affecti, immo æquis conditionibus feroces, integrum adversùs Romanos bellum, pacemve incruentam eligere poterant. Integrum eſt adhuc bellum, cùm æquis viribus, ancipite victoriâ, utrimque pugnatur.

Pro antiquo decore. Cheruſci, Romanorum victores, pro antiquo decore: Langobardi, qui nuper a Maroboduo defecerant, pro recenti libertate pugnabant. Contrà Maroboduus, tot gentium domitor, pro augendâ adhuc dominatione certabat.

Signum perculſi. Terrore perculſi, ac victi.

Transfugis. Paulatim nudatus Cheruſcis, qui cum Inguiomero ad eum transfugerant: fortè & ipſis Suevis, uti jam antè Semnones ac Langobardi defecerant. Mallet Lipſius, *transfugiis.*

In Marcomannos. In Marcomannos, populares

ſuos, accolas fluvii Mari, *la Morava*, conceſſit Maroboduus.

Ut retulimus. Annal. II, 44.

Cap. XLVII. *Motu terræ.* De quo Plinius II, 84. *Maximus terræ memoriâ mortalium extitit motus, Tiberii Cæſaris principatu, XII urbibus Aſiæ unâ nocte proſtratis.* Egregium illarum urbium, a Tiberio reſtitutarum, monumentum Puteolis anno 1693, effoſſum erudito commentario explicavit Antonius Bulifo. De eo multa diximus in priore editione, Tom. I, pag. 374 & ſeqq.

In Sardianos. Sardes, urbs Lydiæ, nunc *Sart.*

Centies ſeſtertiûm. Gallicæ monetæ libræ ſunt 1,945,502.

Magnetes a Sipylo. Magneſia, urbs Lydiæ, ad montem Sipylum poſita, nunc *Magniſa.*

Temnios. Temnos, urbs Æolidis, nunc *Menimen.*

Philadelphenos. Philadelphea, urbs Lydiæ, nunc *Alah-shehr.*

Ægeatas. Ægæ, urbs Æolidis, nunc *Guzelhiſar.*

Apollonidienſes. Apollonidea, urbs Lydiæ, & Pergamenæ jurisdictionis juxta Plinium V, 30.

Moſteni. Moſtene, urbs Lydiæ.

Atque Macedones Hyrcani. Hyrcania, urbs Lydiæ, eadem fortè eſt, ut exiſtimat Cl. Danville, *Géographie ancienne abrégée*, Tom. II, pag. 45, quæ nunc dicitur *Marmara.* Smyrnæum conventum frequentabant *Macedones Hyrcani cognominati.* Plin. V, 29.

Hierocæſaream. Hierocæſarea, urbs Lydiæ, Dianæ Perſicæ templo percelebris.

Myrinam. Myrina, urbs Æolidis, *quæ ſe Sebaſtopolin vocat.* Plin. V, 30. Nunc *Sanderlik.*

Cymen. Cyme, urbs Æolidis, nunc *Namourt.*

Tmolum. Tmolus, urbs Lydiæ, Tmolo monti, qui nunc dicitur *Bouz-dag*, appoſita. Plinio V, 29, memorantur *Meſotimolitæ*, vel *Meſotmolitæ.*

CAP. XLVIII. *Bona Æmiliæ Muſæ.* Æmiliam Muſam libertam, libertinive generis, fuiſſe meritò conjicit Lipſius. Inteſtatâ mortuâ, incerto patrono, bona ejus juxta leges Romanas in fiſcum Principis a procuratoribus petita. Indulgentior Cæſar ea tradidit Æmilio Lepido, e cujus domo eſſe videbatur.

CAP. XLIX. *Libero Liberæque.* Baccho & Proſerpinæ. A. Poſtumius dictator fuit anno U. C. CCLVIII.

Publiciis ædilibus. L. Publicium & M. Publicium ædiles laudat Ovidius Faſt. V, 297 & *ſeqq.*

Triumphumque navalem. C. Duillius victâ ad Liparam inſulam, nunc *Lipari*, Pœnorum claſſe, primus triumphum navalem egit anno U. C. CDXCIV. Forum olitorium fuit in XI Urbis regione.

Eodem bello. Eodem bello Punico.

CAP. L. *Sororis Auguſti neptem.* Octaviæ neptem, Marcellæ filiam.

Lege Juliâ. Ab Auguſto latâ. Vide Suetonium in Aug. *Cap.* 34.

Locuta ſecus. *Secùs*, id eſt malignè & irreverenter.

Adulterii graviorem pœnam. Lege Juliâ adulterium gladio punitum tradit quidem Tribonianus, *Inſtitut.* IV, Tit. 18, *de Publicis judiciis.* Sed ſeram fuiſſe hanc pœnam, nec ante Conſtantini M. tempus vulgatam, eruditi viri contendunt.

Certior ergo eſt adulterii pœna, quam habet Julius Paulus, *Sentent. Recept.* libr. II, Tit. XXVI. *de Adulteriis*, leg. 14. *Adulterii convictas mulieres dimidiâ parte dotis, & tertiâ parte bonorum, ac relegatione in inſulam, placuit coerceri. Adulteris verò viris pari in inſulam relegatione dimidiam bonorum partem auferri, dummodo in diverſas inſulas relegentur.*

Propinquis ſuis. A propinquis ſuis ultra CCM. paſſuum removeretur.

Cap. LI. *Numerus liberorum.* Lege Papiâ Poppæâ, candidati, qui plures liberos genuerant, præpollebant. Vide Annal. XV, 19.

Cap. LII. *Natione Numida.* Numidia, nunc *la partie orientale du royaume d'Alger.*

Muſulanorum dux. Muſulani, nunc *la partie occidentale du pays des Dates*, ſupra Numidiam habitabant.

Solitudinibus Africæ. Africa, provincia Romana, nunc *le royaume de Tunis.* Solitudines illæ erant ad Orientem præſidii, cui Thalæ nomen; & nunc dicuntur *El Jereed*, Gallicè *le pays ſec*, quæ pars eſt deſerti, vulgò appellati *Sahara.*

Mauroſque accolas. Mauri, Muſulanorum accolæ. Nunc *le royaume de Fez, & la partie occidentale du royaume d'Alger.*

Cinithios. Nunc *partie du Royaume de Tripoli.* Fortè *Cinyphios* legendum; & ita dictos a Cinyphe fluvio, nunc *Wadi-Quaham.*

Reciperatorem Urbis. M. Furius Camillus Gallos fudit, Romamque recuperavit anno U. C. CCCLXIV.

Penes alias familias. Verè & accuratè Tacitus. Laus enim imperatoria non fuerat penes Camillos,

ſed penes Philos & Purpureones; ejuſdem quidem gentis, ſed non ejuſdem familiæ. Juxta Faſtos Capitolinos P. Furius Philus de Gallis & Liguribus triumphavit anno U. C. DXXX. L. Furius Purpureo de Gallis quoque triumphavit anno U. C. DLIII.

CAP. LIII. *Nicopolim.* Nunc *Preveza vecchia.* Urbem hanc poſt Actiacam victoriam Auguſtus apud Actium condidit.

Adriatici ac mox Ionii maris. Adriaticum mare, *le golfe de Veniſe.* Ionium, *la mer de Grece.*

Sinus Actiacâ victoriâ. Nunc *le golfe de l'Arta.*

Avunculus Auguſtus. Magnus avunculus, ut dictum eſt ſuprà, *Cap.* 43.

Triſtium lætorumque. Triſtium ob Antonii cladem, lætorum propter Auguſti victoriam.

Vetera ſuorum facta dictaque præferentes. Græci magnâ pompâ quæſitiſſimiſque honoribus Germanicum excepere. At, cùm tenuiſſimæ tum forent Græcorum res, nec ullâ jam laude clareſcerent, ut ſplendidior eſſet pompa, pluſque dignationis adulatio haberet, vetera ſuorum ducum facta, ſuorum philoſophorum oratorumque dicta prætulere. Sic viſa in Germanici venerationem cedere omnis Græciæ claritudo.

CAP. LIV. *Eubœâ.* Nunc *Negrepont.*

Lesbum. Lesbos inſula, nunc *Metelin.*

Perinthumque. Poſtea dictam Heracleam, nunc *Araclea.*

Byzantium. Nunc *Conſtantinople.*

Propontidis. *La Propontide*, vel *la mer de Marmara.*

Os Ponticum. *Le détroit de Conſtantinople.*

Sacra Samothracum. Samothrace, nunc *Samandrachi*, Ægæi maris inſula. Sacra hujus inſulæ

quondam celebratiſſima. Iis initiati, credebantur adverſa omnia propellere. Inde Germanicus, ſuſpicacem Tiberii animum ſemper veritus, Samothracum ſacra viſere nitebatur, ut iis initiaretur, malaque ſibi imminentia averteret.

Igitur Ilio. Cùm Germanicus propter obvios Aquilones Samothracen inſulam adire non poſſet, Ilium appulit, ibique viſit loca omnia, quæ varietate fortunæ & Romanorum origine veneranda erant. A veteri Ilio XXX ſtadiis disjunctum novum Ilium, nunc *Troye.* His autem perluſtratis, Germanicus Aſiam relegit.

Colophona. In Ioniâ urbs Colophon, nunc *Belvedere.* De fatidico ſpecu Plinius II, 3. *Colophone in Apollinis Clarii ſpecu lacuna eſt, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vitâ.*

Delphos. In Phocide Delphi, nunc *Caſtri.*

Mileto. Miletus, urbs Cariæ, nunc *Milaxo.*

Cap. LV. *Areo judicio.* Judicio Areopagi.

Cycladas. Inſulæ illæ nomen retinent, *les Cyclades.*

Decurſibus cohortium. Campeſtri decurſione exercebantur milites. Hinc Vegetius III, 4. *Campicurſionem, ut ipſi appellant, inſpectionemque armorum aſſiduè faciant.*

Cap. LVI. *Præverti ad Armenios.* Sed Germanico inſtantior cura fuit priùs adire Armenios.

Maximiſque imperiis. Armenii maximis Romanorum & Parthorum imperiis interjecti.

Amoto Vonone. Ut dictum eſt ſuprà Annal. II, 2.

In Zenonem. Polemonis & Pythodoridis, feminæ laudatiſſimæ filium.

In urbe Artaxatâ. Artaxata, caput Armeniæ.

Ejus rudera adhuc videntur prope *Koïrvirab.*

In provinciæ formam redacti. Suprà Annal. II, 42.

Ad jus prætoris tranſlatis. Commageni, defuncto rege Antiocho, Romanum imperium cupientes, ad jus prætoris, ſeu proprætoris, tranſlati ſunt. Vide Annal. II, 42.

CAP. LVII. *Cunctaque ſocialia.* Cunctaque quæ ſocios populos ſpectabant.

Cyrrhi. Cyrrhus, urbs Cyrrheſtices provinciæ, quæ Commagenæ erat contermina; nunc appellatur *Quars.*

Ut retuli. Annal. II, 55.

Nabatæorum. Nabatæi Arabiam Nabatæam, *l'Arabie Pétrée*, habitabant.

Non Parthi regis filio. Queſtus eſt Piſo epulas illas dari Principis Romani filio, non ad luxum, ſed ad imperium nato: luxum illum decere filium regis Parthi, dedecere verò Cæſarem & Cæſaris ſocios.

CAP. LVIII. *Rènovari dextras.* In amicitiæ ac fœderis ſignum. Inde in nummis Concordia duabus manibus junctis exprimitur; nonnullaque militaria ſigna in manum deſinunt.

Pompeiopolim. Nunc *Paléſoli.*

CAP. LIX. *Pedibus intectis.* Ægyptiorum more; qui vel nudis pedibus incedebant, vel crepidis tantùm utebantur: unde intecti pedes.

Equitibus Romanis inluſtribus. Equites illuſtres ſæpe memorat Tacitus. Ii ſunt, qui cenſum & ſpem ſenatorii ordinis habebant. De cenſu ſenatorio dictum ſuprà, *Cap.* 33.

Fame urgeret Italiam. Juxta Aurelium Victorem in Epitome: *Auguſti tempore ex Ægypto Urbi*

annua ducenties centena millia modiorum frumenti inferebantur.

Clauſtraque terræ ac maris. Oſtia Nili, & Iſthmus, *l'Iſthme de Suez*, ſunt maris terræque clauſtra, quæ levi præſidio adversùs ingentes exercitus defendere quiſque poterat.

Cap. LX. *A Canopo.* Canopus, nunc *Abouquir*, urbs inferioris Ægypti, ad oſtium Canopicum.

Proximum amnis os dicatum Herculi. Urbi Canopo proximum os Nili Canopicum, nunc *la Madie.* Dicatum erat Herculi cum templo & urbe vicinâ Heraclio. Strabo XVII, *pag.* 801.

Mox viſit. Antea, quod ſiluit Tacitus, Germanicus adiit Memphim, nunc *Gizé.* Ibi Apis, cibos a Germanico oblatos averſatus, mala paulo pòſt eventura portendiſſe ferebatur. Ammian. Marcellin. XXII, 14.

Veterum Thebarum. In ſuperiore Ægypto veteres Thebæ, nunc *Habou*: ubi adhuc exſtant egregia antiquitatis & Ægyptiacæ magnificentiæ monumenta.

Structis molibus. Obeliſcis, de quibus plura apud Ammianum Marcellinum XVII, 4.

Literæ Ægyptiæ. Literæ ſunt Hieroglyphicæ, quæ per figuras animalium aliaque ſigna ſenſus mentis effingebant. Vide infrà Annal. XI, 14. Per tot ergo ſæcula viguit primævæ illius ſcripturæ cognitio!

Habitaſſe quondam ſeptingenta millia ætate militari. Sunt qui hæc intelligant de Thebarum incolis; &, cùm militarem hanc ætatem pro quartâ urbis parte accipiant, inde contendunt fuiſſe Thebis incolas 2,800,000. Certè idem ferme apud Sinenſes in urbe *Peking* hominum numerus. Ex ipſis tamen Taciti verbis, & Strabone XVII,

pag. 816, potiùs crediderim hìc agi de exercitu, quo Rhamſes tot populos imperio tenuit.

Rhamſen. Rhamſes idem eſſe videtur ac Remphis, quem Diodorus Siculus I, 62, *pag.* 56, ait fuiſſe ſuperiorum omnium regum ditiſſimum, & argenti atque auri talenta quadringenties mille coegiſſe, Gallicæ monetæ libras 2,091,600,000. Rhampſinitum eum appellat Herodotus II, 121, in Euterp. & teſtatur neminem ſucceſſorum divitias ejus æquaviſſe, ac ne proximè quidem ad eas acceſſiſſe. Rhamiſen, ſeu Rhamſen, *quo regnante Ilium captum eſt*, memorat Plinius XXXVI, 8.

Bactriano ac Scythiâ. Strabo, qui & ipſe hæc monumenta vidit, Indos addit, μέχρι Σκυθῶν, καὶ Βακτρίων, καὶ Ἰνδῶν. Strabo XVII, *pag.* 816.

Haud minus magnifica. Utinam Tacitus hæc generatim non expreſſiſſet! Hoc vel uno loco vires opeſque veterum imperiorum certò cognoſceremus. De his juvabit curioſiùs inquirere infrà Annal. XIII, 29 & 50.

CAP. LXI. *Memnonis ſaxea effigies.* Exſtat adhuc multis inſcriptionibus inſignis, quarum plures in priore editione, Tom. I, p. 381 & ſeqq. propoſui & emendavi.

Vocalem ſonum reddens. Sonum quidem audivit Strabo. At utrùm a baſi, an a coloſſeâ effigie, an ex induſtriâ ab aliquo baſim circumſtantium ſonus fuerit editus, non habet quod affirmet. Cùm cauſa ſit ita incerta, quidvis potiùs credendum opinatur, quàm ex lapidibus ſic ſtructis ſonum edi. Strabo XVII, *pag.* 816.

Disjectaſque. Inter disjectas, id eſt mobiles, & vix pervias arenas ſitæ pyramides, quæ haud exiguâ ſuî parte ſub arenis nunc deliteſcunt.

Lacuſque. Lacum Mareotim, *le lac Sabaka,*

& lacum Mœridis, *le lac Bathen*. In lacu Mœridis videntur adhuc ingentis pyramidis reliquiæ, effoſſæ humi argumentum.

Alibi anguſtiæ. Illæ anguſtiæ fuere haud procul Thebis Memnoniſque ſtatuâ, trans Nilum: quas accuratè deſcripſit Ammianus Marcellinus XXII, 15. *Sunt & Syringes ſubterranei quidam & flexuoſi ſeceſſus, quos, ut fertur, periti rituum vetuſtorum adventare diluvium præſcii, metuenteſque ne cærimoniarum obliteraretur memoria, penitus operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxerunt: & exciſis parietibus volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras, quas hierographicas literas appellarunt.* Sunt qui illas anguſtias ad Nili cataractas referant; ſed non ita probabiliter.

Elephantinen. Inſula hæc paulo ſuprà Syenen, in Ægypti & Æthiopiæ finibus, nunc dicitur *l'Iſle Fleurie*.

Syenen. Urbs Syene, nunc *Aſſouan*, Cancri Tropico proxima. *Inde ſolſtitii die medio nulla umbra*. Plin. VI, 29. Id fortè obſervaturus urbem hanc petiit Germanicus.

Quod nunc rubrum ad mare. Olim urbe Syene finiebatur imperium Romanum. At Trajani tempore, quo ſcribebat Tacitus, ad fauces maris rubri, nunc *le détroit de Babelmandel*, patebat. Veteribus enim ſcriptoribus mare rubrum non eſt ſinus Arabicus *la mer rouge*, ſed quod vulgò dicimus mare Indicum, *la mer des Indes*.

Cap. LXII. *Fracto jam Maroboduo*. Suprà Annal. II, 46.

Gothones. Mari Baltico & oſtiis Viſtulæ, Occidentem versùs, proximi erant Gothones. Vide infrà de Moribus German. *Cap*. 43.

Fines Marcomannorum. La Bohême.

Regiam. Nunc *Prague.*

Cap. LXIII. *Noricam provinciam.* Quò præfluit Noricum Ripenſe, nunc *partie de l'Autriche en deça du Danube.* Danubium tranſgreſſus eſt inter *Paſſaw* & *Vienne.*

Hermundurorum. Hermunduri Bohemiæ, occaſum versùs, vicini : nunc *partie de la Baviere & de la Franconie.* Hermunduri gens Romanis fida. Infrà de Moribus German. *Cap.* 41.

Forum Julium. Nunc *Fréjus.*

Utrumque comitati. Maroboduum & Catualdam comitati.

Flumina Marum & Cuſum. Marus, *la riviere de Morava.* Cuſus, *la riviere de Vag.*

Cap. LXIV. *A Germanico datum.* Suprà Annal. II, *46.*

Templi Martis Ultoris. Templum illud fuit in VIII Urbis regione, foroque Auguſti.

Effigie Cæſarum. Germanici & Druſi.

Filio Cotyi. Cotys, filius Rhœmetalcis, princeps literarum ſtudiis inſignis, & ab Ovidio laudatus, de Ponto II, *9.*

Arva & urbes. Thracia Auſtralis & Orientalis, Græcis vicina data eſt Cotyi. Rheſcuporidi ceſſit Thracia Occidentalis ac Borealis, montuoſa, inculta, ferox, Baſtarnis, Scythiſque adnexa.

Cap. LXVII. *Præſidia Romana.* Quæ erant in Mœſiâ, & Thraciæ vicina.

Ptolemæi liberis. Ptolemæi Philopatoris, defuncti anno U. C. DL.

Cap. LXVIII. *Memoravi.* Annal. II, 58.

Albanos Henioch oſque. Albani mari Caſpio vicini ; Heniochi , ponto Euxino : Scythæ verò ii ſunt , qui intra Imaum habitant.

Amnem Pyramum. Ciliciæ Campeſtris fluvius Pyramus , nunc *Dgeïhan.*

Evocatus. Apud Romanos militiâ defuncti , & ad eam revocati , appellabantur evocati. Centurionibus erant dignitate proximi ; vitis geſtamine & argentatis caſſidum criſtis inſignes. Eorum imagines vide apud eruditum Fabretti , *de Columnâ Trajani* , Cap. VII , pag. 194 *& ſeq.*

Cap. LXIX. *Feſtam Antiochenſium plebem.* Læto feſtoque cultu Antiochenſium plebs , ob recreatum e morbo Germanicum. Antiochia , urbs Syriæ caput , nunc *Antakia.*

Seleuciam. Seleucia Pieria , nunc *Suveidia* , urbs Syriæ , ad Orontis oſtium.

Cap. LXX. *Amicitiam ei renuntiabat.* Germanicus componit epiſtolas quibus amicitiam cum Piſone dirimebat , eique inimicitias denuntiabat.

Cap. LXXI. *Patri ac fratri.* Tiberio & Druſo.

Muliebri fraude. Fraude Liviæ Auguſtæ & Plancinæ.

Cap. LXXIII. *Funus ſine imaginibus.* Quia Germanicus exteras inter gentes mortuus. Imagines autem Romæ adſervabantur.

Propinquitatem etiam locorum. In Syriâ mortuus eſt Germanicus ; Alexander in Babyloniâ.

Cap. LXXIV. *Acrius tendenti.* Acriùs contendenti , Syriæque præfecturam ambienti.

Vitellio. P. Vitellio , de quo ſuprà Annal. I , 70.

Cap. LXXV. *Coum inſulam.* Cos, nunc *Stan-Co*, maris Ægæi inſula.

Cap. LXXIX. *Laodicæam.* Nunc *Latikié.*
Magnitudinem Imperatoris. Majeſtatem Tiberii Principis.

Cap. LXXX. *Celendris.* Caſtellum Ciliciæ, mari appoſitum: nunc *Kelnar.*
Contrà veterani. Contrà veterani, duce Sentio, ordinibus ac ſubſidiis erant inſtructi.

Cap. LXXXI. *Pro muris.* E ſummis mœnibus.
Signifer legionis ſextæ. Hìc non tota fuit legio ſexta, ſed cohortes tantùm Romanæ, & ut maximè veterani: inde ſignifer legionis ſextæ non aquilam, ſed ſignum, ad Piſonem tranſtulit.

Cap. LXXXII. *De Druſo.* Germanici patre.
Sumpto juſtitio. De juſtitio jam dictum ſuprà Annal. I, 16.

Cap. LXXXIII. *Saliari carmine.* Numa Salios duodecim Marti Gradivo legerat; eoſque per Urbem ire canentes carmina cum tripudiis ſollemnique ſaltatu juſſerat. Vide Livium I, 20. In his carminibus decantari perhonorificum fuit.
Sacerdotum Auguſtalium locis. Germanicum ſacerdotibus Auguſtalibus adjectum vidimus Annal. I, 54. Nunc verò decretum ut in locis, quibus ſacerdotes Auguſtales convenirent, ſedes curules pro Germanico, licèt defuncto ponerentur, & ſuper eas querceæ coronæ, ob egregium ejus in cives publicamque libertatem ſtudium, ſtatuerentur.
Monte Syriæ Amano. Syriam a Ciliciâ dividit mons Amanus, nunc *Lucan.*

Tribunal Epidaphnæ. Daphne ſuburbium fuit ab urbe Antiochiâ XL ſtadiis, Orientem Auſtrumque versùs, diſſitum; luco, Apolliniſque ac Dianæ religione,& vitæ deliciis celebratiſſimum. Ob loci viciniam Antiochia, nunc *Antakia*, Epidaphnes cognominata eſt. Vide Plinium V, 21. *Tribunalia*, *altoſve tumulos*, id eſt terræ aggeres, memorat idem Plinius XVI, 1. Ita ſanè factum, ne in poſterum locus iſte violaretur.

Clipeus. Cur imagines illæ appellentur clypei docet Plinius XXXV, 3. *Scutis, qualiter apud Trojam pugnatum, continebantur imagines, unde & nomen habuere clypeorum: non ut perverſa grammaticorum ſubtilitas voluit, a cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in ſcuto cujuſque, qui fuerit uſus illo.*

Cuneum Germanici. Equites, in plures cuneos diviſi, cuneum Germanici appellavere, qui de gente Juniâ Juniorum antè dicebatur. Sic *Juniorum* explicant plerique interpretes. Sunt tamen qui a juventute nomen ductum volunt. Penes eruditum lectorem ſit judicium.

Turmæ Idibus Juliis. Idibus Juliis, ſeu die 15 Julii, erat tranſvectio equitatiove publica equitum Romanorum ab æde Honoris & Virtutis in Capitolium. Inſtitutum ut in hac ſolemni pompâ turmæ imaginem Germanici ſequerentur.

CAP. LXXXIV. *Nupta Druſo.* Tiberii filio.

CAP. LXXXV. *Apud ædiles vulgaverat.* Viſtilia apud ædiles profeſſa fuerat ſe ſtupro quæſtum facere velle. Pudendam hanc feminarum libidinem notat Suetonius in Tiber. *Cap.* 35. *Feminæ famoſæ, ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali exſolverentur, lenocinium profiteri cœperant.*

In inſulam Seriphon. Ægæi maris inſulam, nunc *Serpho.*

Inſulam Sardiniam. L'iſle de Sardaigne.

Cap. LXXXVI. *Decies ſeſtertii.* Poſthabitam Fonteii Agrippæ filiam dote decies ſeſtertii, *Gallicæ monetæ librarum* 194,531, ſolatus eſt.

Cap. LXXXVII. *Binoſque nummos.* Gallicæ monetæ aſſes ferme octo. Modius Romanus, pro variâ tritici levitate aut ponderoſitate, XX vel XXII Romanas libras tritici continebat. Plin. XVIII, 7.

Cap. LXXXVIII. *Haud perinde celebris.* Hìc, ut & Annal. XIII, 47. XIV, 19, *celebris* pro *celeber* uſurpatur. Nec aliter Auctor ad Herennium II, 4, dixit, *celebris an deſertus?*

NOTÆ
IN LIBRUM TERTIUM
ANNALIUM.

Cap. I. Corcyram insulam. Nunc *l'iſle de Corfou*, Epiro vicinam.

Litora Calabriæ. Calabria, nunc *la terre d'Otrante.*

Oppidum Brundiſium. Calabriæ oppidum Brundiſium, nunc *Brindiſi*, portu nobile.

Defixit oculos. Agrippina, oculis in feralem urnam terramque defixis, conſtitit. Sic explicant Freinshemius in Paraphraſi, Davanzati, Gordon, aliique multi. Quibuſdam tamen placet, ubi omnium oculos in ſe convertit.

Cap. II. *Calabriæ, Apulique & Campani.* Calabria, Apulia, & Campania ad Latium uſque protendebantur. Nunc *la terre d'Otrante, la Pouille, la Capitanate, la Principauté ultérieure, la terre de Labour, & partie de la Principauté citérieure.*

Incompta ſigna. Sine coronis, ſine unguentis incompta militum ſigna. Contrà feſtis lætiſque diebus compta inungebantur. Vide Plinium XIII, 3.

Trabeati equites. Trabeati, non quidem luctûs,

ſed ſolemnitatis causâ. Trabea, veſtis fuit conſularis & militaris, quæ purpureas albaſque virgas inſtar trabium intextas haberet.

Diverſa oppida. Non coloniæ tantùm, ſed diverſa etiam oppida, & ob locorum ſitum ab Agrippinæ itinere diſſita.

Druſus. Tiberii filius.

Tarracinam. Hodie quoque *Terracine.*

Claudio fratre. Claudius frater Germanici, poſtea Princeps.

Cap. III. *Matrem Antoniam.* Antonia mater Germanici.

Avia quoque & patruus. Livia & Tiberius.

Cap. IV. *Tumulo Auguſti.* In Campo Martis, nonâque Urbis regione.

Sine inſignibus. Sine dignitatis ſuæ inſignibus.

Cap. V. *Ticinum uſque.* Nunc *Pavie.*

Claudiorum Juliorumque imagines. Druſus paterno genere erat Claudiæ gentis: inde circumfuſæ Claudiorum imagines. Lipſius aliique, ob maternum ejus genus ex Liviâ, pro *Juliorum* emendant *Liviorum.* Sed fortè additæ *Juliorum* imagines, honoris causâ; maximè cùm Liviam, matrem Druſi, uxorem duxiſſet Auguſtus.

Non fratrem. Druſus Terracinam tantùm erat progreſſus.

Non patruum. Tiberium.

Præpoſitam toro effigiem. Cerea defuncti effigies lecto præponebatur.

Cap. VI. *Ex mærore ſolatia.* Conveniſſe recenti dolori luctum; conveniſſe quæſita ex mærore ſolatia.

Unicâ filiâ. Juliâ.

Ereptis nepotibus. Caio & Lucio.

Repeterent ſollemnia. Ad munia & negotiorum conſuetudinem redirent.

Ludorum Megaleſiûm. Megaleſia celebrabantur die 4 menſis Aprilis. Igitur Germanico in Urbe parentatum, exeunte Martio menſe.

Cap. VII. *Ultionis.* Petendæ ultionis causâ.

Ut dixi. Suprà Annal. II, 74.

Cap. VIII. *Trucem.* Haud tam trucem.

Cap. IX. *Dalmatico mari.* Nunc *le golfe de Veniſe.*

Anconam. Nunc *Ancone.*

Picenum. *La Marche d'Ancone.*

Flaminiam viam. Româ Ariminum, nunc *Rimini*, ducta via Flaminia.

Præſidio Africæ. Adverſus Tacfarinatem; de quo Annal. III, 20.

Ab Narniâ. Nunc *Narni*, in Umbriâ.

Nare. Amnis Nar, nunc *Nera*, in Tiberim influit.

Tumulo Cæſarum. Qui ſuprà *Cap.* 4, dictus eſt *tumulus Auguſti.*

Foro imminens. Foro Romano, in octavâ Urbis regione.

Cap. X. *Priorem vitam.* Fulcinius Trio obtinuit ut priorem Piſonis vitam, actam ſcilicet ante Syriæ præfecturam, accuſaret. Vide Annal. III, 13.

Conſcientiæ matris. De illâ Liviæ conſcientiâ vide Annal. II, 77 & 82.

Et hinc preces. Inde minas Piſonem accuſantium, hinc Piſonis preces audit.

CAP. XI. *Receptum Maroboduum.* Maroboduum receptum & Ravennæ habitum vidimus Annal. II, 63.

CAP. XII. *Patris ſui.* Auguſti.

Sin facinus. At ſi Piſo Germanicum devotionibus & veneno peremit, ſi facinus illud in cujuſcumque mortalium nece vindicandum detegitur, reum illum agite; voſque, & liberos Germanici, & nos parentes juſtis ſolatiis adficite. Tiberius autem & Livia parentes erant Germanici ob adoptionem.

Differrique etiam. Differri & diſſeminari etiam per externas gentes, tamquam veneno interceptus eſſet Germanicus.

Quàm in foro. Populi ſtudia metuebant Piſo & Tiberius: ideo in curiâ & apud ſenatum, non verò in foro & apud judices, de morte Germanici anquiritur.

Si qua in nos adverſa. Si qui in nos adverſi rumores finguntur & ſparguntur.

CAP. XIII. *Corrupiſſe.* Suprà Annal. II, 55 & 69.

Immolationes nefandas. Annal. II, 75.

Acie victum. Petitam armis rempublicam, & victum acie Piſonem vidimus Annal. II, 80 & 81.

CAP. XIV. *Super eum Piſo diſcumberet.* In dextro ſtibadii, ſeu tricliniarii lecti, cornu diſcumbebat Germanicus, in ſiniſtro Piſo. Itaque licèt ſecundum locum occuparet Piſo, ſuper Germanicum diſcumbebat.

Offerebatque familiam. Piſo ſervos ſuos in tormenta offerebat: ſervos quoque Germanici, qui ſuper menſam miniſtraverant, in tormenta flagitabat.

Provinciæ illatum. Bellum Ciliciæ illatum. Suprà Annal. II, 80.

Scripſiſſent expoſtulantes. Hìc aliquid deeſt. Fortè ſupplendum, *& quæ ſcripſiſſent expoſtulantes.* Nempe ſenatores Germanici & Piſonis chartas, omniaque Syriacæ legationis diaria expoſtulabant. Quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo abnuerunt. Nec mirum. Ferebatur enim fuiſſe *literas Tiberii, & mandata in Germanicum;* ut dicetur Annal. III, 16.

In Gemonias. Gemoniæ ſcalæ, gradus erant e quibus reorum corpora populo ſpectanda proponebantur. Deinde, unco gutturi infixo, in Tiberim trahebantur. Fuere Gemoniæ in octavâ Urbis regione, imoque clivo Capitolino, prope carcerem Mamertinum, nunc *S. Pietro in carcere*, foro imminentem.

CAP. XVI. *Quæſitam apud ſenatum.* Hìc aliquid deeſt. Supplendum videtur: *Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, ſuam invidiam tali morte quæſitam apud ſenatum indolet: Piſonis libertum appellat, crebriſque interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum noctemque exegiſſet. Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultiùs reſpondente, &c.* Nempe Tiberius in ſenatu queritur Piſonem Principis invidiam tali morte quæſiviſſe.

Per collegium conſulatûs. Piſo conſul fuerat cum Auguſto anno Urbis conditæ DCCXXXI. Cum Tiberio anno U. C. DCCXLVII.

De Plancinâ. Piſo nihil addidit de Plancinâ, quia ſegregari a marito & defenſionem dividere cœperat; ut dictum eſt ſuprà, *Cap.* 15.

CAP. XVII. *Adoleſcentem.* Piſonem.

Nobilitatem domûs. Piſo erat Calpurniâ domo.

Ipſius. Piſonis, patris, qui ſibi mortem conſciverat.

Cum pudore & flagitio. Pudendum enim & flagitioſum matris preces obtendere, cùm de ulciſcendâ Germanici morte ageretur.

Leges obtineant. Quod pro omnibus civibus obtinent leges, ut interfectores morte puniantur, id uni Germanico non contigiſſe.

Referente Cæſare. Principe cauſas referente, ipſi conſules ceterique magiſtratus munere dicendi ſententiam fungebantur. Abſente verò Principe, ſententiam rogabant, non dicebant. Rogare enim ſententiam, ſuperiorum erat, quales erant magiſtratus: dicere, inferiorum. Sed & ipſi magiſtratus inferiores erant, Principe cauſas referente.

Prænomen mutaret. Idem enim filii, ac patris, prænomen. Poſtea *L. Piſo* dictus eſt; ut videtur ex Dione LIX, *pag. 656.*

Quinquagies ſeſtertio. Gallicæ monetæ libris *972,846.*

Cap. XVIII. *M. Antonii*. Triumviri.

Juli Antonii. Julus Antonius, triumviri filius, ob adulterium Juliæ morte punitus. Infrà Annal. IV, 44.

Æde Martis ultoris. De quâ jam dictum ſuprà Annal. II, 64.

Cap. XIX. *Urbe egreſſus*. Druſus, Urbem ingreſſus propter Germanici funera, auſpicia & imperium depoſuerat. Urbe egreſſus, repetit auſpicia & imperium, ut ovans ob receptum Maroboduum introeat. Unus Auguſtus proconſularem dignitatem ita obtinuit, ut illam etiam intra Urbem ſervaret. Ceteri omnes, antequam pomœrium Urbis intrarent, imperium & imperii inſignia deponebant. Dio XXXIX, *pag.* 120; LIII, *pag.* 519.

Cap. XX. *Memoravi.* Suprà Annal. II, 52.

Pagydâ flumine. Flumen fuit Numidiæ, ut videtur ex rerum ſerie. Fortè idem quòd nunc dicitur *Abead.* Inter fontes fluminum *Abead* & *Mejerda*, erat caſtellum Romanum.

Flagitii ratus. Obſidionem illam probroſam eſſe ratus. *Flagitium* pro *dedecore* ſæpe uſurpatur.

Cap. XXI. *Thala.* Præſidium Thala, nunc *Ferre-anah*, fuit in Africâ. Vide eruditum Shaw, *Voyages.* Tom. I, pag. 268 & ſeqq.

Stativis caſtris. Stativa caſtra appellantur manſiones illæ, in quibus diutiùs, ac maximè nocte, conſiſtebant milites, cùm commearet exercitus.

Cap. XXIII. *Theatrum.* Theatrum Pompeii, de quo plura Annal. XIV, 20.

Cap. XXIV. *Filiæ ac neptis.* Utrique nomen Julia.

Cap. XXV. *Papia Poppæa.* Lex Papia Poppæa a Papio Mutilo & Poppæo Secundo ſuffectis conſulibus lata eſt annò U. C. dcclxii, Jeſu Chriſti 9.

Julias rogationes. Julias leges.

Cap. XXVIII. *Vacantia teneret.* Vacantia bona, ſeu hereditates, teneret.

Altiùs penetrabant. Cuſtodes illi ac delatores ulteriùs penetrabant; Urbem, Italiam, & quod uſquam civium erat, corripuere.

Cap. XXIX. *Vigintiviratus.* Vigintivirorum tres rebus capitalibus, tres ſignandæ pecuniæ præfecti, quatuor viarum Urbanarum curatores, decem ad centumviralia judicia delecti.

Quæſturam peteret. Quæſtura poſt annum vigeſimum quartum petebatur.

Fratri. Druſo, Tiberii fratri.

Cum vitrico. Tiberio & Druſo privignis cum Auguſto vitrico levior erat neceſſitudo, quàm Tiberio avo adversùs Neronem nepotem.

Congiarium. Ex Mſ. Vindobonenſi, in quo recenſentur Principum congiaria, colligere eſt datos fuiſſe viritim denarios ſeptuagenos binos, *Gallicæ monetæ libras 56.*

Filio Claudii. Druſo.

Cap. XXXI. *Fraude mancipum.* Curatores viarum vectigalia earumdem atque munitiones certis hominibus locabant, quæ qui redimerent, *mancipes* ſunt dicti.

Cap. XXXII. *Incurſu Tacfarinatis.* De quo jam dictum Annal. II, 52; & Annal. III, 20.

Cap. XXXIII. *Præſediſſe nuper feminam.* Plancinam Piſonis uxorem. Mox *decurſu* pro *decurſui.*

Duorum egreſſus coli. Viri ac feminæ egreſſus coli, utriuſque latus cingi ſalutantium & adulantium turbâ: duo pariter eſſe prætoria, cùm utriuſque par eſſet favor.

Oppiis. Oppiis legibus, quas C. Oppius tribunus plebis tulerat anno U. C. DXLI.

Cap. XXXIV. *Uxore cariſſimâ.* Liviâ, Germanici ſorore.

Cap. XXXVII. *Editionibus.* Spectaculis.

Cap. XXXVIII. *Cretæ.* Nunc *Candie.*

Cotye fratris F. Id eſt, fratris filio. Cotyi pater fuit Rhœmetalces, Rheſcuporidis frater; de quibus vide plura Annal. II, 64 & ſeqq.

Rhœmetalcen. Rheſcuporidis filium.

Inſolentiâ noſtrî. Romanis parere non ſueta.

Cœletæ. Nunc *la partie Septentrionale de la Romanie.*

Odryſæ. Nunc *la partie Occidentale de la Romanie.*

Dii. Nunc *la partie Méridionale de la Romanie.*

Montem Hæmum. Nunc *le mont Argentaro.* Bulgariam a Romaniâ dividit.

Philippopolim. Hodie quoque *Philippopoli.*

CAP. XXXIX. *P. Velleio.* Is, ut liquet ex prænomine, diverſus a Velleio Paterculo, ingenioſo, ſed adulatore, ſcriptore.

CAP. XL. *Æris alieni.* Galli, ut tributa ſolverent, Romæ mutuabantur pecunias. Inde æs alienum ejuſque magnitudo.

Treveros. Nunc *le pays de Treves en deça du Rhin.*

Æduos. Nunc *partie de la Bourgogne & le Nivernois.*

CAP. XLI. *Andecavi.* Nunc *l'Anjou.*

Turonii. Nunc *la Touraine.*

Efferrent. Certius proderent, opportunum defectionis tempus nacti.

CAP. XLII. *Arduenna.* Nunc *la forêt d'Ardenne dans les Pays-Bas.*

CAP. XLIII. *Comprimendi procul præſidium.* Quantò remotius erat præſidium ad comprimendos Æduos.

Auguſtodunum. Nunc *Autun.*

Venabulis. Venabulum, telum erat latiſſimum, & aciei longiſſimæ.

Crupellarios. Fortè ita dictos a voce Celticâ *cropet*, quæ torpere ſignificat.

Cap. XLV. *Sequanorum pagos.* Nunc *la Franche Comté.*

Duodecimum apud lapidem. Pugnatum inter *Autun* & *Beaune.*

Ferratos. Crupellarios.

Quanto intolerantior. Quantò intolerabilior.

Veteres Gallorum glorias. Cùm in priore Taciti editione, priſca tot gentium monumenta illuſtraverim, ne noſtrorum incurioſus videar, hìc juvat veteres Gallorum glorias explicare. Egregium argumentum, noſtrarum tamen rerum ſcriptoribus intactum. Ita apud eos invaluit Francorum nomen, ut Gallorum prorſus obliviſcantur. At ſumus naturâ Galli, atque etiam ante Francorum expeditionem nobiliſſimi. Haud diffiteor poſt expeditionem in multis apud nos invaluiſſe Francorum leges. At manet ſemper Gallica natura, Gallicum ingenium, Gallici mores; idque ita nobis inſitum, ut, quæ ſuâ ætate de Gallis ſcripſit Julius Cæſar, apud nos adhuc vigeant, & poſt tot tantaſque ſæculorum, bellorum, imperiorumque converſiones maneat ſemper Gallica indoles, cum Gallico ſanguine ſemper manſura.

In veteres Gallorum glorias.

Arctiſſima erat anno Urbis conditæ CXL, ante Chriſtum 614, ſub Tarquinio Priſco Romana res, cùm florentiſſimum jam vigebat Gallorum regnum. Summa imperii tum fuit penes Bituriges, *le Berry.*

Ii regem dabant, qui Celtico, ſeu omni Galliæ, imperitaret; eaque erat regni felicitas, ut in terrâ frugum hominumque fertiliſſimâ abundans multitudo vix regi poſſe videretur. Ambigatus rex, virtute fortunâque cùm ſuâ tum publicâ præpollens, & magno jam natu, exonerare prægravante turbâ regnum cupiit. Belloveſum ac Sigoveſum, ſororis filios, impigros juvenes, monuit, ut ſortirentur novas terras, quas quærerent; permiſitque quantum ipſi vellent numerum hominum excirent, ne qua gens arcere advenientes poſſet. Sortes Sigoveſo Hercynios ſaltus, Belloveſo Italiam adſignavere.

Fortunam cùm ita eſſent ſortiti, Belloveſus, quod eis ex populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Senones, Æduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos excivit, nunc *le Berry*, *l'Auvergne*, *les Diocèſes de Sens & d'Auxerre*, *la Bourgogne & le Nivernois*, *le Mâconois & la Breſſe*, *le pays Chartrain & l'Orléanois*, *le Maine & le Diocèſe d'Evreux*. Profectus ingentibus peditum equitumque copiis, in Tricaſtinos, *les Diocèſes de Valence & de Saint-Paul-trois-châteaux*, venit. Alpes oppoſitæ erant, nullâ dum viâ (niſi cui de Hercule fabulis credere libet) ſuperatæ. Galli, duce Belloveſo, Taurino ſaltu, *le mont Cénis*, eas tranſcenderunt; fuſiſque Tuſcis, *les Toſcans*, qui quidquid eſt Alpes inter & Padum, *le Pô*, obtinebant, haud procul Ticino flumine, *le Téſin*, conſedêre. Audito agrum Inſubrium appellari, cognomine Inſubribus pago Æduorum, ibi, omen ſequentes loci, condidere urbem, & Mediolanum, *Milan*, appellarunt. Livius V, 34.

Cenomani, *ceux du Maine*, favente Belloveſo, duceque Elitovio, eodem ſaltu ſecuti, locos occupavere, ubi nunc Brixia ac Verona, *Breſcia*

& *Verona*, urbes ſunt. Salluvii, *ceux des environs d'Aix en Provence*, exemplo & fortunâ invitati, non adeò tamen progreſſi, circa Ticinum amnem, *le Téſin*, incoluere. Boii & Lingones, *partie de la Franche-Comté & le Diocèſe de Langres*, Pœnino ſaltu, *le Grand Saint-Bernard*, Alpes tranſgreſſi ſunt; at cùm jam inter Padum, atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Etruſcos modò, *les Toſcans*, ſed etiam Umbros, *ceux de l'Ombrie*, agro pellunt: intra Apenninum tamen, *l'Apennin*, ſe tenuere. Tum Senones, *ceux de Sens & d'Auxerre*, recentiſſimi advenarum, cùm cuncta occupata reperiſſent, ultra progredi coacti ſunt, ſedeſque poſuere ab Ufente flumine, *Montone*, prope Ravennam, ad fluvium *Æſim*, *Eſino*, haud procul Anconâ. Livius V, 35.

Huc uſque protendebatur Ciſalpinorum Gallorum imperium, ducentiſque ferme abhinc annis non modò Italiæ dominabantur, ſed eam inexhauſtâ fecunditate oppleverant, cùm Senones, quæſitis in Etruriâ, *la Toſcane*, novis ſedibus, Cluſium, *Chiuſi*, obſedere, Romæ imminentes. Ob commune periculum, miſſi Romanorum legati, a Cluſinis acciti, qui quærerent quodnam id jus eſſet agrum a poſſeſſoribus petere, aut minari arma. Reſpondêre Galli ſe in armis jus ferre, & omnia fortium virorum eſſe. Cúmque legati, contra jus gentium, arma capere eſſent auſi, Gallorumque legatio Romam miſſa, ut eam injuriam quereretur, indignè fuiſſet excepta, Galli, irâ ſuccenſi, Cluſinos omittunt, & concitato agmine Romam petunt, Brenno duce, anno Urbis conditæ CCCLXIV, ante Chriſtum 390. Victi ad Alliam flumen, *Torrente di Catino*, Romani. Capta Roma: ferme expugnatum Capitolium;

& a victoribus Gallis factum populi Romani pretium mille pondo auri : Gallicæ monetæ libræ ſunt 945,000. Livius V, 35 & ſeqq. Plinius XXXIII, 1, ſect. 5.

Haud illætior fuerat Sigoveſi fortuna. Occupatâ Hercyniâ ſilvâ, quæ maximam Germaniæ partem tum obtinebat, Galli, quos inter inſignes erant Volcæ Tectoſages, *le Dioceſe de Toulouſe*, per ſtrages barbarorum, Illyricos ſinus, *la Carniole*, *la Slavonie*, penetravere, conſedêreque in Pannoniâ, *la Hongrie*, *l'Autriche*. Domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella geſſerunt. Ibi cùm gens aſpera, audax, bellicoſa, numero & fortunâ creviſſet, novam laudis materiem amplioreſque opes quæſivit. Petita, Cambaule duce, Thracia, *la Romanie;* eâque vaſtatâ, Galli ſpoliis onuſti, Pannoniam vicinaſque ſedes repetiere. Pauſanias, in Phocicis, libr. X, *p.* 843.

Nec diuturna fuit quies; iterumque recrudeſcente belli & prædæ cupidine, Galli tres in partes exercitum dividunt anno U.C. CCCCLXXIII, ante Chriſtum 281. Pars, Bolgio duce, Macedoniam aggreſſa eſt; annoque ſequenti, victo acie & interfecto Ptolemæo Ceranno, Macedonum rege, nondum auſi Græciam ingredi, ſuas in ſedes rediere. Pars altera, Brenno (Is Brenno Romanorum victore junior.) & Acichorio ducibus, univerſæ Græciæ minas intentabat : direptâ Ætoliâ, *Ulakia dans la Grece*, Delphos, locum immenſis theſauris ob Apollinis religionem clariſſimum, petebat. Græcia, religionis, gloriæ, opum diſcrimine commota, Brenno obviam iit. Ad Thermopylas Parnaſſumque montem Delphis, *Caſtri*, vicinum, victus eſt : tanta tamque atrox tempeſtatum, fulminum, frigorumque vis terræ motu exorta eſt, ut ingens ejus exercitus deletus occubuerit, vixque ſuperſtes fuerit, qui cladis

nuntium ferret. Brennus, confectus vulneribus, largiùs hauſto vino, ſibi vitæ finem, & cladis ſolatium fecit anno Urbis conditæ CCCCLXXVI, ante Chriſtum 278. Pars tertia, Brenno concors, & cum eo in Dardanos, *la Servie*, uſque profecta, ibi militaribus diſſidiis melioríque fato ab eo divulſa, Thraciam repetiit, ducibus Leonorio & Lutario: Byzantium, *Conſtantinople*, occupavit, oram Propontidis, *la Mer de Marmara, ou la Mer Blanche*, vectigalem habuit, ejuſque urbes obtinuit. Tum auditâ Aſiæ ubertate, cupido invaſit in eam tranſeundi. Lyſimachia, *Hexamili*, fraude capta; Cherſoneſoque omni poſſeſſâ, ad Helleſpontum, *le Détroit des Dardanelles*, ventum eſt. Ibi Lutarius, Macedonibus, quos per ſpeciem legationis Antipater, præfectus ejus oræ, ad ſpeculandum miſerat, duas tectas naves & tres limbos adimit: his alios atque alios dies noctesque tranſvehendo, intra paucos dies omnes copias trajicit, anno Urbis conditæ CCCCLXXVII, ante Chriſtum 277. Jam Leonorius, exoratus a Nicomede Bithyniæ rege ut ipſi opem ferret, a Byzantio tranſmiſerat. Coeunt Lutarius & Leonorius, auxilia Nicomedi dant adversùs Zybœam, qui partem Bithyniæ tenebat: eorum maximè operâ devictus Zybœa eſt, Bithyniaque omnis, *la partie Occidentale de Burſia*, in ditionem Nicomedis conceſſit. Pauſanias, *loc. cit.* Polyb. libr. IV, *pag.* 436. Livius XXXVIII, 16.

Victores Galli, & de Nicomede optime meriti, profecti ex Bithyniâ in Aſiam proceſſerunt. Nec plus ex viginti millibus hominum, quàm decem millia armata erant; tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum montem incolunt, gentibus injecerunt, ut quas adiſſent, quaſque non adiſſent, pariterque ultimæ propinquis imperio

parerent. Nova eorum dominatio de eorum nomine Gallogræcia, Galatiave, nuncupata eſt. Vectigalemque Aſiam ita inter ſe diviſere, ut Trocmis Helleſponti ora data ſit, Toliſtoboii Æolida atque Ioniam, Tectoſages mediterranea Aſiæ ſortiti ſint, & ſtipendium totâ cis Taurum Aſiâ, *la Natolie*, exigebant. Sedem autem ipſi circa Halyn flumen, *Kiſil Ermak*, ceperunt; tantuſque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magnâ ſobole auctâ, ut Syriæ quoque ad poſtremum reges ſtipendium dare non abnuerent. Immo ita penes Gallos fuit in Oriente belli paciſque arbitrium, ut, cùm eorum juventus quàm maximæ fecunditatis Aſiam omnem velut examine aliquo impleſſet, neque reges Orientis, teſte Juſtino, ſine mercenario Gallorum exercitu ulla bella geſſerint: neque pulſi regno ad alios quàm ad Gallos confugerint. Iſque erat terror Gallici nominis, & armorum invicta felicitas, ut aliter neque majeſtatem ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallicâ virtute arbitrarentur. Livius, *loc. cit.* Juſtinus XXV, 2.

Quot quantiſque poſtea in Aſiâ, in Europâ, victoriis atque cladibus exercita fuerit virtus Gallica, quas novas terras quæſierit, quomodo cum Hiberis, *la partie Occidentale de la Caſtille nouvelle & une grande partie de l'Aragon*, fortiſſimis Hiſpaniæ populis, arma, nomen, ſanguinemque ſociaverit, quantum inclaruerit Celtiberorum nomen, quæ fuerint Gallorum cum Britannis, cum Germanis commercia, prodere immenſum foret, & noſtræ diſſertationis fines longè egrederetur. At ſatis ſit veteres Gallorum glorias indigitaſſe. Verùm quod in antiquâ Hiſtoriâ utiliſſimum eſt, ad recentiorem memoriam animum revolvamus, & in tantis rerum ſæculo-

ſumque viciſſitudinibus eumdem in Gallis animum recognoſcamus. Inde irrequieta illa Caroli Magni virtus, quæ tot bellis periculiſque tanta tamque disjuncta terrarum ſpatia nobilitavit. Inde tantis Gallorum animis quæſitum ac fundatum a Godefrido de Bouillon, Heroum maximo, Hieroſolymitanum regnum. Inde toties a noſtris regibus nobilitateque Gallicâ tentata Ægyptus, occupatum Conſtantinopolitanum imperium, Aſia Gallicis dominationibus reſperſa. Inde tot bella per Italiam geſta. Inde cùm acerrimis Ferdinandi & Caroli V judiciis adſerta eſt publica tranquillitas, & politicis ponderibus librata Europa, nec jam ullus ſuperfuit bellicis incurſionibus locus, Galli irrequietâ ſuâ mobilitate aguntur ſemper & circumaguntur; atque, licèt patriam ſuam plurimùm faciant, externam quamque plerumque ſpernant, militiâ tamen, artibus, literis, commerciis, miniſteriis denique omnibus utuntur & quandoque abutuntur, ut totum pervagentur orbem, ita ut, maximè in Europâ, non urbs, non oppidum, ſæpe ne unus quidem ſit vicus, in quo Gallus aliquis non occurrat. Inde, ſi bellici facinoris, bellicæ gloriæ ſpes uſpiam adfulgeat, ſtatim prætervolat Gallus, nec locorum intervallis, nec periculorum difficultatibus deterritus, ut recèns vidimus, cùm exiguiſſima Gallorum manus, duce viro avitis Boiis, *ceux du Bourbonois*, qui totum ferme orbem militaribus ſuis expeditionibus perluſtrarunt, animo & virtute ſimillimo, Cracoviam expugnavit, &, quod ferme incredibile, tamdiu ſervavit. Adeò in Gallico ſanguine conſtans & ſuî ſimilis natura!

CAP. XLVI. *Turonium*. Potiùs Andegavum; ut patet ex *Cap.* 41.

In villam propinquam. Hæc villa nunc dicitur

Sarvau, teſte Londoneo, *Antiquitates Æduorum*, pag. 115 & 118. Ibi effoſſos ingentes lapides laceros & ſemiuſtos adſeverat.

Cap. XLVII. *Conſiliis ſuperfuiſſe.* Fide ac virtute legatos rem confeciſſe, ſe conſiliis adfuiſſe.

Cap. XLVIII. *Publicis exſequiis.* In publicis exſequiis luctus eſt publicus, ſumptuſque fit e publico.

Municipium Lanuvium. Nunc *Civita Lavinia.* Lanuvium Româ xvi m paſſuum diſtabat.

Conſulatum. Anno U. C. dccxlii.

Homonadenſium caſtellis. Contermina Ciliciæ gens Homonadum, quorum oppidum Homona, nunc *Ermenach.* Cetera caſtella xliv inter aſperas convalles latebant, teſte Plinio V, 27.

C. Cæſari. Suprà Annal. I, 3.

Rhodi agentem. Suprà Annal. I, 4.

Ut memoravi. Suprà Annal. III, 22.

Cap. XLIX. *Ægro Druſo.* Tiberii filio.

Cap. L. *Ne ſerviles quidem cruciatus.* Tormenta, patibula, cruces, aliique id genus ſervorum cruciatus.

Conquerentem. Suprà Annal. II, 31.

Cap. LII. *Immenſum proruperat.* Quam immensùm apud Romanos luxus proruperit, & quæ ſint in regnis & in rebuſpublicis luxûs utilitates aut incommoda ſingulari diſſertatione explicavimus in priore editione, Tom. I, *pag.* 402 *& ſeqq.*

Cap. LIII. *Unius invidiâ.* Unius Principis invidiâ ab omnibus peccatur : omnium delicta uni Principi imputantur.

Promiſcuas viris & feminis veſtes. Sericas leveſque veſtes; de quibus Plinius XI, 23. *Nec puduit has veſtes uſurpare etiam viros, levitatem propter æſtivam. In tantum a loricâ gerendâ diſceſſere mores, ut oneri ſit etiam veſtis.*

Pecuniæ noſtræ. Peregrini odores ex felici Arabiâ, ex Indiâ & Seribus margaritæ tam effrenâ luxuriâ petebantur, ut *minimâ computatione millies centena millia ſeſtertiûm*, Gallicæ monetæ libras 19,455,025, *annis omnibus imperio adimerent. Tantò* Romanis *deliciæ & feminæ* conſtabant. Plin. XII, 18.

CAP. LV. *Verum hæc nobis.* Verùm hæc nobis majores tulere: id eſt, verùm hæc luxûs & parcimoniæ exempla majores nobis reliquere. Certamina ex honeſto maneant: vel, pergamus de honeſto ac virtute certare.

CAP. LVII. *Præceperant animis.* Patres jam præceperant animis, quod petebat Tiberius. Ideo quæſitior fuit adulatio.

CAP. LVIII. *Prorogatâ.* Vide ſuprà Annal. III, 35.

Flamen Dialis. Flamines Diales, Jovis; Martiales, Martis; Quirinales, Romuli, ſeu Quirini, ſacra curabant.

CAP. LXI. *Epheſii.* In Ioniâ Epheſus, urbs Dianæ Epheſinæ templo celeberrima, nunc *Agiotzoluc.*

Delo. Delos, inſula, nunc *Sidili*, vel *les Dilles.*

CAP. LXII. *Magnetes.* Magnetes ad Mæandrum, in Cariâ. Eorum urbs Magneſia, nunc *Guzel-hiſſar.*

Dianæ Leucophryenæ. Ita dictæ a Leucophryne, in hoc templo ſepultâ. Hoc autem templum fuit Epheſino templo & concinnitate & architecturâ præſtantius.

Aphrodiſienſes. In Cariâ. Eorum urbs Aphrodiſia, nunc *Geyra.*

Stratonicenſes. In Cariâ; eorum urbs Stratonicea, nunc *Eski-hiſſar.* Illuſtria Aphrodiſienſium & Stratonicenſium monumenta attulimus & explicavimus in priore editione, Tom. I, p. 409 & ſeqq.

Jovis & Triviæ. Jovis Chryſaoris, & Hecatæ deæ, quam in triviis natam & educatam Tacitus Triviam appellat.

Hierocæſarienſes. In Lydiâ. Eorum urbem Hierocæſaream nocturno terræ motu collapſam vidimus ſuprà, Annal. II, 47.

Perſicam apud ſe Dianam. Ob ſacra Perſica ita appellatam. Delubrum poſt Lydiacam victoriam a rege Cyro dicatum eſt.

Perpernæ, Iſaurici. M. Perperna Ariſtonicum, qui Aſiam invaſerat, vicit anno U. C. DCXXIV. Publius Servilius anno U. C. DCLXXIX piratas domuit, validiſſimas urbes Ciliciæ, ipſamque arcem Iſauron evertit: *Unde conſcius ſibi magni laboris, Iſaurici cognomen adamavit.* Florus III, 6.

Cyprii tribus delubris. Tria hæc Cypri inſulæ, *l'iſle de Chypre*, delubra in tribus urbibus cognominibus poſita: templum Paphiæ Veneris Paphi, nunc *Baffo;* Amathuſiæ Veneris, Amathunte, cujus rudera adhuc exſtant prope urbem *Limiſſo;* Jovis Salaminii, Salamine, nunc *la vieille Famagouſte.*

Aerias. Rex Aerias, de quo infrà Hiſt. II, 3.

CAP. LXIII. *Apud Pergamum.* Pergamus, urbs Myſiæ majoris, nunc *Bergame.*

Stratonicidi Veneri. Ita dictæ in honorem Stratonices, aviæ Seleuci II, cognomento Callinici, qui ſancivit templum Veneris Stratonicidis aſylum fore, urbemque Smyrnam, nunc *Smyrne*, ſacram & aſylum. Monumentum Veneris Stratonicidis vide in priore editione, Tom. I, pag. 417 & ſeq.

Tenios. Tenos inſula, una Cycladum, nunc *Tine.*

Sardianos. Sardes, urbs Lydiæ, nunc *Sart.*

Mileſios. De Mileto dictum ſuprà, Annal. II, 54.

Cretenſes. Creta inſula, nunc *Candie.*

Figere æra. Figere tabulas æreas, quibus inſcripta eſſent ſenatuſconſulta de aſylis.

In ambitionem delaberentur. Specie religionis nova ſemper ac majora ambiunt populi.

CAP. LXIV. *Juliæ Auguſtæ.* Liviæ.

Supplicia diis. A ſenatu decernuntur ſupplicationes diis, ludique magni, id eſt Circenſes, quos pontifices, & augures, & quindecimviri, ſimul ac ſeptemviri & ſodales Auguſtales ederent. *Simul* Græcorum exemplo cum tertiò caſu jungit Tacitus.

Feciales. Non ludorum, ſed *fœderum, pacis, belli, induciarum oratores feciales judiceſque ſunto.* Cicero de Legibus II, 9.

Auguſtales adjectos. Apud Romanos ludorum cura erat commiſſa quatuor collegiis pontificum, augurum, quindecimvirorum & ſeptemvirorum. Ludis verò pro Juliâ editis adjecti ſunt Auguſtales, quòd hoc ſacerdotium eſſet proprium Juliæ Auguſtæque domûs pro quâ vota perſolverentur.

CAP. LXV. *Pedarii ſenatores.* Senatores, qui

magiſtratum curulem nondum cœperant, pedibus itabant in curiam. Propterea ſenatores, nondum majoribus honoribus functi, pedarii nominabantur. Gellius III, 18. In curiâ magis annuebant, quàm ſententiam dicebant.

Cap. LXVI. *Videlicet Scipio.* Tacitus hæc loquitur indignabundus.

Cap. LXVII. *Mancipio acceperat.* De hoc Tiberiano uſu, novoque jure, vide ſuprà Annal. II, 30.

Auſis ad Cæſarem codicillis. Fortè *auſus ad Cæſarem codicillos.*

Cap. LXVIII. *Inſulam Gyarum.* Nunc *Joura*, in Ægæo mari.

Aliâ parente. Fortè *Manliâ parente.* Ejus enim ſoror *Torquata* appellatur in Cap. ſeq. Retineri tamen poteſt *aliâ*, quòd Silani mater non e gente Juniâ, ſed ex aliâ familiâ eſſet.

Cap. LXIX. *Ordinis ejuſdem.* Senatorii ordinis.

Cytheram. Inſula Cythera, nunc *Cerigo*, juxta promontorium Maleam, *le Cap Malio.*

Cap. LXX. *Cyrenenſes.* Cyrenaïca, *le déſert de Barca.* Ibi urbs Cyrene, nunc *Curin.*

Egregium publicum. Egregiam in publico famam & bonas domi artes dehoneſtaviſſet. Dixit quoque Gellius VII, 3. *Optimum publicum.* Varro de Re Ruſtic. I, 13. *Peſſimo publico.* Egregium illud publicum, honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ explicat ipſe Tacitus Annal. IV, 6.

Cap. LXXI. *Tali cognomento erat.* Ergo tunc dirutum templum Fortunæ Equeſtris a Fulvio Flacco olim inauſpicatò factum, de quo Livius XL, 40. Fuit in nonâ Urbis regione; poſtea, ut videtur, in ſeptimâ regione exſtructum. Sic enim P. Victor: in VII regione, *templum novum Fortunæ.* In nonâ, *Fortunæ Equeſtris vetus.*

Apud Antium. Nunc *Capo d'Anzo;* ubi manent templi rudera.

Cap. LXXII. *Baſilicam Paulli.* In octavâ Urbis regione fuit magnifica Paulli baſilica, quam *columnis e Phrygibus mirabilem* laudat Plinius XXXVI, 15. Baſilicarum uſus tum erat ad exercenda judicia, & negotiatorum mercatorumque conventus peragendos.

Taurum. Statilius Taurus amphitheatrum, Marcius Philippus ædem Herculis Muſarum, Cornelius Balbus theatrum exſtruxerant. Vide Suetonium in Aug. Cap. 29.

Apud Theatrum Pompeii. In nonâ Urbis regione.

Cap. LXXIII. *Triumphi inſignibus.* De quibus diximus ſuprà, Annal. I, 72.

Ne Spartaco. Spartacus, Œnomaus & Crixus ſervile bellum in Italiâ concitarunt anno Urbis conditæ DCLXXXI.

Cap. LXXIV. *Quà prædatio in Leptitanos.* Tria Romanorum agmina ita diſpoſita fuiſſe videntur, ut Cornelius Scipio in Byzacenâ haud procul a Tritone amne & palude, *le lac Elloudeah*, prope Syrtin minorem, *le golfe de Cabès*, præeſſet, ne Leptitanos inter minorem majoremque Syrtin poſitos, Tacfarinas prædaretur, &

inde ad Garamantas, *la partie Orientale du pays des Dates*, ſuffugeret. Contrà verò in Numidiâ prope fluvium Ampſagam, nunc *W'ad-el-Kibir*, excubias agebat Blæſus filius ne Cirtenſium pagi, quorum urbs princeps Cirta, nunc *Conſtantine*, in Tacfarinatis partes impunè traherentur. Scipionem inter & Blæſum filium medius Blæſus pater arcta & infenſa hoſtibus cuncta in Africâ faciebat. Tum quoquò inclinaret Tacfarinas, occurrebat pars aliqua militis Romani. Si Africam peteret, in ore erat Blæſus pater, in latere dextro Blæſus filius, in ſiniſtro Cornelius Scipio. Si fortè versùs Blæſum filium aut Scipionem progrederetur, tum alteruter erat in tergo.

Veteris provinciæ. Africæ. Africa autem dicitur vetus provincia, quòd Numidia, nova provincia, ei acceſſerat.

Mutantem mapalia. Salluſt. in Jugurth. Cap. 18. *Ædificia Numidarum agreſtium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incurvis lateribus tuta, quaſi navium carinæ ſunt.* Sic adhuc habitant barbari, quos dicimus *les Bedouins*, ſuaque mapalia appellant *Beet el shar*, Gallicè *Maiſons de poil*, quòd, ut antiquitus, eorum mapalia, tentoriave, tegant vela jubis contexta. Vide eruditum Shaw, *Voyages*. Tom. I, pag. 369.

Blæſo poſtremum. Imperatoris nomen Blæſo poſtremùm datum eſt. Quod obſervatione dignum. Sic enim quidquid erat decoris & honoris in ſe trahebant Principes, ut veteris populi mores obſoleſcerent, & virtutes evileſcerent.

Cap. LXXV. *Fratre Druſo inſignis*. Aſinius Saloninus Druſi Cæſaris frater erat, ut pote filius Vipſaniæ Agrippinæ, Druſi matris, quam Tiberius jam gravidam dimiſerat. Tiberio autem

progener deſtinatus, quòd ei deſtinata una ex Germanici filiabus.

De quo memoravi. Suprà Annal. I, 76 & 79. Annal. III, 70.

CAP. LXXVI. *Philippenſem aciem.* Pugnatum ad Philippos in Macedoniâ, victique Caſſius & Brutus anno U. C. DCCXII. Manent adhuc Philipporum rudera prope locum, qui nunc dicitur *la Cavale.*

Præfulgebant. Inter tot nobilitatis decora, Brutus & Caſſius præfulgebant, eo ipſo, quòd, oppreſsâ libertate, eorum imagines non viſebantur. *Negatus honor gloriam intendit.* Annal. IV, 26.

NOTÆ

IN LIBRUM QUARTUM

ANNALIUM.

CAP. I. SUPRA MEMORAVI. Annal. I, 24. II, 72.

Vulſiniis. Nunc *Bolſena*, in Etruriâ.

Apicio diviti & prodigo. Apicius, famoſus helluo, cùm ſeſtertiûm millies, *Gallicæ monetæ libras* 19,455,025, in culinam congeſſiſſet, & comeſſationibus exſorpſiſſet, vitam veneno finivit: reputans ſe fame periturum, ſi in ſeſtertio centies, *Gallicæ monetæ libris* 1,945,502, quod ſibi reliquum erat, vixiſſet. Vide Senecam, Conſol. ad Helviam. Cap. 10.

Juxta adulatio. Quanta adulatio, tanta ſuperbia.

CAP. II. *Crederetur.* Fortè *crearetur.*

Perfecta ſunt caſtra. Caſtra prætoria fuere haud procul Urbe, ubi fermè nunc porta Pia.

Principia legionum. Ibi inter aquilas & ſigna imagines Imperatorum colebantur. De principiis dictum Annal. I, 61.

CAP. III. *Juvenis filius.* Druſus, Tiberii filius.

Nepotes adulti. Filii Germanici, Tiberii nepotes.

Municipali adultero. Sejanus dicitur adulter municipalis, quòd in municipio Vulſinienſi genitus.

CAP. IV. *Repetita.* Suprà Annal. III, 29.

In fratris liberos. In liberos Germanici.

Anguſtius imperitatum. Latius enim imperium ſub Trajano Principe, cùm ſcribebat Tacitus. Vidimus ſuprà, Annal. I, 9, ſub Auguſto Principe imperium mari Oceano, aut amnibus longinquis, Rheno ſcilicet, & Danubio, & Euphrate fuiſſe ſeptum. Poſtea a Claudio addita eſt Britannia: ſed maximum incrementum victoriis Trajani optimi Principis acceſſit. Tum enim imperium Romanum ad mare rubrum, *la mer des Indes*, patuit: propagatum quoque eſt ultra Rhenum & Danubium. Immo ultra Tigrim viſæ ſunt aquilæ Romanæ, orbi univerſo dominaturæ, ſi junior fuiſſet Trajanus. Sed de his plura dicemus in Appendice Chronologicâ ad annum U. C. DCCCLXIX.

CAP. V. *Utroque mari.* Tyrrheno & Adriatico. Mare Adriaticum, aut ſuperum, nunc *le golfe de Veniſe*. Mare Tyrrhenum, aut inferum, nunc *la mer de Toſcane.*

Miſenum apud & Ravennam. Miſenum in mari Tyrrheno ad promontorium Miſenum, *Capo di Miſeno*. Ravenna, *Ravenne*, in mari Adriatico. Miſenatium claſſis Occidentalem imperii partem præſidebat; Ravennatium verò, Orientalem.

Galliæ. Narbonenſis.

Oppidum Forojulienſe. Nunc *Fréjus.*

Acceperat. Juba junior, ſenioris Jubæ filius, Maurorum regnum ab Auguſto acceperat anno U. C. DCCXXIV.

Ibero. Iberia, nunc *la Géorgie.*

Albano. Albania, nunc *le Shirvan.*

Thraciam. Nunc *la Romanie.* Thraciam obtinebant Rhœmetalces, filius Rheſcuporidis, & liberi Cotyis, ut dictum eſt ſuprà Annal. II, 67.

In Pannoniâ. Nunc *la baſſe Hongrie & partie de l'Autriche.*

In Mœſiâ. Nunc *la Servie & la Bulgarie.*

Dalmatiam. Hodie quoque *la Dalmatie.*

A tergo illis. A tergo illis legionibus, quæ erant in Pannoniâ & Mœſiâ.

Tres Urbanæ, novem prætoriæ. Ergo tunc imminutus Urbanarum & prætoriarum cohortium numerus. Nam Dio LV, pag. 565, ait ſub Auguſto fuiſſe decem millia prætorianorum in X cohortes diviſos, & ſex millia Urbanorum, ſeu Urbis præſidiariorum, in IV cohortes diſtributos. Septem cohortes Vigilum meritò omiſit Tacitus. Militibus enim minimè annumerandi homines illi, reſtinguendis incendiis agendiſque nocturnis vigiliis conſtituti.

Etruria. Nunc *la Toſcane.*

Umbriaque. Nunc *l'Ombrie.*

Vetere latio. Vetus Latium Tiberim inter & Antium, nunc *Capo d'Anzo.*

Antiquitus Romanis. Dum olim viguit res Romana, non modò Urbanæ & prætoriæ cohortes, ſed legiones omnes civibus Romanis conſtabant. Quâ lege nihil fuit ad gloriam ſplendidius, ad præſidium tutius. Id ſenſim mutatum, aliique milites adſciti. Dein jure civitatis pluribus dato, ac tandem ab Antonino Caracallâ cum omnibus, qui ſub Romano imperio erant, communicato, periit diſciplina militaris, & res Romana peſſumdata.

Apud idonea provinciarum. At apud provincias, quæ ſeditionum & hoſtium periculis objectabantur, erant ſociorum triremes, alæ & auxilia

cohortium,

cohortium. Scilicet tota res militaris Romanorum conſtabat legionibus, quæ Romanæ erant, & auxiliis, quæ *a ſociis vel fœderatis gentibus mittebantur.* Veget. II, 1. In auxiliis erat ferme tantùm virium, quantùm in legionibus, ſi ſpectetur numerus, non verò ſi virtus. Hæc enim in legionibus præpollet. Unde ut ait Vegetius II, 2. *Legionibus auxilia, tamquam levis armatura, in acie jungebantur, ut in his prœliandi magis adminiculum eſſet, quàm principale ſubſidium.*

In iis virium. De militaribus imperii Romani viribus, ætate Tiberii, diſſeruimus in priore editione, Tom. I, pag. 424 & ſeq.

CAP. VII. *Modeſta ſervitia.* Modeſta ſervitia; nec gratiâ, nec faſtu tumida.

Cerni effigiem ejus. Suprà Annal. III, 72.

CAP. VIII. *Octo poſt annos.* Vide Supplementum Annal. V, 44.

Sede vulgari. In imis ſenatorum ſubſelliis, non verò in tribunali curulibuſque conſulum ſellis. Inde Tiberius eos honoris locique admonuit: loci, quòd infra tribunal ſederent; honoris, quòd ſellas curules occupare deberent.

Rudem adhuc nepotum. Nondum adultam, & artis regnandi rudem nepotum ætatem.

CAP. IX. *Quæ in Germanicum.* Suprà Annal. II, 83.

Attus Clauſus. Attus Clauſus e Sabinis Romam transfugit anno U. C. CCL. ibique appellatus *Appius Claudius*, auctor fuit gentis Claudiæ. Vide infrà Annal. XI, 24.

CAP. X. *Is Lygdus.* *Lygdus* redundat.

Per Apicatam Sejani. Sejani uxorem.

Recentem Liviæ conſcientiam. Vetus Juliæ Auguſtæ odium, recentem Liviæ, olim Druſi uxoris, nunc pellicis Sejani, conſcientiam exagitare, ut apud Tiberium arguerent Agrippinam ſuperbam, fecunditate ſubnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi. Atque hæc Sejanus dictitabat callidis criminatoribus, inter quos delegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos Auguſtæ, & conſiliis ſuis peridoneum : quia Priſca in animo Auguſtæ valida, anum *Auguſtam*, ſuâpte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem Agrippinæ efficiebat.

CAP. XIII. *Civitati Cibyraticæ.* Cibyra, urbs Phrygiæ, Turcis dicta *Buruz.*

Ægienſi. Ægium, urbs Achaiæ, nunc *Voſtitza.*

In inſulam Amorgum. Ægæi maris inſulam, nunc *Amorgo.*

Pater Sempronius. Suprà Annal. I, 53.

Africam obtinuerant. Africæ proconſules.

CAP. XIV. *Samiis.* Samos, Ægæi maris inſula; hodie quoque *Samo.*

Cois. Cos, Ægæi quoque maris inſula, nunc *Stan-Co.*

Amphictyonum. Amphictyones, publicum Græciæ concilium ab Acriſio inſtitutum : vere Delphis, autumno ad Thermopylas conveniebant, ut tum de re Græcorum publicâ, tum de ſacris ſimul conſultarent.

Trucidarentur. Dum mutuis Marii Syllæque odiis Roma laborabat, cives Romanos Aſia tota, Mithridatis juſſu, ad condictum diem trucidavit anno U. C. DCLXVI. Trucidatos CL M. uno die tradit Plutarchus in Syllâ, pag. 467.

Oſcum ludicrum. Oſcas fabulas, quæ dictæ ſunt quoque Atellanæ, reperere Oſci, Campaniæ populi, ab Etruriâ oriundi.

Cap. XV. *Cenſorium funus.* Cenſorium funus omnium maximum fuit, quo ipſi Principes celebrabantur. Purpurea veſtis fuit cenſorii funeris inſigne, teſte Polybio VI, pag. 495. Neque cenſorium funus idem videtur ac publicum.

Forum Auguſti. In VIII Urbis regione.

Damnatur. Et in exſilium mittitur. Dio LVII, pag. 618.

In C. Silanum. Suprà Annal. III, 66.

Cap. XVI. *Maluginenſis.* De quo ſuprâ Annal. III, 58 & 71.

Confarreatis parentibus. Parentibus confarreatione conjunctis genitos. Per fruges & molam ſalſam conjungebantur illæ nuptiæ: inde confarreatio appellabatur. De confarreatione plura diximus in priore editione, Tom. I, pag. 427.

LLS XX. Id eſt, vicies centena millia ſeſtertiûm. Gallicæ monetæ libræ ſunt 389,252.

Cap. XVII. *Vota ſuſciperent.* Singulis quidem annis fiebat votorum nuncupatio die tertiâ Januarii, ut notatum eſt in veteribus Kalendariis, III NONAS IAN. VOTORVM NVNCVPATIO. Fortè tamen hæc altiùs penetrant, & ad Tiberii decennalia pertinent. Singulis enim decenniis feſtum, quaſi ob imperii renovationem, agebant Romani. Quâ de re plura vide apud Dionem LIII, p. 507.

Cap. XVIII. *Moderator.* Suprà Annal. I, 31; II, 6; & III, 43 & ſeqq.

Cap. XIX. *Aut Varro conſul.* Quaſi aut legibus cum Silio ageretur; aut Varro conſulis auctoritatem, non verò ſpeciem, nomenque inane, haberet; aut denique illud priſtinam reipublicæ libertatem ac formam argueret.

Non occultante. Non occultante ſe Tiberii irâ premi.

Nec dubiè. Certa quidem erant repetundarum crimina; ſed cuncta, ut in majeſtatis reum, fuere exercita.

Cap. XX. *Stipendiariis.* Gallis, qui tributum pendebant. Oppida ſtipendiaria paſſim memorat Plinius.

Liberalitas Auguſti. Quæ Silius ex Auguſti liberalitate acceperat, avulſa ſunt, ut Tiberio redderentur: ſingillatim verò computata, quæ fiſco petebantur.

Secundum neceſſitudinem legis. Quæ ſit lex illa haud ita conſtat. De lege majeſtatis interpretatur Lipſius, ſatis probabiliter. Ab illâ quartâ parte bonorum pro accuſationis præmio acceptâ, accuſatores dicti ſunt quadruplatores. At invaleſcente accuſatorum rabie, majoribus præmiis dignitatibuſque aucti ſunt. Eos tandem undique & quaſi latrones nefariè graſſantes repreſſit vel peſſimus Princeps Domitianus, cujus hæc meliori Principe digna vox, PRINCEPS, QUI DELATORES NON CASTIGAT, IRRITAT.

Cap. XXI. *Feroci viro.* Virum intellige fortem ac recti pervicacem, non verò atrocem & efferum.

Ut retuli. Suprà Annal. II, 34.

Caſſio Severo. De quo jam actum Annal. I, 72.

Jurati ſenatûs. Jurati ſententiam ſuam e republicâ eſſe. Vide Annal. IV, 31.

Saxo Seriphio. Seriphus, nunc *Serpho*, parva Ægæi maris inſula.

Cap. XXIII. *Tres laureatæ.* Statuæ ſcilicet Furii Camilli. Annal. II, 52; L. Apronii. Annal. III, 21; & Junii Blæſi. Annal. III, 72.

Jubæ filio. Filio Jubæ junioris, de quo dictum ſuprà Annal. IV, 5.

Rex Garamantum. Garamantes, *la partie Orientale du pays des Dates.*

E provinciâ. Ex ipſâ provinciâ Africâ, *le Royaume de Tunis.*

Reportari nonam legionem. Reportari in Pannoniam, unde nona hæc legio ducta præſidio Africæ. Vide Annal. III, 9.

Cap. XXIV. *Thubuſcum oppidum.* In Numidiâ, ſeu Mauretaniâ Cæſarienſi, Thubuſcum. Ptolemæo IV, 2, dicitur Tubuſuptus, nunc *Burg*, *dans le canton de Kuko.*

Muſulanorum. Muſulani, *la partie Occidentale du pays des Dates.*

Cap. XXV. *Auzea.* Ptolemæo IV, 2, in optimis Mſſ. libris Palatino & Claromontano dicitur Αὔζια. Caſtellum fuit haud procul lacu, qui nunc appellatur *le lac Titteri*, Orientem versùs, in Mauretaniâ Cæſarienſi, ſeu Numidiâ.

Poſitis mapalibus. De quibus diximus ſuprà, Annal. III, 74.

Stipatoribus. Stipatoribus ſuis.

Cap. XXVI. *Et huic.* Dolabellæ.

Nec culpæ neſcia. Suprà Annal. III, 74, memorantur ſuffugia Garamantum; eorum quoque rex prædarum receptor & ſocius prædandi. Annal. IV, 23.

Toga picta. Purpurea erat auro mixta. Vide Plinium VIII, 48; IX, 36.

Antiqua patrum munera. Ea Porſenæ regi data anno U. C. CCXLIX, memorat Dionyſius Halicarnaſſ. Antiq. Rom. V, 35. Maſiniſſæ, Livius XXX, 15.

Cap. XXVII. *Brundiſium.* Nunc *Brindiſi.*

Illo mari. Mari ſupero, nunc *le golfe de Veniſe.*

Calles. Cui evenerat cura publicorum ſaltuum & callium in quibus pecora paſcebantur. Provincia illa Julio Cæſari & M. Bibulo conſulibus olim decreta, ne Cæſar graviora agitaret & rempublicam turbarèt. Sueton. in Jul. Cap. 19. Calles illos Gallicè dicimus *les Communes.* Sunt qui *Cales* emendent, & de Calibus oppido, nunc *Calvi*, intelligant. At minimè probabiliter.

Claſſiariorum. E claſſe Ravennatium, de quâ ſuprà, Annal. IV, 5.

Multitudinem familiarum. Ob multitudinem ſervitiorum, quæ creſcebat immensùm opulentiorum dominorum luxu. Contrà verò minor erat in dies plebs ingenua, & Urbe cedere cogebatur, acriore annonâ fatigata. Quàm effræna autem fuerit illa familiarum oſtentatio haud inutile erit paucis exponere. Scipio Africanus, tot bellorum ſuperſtes & victor, miſſuſque ut regna adſignaret, quinque tantùm ſervos habuerat: ipſe Julius Cæſar in Britanniam cum mille navibus trajecturus, tres ſolùm ſervos habere voluit. At Romæ tandem eò prorupit luxus, ut infinita eſſet familiarum multitudo. Teſteque Athenæo VI, pag. 272 & 273, *inter Romanos plurimi habebant mancipiorum decem aut viginti millia, atque etiam plura, nec utilitatis ac quæſtus cauſâ, quam ob rem Nicias, Græcorum ditiſſimus, ſervos olim comparaverat, verùm ut anteambulones & pediſſequos oſtentarent.*

CAP. XXVIII. *Vibius Serenus.* De quo ſuprà Annal. IV, 13.

Falſa exterritum. Græcorum more, pro *falſis exterritum.*

CAP. XXIX. *Robur & ſaxum aut parricidarum pœnas.* Robur dicebant Romani obſcurum carcerem, Gallicè *le cachot;* quòd olim malefici in carcere robuſteis arcis includebantur. Vide Feſtum verbo *Robus.* Saxum illud, Tarpeium eſt, nunc *le Capitole*, e quo præcipites agebantur rei. Parricidarum pœna fuit culeo inſutos, vivoſque, in flumen dejici.

Libonem. De quo vide Annal. II, 27 & ſeqq.

Suum tantum ſtudium. Libonem accuſando.

Octo poſt annos. Damnatus erat Libo anno U. C. DCCLXIX.

Contrà eveniſſent. Etiam ſi tormenta non eum habuiſſent exitum, quem voluiſſet Tiberius. Pervicaces enim ſervi ſtructas fuiſſe Principi inſidias negabant.

CAP. XXX. *More majorum.* Ut virgis ad necem cæderetur. Vide jam notata ſuprà, Annal. II, 32.

Interceſſit. Jure tribuniciæ ſuæ poteſtatis Tiberius interceſſit.

Gyaro aut Donuſâ. De Gyaro dictum Annal. III, 68; de Amorgo Annal. IV, 13. Donuſa, Ægæi quoque maris inſula, nunc *Stenoſa.*

De præmiis accuſatorum. Si accuſatus damnaretur, tunc quarta pars bonorum accuſatoribus cedebat.

CAP. XXXI. *Ut retuli.* Suprà Annal. II, 27.

CAP. XXXIII. *Delecta ex his.* Hæc eſt reipublicæ forma, quæ ex populi, primorum ac

regis poteſtate delecta & conſociata, in Anglico imperio viget.

CAP. XXXV. *An illi. An* pro *annon* dictum; ut aliàs ſæpe.

Sexageſimum ante annum. Perperam in libris editis *ſeptuageſimum ante annum.* Caſſius ac Brutus perempti anno U. C. DCCXII. Ab eorum morte ad hunc annum DCCLXXVIII numerantur tantùm anni LXVI. *Septuageſimum* autem pro ſexageſimo dici non patitur præpoſitio *ante.*

Abſtinentiâ finivit. Cremutii Cordi mortem fusè deſcripſit Seneca in Conſolatione ad Marciam, Cap. 22.

Occultati & editi. Librorum damnatorum more, apud curioſos occultati manſerunt. Poſtea, imperante Caio Caligulâ, editi ſunt: nec obliterata eorum fama.

Punitis ingeniis. Ex periculis creſcit fama; & vetita ſemper celebrantur. Ne tamen exiſtimes impunitam eſſe debere quamcumque ſcriptorum proterviam. Servitute quidem deteruntur ingenia, vigent libertate; at licentiâ corrumpuntur, quam niſi arctioribus legum vinculis coerceas, atrocia in ſcelera erumpit. Inde ſeveriſſimæ illæ gentium omnium adversùs ingeniorum licentiam leges. In vetere Baſilicorum gloſſario lex exſtat: *Sciendum eſt eos qui famoſos libellos componunt, inveniunt, legunt, nec ſtatim dilacerant, eſſe capite puniendos.* Quæ dicta ſint, non in Cremutium Cordum, fortiſſimum Sejanianæ inſolentiæ, vindicem, ſed adversùs licentioſos religionis & humanitatis, patriæ ac Principis hoſtes. Ipſis quoque XII Tabulis, quæ perpaucas res capite ſanxerant, edictum: *Si quis occentaſſit malum carmen, ſive condiſit, quod infamiam faxit flagitiumve alteri, capital eſto.* Egregiéque dixit Julius Paulus Sentent. V,

Tit. 4. *Intereſt enim publicæ diſciplinæ, opinionem uniuſcujuſque turpi carminis infamiâ vindicari.*

Cap. XXXVI. *Feriarum Latinarum diebus.* Feriæ Latinæ, a Tarquinio Superbo inſtitutæ, & Jovi Latiali ſacræ, in monte Albano, nunc *Monte Cavo*, per tres dies celebrabantur. Cùm huc conſules ac magiſtratus proficiſcerentur, in tempus deligebatur e primâ nobilitate juvenis aliquis, qui conſulare munus uſurparet, jus redderet, ac ſubitis mederetur. Vide infrà VI, 11.

Auſpicandi gratiâ. Druſus, Germanici filius, primo magiſtratûs ſui die muneris aliquid, auſpicii causâ, delibavit. At levia lætaque erant tractanda. Quòd gravia ſævaque fuiſſent agitata, a Tiberio palam meritóque increpitum.

Cyzicenis. Cyzicus, urbs Myſiæ minoris. Ejus ruderibus, nunc nomen *Artaki.*

Bello Mithridatis meruerant. Quâ de re plura Plutarchus in Lucullo, pag. 497; & Strabo XII, pag. 575.

Vibium Serenum. Vibium Serenum filium, jam memoratum ſuprà Annal. IV, 28 & 29.

Leves, ignobiles. Leves & ignobiles accuſatores pœnis afficiebantur.

Cap. XXXVII. *Hiſpania ulterior.* Luſitania & Bætica, *le Portugal, l'Andalouſie & le Royaume de Grenade.*

Exemplo Aſiæ. Suprà Annal. IV, 15.

Apud Pergamum. De hac urbe dictum Annal. III, 63.

Cap. XXXVIII. *Ut majoribus meis dignum.* *Ut* pro *dum*, *dum modò* ab optimis ſcriptoribus uſurpatur. Fortè tamen ſcriptum olim, *ut me*

majoribus meis dignum. Me potuit facilè excidere; poteſt quoque intelligi.

Pro ſepulcris ſpernuntur. Æquè ac ſepulcra ſpernuntur. Hæc enim contemptorum Principum delubra, veriùs ſepulcra erant, quàm templa.

Mentem duint. Mentem dent. Antiquitus dictum.

Liberum. Bacchum.

Quirinum. Romulum.

Cap. XXXIX. *Flagitante Liviâ.* Germanici ſorore, olim Druſi uxore. Suprà Annal. IV, 3.

Conjunctione Cæſaris Sejani filia olim deſponſa Druſo, Claudii filio, ut dictum eſt ſuprà, Annal. III, 29; & IV, 7.

Conlocandâ filiâ. Juliâ, Auguſti & Scriboniæ filiâ.

Conſultaviſſe. Vide Suetonium in Aug. Cap. 63.

Cap. XL. *C. Cæſari.* Caio Cæſari, Auguſti nepoti.

Cap. XLI. *Verâ potentiâ augere.* Sublatiſque inanibus, ſe verâ potentiâ creſcere & augeri. Eodem modo verbo *augere* uſus eſt Salluſtius, Frag. Hiſt. pag. 947. *Ceterùm illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, & ignoſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe*, id eſt auctam eſſe, *nuſquam etiam tum Lepidum progreſſum aiebant.* Et Cato apud Gellium XVIII, 12. *Eodem convenæ complures ex agro acceſſitavere: eò res eorum auxit.* Unde meritò Gellius. *Id quoque habitum eſt in oratione faciendâ elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hæc vice inter ſe mutuâ verterent.*

CAP. XLII. *In cognitione.* Vel in cauſæ cognitione. Cauſæ autem cognitio intervenit, cùm de negotio, præſente utrâque parte, & auditâ, vocatâve, diſceptatur.

Majeſtatis pœnis adfectus eſt. Euſebius in Chronic. ad annum tertium Olympiadis CCI. Tiberii XIV. *Votienus Montanus, Narbonenſis orator, in Balearibus inſulis moritur, illuc a Tiberio relegatus.*

Lege Julia. Lege Juliâ, de quâ diximus ſuprà, Annal. II, 50; Aquilia relegatione fuerat mulctata. Tiberius, inclementiam amplexus, eam exſilio punivit. Relegati enim civitatem non amittebant, amittebant exſules.

CAP. XLIII. *Lacedæmoniorum & Meſſeniorum.* Peloponneſi populorum. Lacedæmoniorum urbs princeps Sparta, nunc *Paleo-chori.* Meſſeniorum, Meſſene, nunc *Mauromatia.*

Templi Dianæ Limnatidis. In finibus Meſſeniorum fuit templum Dianæ Limnatidis, Meſſeniis & Lacedæmoniis commune. A lacubus, ἀπὸ τῶν λιμνῶν, Diana cognominabatur Limnatis. Quantum aſſequi licet ex Pauſaniâ in Laconicis III, 2, pag. 208, in Meſſen. IV, 31, pag. 356. templum illud Dianæ Limnatidis, caſtellumque Limnæ haud procul fuere a loco, qui nunc dicitur *Zarnata, près du Golfe de Coron dans la Morée.*

C. Cæſaris. Caii Julii Cæſaris dictatoris, & M. Antonii triumviri.

Dentheliatem agrum. In agro Dentheliate fuit templum Dianæ Limnatidis.

Vatum, annalium. Quòd ſi ad poëtarum annaliumque teſtimonia vocentur.

Philippum. Alexandri Magni patrem.

Regis Antigoni. Antigonus, Macedonum rex, dictus *Doſon*, ſeu *Dator*, cùm regnaſſet annos duodecim, mortuus eſt anno U. C. dxxxiii.

Imperatoris Mummii. L. Mummius, ob devictam Achaiam, cognomento Achaicus, Corinthum evertit anno U. C. dcviii.

Mileſios. Mileſii in Cariâ, quorum urbs Miletus; de quâ jam dictum Annal. II, 54.

Secundum Meſſenios datum. Ita quoque ſecundùm Meſſenios pronuntiatum; iiſque templum Dianæ Limnatidis datum.

Segeſtani. In Siciliâ Segeſta, nunc *Caſtel a mare.*

Montem apud Erycem. Eryx, mons Siciliæ, nunc *Monte San Giuliano.*

De origine ejus. Delubrum Veneris Erycinæ ab Æneâ conditum ferebatur. Vide Pomponium Melam II, 7.

Ut conſanguineus. Ob familiam Juliam, ſe Æneæ & deæ Veneris conſanguineum eſſe gloriabatur Tiberius.

Maſſilienſium. Maſſilia, nunc *Marſeille, en Provence.*

P. Rutilii. Anno U. C. dclx, P. Rutilius, vir non ſæculi ſui, ſed omnis ævi optimus, publicanorum factione interrogatus lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis per equites judices damnatus eſt. Vide Velleium Paterculum II, 7 & 13. Valerium Maximum VI, 4.

Smyrnæi. Smyrna, nunc *Smyrne.*

Cap. XLIV. *Lentulo.* Cn. Lentulus Coſſus, olim Druſo comes additus in Germaniâ, ut dictum eſt Annal. I, 27, conſul fuit anno U. C. dccliii. Gætulos vicit anno U. C. dcclix; triumphalia nomenque Gætulici conſecutus. Dio LV, p. 567,

Gætulis. Gætuli, gens valida, ſuprà Mauritaniam longè latéque exſpatiabatur, nunc *la partie la plus Occidentale du pays des Dates.* At, cùm complures Romanos duces viciſſent, antequam a Lentulo debellarentur, versùs Syrtes progreſſi ſunt. Inde Florus IV, 12. *Muſulanios atque Gætulos accolas Syrtium, Coſſo duce,* (Auguſtus) *compeſcuit: unde illi Gætulici nomen.*

Domitium. L. Domitium Ahenobarbum, Neronis Principis avum.

Pro optimatibus. Id eſt, in partibus Pompeianis, quæ optimatum erant.

Minor Antonia. Suetonio in Nerone, Cap. 5, major dicitur, & fuiſſe videtur.

Flumen Albim. L'Elbe.

L. Antonius. Nepos Octaviæ, ſororis Auguſti.

Julo Antonio. De quo dictum ſuprà, Annal. III, 18.

CAP. XLV. *Citerior Hiſpania.* Hiſpaniæ ſeptemtrionalem partem uſque ad oſtia Durii fluminis, nunc *Douro*, complectebatur.

Nationis Termeſtinæ. Cujus nationis urbs princeps Termes; nunc, parum mutato nomine, *Tiermés, dans la vieille Caſtille.*

Ad quæſitionem. Ad quæſtionem. Eadem utriuſque vocis vis.

Pecunias e publico interceptas. Pecunias e publicis vectigalibus a Termeſtinis interceptas L. Piſo cogebat acriùs, quàm ut tolerarent barbari.

CAP. XLVI. *Montium editis.* Montem Hæmum habitabant ac vallabant, Plin. IV, 1.

Delectus. Gallicè *les levées de troupes.*

CAP. XLVII. *Rex Rhœmetalces.* Rex Thraciæ; de quo ſuprà Annal. II, 67; III, 38.

Sugambræ cohortis. Sicambri, vel Sugambri, Germaniæ populus, ſe jam pridem Romanis dediderant, & in Gallias fuerant trajecti. Vide Annal. II, 26; XII, 39.

CAP. XLIX. *Foſſam loricamque.* Vegetius IV, 28. *Obſidentes ultra jactum teli foſſam faciunt, eamque non ſolùm vallo, & ſudibus, ſed etiam turriculis inſtruunt, ut erumpentibus ex civitate poſſint obſiſtere, quod opus loriculam vocant.* Nos dicimus *une ligne de circonvallation.*

Neque ignobiles. Neque erant ignobiles, quamvis diverſa ſentirent.

CAP. LI. *Manualia ſaxa. Minima ſaxa . . à manibus jacienda.* Veget. IV, 8.

Muralia pila. Pila graviora, quæ ex muris in oppugnatores jaciebantur. Cæſar. Bell. Gall. VII, 22.

Sponte vicorum. Proxima recepta ſunt ſponte vicorum, qui hinc & inde in Hæmo monte habitabantur. Remotiora verò non ſubacta ſunt propter præmaturam & ſævam montis Hæmi, nunc *Monte Argentaro*, hiemem.

CAP. LII. *Commotâ Principis domo.* Per Druſi mortem. Suprà Annal. IV, 8.

Sed imaginem veram. Sed ſe veram Auguſti imaginem.

Fruſtra Pulchram præſcribi. Fruſtra Pulchram obtendi; ipſam, ipſam Agrippinam peti.

Oblita Soſiæ. Soſiæ Gallæ, de quâ ſuprà Annal. IV, 19 & 20.

CAP. LV. *Perſi & Ariſtonici.* Perſeus, rex Macedonum, ab Æmilio Paulo ſuperatus anno U. C. DLXXXVI. Ariſtonicus, ſpurius Eumenis

filius, cùm Aſiam invaſiſſet anno U. C. DCXXIII, a Perpernâ domitus & captus eſt.

Hypæpeni. Hypæpa, urbs Lydiæ, nunc *Berki.*

Tralliani. Trallis, urbs Lydiæ, Ptolemæo Cariæ, nunc *Chora.*

Laodicenis. Laodicea, urbs Phrygiæ, nunc *Ladik.*

Magnetibus ſimul. Magneſia ad Sipylum, urbs Lydiæ, nunc *Magniſa.* Græcorum more, *ſimul* cum quarto caſu conjungit Tacitus.

Ilienſes. Ilium, urbs Troadis, nunc *Troie.*

Halicarnaſſii. Halicarnaſſus, urbs Doridis; nunc *Bodroun.*

Pergamenos. De Pergamenis, Sardianis, Mileſiis, & Epheſiis dictum eſt ſuprà Annal. II, 47 & 54; III, 61 & 63.

A Pelope nomen. A Pelope tota regio dicta Peloponneſus, nunc *la Morée.* Una ergo Lydorum, Tyrrhenorum, ſeu Etruſcorum, & Peloponneſiorum origo.

CAP. LVI. *M. Porcio conſule.* Anno U. C. DLIX.

Super numerum legaretur. Cenſuit Vibius ut præter certum numerum legatorum, qui proconſulibus adſignabatur, alius ſuper numerum adderetur, qui templi curam ſuſciperet.

CAP. LVII. *Ulceroſa facies.* Non faciem tantùm, ſed totum Tiberii corpus ulceroſum fuiſſe docet Julianus, in Cæſaribus, pag. 309. *Tertius acceſſit ad ipſos Tiberius, gravis vultu, & truculentus aſpectu, ſimulque prudens, ac militariter intuens. Quo ad cathedram converſo, ſeſe oculis obtulerunt cicatrices a tergo infinitæ, ulcerationes quædam, ac maculæ, plagæ graves & vibices,*

lepra quædam & lichene ex intemperantiâ & cruditate quaſi inuſtæ. Hæc omnia ad cutis vitia, ulceroſoſque morbos, non verò ad luem Veneream, traxerim, ducibus eruditis medicis Richardo Mead, Medica ſacra, pag. 6, & Johanne Aſtruc, de morbis Venereis I, 3 & 4. Libidinis verò, vel in ipſâ ſenectute, ita immodicus fuit Tiberius, ut in Atellanico exodio, plaudente populo, *hircus vetulus* dictus fuerit. Sueton. in Tiber. Cap. 45. Appellatus quoque a Juliano, loc. cit. Senex Satyrus, ὁ γέρων ὀυτοσὶ ὁ Σάτυρος.

Medicaminibus interſtincta. Formula medicamenti, ad illos Tiberii herpetas præſcripta, exſtat apud Galenum, de compoſit. medicament. per genera V, 12. Tom. XIII, pag. 794, Edit. Charterii. Πρὸς ἕρπητας ὁ Τιβερίου Καίσαρος. ℞ Διφρυγοῦς, μηκονείου, σχιστῆς, ἀκακίας ἀνὰ οὐγγίας γ'· ὄξει, ἢ ὕδατι ἀναλαμβάνων, χρῶ. *Ad herpetas Tiberii Cæſaris.* ℞ *Diphrygis, Meconii, Aluminis fiſſi, Acacciæ, ſingulorum uncias tres aceto vel aquâ diluens, utitor.*

Cap. LIX. *Speluncæ.* Hæc villa, nunc *Sperlonga*, fuit in Campaniâ, haud procul Terracinâ, marique vicina.

Mare Amuclanum. Nunc *le golfe de Gaëte.*

Fundanoſque montes. Nunc *les montagnes de Fondi.*

Patientiam ſenis. Patientiam ſenis Tiberii, & ſegnitiam juvenis Neronis.

Cap. LX. *Cum uxor.* Julia, Druſi Cæſaris filia, uxor Neronis.

Cap. LXI. *Aſinius Agrippa.* Quem conſulem vidimus ſuprà Annal. IV, 34. Auctor ejus clari-

tudinis Pollio, eloquentiâ & Auguſti amicitiâ, quàm majoribus, inſignior.

Q. Haterius. Nonagenarius mortuus eſt, teſte Euſebio in Chronic. De illo D. Hieronymus Ep. LXI, ad Pammachium, Cap. 4. *Q. Haterius, ingenium in numerato habebat, ut ſine monitore tacere non poſſet. De quo egregiè Cæſar Auguſtus: Quintus, inquit, noſter ſufflaminandus eſt.*

CAP. LXII. *Apud Fidenas.* Fidenæ, oppidulum Sabinorum, nunc *Caſtello Giubileo.*

Atilius quidam. Librariorum incuriâ hæc videntur luxata. Quæ reſtitueris, ſi, ut Cl. Erneſto placet, legeris: *Nam Atilius quidam, libertini generis, cœpto apud Fidenas amphitheatro, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit.*

Nec municipali ambitione. Non pecuniæ ſuæ abundantiâ & oſtentatione, nec ambitione ut municipum ſuorum gratiam honoreſque obtineret, ſed ut ſordidâ mercede quæſtum faceret, amphitheatrum exſtruxerat.

Virile ac muliebre ſecus. Antiquè dictum pro *virilis ac muliebris ſexus.* Sic Salluſtius, Fragm. Hiſt. II, pag. 960. *Magna gloria concurrentium undique virile & muliebre ſecus, per vias ac tecta omnium viſebatur.* Livius quoque XXVI, 47. *Liberorum capitum virile ſecus ad decem millia capta.* Ipſeque Priſcianus V. de generibus, maſculinum eſt.... *Sexus, quamvis Plautus & hoc ſexus, hujus ſexi, neutro genere protulit in Rudente. Virile ſexus numquam ullum habui.*

CAP. LXIII. *Quinquaginta hominum millia.* Suetonius tamen in Tiber. Cap. 40, ait, *Apud Fidenas*

ſupra viginti hominum millia gladiatorio munere amphitheatri ruinâ periiſſe. At, ut opinor, de debilitatis & obtritis Tacitus, de obtritis Suetonius eſt intelligendus. Tanta autem ſtrages hujus amphitheatri molem prodit. Romæ amphitheatrum Veſpaſiani cepit loca LXXXVIII millia, teſte P. Victore, de Regionibus Urbis, Reg. III.

Quadringentorum millium res. Gallicæ monetæ librarum 77,812.

CAP. LXIV. *Monte Cælio.* Cælius, unus e ſeptem montibus, & ſecunda Urbis regio, nunc *S. Jean de Latran.*

Bis elapſam. Annis U. C. DCXLIII & DCCLVI. Vide Valerium Maximum I, 8, num. 11.

Ædem Matris Deûm. In Palatino monte & decimâ Urbis regione fuit ædes Cybeles, matris deûm, ſeu magnæ matris.

CAP. LXV. *Querquetulanum.* Ita dictum a querneâ ſilvâ.

Cæle Vibennâ. De quo plura vide in Tabulâ Lugdunenſi, memorandâ infrà in Notis ad Annal. XI, 24.

Tuſcum vicum. In octavâ Urbis regione, teſte Sexto Rufo de Regionibus Urbis.

CAP. LXVI. *Varum Quinctilium.* Quinctilii Vari a Germanis ſuperati filium, Juliæ, Germanici filiæ, maritum.

Condemnator. Vide ſuprà Annal. IV, 52.

CAP. LXVII. *Per Campaniam templis.* De quibus ſuprà Annal. IV, 57.

Capreas ſe in inſulam. Capreæ, nunc *l'iſle Capri*, a Surrento, nunc *Sorrento*, octo millibus

paſſuum diſtantes, circuitu quadraginta millia paſſuum. Plin. III, 6.

Surrentini promontorii. Nunc *Capo della Minerva.*

In Favonium. Favonius, *le vent d'Oueſt.*

Pulcherrimum ſinum. Campanum ſinum, nunc *le golfe de Naples.*

Veſuvius mons ardeſcens. Id contigit anno U. C. DCCCXXXII. Vide Appendicem Chronologicam ad hunc annum.

Telebois habitatas. Teleboæ olim Acarnaniam, Echinadas aliaſque Ionii maris inſulas habitavere. Inde profecti Capreas tenuere: quas cùm Neapolitani occupaſſent, eas, datis Pitechuſis, ſive Ænariâ inſulâ, nunc *Iſchia*, permutavit Auguſtus, & ædificiis ornavit. Strabo V, pag. 248. Sueton. in Aug. Cap. 92.

Duodecim villarum nominibus. Tiberius, Auguſti heres, Capreis potitus, eas duodecim villarum molibus inſederat; quibus, ut videtur, duodecim magnorum deorum nomina indidit. *Villa, quæ vocatur Jovis*, a Suetonio in Tiber. Cap. 65, memoratur.

CAP. LXVIII. *Titio Sabino.* Quem Sejano Tiberioque inviſum jam vidimus ſuprà Annal. IV, 18. Vide quoque Dionem LVIII, pag. 621.

Tectum inter & laquearia. Domus Romanorum, ut & nunc noſtra palatia, ornatæ erant laquearibus, *des plafonds;* inter laquearia & tectum eſt vacuum ſpatium, ut, ſi quid eſt vitii in laquearibus, emendetur; & pro domorum altitudine ſpatium illud quatuor quinqueve pedes altum eſt. Tale ſpatium videre eſt Pariſiis in palatio Luxemburgenſi, *le Luxembourg*, aliiſque. Hæc eſt turpis latebra, quâ ſeſe abſtruſerunt ſenatores.

CAP. LXX. *Obductâ veſte.* Obductâ ori veſte.

Quem enim. Quem enim dictitabant diem vacuum pœnâ, ubi inter ſacra & vota incipientis anni, quo tempore verbis etiam profanis judiciiſve abſtineri mos eſſet, vincula & laqueus inducantur. Dictitabat, ſcribebatve pariter omiſſum infrà Annal. VI, 2.

Puniviſſent. Non in Sabinum tantùm, ſed in ejus quoque ſervitia ſævitum eſt. Inter hæc horrenda enituit memorabile fidei exemplum in cane, quem meritò laudavit Plinius VIII, 40. *Super omnia in noſtro ævo actis populi Romani teſtatum; Appio Junio & P. Silio coſſ. cùm animadverteretur ex cauſâ Neronis, Germanici filii, in Titium Sabinum, & ſervitia ejus, unius ex his canem nec a carcere abigi potuiſſe, nec a corpore receſſiſſe abjecti in gradibus gemitoriis, mæſtos edentem ululatus, magnâ populi Romani coronâ: ex quâ cum quidam ei cibum objeciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatavit idem, cadaver in Tiberim abjecti ſuſtentare conatus, effuſâ multitudine ad ſpectandum animalis fidem.*

CAP. LXXI. *C. Cæſar.* Dictus *Caligula.*

Convictam adulterii. Suprà Annal. III, 24.

In inſulam Trimetum. Unam e Diomedeis inſulis, nunc *l'iſle de Tremiti, dans le golfe de Veniſe, ſur les côtes de la Pouille.*

Florentes privignos. Auguſti nepotes, Caium, Lucium, Poſtumum Agrippam, ipſumque Germanicum.

CAP. LXXII. *Friſii.* Friſii, maris accolæ, Rhenum inter & Amiſiam, *l'Ems*, habitabant.

Druſus. Germanici pater.

E primipilaribus. Primus legionis centurio.

Terga urorum. Uri, quos Germani appellant *Urochs*, boves ſunt feri, de quibus vide Plinium VIII, 15; & Julium Cæſarem, Bell. Gall. VI, 28.

Cui nomen Flevum. Caſtellum illud Flevo Rheni oſtio fuit adpoſitum. Periit, ut loca hæc omnia, quæ nunc occupat *Zuyder-zée.* Manet tamen memoria in *Ulie*, & *Ulie-lande.*

CAP. LXXIII. *Vexilla legionum.* De Vexillariis dictum ſuprà Annal. I, 38.

Alam Canninefatem. Alam Canninefatum; qui Occidentalem inſulæ Batavorum partem habitabant.

Acri pugna. Acris illa pugna inter *Sneck* & *Lewarde* commiſſa eſt. De eâ vide Cl. Alting, *Notitia Germaniæ inferioris antiquæ*, p. 14 & 15.

Inſignes centuriones. Centuriones ordine & donis militaribus inſignes.

Lucum . . Baduhennæ. Nunc *Seven-Wolden*; ſilvam Friſiæ maximam.

Quondam ſtipendiarii. Nonnulli explicant, qui quondam ſtipendia tributave Romanis pendebat. Alii, quod verius puto, intelligunt, qui ſtipendia in exercitu Romano quondam meruerat. Idque aliter accipi vix patitur vox *quondam.* Stipendiarios autem dictos fuiſſe, qui ſtipendia meruerant, patet ex Livio VIII, 8. *Clypeis antea Romani uſi ſunt: deinde poſtquam ſtipendiarii facti ſunt, ſcuta pro clypeis fuere.*

CAP. LXXV. *In Domitio.* Neronis, poſtea Principis, patre.

Auguſtum avunculum. Magnum avunculum.

FINIS TOMI PRIMI.